

ప్రతిపదికనందస్వామి జీవితము వ్రాసినది
TPR 610/13182

శ్రీవివేకానందస్వామి జీవితము వ్రాసినది

(ప్రథమ భాగము)

గ్రంథకర్త:

9/4/4

బులుసు వెంకటేశ్వర్లుగారు, బి. ఎ.,

పబ్లిషర్స్:

శ్రీరామకృష్ణపూజామందిరము

కొత్తపేట, గుంటూరు.

ద్వితీయ మద్రాసు 1000 ప్రతులు.

కాకినాడ:

కాకినాడముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపబడియె

1933

All rights reserved]

[Price Rs. 0—12—0.

91

ఉ పో దా త ము.

స్వామివివేకానందుడు భారతవర్ష పునర్నిర్మాణకర్తలలో న
గ్రహీతము వహించిన దేశభక్తుడు, హిందూమత పునఃప్రతిష్ఠాపన
సల్పిన అపరశంకరుడు; రెండువేల వత్సరములవెనుక, మొదటిసారి
పశ్చిమఖండమునకు మతసందేశమొసగిన మహాప్రవక్త; భౌతికశయ
పూరితమగు నీయిరువదవశతాబ్దములో భగవంతుని ప్రత్యక్షదర్శ
నము గాంచినమహర్షి; నలుబదేండ్లస్థలితబ్రహ్మచర్య మసమాన
ముగానిల్పిన శుకయోగి; దర్శిదనారాయణ సేవాసందేశమును దిగ్వి
గంతముల ఘోషించిన అపరబుద్ధావతారుడు; సర్వమతసామరస్య
మును కల్పించిన ధీప్రపూర్ణుడు; సర్వసంగత్యాగాగ్నిలో జీవితమా
హుతియొనర్చిన సన్యాసచక్రవర్తి; శ్రీరామకృష్ణ మతసంస్థాపనచే
సిన ఉత్తమకర్మయోగి. ఆమహామహుని దివ్యచరిత్రము ప్రపంచ
ములో నన్నిదేశములలోను విరివిగా వ్యాప్తమైనది అన్ని ముఖ్య
భాషలలో నాతనిసందేశము వెల్లివిరిసినది. వివేకానందుడు మహా
సమాధి చెంది యిప్పటికి ముప్పదివత్సరములు దాటినది. ఒక్క ఆంధ్ర
భాషలో నాజాతీయవీరుని జీవితము లేకుండుట, ఆంధ్రులమరద్భస్యము,
వాభాగ్యము. ఏలన ఆంధ్రులలోఁ బెక్కుమంది వివేకానందభక్తులు,
పండితులు, ఆతని జీవితమును వ్రాయఁగల సమర్థులు లేకపోలేదు.
అనేక జన్మాన్వితపుణ్యవశమున, నీ జీవితరచనాకార్యము, భగవానుఁ
డగు శ్రీరామకృష్ణ పరమహంస, నాచేఁజేయించి నన్నుఁ గృతా
ర్థునిఁజేయ, అనన్య సామాన్య దయాంతఃకరణముతో నిప్పటివఱకు
వేదియును నాకలభ్యమగు నద్భుతమని నిక్కముగనమ్ముచున్నాను.

రెండు వత్సరములవెనుక జీవితములోని ప్రథమభాగమును
 ప్రకటించినాను. రెండవభాగ మిప్పటివఱకుఁ బ్రచురింప భగవానుఁ
 డు పూనుకొనలేదు. మొదటిభాగము నాంధ్రసోదరులు మితిలేని
 యాదరముతో మన్నించి నాకొఁగిన ప్రోత్సాహమునకు వారికి
 కృతజ్ఞుఁడను. ఇప్పుడు, గుంటూరులో శ్రీరామకృష్ణ పూజామంది
 రము నొకటిస్థాపించి, మానవసేవయే పరమావధిగానిడుకొని, శ్రీ
 యుత అవ్వారి హనుమయ్యగారు, స్వామిజీవితమును గైకొని, రెండు
 భాగముల నచ్చొత్తించినందులకు, వారికి నావందనసహస్రంబులు.
 శ్రీరామకృష్ణ పూజామందిరము, దినదినాభివృద్ధినంది, ఆంధ్రులకు
 సేవానిధియై వెల్గొందుఁగాక! ఈజీవితచరిత్ర పాఠకులగు నాంధ్రసో
 దర సోదరీమణులలో నొక్కరైనను, భారత పుత్రాగ్రగణ్యుఁడగు
 వివేకానందుని సందేశమును జీర్ణించుకొన్నచో, నాయత్నము సఫల
 మైనదని గర్వించెదను.

కాకినాడ
 15-జూన్ - 1933. }

ఇట్లు,
 బులుసు వెంకటేశ్వర్లు, బి. ఏ.,

పీఠిక.

ఆంధ్రనవలాసారస్వత నిర్మాతలగు

బ్రహ్మశ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము పంతులుగారు.

మహారాజశ్రీ బులుసు వేంకటేశ్వర్లుగారు వివేకానందస్వామి జీవితములో మొదటిభాగము రచించి, కొంతకాలము క్రిందట నాకడకుఁ గొనివచ్చి కొంతభాగము చదివి వినిపించిరి. ఇప్పుడు రెండవభాగములు కూడఁ బూర్తిచేసి అందు ముఖ్యమైనవన్నియు కొన్ని చదివి వినిపించిరి. ఆ భాగములు విని నేను మిక్కిలి సంతసించితిని. శైలిగంభీరమై, ప్రశంసనీయమైయున్నది. ఈ కాలమున, నవలలకన్న, నాటకములకన్న కథలకన్న, కావ్యములకన్న లోకోత్తరచరిత్రలు గల మహానీయుల జీవితములు లోకమునకును, ముఖ్యముగా మనదేశమునకును చాల గావలసియున్నవి. అందులో వివేకానందస్వామి చరిత్రవంటి పరమ పావనచరిత్రము మనదేశమున కీరమయమున నవశ్యమని వేరుగఁ జెప్పనక్కరలేదు. ఈ మహానీయుఁడు హిందూకుల మహాముద్రమును తరిది, అదలి సారాస్మృతమును వెలికిఁదెచ్చి, భారతవర్షమునకే గాక, ఐరోపా అమెరికా మొదలగు పశ్చిమఖండములకుఁ గూడఁ బ్రసాదించి, ప్రపంచమునకు మార్గదర్శకుఁడయ్యెను. ఆంగ్లేయభాష యందలి తనవచోమాధుర్యముచేఁ బ్రాచ్యపాశ్చాత్యఖండవాసుల సమ్మోహితమొనర్చెను. నవీనవాగరికతాంధకారమగులగు లోకులకుఁ బ్రాచ్యవిజ్ఞానభాస్కరమండలము చూపి వారిని గాఢనిద్రనుండి మేల్కొల్పెను. తన యుపన్యాస మహానామునలచేతఁ బ్రపంచము

నుజ్జూతలూగించెను. అట్టి వివేకానందస్వామి జీవితము నాంధ్రదేశమునకు సంప్రాప్తిపఁజేసి మన వెంకటేశ్వర్లుగారు, ఆంధ్రమహాజనసేవయు, నాంధ్రసారస్వతసేవయుఁ జేసినారనుట అతిశయోక్తికాదు. ఈయువకుఁడు వివేకానందస్వామి యుపన్యాసములఁ దెనిగించియు, లోకోద్ధారకులైన యితర మహాపురుషుల జీవితముల రచించియు, నితోధికాంధ్రసారస్వతసేవచేసి వృద్ధుల యాశీర్వాదమునకును, యువకుల కృతజ్ఞతాపూర్వకవందనములకును పాత్రుఁడగును గాక. పరమేశ్వరుఁ డీయువకునకు దీర్ఘాయురారోగ్యములు ప్రసాదించుఁగాక.

6—7 — 33,)
రాజమండ్రి.)

ఇట్లు,
చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము.

పీఠిక.

ఆంధ్రభీష్మ న్యాపతి సుబ్బారావుపంతులుగారు.

మ॥రా॥శ్రీ॥ బులుసు వెంకటేశ్వర్లుగారు వివేకానందజీవితము రెండుభాగములు తీసికొనివచ్చి నాకుఁ జదివి వినిపించిరి. వివేకానంద స్వామి హిందూమతమును, తన్మూలమున భారతవర్షమును, ఉద్ధరింప జీవితము నర్పించిన మహాధీరుఁడు. హిందూ సంఘ మస్థితికాయన కన్నీళ్ళుకార్చి, ఆత్మ బలమొనగ సనాతనధర్మసందేశము నలుదెసల వ్యాప్తిసల్పినఁగాని యీదేశమాన్వత్యము పొందఁజాలదని. తమ వ్రాతలలోను, ఉపన్యాసములలోను బోధించియుండిరి. శ్రీరామకృష్ణ మత నిర్మాణముచేసి, సనాతన ధర్మవ్యాప్తిచేయు సన్యాసులను వారుకొలదిమందిని తయారు చేసియున్నారు. కాని ప్రస్తుతస్థితిలోఁ బ్రతిపట్టణమున, బ్రతిపల్లెలో జనసామాన్యములో నీసందేశము విరజిమ్ముటకు, బెక్కురు యువకు లవసరమైయున్నారు. వారిని తరిఫీదుచేయుటకు అచ్చటచ్చట బ్రహ్మజ్ఞానపాఠశాల లేర్పరచవలసియున్నవి. హిందూమతవనరీలను వేలకొలది తయారుచేసి వేదవేదాంతధర్మములను, వాడవాడల చాటవలసియున్నది. మధురమై, గంభీరమై, నిర్దుష్టమై, ఆవేశ జనకమగుశైలిలో వెంకటేశ్వర్లుగారిచే వ్రాయఁబడిన యీజీవితచరిత్రమును చదువు ప్రతియాంధ్రుఁడు స్వామిసందేశమును గుర్తించి ఆచరింపయత్నించును గాక. ఆంధ్ర సోదరసోదరీమణుల కీయమూల్యగ్రంథమూలమున, అమితసేవ యొనర్చిన యీయువకుని నేనుమనఃపూర్వకముగా నభినందించి, ఆశీర్వాదించుచున్నాను.

6—7—33, }
రాజమండ్రి. }

ఇట్లు,
న్యాపతి సుబ్బారావు.

VI

పత్రికాభిప్రాయములు.

“ఆ వేశపూరితమగు స్వామి వివేకానందునిజీవిత మీపుటలలో ససాధారణమగు సామర్థ్యముతో సత్యాంశములకు లోపములేకుండ వర్ణింపఁబడినది. త్యాగమణియగు స్వామిజీవితము నీ గ్రంథకర్త, నిస్తుల మనోరంజకమగు ధోరణితో, బ్రదర్శించినాఁడు.”

“హిందూపత్రిక.”

“వీరారాధన పరత్వము పొంగులుదేలు ధోరణితో గ్రంథకర్త యిదిచాల ప్రశంసార్హముగ రచించినాఁడు. ఇట్టికార్యమునకుఁ దనయర్హతనుగూడ పెక్కుతావుల ప్రకటించుకొన్నాఁడు.”

“ఆంధ్రపత్రిక”

శ్రీ వివేకానందస్వామి జీవితము.

మొదటి భాగము-విషయసూచిక.

నెంబరు.	విషయము.	పుట.
1	శ్రీ వివేకానంద జననము	6
2	కాంతిగోళదర్శనము, అక్షరాభ్యాసము ...	12
3	బాల్యకీర్తిదావస్థ ...	16
4	నరేంద్రుని సద్గుణములు ...	18
5	పాఠశాలా జీవితము ...	22
6	జననీజనకులపెంపు; బాల్యవిచిత్రములు ...	25
7	విశ్వవిద్యాలయ దినములు ...	31
8	నరేంద్రునిదృష్టి; కష్టములు దుఃఖములు ...	36
9	జీవితములో మార్పు ...	43
10	భగవద్గీతామాహాత్మ్యము; అంతరవలోకనము ...	47
11	శేషముషీజ్ఞానప్రభాతము; ఊహార్థుర్భూనిలము	54
12	గానార్పితకాలము; మానవోత్కృష్టగుణప్రవర్ధనము	60
13	జ్ఞానదృష్టిలాభము; బ్రాహ్మసమాజము ...	65
14	హిందూమతాదర్శనములు ...	71
15	నిర్వికల్పసమాధి ...	79
16	శ్రీరామకృష్ణుడు ...	82
17	దక్షిణేశ్వరము; కాలికానిలయము ...	87
18	గురుచరణస్పర్శ; శ్రీరామకృష్ణజీవితసంగ్రహము	90

నెంబరు:—	ప్రవివరము,	పుట:—
19	శ్రీరామకృష్ణనిఁగూర్చి యన్యాభిప్రాయములు	101
20	భువనేశ్వరీపుత్రుఁడు; గురుశిష్యులు ...—	108
21	సన్యాసాశ్రమప్రేరణవిధానము; దక్షిణేశ్వరానంద దినములు ...	116
22	శ్రీరామకృష్ణబోధనాపద్ధతి; అద్వైతబోధనము	125
23	నరేంద్రుని శిష్యత్వము; మానసపరివర్తనము ...	136
24	నరేంద్రుని మూర్తిమత్వము; అతఁడురామకృ ష్ణుచే నెట్లు చూడఁబడెను ...	145
25	శ్రీరామకృష్ణ నౌన్నత్యము; గమ్యస్థానోన్ముఖత	152
26	నరేంద్రుని జ్ఞానసంగ్రహణవైఖరి; శిష్యబృందము లోని నరేంద్రుఁడు ...	161
27	కాశిపురవనము; బుద్ధగయ; ఘాజిపురము ...	169
28	నరేంద్రుఁడు; నిర్వికల్పనమాధి ...	178
29	శ్రీరామకృష్ణ నిర్మాణము ...	188
30	శ్రీరామకృష్ణ మరణానంతరము; నిర్మాణప్రభాతము	199
31	మఠనిర్మాణము; బారానగరదినములు; పరివ్రాజకదృష్టి	207
32	నరేంద్రుఁడు దేశసంచారియగు సంయమింద్రుఁడు ప్రథమశిష్యుఁడు ...	216
33	శ్రీరామకృష్ణుఁడా? పవనహారి బా బా? యాత్రాంతరువులు	224
34	హిమాలయపర్యటనము; ఆల్వారునగరము ...	230
35	భేత్రిమహారాజు; ఘూర్జరము, బొంబాయిరాజధాని	242
36	కన్యాకుమారియొద్ద స్వామిధ్యానము ...	249

3

1

శ్రీ స్వామి వివేకానంద.

ఓం నవ్వేశ్వరాయనమః

(శ్రీ) వివేకానందస్వామి జీవితము.

మొదటి అధ్యాయము.

శ్రీ వివేకానందస్వామి జీవితము.

శ్రీ వివేకానందస్వామి జీవితము.
(శ్రీ) వివేకానందస్వామి జీవితము.
(శ్రీ) వివేకానందస్వామి జీవితము.

రక్తమాంసాస్థికల్పిత శరీరమును ధరించి, తత్సాహాయ్యమున
మోక్షముబొందుటకు బదులు శరీరము, తదంగములు, అందలి రో
మములుగూడ శాశ్వతము లని నమ్మి క్షణికశిశోదరతృప్తికై ఆహం
కారముకారసాశబద్ధులై, కోరినకోర్కెలు ఫలింపమి విచారనాగ
రమున కెదరీదాచు, నిరంతర సంచలద్వేషతరంగములచే నట్టయడు
గునకుఁ ద్రోయఁబడి యెవరు దిక్కని యట్టులెత్తి యంగలార్చుమానవ
కోటిని తమ యప్రతిమానధైర్యసాహసములచే నిరుపమానతత్త్వి
బోధనావటిమచే నిశ్చించలనిర్మలప్రసన్నాదర్శములచే నిరహంకార
నిర్గుణవైరాగ్యజ్ఞానముచేఁ జేయించి లేవనెత్తుటకై అప్పుడప్పు
డాపగఁజ్యోతిరంశములు లోకమున శరీరములు ధరించుచుండును.
అట్టి భగవదంశాసంభూతులలో నగ్రగణ్యుడే స్వామివివేకానందుఁ
డన్నచో నేమిసాహసము! ప్రాచ్యపాశ్చాత్యసంఘముల నెట్లాతఁడు
తన మృదుమధుర వేదాంత సారామృతబిందువులఁ జల్లి పునీతము
చేసినో ముందుచూచెదము.

కలకత్తాలోని సిన్హా యనుజిల్లా యీతనివంశమునకు నినాస
స్థానము, వీరు కాయస్థకులస్థులు. కాయస్థవంశము వీరశిఖామణులని
పేరుగాంచిన క్షత్రియులజాతిలో నొకశాఖయై వెలయుచున్నది. వీరి
కుటుంబమునకు దత్తుల కుటుంబమనిపేరు. ఆదినాండియు నీకుటుంబ
మతీశ్శాఖావడసియఁడన. అనేకసంస్థానము లీకుటుంబమునకు

జెందియుండుటేకాక నయ్యది నిరంతరైశ్వర్యములతోఁ దులతుఁగు చుండెడిది. మన కథానాయకుని తట్టిల్లతావిజ్ఞంభణమొనర్చిన మేధా సంపత్తి యెట్లాతనికి చేకూరెనో తెలియఁగోరునెడ నాతని పూర్వ వంశీయులచరిత్ర కొంత తెలియవలయునుగదా ?

ఇరువదియైదు సంవత్సరముల లేతవయసుననే సంస్కృతపర్షి యాభాషలలో గూరుత్వము వహించి న్యాయశాస్త్రము కరతలామల కము గావించుకొనియు, సత్యద్భుతకవననైపుణిగల్గియు, వీనిమూల మునఁ బొందనగు భావిజీవనాన్నత్యమును సడలించివైచి, భార్యాపు త్రమందిరసౌఖ్యములు విసర్జించి, కమండలువు, భిక్షాపాత్ర చేతఁగొ నినసర్వసంగపరిత్యాగచక్రవర్తి దుర్గాచరణదత్తుఁ డీతనిపితామహుఁడు. దుర్గాచరణదత్తునితండ్రి, అఖండఖ్యాతిఁగాంచి అధికధనమార్జించిన న్యాయవాది రామమోహనదత్తుఁడు. పితౌర్జిత ధనరాశికథిపతియైన దుర్గాచరణదత్తుఁ డద్దానిని విడిచిపుచ్చు పెట్టివంద్యమైన త్యాగమో చెప్పనవసరములేదు.

దుర్గాచరణదత్తుఁ డట్లు సంసారకారాగారమున్నుడై యరణ్య మున స్వేచ్ఛానిహారమొనర్చు మృగరాజమురీతి కాశీ, గయా, పృ యాగాది తీర్థయాత్రాపరుఁడై బయలుదేఱెను. అట్టిచో దుర్గాచర ణుని ధర్మపత్ని భర్తృవియోగయై మేమిచేయుచున్నది ? భర్తృవి యోగ మెవ్వరికి ? శరీరబాంధవులకు. జ్ఞానులకు భార్యాభర్త లొ క్కటే. దుర్గాచరణదత్తుఁడు వారణాశీనగరమునందున్నను, నాతనిధ ర్మపత్నిహృత్పీఠమునందే యున్నాఁడు.

ఏకి పుత్రుఁడు శ్వనాథుఁడనినదిసప్రవర్ధమానుఁడగుచుండెను. చిర కాలమునుండి వాఁఁచించుచున్న కాశీశ్వనాథుని దర్శించుటకు మాతాపుత్రు లిరువురు నొక పెద్దపడవలో బయలుదేఱిరి. భావి లొకోద్ధరణమందు శ్రీవివేకానందుఁడు జూపిన కీరపురుషోచితశౌ

ర్యసాహసముల బీజములో యన్నట్లు విశ్వనాథదత్తుడు తల్లినోట వచింపఁబడినవీరచరిత్రల వినుచుండెను. కిలోకళాంతికై శ్రీరాముడు పడినపాట్లు, సీతామహాదేవి యోర్చిన దుస్సహరాక్షసకౌర్యము, శ్రీకృష్ణుని మాయాబాలకీడలు నిట్టి వనేకపురుషోత్తముల జీవితములను విశ్వనాథుడు మాతృవక్త్రమునుండి విని రంజిల్లుచుండెను. నిజమగు పుత్రనాత్మల్యము తల్లి యిట్లుగదాచూపుట ! ఒకనాఁడు విశ్వనాథుడు పడవమీద పచారుచేయుచు నొక చీకుకొయ్యమీద కాలువేయ నది విరిగి కాలుజారి యాతఁడు నదిలోఁ బడెను. తల్లిదృష్టి కుమారునిమీదనే యుండెను. ఆమె కీతరాదు. ఆమె దిగ్గునలేచి యొక్కపెట్టున నాయగాధతరంగిణీతరంగములలో దుమికి పుత్తుని రెండుచేతులతో బిగియఁబట్టి యుండెను. మాతాపుత్తు లిర్వురకు మరణమేనా? అగుచో నద్వైతపేదాంతదుందుభినినాదమెట్లు పాశ్చాత్య హృత్కుహరములఁ జిందరవందరఁజేయుట? అంతలో నొకాజనము దుమికి వారిని రక్షించిరి. పడవ కాశీనగరము జేరెను.

విశ్వనాథజనని విశ్వనాథునితోఁ గాశీవిశ్వనాథుని వీక్షించి, ఆపి నిర్మలహృదయప్రసూనము నావిశ్వేశ్వరపాదారవిందములకడఁ జేర్చెను. ఆమె నిత్యము గంగానదీపవిత్రతోయములలో స్నానమాడుటకై ఆలయమునుండి పోవునప్పు డనేకమంది సాధువుల నామె చూచుచుండెను. ఒకనాఁ డామె విశ్వనాథాలయప్రాంతమున కేగునరికొకవ్యక్తినిఁజూచి, పాదములు గంపింప నేలఁబడి మూర్ఛిలైను. వెంటనే యొకసన్యాసి “తల్లిపడిపోయె”నని కేకలిడుచు రివ్వననేతెంచి యామెను లేవఁదీసెను. షరస్పరవీక్షణము జరిగెను ఇరుప్రరిహృదయములలోను భావప్రపంచములు పొంగిపొరలెను. కాని సన్యాసికేల యీమూర్ఖు? వెంటనే యాతఁ డదృశ్యుడయ్యెను.

విశ్వనాథుఁడు, జనని విశ్వేశ్వరసందర్శనభాగ్యమునకు ముది
తాంతరంగులై మగిడి స్వగృహమున కేతెంచిరి. విశ్వనాథుఁడు పెరిగి
పెద్దవాఁడగుచుండెను. భారతవర్షప్రాచీనాన్నత్యమును విశదీకరించు
వివిధభాషలలో నాతఁడు ప్రవీణుఁడై కులక్రిమాగతమగు న్యాయ
వాదివృత్తి నపలంబించెను. న్యాయశాస్త్రము దాతనిశేషము
ప్రభావము నలుదెసల వ్యాపించెను. విశ్వనాథుఁ డధికధన్వాత్ముఁ
డేకాక, తా నార్జించినవిత్తము నెట్లువ్యయించవలయునో తెలిసినగృ
హస్థధర్మజుఁడు. అందుచేతనే ఆతనిమూలమున దత్తకుటుంబము,
దత్తరాజకుటుంబవిరుదమునందెను. జీవితమును సంపూర్ణముగా
సనుభవించుటే యాతనిప్రథమాశయము. కాని యీశ్వరజ్ఞానమే
ఓద్యకు పరమావధియనియెఱింగిన పండితశ్రేష్టులలో విశ్వనాథదత్తుఁ
డొకఁడు. ఆతఁడు కర్ణతుల్యవదాన్యమూర్తి. ఒకప్పుడు తెగద్రావి,
ఒకలు తెలియక విలపించుచున్న నొకనిఁగాంచి వానికెద్దియోయిచ్చి
నాడున నితరులు తన్ను దూషింపఁగా నాతఁ డుత్తుంగాధ్యాత్మికశిఖ
రము నధిరోహించి యిట్లనియె, “ఏమిపోయినది. జీవన మతితుచ్చ
మయినది. త్రాగుడు కుపయోగించిన నట్టిమూర్ఖు నొకనిముసమైన నీ
నీచజీవితదూఃఖమును మఱచునట్లు చేయఁగలుగెడ దానఁ దప్పే
మున్నది?” ఆహా! ఏమినిరుపమానకారుణ్యహృదయము! సంస్కరణ
మునలనఁగాక సనుభవమువలననే జ్ఞానము లభించునని యాతని
మతము.

భావివివేకానందుఁ డగు నరేంద్రబాఁనివిషయమై విశ్వ
నాథుఁడెట్టి తాపత్రయము నందలేడు. విశ్వనాథునికి పాకశాస్త్రము
బాగుగాఁదెలియును. ఒకనాఁడు నరేంద్రుఁడు తండ్రియొద్దకువచ్చి
“నాకేమిచేసితి” వని ప్రశ్నించెను. వెంటనే తండ్రి “అద్దమునో,
జూచుకొ”మ్మని బదులిడెను. కుశాగ్రబుద్ధియగు పుత్తుఁడామా

మొదటిభాగము.

మాతభువనేశ్వరి యట్టికలయే గాంచెను. భావియథార్థదృశ్య
మామె కప్పుడే ప్రతిబింబితమయ్యెను. దివ్యనక్షత్రములన్నియు
ప్రార్థిశనుదయించును. నేడునదియే తటస్థించెను. భువనేశ్వరీమాతకుఁ
బుత్తుఁ డుదయించెను. ఆదినము 1862 జనవరి 12 తేదీ. దైవవశ
మున నది పుష్యమాసంతమగుట, సంక్రాంతియగుట, వంగదేశమం
తయు గంగాపూజలతో బహుళానందదాయకముగ నుండెను. ఆనాఁ
డుదయించినబాలుఁడు భువనైకవంద్యుఁడగు వివేకానందుఁడని
ఆజనులకుఁ దెలిసియున్నచో పరియానంద మెట్లుండియుండెడిదో
చెప్పనవసరములేదు. హిందూధర్మమును లోకముకికై నల్లెనల ననర్గళ
ముగాఁజాటి, భగవద్దూతయని ప్రఖ్యాతిగాంచిన యాతనిజన్మదినో
త్సవము లీనాఁడు కోట్లాదిజనులచే నిర్వహింపఁబడుచుండెనేగాని
ఆజన్మదినమం దాసంగతి యెవరికిఁ దెలియును ? కాని భారతదేశ
భాషకల్యాణసర్వార్థహేతుభూతుండగు నాబాలుఁ డితరబాలురవలె
నవ్యక్తనిజప్రభావుఁడై నిష్కల్మష ప్రేమసాగరమగుతల్లియొడిలోఁ
బండుకొని యుండెను. ఆర్యావర్తవీరశిఖామణులశౌర్యసాహసముల
నిరూపించుటాతీయచరిత్రలనిలయమైనభువనేశ్వరీమాతయొడిలోఁబస్వ
ళించి బాలుఁ డాజ్ఞానసారామృతమను మాతృస్తనదుగ్ధములతోఁ
బాలుఁత్రగుచుండెను. బాలుఁడు బాలుఁడు కాదు అనంతజన్మకృతిఫల
సామగ్రి లోనిముడుచుకొనిన గణనాతీతవృద్ధవయస్కుఁడే బాలుఁడు.
అట్టిబాలునిఁ జూచి కుటుంబమలోని వారందఱు దుర్గాచరణదత్తుని
పోలేక యిందుగలదనిపించిరి. ఇట్లు కొలది మాసములు గడచినవి.

బాలునికి లోకవ్యవహారము నామకరణముచేయుసమయ మేతెంచి నది. కొందఱుపితామహునినాను మీగోరిరి. కాని భువనేశ్వరి తన యభిప్రాయ మడుగఁబడినపుడు బాలునాంతరంగికదృష్టిం బరికించి, ఆశిష్యరూపము లోనికొని ఆస్వరూపమే యిట్లు స్వప్నానుగుణ్యముగా తనగర్భమున జన్మించెననినమ్మి, “వీరేశ్వర” నామమీయ నంగీకరించెను. దానికొందఱు సమ్మతించి ముద్దనకాతని “బైలె” యని పిలచుచుండిరి. ఆనామమే నరేంద్రుఁడుగా మఱాతెను.

నరేంద్రుని బాల్యము.

శుక్లపక్షపాకరునివలె నరేంద్రబాలుఁడు దినదిప్రవర్ధమా నుఁడగుచుండెను. తల్లి యాతనిని చలినీటిభారక్రిందకూర్చుండబెట్టెను. ఆతఁడు కూర్చుండఁడే! వీలయినన్నిసార్లు గృహాంతరాళనిశ్శబ్దత నాతఁడు తన క్రీడాధ్వనిచే భంగపరచుచుండెను. తల్లి యాతనిని తిట్టును, కొట్టును. కానిలాభములేకపోయెను. అప్పుడామె పెండి మొలత్రాడుతో నున్న మూఁడేండ్ల ముద్దుబాలుని శీలవారిధార క్రిందనుంచి, శివనామోచ్చారణము సలిలనినాదమతో మేళించి, యింటివారలతో, “పుత్రిప్రాప్తికై శివుని బ్రార్థించితిని. కాని శివుఁ డాతని రాక్షసగణములో నొకని నాకొసంగినాఁ”డని వచించు చుండును.

నరేంద్రునకు సాధువులన్నను, భిక్షులనులన్నను గల ప్రేమ మతెందునులేదు. వివేకానందపారిజాతము తన నిస్తులదివ్యసౌరభ ముచే నిఖిలమానవకోటి నాకర్షించినచో బాలనరేంద్రునాధముకు శము సాధుభైక్షుకబృందము నాకర్షించుటబుద్ధిగమా? అప్పుడే బాలుఁ డు నూతనవస్త్రాలంకృతుఁడయ్యెను. హరినామస్మరణము చేసికొనుచు నొకసన్యాసి విశ్వనాథునిగృహమున కరుదెంచెను. నరేంద్రుని హృదయము దుర్భరానందవయమయ్యెను. ఇంటనే నరేంద్రుఁడు

నూతనవస్త్రమును దీసి సాధుశాస్త్రములఁ బడవైచెను. ఇతర బాలురం
దఱు ప్రాతగుడ్డల నిచ్చుచుండఁ దాను నవీనవశనము నీగల్గితినిని
గర్వము ప్రకటించెను. ఈసంగతి తల్లిదండ్రులకుఁ దెలిసి పుత్రుని
దండించిరి. ఆతఁడట్లుచేయకుండ నేవకులను కాపుంచిరి. ఏసన్యాసి
గాని, సాధువుగాని కనఁబడినచో నరేంద్రుని గదిలోఁబెట్టి తాళము
వేయుచుండెడివారు. అట్టేనను నరేంద్రుఁడు తన చేతికి దొరికినవస్తు
వులను దీసి కిటికీలగుండ నవలదోయును.

నరేంద్రుని సోదరీమణు లాతనిబాధలు సహింప లేక అప్పుడప్పు
డాతనిని కొట్టుటకుఁ దఱుమగా నాతఁడపరిశుద్ధప్రదేశములోని కఠి
“ఈసారిరమ్ము, ఈసారిర”మ్మని వెక్కిరించుచుండెడివాఁడు. హిందువు
లకు గోవు పరమపూజ్యమగు జంతువు. స్వచ్ఛగోదుద్ధామృతపానమే
భారతదేశసాత్వికసంపత్తికి హేతువు. సురాపానము నేటి యధమ
తామసస్థితికి హేతువైనది. ఇంటిగోవుతో నాతఁడాడుచుండును. కోతి,
మేక, నెమలి, పావురములు, తెల్లచుంచులు, నివికూడ నరేంద్రుని
బాల్యస్నేహితులు. మహాసాగరములు దాటిన యాతఁడు గుమ్మము
దాటుటయే? వీధిలోనికి తీర్చిన పర్వెత్తి గుట్టపుబండ్లను, బండిఁగో
లువారి జూచి యాశ్చర్యపడుచుండును. రెండుగుట్టముల బండెక్కి,
తోలు పుచ్చుకొని తోలుటే నాకోర్కెయని యాతఁడు తండ్రితోఁ
జెప్పు నిజమే ! వివిధమానవసంఘ తురంగ శకటముల నాతఁడు
నడచి చూడలేదా ?

కోకమును ప్రేమించి యుద్ధరించవలెనన్నచో సమాజమాతృ
ప్రేమ కుదిచూచి యున్న నేవీలగును. తల్లి సుతునకుఁ జూపుప్రేమ
కన్న మానవుఁడెక్కుడు ప్రేమ జూపఁజాలఁడు ; భువనేశ్వరీమూత
నకన్న నీదు నెట్లుప్రేమించెనో భావివివేకానందుఁడు దీనుల నెట్లుప్రో
త్సహింపఁగోన్నచో నెఱుంగనగును. బాలు నలంకరింప భువనేశ్వరి

యత్నించుచో విద్యాలంకారప్రాప్తికే. ఆమెకుఁదెలిసిన యాంగ్లము లోని యక్షరములు, మహాభారతములోని వీరాగ్రేసరుల దివ్యచరితములు, నూరిపోయుచుండెడిది. భగవద్విగ్రహార్చనముచేయుట, చేతులుజోడించి సచ్చిదానందప్రదీపమునకు నమస్కరించుట నరేంద్రుని చేత భువనేశ్వరి ఉగ్రుపాలతోఁ ద్రావించెను.

శ్రీసీతామహాదేవి, శ్రీరామచంద్రుఁడు, వీరినిగూర్చి తల్లి వచింపఁగా నరేంద్రుఁడు విని యుండెను. తల్లిదండ్రులు సీతాగామ విగ్రహముల నొకచోనుంచి పూజించుటకూడ నాతఁడు చూచియుండెను. ఏమిపూర్వార్జితపుణ్యవాసనయో యాతఁడుకూడ సీతారాములఁబూజింపవలెనని తలఁచెను. నరేంద్రుఁడొకనాఁ డొకబ్రాహ్మణ బాలునితోఁ గలసి కొన్నిపెసలు పుచ్చుకొని బజారుకు విశేషము. విగ్రహములదుకాణపు బల్లమీద శ్రీసీతారాముల విగ్రహము తలయెత్తి ధగ ధగ మెఱయుచుండఁగాంచి వెంటనే యావిగ్రహమును కొని యింటికేతెంచెను. స్త్రీ యంతఃపురమునకుఁ బ్రవేశించి డాబామిది ప్రక్కగదిలో నావిగ్రహముంచి, బ్రాహ్మణబాలునితోఁగూర్చి ముందట తలుపుబిగించుకొని కూర్చుండి ధ్యానించుట కారంభించెను. ధ్యానముతో గంటలుగడచెను. బాలుర తల్లులు పుత్రికలొకపోవుటచే సంశయించుచుండిరి. వారిజనకులు పుత్రాన్వేషణార్థము విధులన్నియుఁ దిరిగి, యెచటనుగానక యింటికిమిగిసిరి. మేషముగది మూసియుండుటగాంచి యొకఁడు కేకలిడనారంభించెను. మేషముతోడనే బ్రాహ్మణుడు చకితుఁడై లోపలితలుపు తెఱచుకొని పారిపోయెను. భగవద్దర్శనైకాయ తదిత్తునకు బాహ్యప్రపంచసంబంధములు, సినాదములు, నెల్లువినఁబడును? నరేంద్రుఁడు చలిపగ వారలంతటతలుపు గట్టిగగుద్దిరి. బహులులేదు. వారికి భీతికాంచిన తలపు కగులద్రొబ్బి, చిత్తప్రతివీరితి నచంచలుడై, యనత జనా

రిత తేజఃపూజములు నేత్రగోళములనుండి వైకుంఠమునకు నిశ్చలధ్యానపరిపూర్ణుడై బ్రహ్మర్షివలె గూర్చుండియున్న నరేంద్రుని వారు గాంచిరి. తట్టి లేవఁగొట్టిరి. కొంచెము స్పృహతెచ్చుకొని తన్నేకాంతముగా మఱికొంతసేపు పూజసేయనిమ్మని యాతఁడు సల్పెను. చేయునది లేక వారాతనిని విడిచి వెడలిపోయిరి. ఆ రేండ్లబాలుఁడు, పాలుత్రాగుపసిబిడ్డ, నిశ్చలధ్యానముద్రీతుడై, చలింపకుండుట యిదంతయు వానికెవరు నేర్పిరి? అపూర్వపుణ్యఫలప్రదర్శనమది కావా!

ఏదైన నొకవిషయము తెలియకున్న నరేంద్రుఁ డింటిలోని వారినడుగఁడు. వెంటనే అశ్వశాలలోని కరిగి బండివానినడుగును. ఎందులకో బండివాఁడు పెండ్లి యనర్థమని చెప్పెను. నరేంద్రుఁడది విని కంపితుఁడయ్యెను. సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యప్రియుఁడగు నరేంద్రునికి సంసారమన్న నజ్ఞానవశమునైన భయమేపుట్టెను. అంత నాతఁడశ్వశాలవిడిచి లోనికి కన్నీళ్ళువిడచుచువచ్చెను. భువనేశ్వరి వానినిఁ జూచి హేతువేమని ప్రశ్నించెను. అతఁడు మాటాడలేదు. కాని విచారముహెచ్చెను. కొఁగిలించుకొని, దూరముగా దీసికొనిపోయి, తల్లి ఏకాంతముగా ప్రశ్నించెను. అప్పుడు నరేంద్రుఁడామెకు పెండ్లియసిన భయమగుచున్నదని వచించెను. భువనేశ్వరికి భూతజ్ఞానజ్యోతి మిర్మిల్లు గొల్పుచుఁ గన్వట్టెను. ఆమె వెంటనే పుత్రునివైపు తిరిగి, “లోకైకనాథుఁడగు శివుఁడు నీయందున్నాఁ”డని యూరకుండెను. అదివిని నరేంద్రుఁడు మెల్లగా సీతారామనిగ్రహములకడకరిగి వానిని నేఁగొట్టి పాటవైచెను. సీతారాముల స్థానము శివుఁడాకరిమించెను. శివధ్యానతత్పరుడైనరేంద్రుఁడు విగ్రహమునెదుట నిలఁబడియుండెను.

నైవేద్యమునకు భారతదేశము భగవద్ధ్యానముద్రీతుఁడగు మానిరూపము. ఆమానిగర్భమందెట్టి యాధ్యాత్మికాగ్ని నిక్షిప్తమై

యున్నదో యెవ్వఁడెఱుగును? తద్గర్భనిక్షిప్తాగ్నిజ్వాలయే బయల్పడ
లి లోకమునందలి పరస్పరానాన, సామ్రాజ్యకాంత, దుర్మయపరి
పాలనాదికమహాపాపముల దగ్ధపటలముచేసి, యధార్థముగా చైతన్య
శూన్యమై తామసాంధపరివృతమైయున్న లోకమును ప్రాణోపేతము
చేసి ప్రశాంతికూర్పవలసియున్నది. భౌతికశాస్త్రవిజ్ఞానసంపత్తి పర
ప్రాణఖండనసాధనకుటిలయై త్రనిర్మాణప్రావీణ్యము నాయగ్నిజ్వాలల
యందుఁబడి భస్మమైపోవలసినదే. నరేంద్రుఁడట్టిజ్వాలను గర్భమునఁ
బెట్టుకొని పుట్టియున్నాఁడు. ఎవరో, నిరంతరము ధ్యానముచేసిన
శిరోజములు పెరిగి జడలుగట్టుననిచెప్ప విని యాతఁడు దినదినము
జపించి, తన తల తడవుకొని జడలుకట్టమి విచారించును. బాల్యక్రీడ
లలోఁబడి యుండవలసిన శైశవమును నరేంద్రుఁడు శివధ్యానముతోఁ
గడపియున్నాఁడు.

మూఁడవ అధ్యాయము.

కాంతిగోళదర్శనము — అక్షరాధ్యానము.

మహాపురుషులు చూచునదివేఱు. సామాన్యులు చూచునది
వేఱు. సామాన్యులు తమ కట్టెదుట కన్నట్టునద్దానినే చూడఁగలరు.
మహాత్ములు సామాన్యులుజూచు నావస్తువుల యాధ్యంతరస్థితిఁ బరి
కింతురు. పరంజ్యోతియే సర్వవస్తుప్రాణహేతుభూతంబగుట, నాపరం
జ్యోతి కిరణాల్పకాంతినైన దర్శింపఁగలవారే యోగిపుంగవులు,
మహాత్ములు.

నరేంద్రుఁ డై దేండ్లబాలుఁడు. రాత్రిభుజించి పరువుమీద ప
రుండును. కండ్లు మూతవడును. బాహ్యప్రపంచజ్ఞాన మంతరించును.
శరీరస్మృతి లోపించును. ఒకజ్యోతి, ఒక కాంతిగోళము ఒకబాలునిచేఁ
దన్నఁబడి తన్ను సమీపించుచున్నట్లు నరేంద్రున కగపడును. ఆకాం

తిపుంజములో నరేంద్రుఁడొక్క ముస్కవేయును. కా. తియు నతఁడు నేకమగుదురు నరేంద్రుఁడేమయ్యెను ? ఎవనికెఱుక ? ఇదియే నరేంద్రుని నిద్రావిధానము. ప్రతిదినమిట్లే జరుగుచుండును. ఈ విషయ మాతఁడెవరితోఁజెప్పియుండలేదు. కాని చాలకాలము తర్వాత నాతని చెలికానితో నాతఁడు చెప్పియుండెను. అట్టిజ్యోతిని నీ వెన్నఁదైనఁ జూచియుంటివాయని యాతఁడు ప్రశ్నించెను. కాని యాబాలుఁడట్టి దెన్నఁడు నెఱుఁగఁడు. నరేంద్రుఁడు, జ్యోతి, యిని వాని కేమియు నర్థముకాలేదు. జీవితాంతమువఱ కట్లే యాజ్యోతి నరేంద్రునకు ప్రత్యక్షమగుమనే వచ్చెను. నరేంద్రుఁడు వివేకానందుఁడైనప్పుడు, తోడి సన్యాసి యొకఁడు తనకు జ్యోతిని చూపుచుని యడుగఁగా, వివేకానందుఁడు తనహస్తము నాతని గ్రామధ్యముననుంచెను. అంత నాసన్యాసికి దృష్టి మార్పుజెంది, బాహ్యప్రపంచమునకుబదు లొక దివ్యజ్యోతిర్మయసాగరము ప్రత్యక్షమయ్యెను.

ఒకనాటి సాయంసమయమున, ప్రార్థనామందిరములో నరేంద్రుఁడు ధ్యానముద్రలోఁ గూర్చుండియుండెను. అంత నొకపెద్దనిన్ను మాచపటామీదఁ బ్రాఁకఁజొచ్చెను. ఇంటిలోని జనులందఱు భయకంపితులై నరేంద్రునొద్దకుఁ బర్వెత్తి యాతనిఁబిల్చిరి. నరేంద్రునికి వినఁబడలేదు. సర్పము పడగనెత్తి నరేంద్రునెదుట నాడనారంభించెను. జనులు గుమిగూడి యుండిరి. ఏమిచేయుట ? కేకలిడినచో సర్పమేమిచేయునో ? ఊరకున్నచోఁ గఱచునేమో ? దైవవశమున నాసర్పము వెనుకంజవేసి నిముసములో నదృశ్యమయ్యెను. అంతనారు నరేంద్రుని లేపి యేమిజరిగినదని యడుగ “నా కేమియుఁ దెలియదు. అనిర్వాచ్యానంద మొక్కటే నాకు లభించిన”దని యాతఁడు బదులు చెప్పెను. నరేంద్రు నత్యద్భుతదృష్టి యందఱ కబ్బురము కల్పించెను.

ఇట్లు జరిగినవెనుక నరేంద్రుడు మఱల ధ్యానముద్రావస్థలో నిశ్చించుటయై యుండెను. అంత నొకదివ్యతేజోరాశి యాతనికి గోచరమయ్యెను. ఆతేజోరాశినుండి దండకగుడులుపులు, కరద్వయంబున ధరించి, పరిపూర్ణానందమయప్రళాంతచిహ్నితంబగు మందహాసము ముఖమున నృత్యము నల్పుచుండ, నొకదివ్యనిగ్రహ మాతనికి బ్రత్యక్షమయ్యెను. ఆమూర్తి యెవ్వగు? ఆస్వరూపము బుద్ధభగవానునదే యని వివేకానందుడు చెప్పెను.

అనేకాద్వైత వేదాంతాశ్రమస్థాపనాచార్యుడగు నరేంద్రుడాటవయేట విద్యాభ్యాసనిమిత్తమొకచిన్నచాప చంకక్రిందబెట్టికొని, కాకియొకకలమొకటి చేతఁబూని, నూతనవస్త్రముల ధరించి, పాఠశాలకుబయలుదేఱెను. కొన్నినాళ్ళు జరుగుసరికి విద్యాభివృద్ధికి బదులు దుష్టబాలకసహవాసముచే, దుర్భాషలాడుట పూర్తిగా నలవాటయ్యెను. అది చూచి, తల్లిదండ్రులు పాఠశాలకంపుటమాని యొక ప్రత్యేకోపాధ్యాయుని నియమించిరి.

పాఠశాలకంపుటకు ముందు నరేంద్రున కక్షరాభ్యాసమహాత్సవము జరుపఁబడెను. పురోహితుడు సమంత్రకముగా నరేంద్రుని సరస్వతీదేవి కొప్పగించి, బాలుని కుడిచేతితో నొకమసిబొగ్గునుపట్టించి నేలమీద క, ఖా, లువ్రాయించెను.

నరేంద్రుడు ప్రేమమయవాక్యములకు లొంగును. కాని శ్రోధకలుషితవాక్యములకు దుద్రమూర్తి. ఈపద్ధతియే జీవితాంతమువఱకాతని నడపించినది. నరేంద్రుడు తోడిబాలురలో నావులమధ్య యాబోతురీతినుండువాడు. అన్నివిషయములలో నాయకత్వమతసిదే. పుష్పరూపాంతదినము నరేంద్రుడు పుట్టినదినమగుటేకాక, సెలవు

దినముకూడ నయ్యెను. గంగాభవాః కిఁబూజలొనర్పవలెనని కోరి నరేంద్రుఁడు తండ్రినడిగి ఖర్చులనిమిత్తము పెకముతీసికొని పెక్కుమంది బాలురను ప్రోపుచేసి, ఉత్సాహచిహ్నములగు పతాకలధరించి, పుష్పమాలలనుగూర్చి, గంగాతటంబునకు భజనచేయుచు నరిగెను. ప్రత్యోకోపాధ్యాయుఁడు పూజసేయింప నియమితుఁడయ్యెను. వారాపుష్పమాలలను గంగాదేవీకర్పించి, స్నానమాడి యింటికి వచ్చిరి. సాయంకాలమున మఱల పరపనాసకాయలడిప్పలలో దీపములునిచి, నీటిలోవిడిచి, యారాధించిరి. ఆదినమంతయు నాబాలురకు మహోత్సాహముగా నడచిపోయెను.

జ్ఞానశక్తి నరేంద్రున కీకాలమునదే వృద్ధిపొందెను. గురువు నెదుట శిష్యులందఱలో చలనములేక, నేత్రములు ముకుళించి నరేంద్రుఁడు గూర్చుండువాఁడు. గురువునకు నరేంద్రుని మాంద్యమున కాగ్రహము జనించి, చేతులు పట్టుకొని విదళించి, పాఠము నొప్పగింపుమనెను. ఒక్కనిముసములో నరేంద్రుఁడు పాఠమునొప్పగించుటఁ జూచి గురు వదిమొదలెన్నఁడతనిని దూషించలేదు.

రాత్రి నరేంద్రుఁడు బంధువగు నొకముసలితాతయొద్ద పరుండెడివాడు. ఆముదుసలి సంస్కృతవిద్యాపారంగతుఁడు. ప్రతిదిన మాత్రుఁడు నరేంద్రుని, కమరశ్లోకములు చెప్పుచుండువాడు. కొన్ని నెలలకే నరేంద్రుఁడు చాలభాగము కఠస్థముచేసెను. ఈపునాదియే నరేంద్రుని సంస్కృతవిద్యావాచస్పతిని జేసెను. సమస్తప్రపంచ భాషలలో సంస్కృత మతిప్రాచీనమైనది. హైందవతాత్త్వికసాగర రత్నరాశి లాభాపాయోపామణి కమాల్యభూషణములు. ఏనాటి కైన భారతభూమి యేకసూత్రబద్ధము. గావలెనన్నచో సంస్కృత భాషామిత పరిచయమొక్కటే సాధనము.

హిందూ బాలునిప్రవర్తన మెన్నివిధానములచేఁ బరిష్కృత మగుచున్నదోకదా ! ఏదిపాశ్చాత్యులకు విద్యయో హిందువులకది భగవద్దర్శనప్రయోగము. హిందూహృదయ రక్తబిందువులలో నై క్యమై యెన్న డవిభక్తముగా నుండునది యదియే.

బాల్యక్రీడావస్థ.

ఎచ్చట జనులుండిరో, యెచ్చటసంఘములుండెనో, యెచ్చట జ్ఞానము పూజింపబడెనో, యాచోటులనెల్ల మానసనాయకత్వము వహించి పేరెన్నికగన్న భావివివేకానందుఁడు బాల్యమున బాల బృందమునకు నాయకుఁడగు టబ్బురమా ? చంద్రునిచుట్టువారు నక్షత్రసమితిరీతి నరేంద్రుని సమవయస్కులగు బాలురందఱు పరివేష్టించియుండువారు. విశేష మేబాలురు నరేంద్రునిబాల్యముననాయకునిగా శిరసావహించిరో వారే, గంగాతటంబున నాతనిచే నిర్మితమైన రామకృష్ణమఠమున కరుదెంచి, వివేకానందగురూత్తముని పాదసరోరుహముల సేవించి ధన్యులైరి. :

ఆటలలో నరేంద్రునిదే యగ్రస్థానము. బాలురందఱు రాజులయినచో నేనే సమ్రాట్టునని యాతఁడు వచించును. పూజామందిరమున నిలఁబడి, తాను చక్రవర్తిని, యిరువుర ప్రధానమంత్రిగను, సేనాధిపతిగను నియమించి, మఱియొదుగుర సామంతరాజులుగా మేడమెట్లమీద నిలఁబెట్టెను. మిగిలిన సభాద్యోగులనింకను క్రిందమెట్లమీదఁ గూర్చుండుకదవి యొసఁగి, సామంతరాజుల నొక్కొక్కరినే దర్బారులోనున్న తన చక్రవర్తిత్వపాదముల మొక్కిఁజేయును. తరువాత వారందఱాతని యెదుటికిరా, వారిక్షేమము సార్వభౌముఁడగు తానడుగుచుండను. ఆపెనుక నొక సేవకుఁ డాచక్రవర్తిసముఖమున కొకనేరస్థుని లాగికొని వచ్చును. “ఈతని నురితీయుఁ” డని చక్రవర్తి యాజ్ఞాపించును. వెంటనే రాజసైన్య మంతయు నా

నేరస్థునిమీఁదఁబడి పట్టుకొనఁబోఁగా నాతఁడు పాటిపోవును. ఈ విధముగా బాల్యక్రీడలలో నరేంద్రుఁడు రాజ్యాధిపత్యము వహించి ప్రజాపరిపాలనము చేయువాఁడు.

నరేంద్రునిజనకుఁడు న్యాయవాదియగుటచే, ననేకులు యభియోగపుజను లచటికి వచ్చుచుండెడివారు. వివిధవర్ణములవా రొకచోటనే గూరుచుండి హుక్కాలను బీల్చుచుండెడివారు. ఒక మహమ్మదీయుఁడుమాత్ర మొక మూలఁగూర్చుండి “అల్లాహ్ అక్బర్” అని హుక్కాపట్టుచుండువాడు. నరేంద్రుఁడు వారిమధ్య దుమికి, జాతిభేద వివక్షత తెగద్రెంచి, ప్రతివాని హుక్కా నొకసారి పీల్చుచుండెడివాఁడు. మహమ్మదీయుని మామయని పీల్చుట నరేంద్రునకు ముచ్చట. ఆమహమ్మదీయుఁడు పంజాబునుండి ఆష్టనిస్థానమునకు నొంటెలమీఁద ననేక కప్పములతోఁ జేయు ప్రయాణకథలను రసోచితముగ ముచ్చటించుట నరేంద్రుఁడు విని, “నన్ను నీతోఁ దీసికొని వెడలవా?” యని యడుగ, “ఇంకొక యంగుళము పెరిగినవెనుక” యని యాతఁడు బదులుచెప్పుచుండును. ఆమహమ్మదీయుఁ డాతనికిఁ దనయింటిలోఁ జేసిన మిఠాయి తెచ్చి యిచ్చుటఁ జూచి, యానాఁడ నిష్ఠులఁద ఆటచుచుండువారు

జాతి, వర్ణమననేమి ? ఒకవర్ణపు జనుఁ డితరవర్ణమువారింటఁ దిన్ననేమి జరుగును ? ఇంటికప్పు కూలి మీఁదఁబడునా ? సర్వోమరణము సంభవించునా ? నరేంద్రుఁ డందఱిహుక్కాలను పీల్చినపు డేమియుఁ జరుగ లేదే !

ఒకనాఁడు నరేంద్రుడు దాగుకొనిన యొకబాలుని వెనుక మేడమెట్లమీఁదఁ బరుగులిడుచు కాలుజారి క్రిందఁబడెను. అందఱొక్కమ్మడి బాలుని సమీపించి శేవదీయఁగా భువనేశ్వరి కాఁగి లించుకొని యోదార్చెను. ఆదెబ్బయొక్క మచ్చ కుడికంటిపై భాగ

మున జన్మాంతమువఱకుండెను. ఒకనాఁడు రామకృష్ణుఁడు శిష్యుల నుద్బోధించుచు, “నీ కాదెబ్బయే తగులకున్నచో నీవలన లోక మల్లల నాడిపోవు,” నని నరేంద్రు నుద్దేశించి పల్కెను.

నాలుగవ అధ్యాయము.

న రేం ద్రు ని స ద్గుణ ము లు.

నరేంద్రపారిజాతముకుళము వికసింప నారంభింపఁగనే జగ న్మోహనైకసుప్రసిద్ధుగంధము వెల్వడకుండునే? పాఠశాలాప్రవేశ మునకు ముందే రామాయణమహాభారతములోని కొన్ని భాగములు నరేంద్రునికిఁ గంఠస్థములు. గానము నాతఁడధికముగాఁ బ్రేమించెను. కాశీఘట్టపు వీధులలో బిచ్చమునకై తిరుగాడు తుద్రగాయకులు నరేంద్రునింటిముందర నాగి పాడుచుండెడివారు. నరేంద్రుఁడు వారి యెదుట నిశ్చేష్టుఁడై నిల్వఁబడును. రామాయణశ్లోకములఁ బాడుచు వారొకనాఁడు తప్పఁగా, నరేంద్రుఁడు సవరించుటఁ జూచి వారాశ్చ ర్యచకితులైరి.

చిన్ననాఁట నరేంద్రునకు రాముఁడే యిష్టదైవతము. రామ భక్తాగ్రేసరుఁడగు హనుమంతునియం దాతనికి నుఱింత ప్రేమ. ఒక నాఁడాతఁడు హనుమంతుని దర్శింపవలెనని తలఁచి అరటితోటలోనుం డునని యొక పౌరాణికుఁడు హేళనగాఁ జెప్పు కని, వెంటనే యొక అరటితోటలోని కరిగి, ఒక చెట్టుకింద ధ్యానముచేయ నారంభించెను. కాని, విఫలయత్నుఁడై యింటి కేడ్చుచుఁజన, ‘ఈనాఁడు హనుమం తుఁడు రామకార్యార్థియై యెచటికో వెడలియుండె’నని యొకరు వచింప నూరకుండెను అద్వైతాధ్యాపకుండైనపుడు హనుమాన్మహా వీరునిఁగూర్చి, మహోద్రేకముగా ముచ్చటించుటేకాక, నరేంద్రుఁడు,

బేలూరుమఠమున హనుమాన్విగ్రహమును స్థాపించవలెనని కోరుచుండెడివాఁడు.

నరేంద్రునిహృదయమున నొక విధముగు నసంతృప్తి యశాంతియు నావించుకొని యుండెడివి. ఉన్న పరిస్థితులలో నాతనికిఁ దృప్తి లేదు. బ్రహ్మసందైకలగ్నమానసుల కీలోకమందలి సమస్తపరిస్థితులు నసంతృప్తిమార్గమునే ప్రదర్శించుచుండును. అఖండభూమండలాధిపత్యము నొనఁగిన వారి నసంతృప్తివాదము పట్టుకొని యెద్దియో మహోన్నతము శాశ్వతమునగు నద్దానికొఱకై యత్నింపుచుని పురికొల్పుచుండును. అట్టి యసంతృప్తి లేనివాని కీ లోక భోగమే పరమావధియగుటచే నింద్రియబద్ధుడై యట్టివాఁడు పతితుడగును. ఈ లోకపరిస్థితులందలి తీవ్రాసంతృప్తియే నరేంద్రుని గుణరాజము. ఆటలలోఁ, బాటలలోఁ, జనువులో, మిత్రబృందములో, నాతనికి సంతృప్తివాదము వినఁబడుచుండును. ఒకనాఁ డాంగ్లపాఠశాలకేగు సపుడు తాఁడి టాసర్లువేసి పంప వానినాతఁడు చించిపాఱవెచ్చెను. గోలీలాడుట, దుముకుట, పరుగెత్తుట, కుస్తీపట్టుట, యున్నగు నాటలన్నియు నరేంద్రుఁడు తఱచుగా నాడుచుండును. ఇద్దఱు బాలురు పెనఁగులాడుచో వారిమధ్య నిలచి శాంతి నలకొల్పును. కోపము వచ్చిన నాతఁడు కాలరుద్రుఁడు. “చిన్న నాటచూడి నా కట్టియావేశముట చేతనే, చేతఁ గాసైన లేకుండ ప్రపంచపర్యటనము చేసినా”నని యాతఁ డొకశిష్యునితోఁ జెప్పెను.

నరేంద్రుఁ డవ్యాజానుకంపాతరంగుఁడు. ఒకనాఁడు విల్లియముఫోర్ట్సును చూచుట కనేకమందితో నాతఁ డేగెను. త్రోవలో నొక బాలుఁడు జ్వరముతగిలి బాధపడుచుండెను. బాలురందఱు వానిని విడిచి మూడు కరుగుచుండిరి. నరేంద్రుఁడు వానిని లేవఁదీసి, బాడిమూఁద నింటికిఁ గొనిపోయి, మఱలినచ్చెను. వేతొకసారి చంటిపిల్ల

నత్తుకొన్నయొకతల్లి బండిక్రిందఁ బడిపోవుచుండ నాబండిక్రింద దుమికి, వారిని బయటికి లాగి ప్రాణములను కాపాడెను. ఇట్టి కారుణ్య పూరితకార్యములే నరేంద్రునం దఖండప్రీతిని బాలురలోఁ బుట్టించినవి. దయాదాక్షిణ్యములు నరేంద్రునివంశమునకుఁ బెట్టినదిపేరు. విశ్వనాథుఁడు భువనేశ్వరిపేర నొకమహమ్మదీయునియిల్లు తణఖా వ్రాసెను. కాలదోషముపట్టునమయమున నాముసల్మాను కుటుంబము భువనేశ్వరీమాతను ధనమొసంగ లేమని ప్రార్థింప నామెనిడిచి పెట్టెను.

కరుణ, అసంతృప్తి యీరెండు నరేంద్రుని ముఖ్యగుణములు. ఈయసంతృప్తి నరేంద్రునికేకాక, వంశమున కంతకు నున్నది. ఇట్టి యసంతృప్తిచేతనే అన్నయగు మహేంద్రనాథుడు ప్రపంచపర్యటనమునకుఁ దండ్రి యెద్దియు గార్యము లేకయే, అనేక పట్టణములకు వెడలినది. జీవితాంతమువఱకు నరేంద్రుఁ డనంతకృపానిధి. పాశ్చాత్య దేశములలో నుపన్యాసములకై తనకుఁ గానుకఁగా లభించినధనమును చచ్చలవిడిగా నాతఁడు పంచిపెట్టెను.

సప్తమాబ్దమున నాంగ్లవిద్యాభ్యాసమునకై కలకత్తాప్రాధమిక పాఠశాల కంపఁబడినప్పుడు నే నాంగ్లమును చదువనని నరేంద్రుఁడు కలహించెను. మొదట జాతీయవిద్యాగ్రగణ్యత వహించి, తరువాత నన్యభాషాభ్యసనము చేయవలయునని యాతని యుద్దేశము. తల్లిదండ్రు లెంతచెప్పిన నాతఁడు వినలేదు. రామచంద్రదత్తుఁడు, నరేంద్రుని పినతాత చెప్పి యొప్పింప లేకఁబోయెను. తరువాత నాఱు మాసములకెట్లో అనిష్టముతో నాతఁడు పాఠశాలకేగెను. అచిరకాలముననే యాంగ్లమునం దాతఁడు తీర్ణత వహించెను. పాశ్చాత్యఖండములనల్లలనాడఁజేయు వేదాంతసందేశ మాంగ్లభాషలో నాతఁడొసంగ వలసియుండ నాంగ్లభాషనభ్యసింపకున్న నెట్లుపొసఁగును? నూతన

ప్రాపంచిక నాగరిక తాతరంగములలో నాంగ్ల భాషకుఁ దన నిర్దుష్ట నిరుపమాన వాగ్రత్నములచే నూతనవికాస మాతఁడు దానముచేసి యున్నాఁడు. ఆంగ్ల భాషాప్రాచీన్యము గడించనిచో నరేంద్రుఁడు వివేకానందుఁడు కాకఁబోయెడివాఁడే !

నరేంద్రుని భావోన్నత్య మీనాఁడే ప్రతిఫలింప నారంభించెను 1869 వ సంవత్సరమున నరేంద్రుని సినతాత కాశీప్రసాదవత్తుఁడంత్యావస్థలోనుండి, కుటుంబముచు సమీపమునకుఁ బిలఁచి, భగవత్కాలక్షేపమునకై మహాభారతము చదువుచుని కోరెను. చదువ సాహసమెవరికి లేకుండెను. వెంటనే నరేంద్రుఁడు తాతగారినిసమీపించి, గరుడఁడు వినతాసమేతుఁడై స్వర్గధామమున కెగిరిన యాభాగమును తననిర్మలమధురకంఠమునెత్తించివేశు. కాశీప్రసాదుఁడు సంతసించి, బాలుని దగ్గఱకుఁ బిల్చి “నీకు మహోన్నతభావిదశకలద”ని ప్రాణములు విడిచెను.

నరేంద్రుని గుణరాజగులలో ననంతమగు నాత్మశక్తి విశ్వాసమే ప్రధానస్థానము నలంకరించుచు, నిశ్చలచలంబగు నాత్మవిశ్వాస ప్రేరితులే లోకము నూగులాడించిన ధీరులు. ఆత్మవిశ్వాసప్రేరేతమగుశౌర్యమే కార్యధంగమున కొంకితయు జంకనిది. అట్టిశూరశిఖామణులే లోకమేకమైసిల్చిన శరీరము తుత్తునియలైన నెత్తినచేయుని దింపని మహిమాన్వితులు ఆయభివాత్మవిశ్వాసమే నరేంద్రుని మూర్తిమత్త్వములో మోహనాకారమును కల్పించి లోకము నరికట్టినది

నరేంద్రుఁడు నిరంతరానందమయుఁడు. పూర్వతేజోగోళమూ తనికిఁగన్పట్టచునేయుండెను. ఒకమిణుగురుపుష్పవలెను, తరువాత పెద్దదై త్రిభుజాకృతిగను నాగోళము నరేంద్రునియెదుట తాండవమాడుచుండెడిది

అయిదవ యధ్యాయము.

పాఠశాలాజీవితము.

స్థానికప్రాథమికపాఠశాలలో నరేంద్రుడుచూపిన చాక చక్రము, క్రీడాభిలాష, ప్రేమపూరితప్రవర్తనము, నీనినిఁగూర్చియనేక గాథలుగలవు. తోడిబాలురితో నిరంతరమాడుచుఁ బాడుచు, హాస్యముకల్పించుచుఁ, బెట్టుపేర్లతోఁ దోడివారలఁ బిలచుచు నరేంద్రుడు సంతసముగాఁ గాలము గడపుచుండువాఁడు.

ఈకాలమునను సన్యాసులన్న నరేంద్రున కెంతయో ప్రీతి. సన్యాసి కనఁబడిననిమేష మాతనికి సంతోషకాలము. ఎన్నఁడు తాను స్వేచ్ఛావిహృతినందు సన్యాసినయ్యెదనాయని యాతఁడు ఊరి తపించుచుండును. తాను సన్యాసియై యేరుచేయునో, యెచ్చటెచ్చట కరుగునో, మున్నగువిషయము లొడలుమఱచి తోడివారు పులకి తాంగులగునట్లు నరేంద్రుడువర్ణించును తనపాఠశాలకు నూతనముగ నొకబాలుఁ డరుదెంచుచో నాతనిని “మీయింట నెవరైన సన్యాస ము తీసికొనినవార లుండిరా” యని ప్రశ్నించును. ఉండిరన్నచో నాతనిగౌరవభావముతోఁ జూచును. అప్పుడప్పుడు బాలురొండొరుల చేతులలోని రేఖలఁబరీక్షించికొని భావిస్థితి నిర్ణయించుకొనుచుండెడు వారు. బాలురందరకు నరేంద్రుడే దైవజ్ఞుఁడు. తనచేతనిచూపి, యొకవృద్ధుఁడు తనకుజెప్పినట్లు, “నేనుసన్యాసినగుదు”ననివచించును. ఇకసన్యాసులచర్యలఁగూర్చి వారు తర్కించుట కారంభించి, హిమాలయకంటకారణ్యములు సన్యాసులకుఁ దావులనియు, సన్యాసము వలయువారు పర్వతములకేగి డొంకలలోఁబరుండవలయుననియు ముచ్చటించుకొనెడువారు.

కాలక్షేపమునకై నరేంద్రుడొక బాలునింటికిఁ దఱచుఁబోవుచుండువాఁడు. అతఁడాయింటియొద్దనున్న చంపకవృక్షశాఖను పట్టుకొని మొగ్గలు వేయుచుండువాఁడు. అయింటిమునుసలితాతగా రాచంపకకుసుమములఁ బూజార్థమై కోసికొనుచుండువాఁడు. నరేంద్రుఁ డావృక్షశాఖ నూఁగులాడుచుంటఁ గాంచి, పుష్పములు రాలిపోవునని భీతితో, నాపని మానుమని నరేంద్రునితో నాముదు సలి చెప్పెను. ఏలనూనవలెనని నరేంద్రుఁడు పశ్చింఁచెను. ఆ చెట్టుమీఁద నొకబ్రహ్మరాక్షసి యున్నదని ముదుసలి చెప్పెను. బ్రహ్మరాక్షసి యేమిచేయునని నరేంద్రుఁడు పశ్చింపఁగాఁ జెట్టుముట్టి నవారికుత్తుకలు కొఱికి వేయునని ముదుసలి వచింఁచెను. నరేంద్రుఁడు మాటాడలేదు. మనకోర్కె తీరినదికదాయని ముదుసలి వెనకకు మరలినంతనే, మఱలనరేంద్రుఁడు వృక్షశాఖనుపట్టుకొని యూగులాడనారంభింఁచెను. ఆతనిమిత్రుడొకఁడు “బ్రహ్మరాక్షసి తప్పక నిన్ను మ్రింగివైచు” ననెను. “ఏమిమూర్ఖుడవు. ఒకరేమిచెప్పినఁ జెప్పినంతనే నమ్మకుము. ఆముదుసలి చెప్పినమాట నిజమేయగుచో నాకుత్తుక చాలదినములక్రిందటనే కొఱుకఁబడియుండవలసిన”దని బదులు చెప్పెను.

ఇట్టిమూఢవిశ్వాసనిర్మూలనాదక్షమగు వజ్రకర్కశహృదయమే సర్వప్రపంచతాత్వికమహాసభావేదికమీఁద, “ఏవిషయమును, పుస్తకముచెప్పినంతమాత్రమునను, వేటొకరు వచించినంతను, నమ్మకుఁడు. యథార్థమును మీరే స్వయముగా నిర్ణయించుకొనుఁడు. అదియే జ్ఞాన”మని విశేకానందుని గర్జింపఁజేసినది.

ఆముదుసలి నరేంద్రు నమితముగఁ బ్రేమించును. ఒకనాఁడు,

ప్రేలాడుచున్న నరేంద్రునిఁగాంచి, “యింటింటికిఁ దిరిగి యాడుటతోఁ

గాలముపుచ్చెదవా? ఎన్నఁడు చదువవా?” యని ప్రశ్నింఁచెను.

నరేంద్రుడు, “నే నాడెవను; చదివెద”నని వెంటనే బదులు చెప్పెను.

నరేంద్రుని పదునొకండవవత్సరమున కలకత్తారేవులో నాంగ్లనౌకయొకటి జేసినది. నరేంద్రునిమిత్రు లాయోడను జూడ స్థానికోద్యోగు నాజ్ఞాపత్రము (Pass) ను దెమ్మని నరేంద్రుని ప్రోత్సహించిరి. ఆంగ్లముఖ్యోద్యోగియగు బారాసాహేబును చూచు నిమిత్తము నరేంద్రుడు కచేరీగుమ్మముకొద్దకు వెడలినపుడు ద్వార పాలకుడు వెనుకకు మఱలుమనెను అతనరేంద్రుడత్యావేశకర వశుడై, రహస్యముగా గోడదాటి, బారాసాహేబుగదిని సూచించి తనవినతిపత్రముమీద సంతకముచేయుచుకొని వచ్చుచుండగా ద్వార పాలకుడు, “ఎల్లు లోనికిఁబోతి”నని క్షశ్చింపఁగా, “నాకు మ్యా జిక్కు తెలియు”నని నరేంద్రుడు బదులు చెప్పెను.

అన్నివిషయములలో నరేంద్రుడు డిటరబాలురతో సమాన ముగనే యాడుచు బాడుచు నుండువాఁడు. పూర్వాసేకజన్మపుణ్య సంపత్తి యప్పుడేచిగురించుచున్న ట్లాతఁడేకాంతస్థితిలో ధ్యానము చేయునప్పుడు, రామభజన సల్పునప్పుడు మాత్రమే తెలియఁగలదు. ఆతనికి దల్లియన్న జగదేకజనని. ఆపత్రభావమే యాతనిస్థలిత బ్రహ్మచారిగాఁజేసిన దివ్యశక్తి. ఆకాలమున నన్నిపాఠశాలలలోను సమష్టిశిక్ష నొసంగుటాచారమైయున్నది నరేంద్రునివలన నది తొలఁగింపఁబడెను. తరగతిలో నొకబాలుఁ డిటరులందఱు నవ్వినట్లు వర్తించును. ఆతని సుపాధ్యాయుడు భయపెట్టఁబోఁగా నాతఁడు పక్కున నవ్వెను. దానితో నందఱు నవ్వరి. గురువుకఠినమీపములో నరేంద్రుఁడుండెను. ముందు నరేంద్రునికి, తరువాతనందఱికి దెబ్బలులేగిలెను. అతనరేంద్రుడు పుస్తకములు దీసికొని వెడలుచుండఁగా, “నీశ్వరచంద్రవిద్యాసాగరుఁ” డచటకరుదెంచెను. ఈశ్వర

చంద్రుఁ డఖండపాండితీధురంధరుఁడు. అనేకపాఠశాలలనిర్మాత. సద్గ్రంథకర్త. ఆతఁడు విషయమును గ్రహించి, సమష్టిశిక్షవలదని యాజ్ఞాపించెను. సరేంద్రునిఁగొట్టినయుపాధ్యాయునివంకకుఁ దిరిగి, “నీవొకమానవుఁడవనుకొంటిని. కాని పశువుగా వర్తించితివే” యని విద్యాసాగరుఁడు సరేంద్రు నోదార్చెను. సరేంద్రునిమిత్రులం దఱు నుపాధ్యాయునిమీఁదఁ గ్రోధాగ్ని గురిపించిరి. సరేంద్రుఁడు దెబ్బలుతినుట వారికి సహింపరానిదయ్యెను. ఉపాధ్యాయుఁడు విద్యాసాగరునిచేఁ గఠినముగా దూషింపఁబడినవెనుకవారూరకుండిరి. ఇట్లే సరేంద్రునొకసారి భూగోళమునఁ దప్పెనని గురువుకొట్టెను. కాని తరువాత గురువు తానే తప్పెనని గ్రహించి, క్షమాపణ వేడికొనెను. బాలుఁడైనను సరేంద్రుఁడు నిశ్చలధైర్యమూర్తి. ఈపై రెండుసమయములందు, సరేంద్రుఁడు తల్లినిజేరినపుడు, “నీవుచేసి నది తప్పుకానిచో నీకేమిభయము ! ఏమిజరిగినను సరే, న్యాయము గానే వర్తింపు”మని యామె బోధించెను. ఈదివ్యసందేశమే సరేంద్రుఁడామరణము నాచరణలోఁ బెట్టెను.

ఆటవ యధ్యాయము.

జననీజనకుల పెంపు; బాల్యవిచిత్రములు.

లోకమున నెందఱుతల్లులులేరు. ఎందఱుపుత్రులులేరు. కడు పాఠ బాలునిఁగని, సకలసద్గుణముల నుగ్గుపాలతోఁ గలిపిపోసి, లోకకల్యాణహేతుభూతహృదయమును ప్రవర్ధమానముచేసి, అదియే జన్మసాఫల్యమని యెంచిన తల్లియే తల్లి. వివేకానందునితల్లియు నట్టిపూజ్యురాలు. ఓ భువనేశ్వరీ ! ఏముహూర్తమున, సరేంద్రుఁడు నీగర్భమునుండి బయటపడెనోకదా ! ఎట్టెట్టిదివ్యసందేశ స్తనదుగ్ధము

లాతని కొసంగితివోకదా ! నేడు నీపుత్రు నమృతమయభాగవతవా
 క్యములువిని, యెన్నికోట్లజను లాత్మశాంతిం గనుచుండిరోగదా ! ఎంత
 మానవకోటి నీసుతుఁడు స్థాపించిన పాఠశాలల, నౌషధాలయముల,
 సేవాశ్రమముల, బోధనాసీమల, పుస్తకముల, పత్రికల విమర్శనల
 ద్వారా జీవనముల వికసింపఁజేసికొనుచుండిరోకదా ! ఓతల్లీ ! భువనే
 శ్వరీ ! నీదుదివ్యనామస్మరణచే మేము ధన్యులము. నీఋణము లోకు
 లెన్నటికిఁ దీర్పఁజాలరు.

నరేంద్రునికిఁ దల్లియిట్లుబోధించెను. “తండ్రి ! నీతల ఖడ్గమున
 కెరయైన నసత్యచూడకుము. హృదయము నిర్మలినము చేయుము.
 ఉన్నతాశయముల నెన్నఁడు మఱువకుము. ఇతరులతలంపుల నాద
 రింపుము. ఇతరుల స్వాతంత్ర్యములతో జోక్యము గలుగఁజేసికొనకు
 ను. అత్యంతమృదులమానసుండవు కమ్ము. కాని యవసరమగుచో
 నఖండధైర్యముచూపుము.” ఏమి యమృతబింబువులు. అక్షరమైన
 దప్పకుండ నరేంద్రుఁ డాజననీబోధనామృతమును ద్రావి, వివేకా
 నందుఁడగుటబ్బరమా !

నరేంద్రుఁడు, “ఇతరుల స్వాతంత్ర్యమునరికట్టకు”మను వా
 క్యానుసారముగా, నేయేజాతి శిష్యులువచ్చిన వారియాత్మాభిప్రాయా
 నుసారముగా నడచుకొని వృద్ధిపొందుమనెనే కాని, యనవసరాధికా
 రమెన్నఁడు చూపియుండలేదు. మాతృవాక్యము నరేంద్రున కప్ర
 తిహతశాసనము. మారుకల్కులెన్నఁడును లేదు. జనకునందాతని
 కమితపూజ్యభావము. కాని, యేదైన చర్చజరిగినచోఁ దండ్రినైన
 నదిరించును. అభిప్రాయభేదము మాత్రమే.

చాలమట్టుకు నరేంద్రునిధీనిర్మాత శ్వనాథుఁడే. పుత్రుని
 తో నాతఁడనేకవిషయములఁగూర్చి చర్చించి బోధించును. కంఠస్థము
 చేయటాకటే జ్ఞానసాధనము కాదనియు, సభిప్రాయముల సరస్యము

విడదీసి, వివేకముగా జీర్ణించుకొనుటే ముఖ్యజ్ఞానమనియు బోధించును. ఈ హేతువుచేతనే యెన్నిగో ధము, లెన్నిమతము, లెన్నిప్రకృతి శాస్త్రములు చదివిననేమియుఁ బ్రయోజనము లేదనియు, యథార్థమనుభవైక వేద్యమనియు వివేకానందుఁడు తనసందేశమును పూరించి యున్నాఁడు.

మానుషత్వసంపాదనమే విశ్వనాథునికిఁగల భావము. జాతి మతవిచక్షణలు రెండవ తరగతిలోనివి. ఐనను జాతీయాచారములు మఱువరాదని యాతని తలంపు. ఇవియే నరేంద్రునికుఁబట్టవడెను.

ఆసమయమునకై సైన్యమతము దేశమున విరివిగా వ్యాప్తమగుచుండెను. మతమునుగూర్చి విశ్వనాథుఁడు నరేంద్రునితోఁ జెప్పుచుఁ గత్తితోడను, శాసనములతోడను చొప్పించిన మతాభిప్రాయములు నిలువనేరవనియు, మానవమానసము బోధనకే వశమగుననియు వక్కాణించును.

‘మాతృదేవత నచంచలభక్తితో నారాధించని యేమానవుడు కాని గొప్పవాఁడుకాఁడ’ని వివేకానందుఁడు బోధించెను. భారతవర్షమునఁ దల్లియే మొదటఁ బూజింపఁదగినది. భార్యయుఁ బ్రేమింపఁబడును. కాని, మాతృసేవాభావములలో సమస్తస్వకీయభావములు దగ్ధమై సర్వసంగపరిత్యాగబుద్ధి యగ్రగణ్యత వహించును. హిందూ ఈర్ష్యానదేవతయే జనని. మాతృప్రేమపాత్రితాసంపాదనము భసాధ్యమయినది వేఱొందులేదు. అందుచేతనే స్వకీయ వృద్ధిపొంది, లోకైక మాతృభావములోఁ జేరెను. మాతృదేవతఁగా దలఁచు పెంత సులభమొకదా !

విశ్వలమాతృభక్తియే సన్యాసముతీసికొను భావము
నినను, దారిద్ర్యపీడితురాలగుచున్న భువనే

శ్వరి దైన్యస్థితింగాంచి, మాతృసంతృప్తికై సరేంద్రునింటనుంచినది. పాశ్చాత్యఖండమున సఖాడయశమార్జించి మాతృదేశమునకు వచ్చుచు, దల్లికి జబ్బుచేసినదని విని, వివేకానందుడు పరితపించి చెన్ననగరమును జేరగనే, కలకత్తానుండి జనని తేచుముగానున్నదని తంతివార్త వచ్చువరకు తృప్తినందలేదు. మాతృసవనవేదికకన్న మిన్నయగు స్థానము హిందూపుత్రుల కాత్మబలియొసంగుటకు లేదు. ఒకానొక చెన్ననగరహైకోర్టుజడ్జిగారు మరణకాలములోఁ బరుండియుండగా, నాతని తల్లి చూచుటకు వచ్చుచు గుమ్మము తగిలి పడిపోవుటఁజూచి, తటాకున మరణశివుమునుండి లేచి, తల్లిపాదములకడఁబడి, తనరోగస్థితి మే తల్లినాటిబాధకుఁ గారణమయినదని నుడివిప్రాణములు విడచెను. ఏమియద్భుతమాతృభక్తి ! అట్టి మాతృప్రేమ పూరితులే, మాతృదేశస్వాతంత్ర్యనిర్మాతలు, వారే భారతీయనలఁబడుదురు, వారే ఆచంద్రకీర్తి సాందురీలు.

తోడి బాలురను హేళనచేసి యుత్సాహమును రగుల్కొల్పుటే సరేంద్రుని కోరిక. పాఠములు చదివి యొప్పగించుట కాతనికి దినమున కొకగంటచాలును. తిరుబండారములకై యాతనికొసఁగినధనము గోళీకో, బుతులకో, బ్యాట్టులకో వ్యయింపఁబడును. సంవత్సరములోఁ దొమ్మిది నెల లక్లుత్సాహముతోఁ గాలముగడిపి, పరీక్షముందేరెండుమాఁడు నెలలోఁజదువును. ఆంగ్లము, దేశచరిత్ర, సంస్కృతము వీనిలో సరేంద్రుఁడగ్రగణ్యుఁడే. కాని గణితమున్న నాతనికొక్కమాత్రము తండ్రిచెప్పినట్లు “గణితమును కోమటి వృత్తిగాఁ గుదలంచుచుండువాఁడు. సరేంద్రుఁడొకనాఁడు సంతకుఁ దేవవిగ్రహములను కొని, చెలికానితోఁ దిరిగివచ్చుచు పడెను. బాలురిరువురు వేయిపడిరి. ఒకగుఱ్ఱపుబండి దిరిగి చూచుచుండి నితఁడు బండిచక్రముక్రిందఁ

టనే నరేంద్రుడు, తన తేనుము లెక్కసేయక, యాబాలుని పట్టి బయటికిలాగి ప్రాణములు దక్కించెను.

నరేంద్రుడొకనాడు బాలురతోఁ గలసి నావప్రయాణము చేసెను. నావనెక్కి కొన్నిగజములు పోవుసరి కొకబాలుడు జబ్బుచే నావను మలకలుషితము చేసెను. బాలురు నావను వెనుక కుఁద్రిప్పుమనిరి. పడవజనులు నావను కడుగుడని బాలుర నిర్బంధించిరి. వలయుచో నెక్కుడుధనమిచ్చెదము, కాని కడుగమనియు, నావను దరిజేర్చుడనియు బాలురు నొక్కిచెప్పిరి. గట్టుమీఁద నిర్వు రాంగ్గసిఫాయీలు నడచుచుండిరి. వారితోఁజెప్పి దండనజేయించె దనని నరేంద్రుడు సరంభముచేయుచుండ నావ యొకప్రక్కకుఁ జేరినది. అదిజూచి నరేంద్రుడు వెంటనే గట్టుకుదుమికి పోలీసువారితోఁ జెప్పి వారిని నావకడకుఁ దీసికొనివచ్చెను. తెల్లవానిపేరు విన్నంతమాత్రాన గుండెలదరి పడవమనుజులు నావ నొడ్డుచేర్చి బాలురను తేనుముగా దింపి వెడలిపోయిరి. నరేంద్రుని ధీరత్వమును బాలురందఱు ప్రశంసించిరి.

పావురములు, గంటలు కట్టిన చిన్నచుంచులు, చిలుకలు వీనిని నరేంద్రుఁడెంతయుఁ బ్రేమించుచు. చుట్టుపట్లనున్న గృహస్థులకు నరేంద్రుఁడన్న ముద్దు. పదునేనువత్సరములు వచ్చినను నరేంద్రుడు స్వగృహమునందువలెనే పరులముడ్లలోఁ దిరుగుచుండెడివాడు. ఏదోయొక కల్పితకథనుచెప్పి యందఱకడుపుబ్బునట్టు నవ్వించువాడు. స్త్రీలనందఱనక్కాయని పిలచుచుండెడివాడు.

చిన్నతనమున నరేంద్రుడు వంటలో నందఱను మించవలెనని నమ్మి అందఱచే నొకొక్క పావులా తెప్పించి, తాను కొంతఖర్చుచేసి చిశ్రాచిత్ర పదార్థములను వండి యందఱకుఁ బంచిపెట్టి, నూతనవిలాసమును కల్పించుచుండెడివాడు.

విశ్వనాథుఁడు కలకత్తా విడచి మధ్యపరగణాలలోని రాయ
చూరులో నివసించినపు డనేకులుమిత్రు లచటికివచ్చి ప్రసంగించు
చుండువారు. ఎంతవృద్ధులయినను తనయాశయములను తూలనా
డినచో నరేంద్రుఁడు సహింపడు. వంగభాషాప్రవీణుఁడగు నొక
మిత్రునితో నరేంద్రుఁడు చర్చలోదిగి, యనేకశ్లోకములు చదివి,
యుపన్యసింప నారంభించెను. అద్భుతవివశాంగుఁడై యామిత్రుఁడు
“బాలకా ! నిన్నువినవలయు దినములు తప్పకవచ్చు”నని వచించెను.
ఆతనిజోష్యము సహస్రగుణితముగా ఫలించెను. ఆకాలమున నరేం
ద్రుఁ డాత్మగౌరవప్రపూరితుఁడైయుండి, తద్భంగము వాటిల్లువాక్య
ములను తీవ్రముగా ఖండించుచుండువాఁడు. అభిమాను లాత్మగౌరవ
సప్తము సహింతురా ?

కుస్తీతో నొకటియు, బుద్ధికుశలతకుఁ దరగతిలో నొకటియు
బహుమానములు నరేంద్రునకు వచ్చుట బాలురమెప్పునకుఁ బా
త్రుఁడయ్యెను. మెట్రిక్యులేషనుపరీక్షలోఁ గృతార్థుఁడైనందులకుఁ
దండీ యొకచేతిగడియారము నొసంగెను. ఈవిశేషములచే నరేం
ద్రుఁడు బాలురందఱకు నాయకుఁడయ్యెను.

నరేంద్రుని పదునాల్గవ వత్సరమున, నాతఁడొక నాటకమును
జూచుటకు మిత్రులతోఁ బోయెను. నాటకము ప్రదర్శించుచుండఁగా
నొకపోలీసు అరెస్టుసమయము తీసికొనివచ్చి, నటకునొక్కని పట్టుకొనఁ
బోయెను. జనులందఱు పిరికిపందలై యూరకుండిరి. అంతనరేంద్రు
డులేచి, సింహగర్జాతుల్యకంఠముతో, “బయటికివెడలుము, నాట
కము ముగిసిన వెనుకరమ్ము” అనికేవై చెను. దానితో సభ్యులందఱు
కేకలుపెట్టిరి. పోలీసు విని, విసిగి, బయటికి వెడలిపోయెను. నరేంద్రు
నందఱు కొనియాడిరి.

నరేంద్రుడు రాయచూరు వెడలినప్పుడు చతురంగమాడుట నేర్చెను. ఆవిద్యయం దాతని నెండఱో గెలువయత్నించి, నిష్ఫలయ త్తులైరి. నరేంద్రునికి గాన మన్న మహాప్రీతి. సంగీత మాతని కింట నొకప్రత్యేకోపాధ్యాయునిచే నేర్పఁబడెను. మఱియు నొకస్నేహితు నింటికిఁబోయి, హాగ్నోనియము, ఫిడల్, వీణమొదలగునవికూడ నేర్చు కొనెను. ఎచ్చటనున్నను తనమృదుమధురకంఠమునెత్తి పాడి జనుల కాహ్లాద మొడగూర్చువాఁడు. తఱచు పదిమంది యెచటనున్న నచట తనగానామృతధారను గురియుచుండువాఁడు. పెరిగి పెద్దవాఁడై తనదివ్యవేదాంతసందేశముచే లోకము నరికట్టుతఱిగూడ వివేకా నందుఁ డప్పుడప్పు డుత్సాహపరవశుఁడై శుద్ధపరబ్రహ్మగీతముల నుత్కృష్టకంఠమెత్తి వినోదముగఁ బాడి ప్రజల కానందముచేకూర్చు చుండువాఁడు.

ఏడవ అధ్యాయము.

విశ్వవిద్యాలయదినములు.

ఆటలతోడను, పాటలతోడను, హాస్యములతోడను, భజనల తోడను సునాయాసముగా నడచిననరేంద్రునిబాల్యదశ, ఉన్నతా శయములతో, నున్నతగ్రంథములతో, నున్నతగురుసమక్షమున నున్నత జీవనభారములఁ దెలియనగుయావనకరిణామస్థితిలోనికి మెల్లఁగా జారెను మెట్రిక్యులేషనుపరీక్షలో కృతార్థుఁడగుటచే నరేంద్రునికిర్ది యిగుణీకృతమగు రెండు హేతువులున్నవి. స్థానికపాఠశాలలో నాయే టనే మెట్రిక్యులేషనుతరగతిపెట్టఁబడెను. ఆతరగతిలో నరేంద్రుఁ డొక్కఁడే కృతార్థుఁడయినవాఁడు. రెండవది, 1877వ వత్సరములో నరేంద్రుఁడు తండ్రితోఁగలసి రాయచూరు వెడలినపుడు రెండువత్స

రములు చదువు లేనప్పటికి, బాలురందఱను మించి యొక్కఁడే కృతార్థుఁడగుట నాతనిప్రథమ పెల్లడించెను.

రాయచూరు కేగినప్పుడు నరేంద్రునిభాగవతలక్షణము నిరాచ్ఛాదితమై బయల్పడెను. ఆకాలమున నయోమార్గములేమి వా రెడ్లబండిలోఁ బయనమెరి. ప్రయాణముమధ్య నొకనాఁడు చిత్రముజరిగిది. సాయంసమయమైనది. ఘోరప్రపంచనినాదములన్నియు శాంతిఁ బొందినవి. నరేంద్రుఁడు తనమృదుమధురకంఠ మెత్తిప్రార్థింప నారంభించెను. ఒకక్షణములో బాహ్యపపంచదృష్టి నరేంద్రునకుఁ దగ్గిపోయినది. హృదయము పరమేశ్వరలగ్నమయ్యెను. ముఱుసటిక్షణములో గానములేదు. మాటయులేదు. మూర్ఛిల్లి నేలమీఁదఁ బడెను. ఆతనిముఖమున బ్రహ్మానందరసవిలాసమును దెల్పు చిఱునగవు తాండవమాడుచుండెను. జ్ఞప్తివచ్చినవెనుక నాతఁ డాకసము వంకఁజూచి, నక్షత్రము లప్పుడే వచ్చెనాయని ప్రశ్నించెను. మహాత్ములజీవితము లేక్షణమౌ దెట్టినిగూఢభావకిరణముల వెలిఁగిక్కుచుండునోకదా!

నరేంద్రుఁడు మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్షలోఁ గృతార్థుఁడయి, యఫ్. ఏ. తరగతిలోఁ జేరినపుడు వానికిఁ గల పాఠశాలాకార్యక్రమము, పూర్వము చదివినతరువాయిదేశచరిత్ర, గణితము, సంస్కృతము, విపులముచేయఁబడుట కాక, తత్త్వశాస్త్రము, ప్రత్యేకాంగ్లము మున్నగున వదనముగఁ జేర్పఁబడెను. మొదట నరేంద్రుఁడుప్రెసిడెన్సీకళాశాలలోఁ జేరినను, కొలదినెలల తరువాతనే జెనరల్ అస్సింబ్లీకాలేజీలోఁ జేరెను. ఈకాలేజీ స్కాటిష్జనరల్ మిషనరీవారిచే స్థాపితమయ్యెను. వివేకానందుఁడు పశ్చిమదేశదిగ్విజయయాత్ర సన్నిధిదేశమునకుఁ దిరిగివచ్చి జమిందారీగుఱ్ఱపు బండిలో జనసముద్రమధ్యనండి పోవుచుండఁగా పర్వెత్తివచ్చి, గుఱ్ఱములను తొలఁగించి,

* * స్వభుజములమీఁద స్వామిబండిని గౌరవార్థము లాగిన దీకా లేజీవిద్యార్థులే.

* విశ్వవిద్యాలయవిద్యాభ్యాసములో మొదటి రెండువత్సరములు విశేషము చదువుటతోడనే సరేంద్రుఁడును గడపెను. విశేషాంగభాషాప్రావీణ్యము, తర్కశాస్త్రజ్ఞానము, గణితశాస్త్రభ్యాసము, కడుశ్రద్ధచేసి పాఠశాలాచర్యాసంఘములో విశేషకృషి నల్పి సరేంద్రుఁ డగ్రిగణ్యత వహించెను.

పూర్వము స్థానిక పాఠశాలలో సరేంద్రుని కిదియేవృత్తి. ఒకనా డుద్యోగపరిసమాప్తియై వెడలిపోవుచున్న నొక యువాధ్యాయుఁడు పాఠశాలకు బాలురకు నల్పిన సేవఁగూర్చి యొక యభినందనసభ గావింపఁబడెను. అఖండమహాప్రవక్తయని పేరు గాంచిన బాబు సురేంద్రనాథబెనర్జీ అధ్యక్షుఁడుగా నుండెను. అట్టిమహాపురుషునెదుట ప్రసంగించుటకు బాలుర కేఠికి సాహసము చాలదయ్యెను. అంత సరేంద్రుని వారు మాటాడుమని ప్రోత్సహించిరి. సభామధ్యఁబునఁ దటాలున లేచి, యెట్లాయువాధ్యాయునందు బాలురందఱకుఁ బూర్ణగౌరవభావ మున్నదో యాతనివిడుదలచే బాలురెంత విలపించుచుంటిరో, మున్నగు విషయముల నించుమించుగా నొక గంటసే పాతఁడు మధురభాషణములతో నుపన్యసించెను. తరువాత సురేంద్రనాథబెనర్జీ తనయధ్యక్షోపన్యాసమిచ్చి సరేంద్రుని సత్యాదరముతోఁ బొగడెను. భారతదేశమున నద్వితీయ ప్రవక్త యని పేరొందిన ఆమహాశయుఁడు, సరేంద్రుఁడు ధర్మసందేశ వార్తావహుఁడైనప్పుడు భారతవర్షమున వివేకానందుని మించిన ప్రవక్తలులేరని విన్నవించియున్నాఁడు.

రెండువత్సరములలో యఫ్, ఏ, షరీక్షలో నుత్తీర్ణుడై సరేంద్రుఁడు బి. ఏ. తరగతిలోఁ జేరెను. చర్చిషయమున బాలుర

వరైన మాటాడుచోఁ దన యప్రతిమానశేముషీప్రకటనవాగ్విజృంభణముతో వారిని జయించి, తనయభిప్రాయమే గ్రాహ్యమని తేల్చును. అట్లని బాలురతో స్నేహముచేయఁడా? బాలురకాతఁడు హాస్యవిషయములుచెప్పి నవ్వించును. కాలేజీఁ జేరినంతనే నరేంద్రుని కొఱకు బాలురు వెదకికొనుచు వచ్చుచుండువారు. ఎల్లప్పుడును నరేంద్రుఁడు నాయకుఁడే. ఉత్సవమునకేగుచో, నూరేగుచో, భజనసల్పుచో నరేంద్రుఁడు ముందునిలచును. ఈసమయమున నరేంద్రునితో మిత్రత్వము వహించినబాలురు జీవితాంతమువఱకుం జెక్కుచెదరని ప్రేమతో నాతని గౌరవించిరి. బాలురతో నక్షీణ ప్రేమప్రకటనము చేయుట, చెలికాండ్రతో నాశ్చర్యజనకములగు సంగతులఁజెప్పి యుత్సాహపూరితులఁ జేయుట, సోదరభావముచే నందఱ సమానముగాఁ జూచుట యిట్టిగుణములే వివేకానందుని లో నభివృద్ధినందుచున్న లక్షణములు.

ఆదిసములలో నరేంద్రుఁడు మాంద్యముమీఁద నగ్నిజ్వాల కురియు వాఁడు. అనవసరవస్త్రాలంకారవేషుల నాతఁడు తనవాగ్భాణములకు గురిచేయువాఁడు. దీనులఁగాంచి ప్రేమరస మొలికించు వాఁడు. ఒకపట్టపరీక్షావిద్యార్థి కొన్ని నెలలజీతము, పరీక్షానిధి, కట్టకపోవుటచేఁ బరీక్షకుఁ బంపుటకు వీలులేనిస్థితివచ్చినది. ఆవిద్యార్థి విచారమునకు లోనయ్యెను. నరేంద్రుఁడతని నోదార్చి, “ఆవిషయము నాకు విడిచిపెట్టుము, నీవు పరీక్షకుఁ జరువుట మానకు”మని యాతనినంపి, కళాసంఘకార్యదర్శి నొకప్రత్యేకస్థలమున దర్శించి పరీక్షానిధిపత్రముమీద నెట్లోచెప్పి, సతకముచేయించి యావిద్యార్థికిచ్చెను. ఇట్టికరుణారసప్రదర్శనమే నరేంద్రునిజీవితమునకూతమై నిల్చినది.

విద్యాభ్యాసమునకు భగవద్దర్శనమే ఫలమైనపు డది విద్యయ నఁదగును. తదితరమగున దెద్దియైన 'నవిద్య'యే.

ఏది నేర్చుకొని యనుభవించినచో నిఁకఁజదువనరవసము లేదో అట్టిజ్ఞానవిద్యాభ్యాసనము నాత్మచుండి యాత్మకు గురుశిష్యరూప మున నిరాఘాటముగాఁ బ్రవహింపఁజేసి, లోకమును బ్రహ్మానంద తరంగములచేఁ దడిపి, పావనముచేయు బ్రహ్మవిద్యావిధానము ప్రాచీన భారతదేశమునకుఁ బ్రాచీనప్రతిష్ఠఁజేసి, యిప్పటికి, పూర్తిగా నశించినను, జీవనహితంజేసి నిల్పినది. ఒకధనముకొఱకో ఒకవర్తక నైపుణికో, ఒకయద్యోగమునకో, ఒక యన్యాయ్య పరిపాలనా విధానమును సమర్థించుటకో, బోధింపఁబడుచువు పై శాచికవృత్తి యనఁ జెల్లును. అట్టిపై శాచికవిద్యయే భారతవర్షమును పీల్చి పిప్పిచేసి నది. లోకమును ఘోరయుద్ధారావములనుండి పైకిఁదెచ్చి, శాంతిరస ములఁ దేల్పవలెనన్నచో, భారతదేశము జనుకకరిగి, కేవల పరమేశ్వరైకజ్ఞానార్జన సాధనవిద్యావిధానసూత్రముల జపించి తీరవలయును.

నరేంద్రుఁడు కళాశాలాపాఠకార్యక్రమమును నెఱవేర్చుచు మఱియు, సంస్కృతాంగ్లతత్త్వికశాస్త్రముల నతివిశేషముగఁ చదివి పట్టపరీక్షలోఁ గృతార్థుడయ్యెను. ఆసమయమున నరేంద్రుఁడు గానములోఁ బేరెన్నికఁగ నెను. పాఠశాలలో నొకసారి, గురువు వచ్చుకాలస్యము కాగా చొకగీతము నద్భుతకంఠముతోఁ బాడ నది గురువు దూరముననుండి విని, నరేంద్రునభినందించెను. అట్టి నరేంద్రునిగానమాధుర్యముచే బ్రహ్మానందవార్ధికి తనహృదయస్రవంతిని ప్రసరింపఁజేసిన మహాత్ముఁ డొకఁడు గలఁడు. ఆతఁడే శ్రీరామకృష్ణుఁడు.

ఎనిమిదవ అధ్యాయము.

న రేంద్రుని దృష్టి; కష్టములు, దుఃఖములు.

పుస్తకముల నవ్వల విసరివైచుము. భగవత్సాన్నిధ్యమునఁ
బుస్తకములేమిటికి? పట్టకరీతౌదినమున నీమభిప్రాయము నరేంద్రు
నికిఁ గల్గినది. భగవంతునియందు భక్తిపారవశ్యమున హృదయ
ముప్పొంగునపుడు వేలుచుచు లేల ?

గీ. భవ దమలసూత్రబద్ధమై వరగుచుండు
విశ్వలోకైకగానమ్ము వినుచు నీవు
దివ్యమానాసనమ్మున స్థిరముగాగ
వెలయుచుండువు విశ్వేశ, విశ్వజనక !

ఈచరణములు, భగవచ్చరణైకార్పితహృత్కుహరుడై, బ్రహ్మ
నందపాథోధి నీదులాడు దివ్యహంసపోలె, కీర్తించుచు సహపాఠకుల
గవిగుమ్ముమునొద్ద నరేంద్రుఁడు నిల్వఁబడెను. అదిప్రభాతసమయము.
బాలులందఱు నిద్రించుచుండిరి. ఆగానమారుతము వీచినంతనే వారు
మేల్కొంచి, తలుపులుతెరిచిరి. పుస్తకవాస్తుడై నరేంద్రుఁ డెట్ట
యెదుట నిలుచుండెను. పుస్తకమానాఁడు తెలువఁబడలేదు. పరీక్ష
కొక్కరోజే గడపున్నది. ఆదినమొక్కటి గానముచే నాక్రమింపఁబడె
ను. అట్లు పాడుచుండినపాట పరమేశ్వరస్తోత్రములోనికిఁ దిగినది.

గీ. విమలకంఠంబు లెత్తి యావిశ్వజనకుఁ,
కీర్తి పాఠంబుపాడుఁడో గిరులు, ఘనులు
పాడుఁడానంద మిగురొత్తఁ బరమపురుషుఁ
జ్ఞాద సూర్యులు నక్షత్ర సమితులార !

“ఓయీ నరేంద్రా ! పరీక్షాపఠనము పూర్తయినదా ?” యని బాలురు ప్రశ్నింప, “అవు” యని బదులుచెప్పి, మఱలఁబాడ నారంభించెను. “ఏలనీపాఠములను పూర్తిచేసి పరీక్షాసన్నద్ధుడవు కావు ? పరీక్షలో నుత్తీర్ణుడవగుచో నీకు సదవకాశములు పెక్కులు గలవే. ఏల యీయనవసరకాలక్షేపము?” అని మఱల ప్రశ్నాపరం పరలు బాలురచేఁ గురిపింపఁబడెను. అంతనరేంద్రుఁడు తలఁద్రిప్పి ప్రాపంచికభోగములపై నాతనికి నెక్కుడైన కలుఁగకఁబోలేదనియు, నాలోచింపగా నవి తృణప్రాయములనియు, సర్వమున నాశనము తప్పదనియు, నశించువస్తువుల ప్రోగిడుట పిచ్చియనియు, దీర్ఘప న్యాసమిచ్చి, “సర్వసంగ పరిత్యాగమే నాకు నిత్యక్షేమంకర మార్గముగాఁ దోచెననియు, నదియే యనునపహసించు శక్తి నొసంగు”ననియు వాక్రుచ్చెను. విద్యార్థులు నిశ్చేష్టులై నిల్వఁబడిరి. నరేంద్రుఁడు నూరకుండఁగా నింకొక విద్యార్థివచ్చి, “సన్యాసము నిన్ను, లోకమును గూడఁజెరుచు” నని వచించెను. మఱియు, “ఈతఁడు దక్షిణేశ్వరములో నొకముసలివానిప్రేరణమున నిట్లుచెడి పోయె”నని యాతఁడు తోడివారలతోఁ జెప్పెను. చిఱునగవే నరేంద్రుని సమాధానము. ఇంతలోఁ జీకటిపడినది. దినమంతయు గానముతో నడచిపోయెను. నరేంద్రుఁడు లేచి, మాలామహి గృహముచేరి, తనగదిలోఁ బడి కొంతసేపు విచారించి, లేచి, గానాభి నివేశముతోఁ బునరానందపరవశుడయ్యెను.

పాఠములు చదువుచు మధ్యమధ్య, నరేంద్రుడీగదిలోనే విశేషముగాఁ బాడుచుండును. ఆగృహమున కెదుటియింటిలో నొక బాలవితంతువుగలదు. చాలమాఱులామె నరేంద్రునిగదికిటికియొ ద్దకువచ్చి, ఆతనికిఁ దెలియకుండ, గానమునువిని యానందించుచుం డెడిది. ఒకనాఁడుమాత్ర మాపి ధైర్యమువహించి, నరేంద్రునిగది

గుమ్మమునొద్ద కరుదెంచి, మీహావివశాంగియై నిల్వఁబడెను. నరేంద్రుఁడసమాచి, వెంటనే యామెపాదములపైఁబడి, సాష్టాంగ నమస్కారముచేసి, “తల్లీ! ఎందుల కరుదెంచితివి. నాతల్లికి నీకు భేదములే”దని, తనపవిత్రహృదయమును వెలిబుచ్చ, నామెగ్రహించి వెడలిపోయెను. మఱుచటిదినమాతఁడు స్థలముమార్చి, మఱొక్క డామెకంటఁబడ లేదు.

నరేంద్రుఁడు సహజదయాప్రసన్నహృదయుఁడు. తానుజ్వర పీడితుడఁగుచుండెనని మిత్రులు కొందఱు అటుదెంచియుండఁ, దాను స్వయముగాలేచి, హుక్కాలను తయారుచేయఁబోగా, సేవకుఁడు వచ్చి వారించి పండుకొమ్మనెను. పరులను గౌరవించుటలో నరేంద్రుఁ డద్వితీయుఁడు.

భారమావంతలేని నరేంద్రుని క్రీడావిలాసశోభితహృదయము తానొకమిత్రునింట నుండఁగాఁ గులిశాహానిసదృశదుఃఖవార్తవచ్చి కలగుండుపఱచెను. హృదయరోగముచే విశ్వనాథుఁడు మరణించెనని తెలిసిన నరేంద్రునిబాల్యహృదయము వ్రక్కలైపోయెను. ఇది నిజమైయుండునా? యని తనలోఁదాను ప్రశ్నించుకొని, వెంటనే గృహోన్ముఖుడయ్యెను. శ్మశానమునకుఁ దీసికొనిపోవుటకు సిద్ధము గానున్నతండ్రిశవము పడియుండెను. తల్లి, అక్కలు, సోదరులు, పొక్కిపొరలుచుండిరి. జనులు నరేంద్రునికై యెదురుచూచుచుండిరి; జ్యేష్ఠపుత్రుఁడగుటచే నాతఁడే కర్మాధికారి; “హరి! హరి!!” యను నారాయణస్మరణముతో విశ్వనాథునిశవము బంధుజనులచే శ్మశానమునకుఁ గొంపోఁబడెను. తండ్రి చనిపోయెనా? నిజమా? రుద్ర భూమివచ్చినదే! నరేంద్రునికన్నీరు కాల్యలై ప్రవహింపఁ జొచ్చెను; కావములతోఁ జితియేర్పరుపఁబడెను; శవము దానియందమర్పఁ బడెను; నరేంద్రుఁడు స్వహస్తములతో నగ్నిముట్టించెను; సర్వము

జ్వాలామయమయ్యెను; ఆజ్వాలల నవలోకించి, “ఈతగులఁబడునది శరీరము; శరీరములకిట్టి నాశనము సహజముగాదా!” యనుకొని, విశ్వనాథదత్తునిశరీరము దగ్ధమైన నాతనియాత్మ నశించ లేదని నరేంద్రుడు గ్రహించెను; దహనము పూర్తియైన వెనుక నెముకలుతీసి గంగార్పణము చేయఁబడెను.

అద్వైతశాస్త్రానుసారముగాఁ బ్రపంచ మొక మాయాభిప్రాయము. అందుచేఁ బ్రపంచ మసంపూర్ణము. సంపూర్ణత్వమందుటే దాని పరమావధి. మానవుఁడు మాయాకల్పితప్రపంచమునకుఁ జెందియుంట నతనికి నదియే పరమావధి. పరిపూర్ణము లేనిదానికి పరిపూర్ణానంద మెట్లుండఁగలదు? యాతన, మరణము, దుఃఖము నివి తప్పవు. ప్రతిజీవికి నివియే యనుల్లంఘనీయములు. ప్రతిప్రాణి యొకప్పుడు సంసారసౌఖ్యసాగరతరంగదోలికలపై నూగులాడి, మఱొకప్పుడు విచారసాగరాధఃపతితుఁడు గాకతప్పదు. కాని, ఒక్కవిషయము మాత్రము గలదు. ఎన్నిదాఁద్రవ్యములు, కష్టములు, దుఃఖములు, కోటలుతెరిచి మీఁదఁబడినను, దారుణరణరంగమధ్యంబునందుఁ బోలె గృహణధార, యెర, నీ రెండుతప్ప నెద్దియుఁ జూడని వీరాగ్రేసరునిచందంబున గొండలుమాత్రమే జ్ఞానకృపాణవాస్తులై, ప్రతికష్టవ్యాసృద్దర్శనముతోడను వేయిరెట్లు ధైర్యమును పెంపుచేసికొని మోక్షపరమావధికే సూటిగా బయనించుచు సమస్తమానవ కల్యాణనిర్మాణహేతుభూతులై భగవద్భక్తాగ్రేసరులై, అమలినాదర్శప్రాయులై వెలయుచుందురు. తదన్యలు దుఃఖభూతమునకు దానానుదాసులై విలపించుచుందురు.

రాజమర్యాదసందిన నరేంద్రునికుటుంబము విశ్వనాథదత్తుని మరణముతో దాఁద్రవ్యనిలయ మైపోయినది. ఆదాఁద్రవ్యదేవత కష్టములు, దుఃఖములు, మూపున నిడుకొనివచ్చి నరేంద్రునింటఁ జార

విడిచినది. శ్మశానవాటినుండి యింటికివచ్చి నరేంద్రుడు భువనేశ్వరిని సమీపించి, “తల్లీ! నీకు భయములేదు. నన్నునమ్మి ధైర్యమును వహింపు”మని బోధించి యోదార్చెను. తల్లియు నొకించుక ధైర్యమునెను.

ఇక భువనేశ్వరి యనాభయైనది. సర్వసంగములను విసర్జించి నియమనిష్ఠలతోఁ బరమేశ్వరప్రసాదసంపాదనమే జీవనావధిగా నిడి కొను వితంతుజీవన మామె గడపనిశ్చయించుకొనెను. ఇట్లు గొన్ని వారములు గడచినవి. ఒకనాడంత భువనేశ్వరి పుత్రునిఁబిలఁచి, “తండ్రీ! భోజనాధారము లేదు. ఏమిచేయుద” మని కండ్లనీరు జలజల గ్రక్కుచు వచించెను.

అప్పటికిని నరేంద్రుడు న్యాయకళాశాలలోఁ జదువుచుండెను. విద్యార్థులందఱలో నాతనికిన్న నిర్ధనుఁడులేడు. ఎంతదూరము వెడలిన నరేంద్రుడు నడచియేపోవలెను. తండ్రినాటి గుట్టపుబండ్లాతని శెట్లువచ్చును? కాలిజోడుకూడ నాతనికిఁ గలవై పోయెను. ముతుక గుడ్డలే వస్త్రములు. కొన్నిదినములు దాఁద్ర్యదేవతమీఁదనాగ్రహించి యాతఁడు నిరశనప్రతిముఁబూని కళాశాల కేగవలసివచ్చెడిది. ఆ కలిచే నరేంద్రుని సువర్ణదేహమెండి కృశింపసారంభించెను. స్నేహితులీసంగతి. గ్రహించి తమగృహముల కాహ్వానించుచుండువారు. నరేంద్రుడు మిత్రులయిండ్లకరిగి, మాటలాడి, భోజనము చేయు మన్నంతనే పూర్వస్వగృహవై భవోన్నతి కట్టెదుట ప్రత్యక్షము కాగా వెడలిపోవుచుండెడివాఁడు. ఇంటికిఁబోయి యందఱు మెసవఁగా మిగిలినదేమైన నున్నచోఁ దినువాఁడు. లేకున్న నెచ్చటనో తినివచ్చితినిని చెప్పువాఁడు. ఇట్టి కష్టపరంపరలలోఁబడి, నరేంద్రుడు స్వకుటుంబ పోషణార్థము స్వాదరమును విగించుకొనువాఁడు. సర్వప్రపంచ

సోదరజనమోక్షమునిమిత్త మాతృమోక్షము నటచేతనున్న వీడిన వివేకానందున కిది గొప్పయే !

వీడియెట్లున్నను, కాలమును విలాసముగాఁ గడుపున రేంద్రుని బాల్యచిహ్నములు పూర్తిగ నకుగంటలేదు. తనస్థితి నడుగువారికి సులభముగా నానందముతో బదులుచెప్పి పంపువాఁడు. గోరుచుట్టు మీఁద రోకటిపోటువలె నరేంద్రునిగృహముమీఁద వారసత్వపు దావామొకటి తేబడెను. ఉండఁట కిట్లె ననుండదాయని భువనేశ్వరి విలపింపసాగెను; కాని నరేంద్రుఁడు వ్యవహారమును ధీరత్వముతో నెదుర్కొనెను. విశ్వనాథునిమిత్రుఁడును పేరెన్నికగన్న న్యాయ వాదియునగు డబ్లియు. సి బెనర్డీ నరేంద్రునిపక్షమువహించి సాయ ముచేయుట కంగీకరించెను. విచారణసమయమున, వాదిపక్షమున నొక యొగ్గ న్యాయవాది, నరేంద్రునిఁగూర్చి మాటాడుచు నాతఁడొకఁచేలా యనిపల్కెను. చేలాయన నొకగురువునొద్ద శిష్యుని పేరు. అంత నరేంద్రుఁడు, “అయ్యా ! చేలా యననేమో తెలియు నా” యని హేళనచేసెను. అగుచో నేను నొకచేలానే యని న్యాయ వాది బదులుచెప్పెను. న్యాయవాదియు రామకృష్ణుని శిష్యుఁడే. న్యాయాధిపతి, నరేంద్రుఁడు న్యాయకళాశాలావిద్యార్థియని తెలిసి, “బాలుఁడా ! నీవొక మంచిన్యాయవాదివగుదు”వని పలికెను. దావా నరేంద్రునిపక్ష మయ్యెను. నరేంద్రుని యానందమునకు మేరలేదు. వెంటనే యాతఁడు గృహోన్ముఖుఁడై పర్వెత్తి తల్లి కీవార్త నెఱింగించెను. ఆమె యెంతయు సంతసించెను.

సంసారమును దారిద్ర్యమునుండి కాపాడ నరేంద్రుఁడు పెక్కు యత్నములు చేసెను. విద్యాసాగరుని పాఠశాలలోఁ గొన్ని నాళ్ళు పనిచేసెను. ఎక్కు కష్టపడినను, విస్తరిలోని కన్నముజేరుట కష్టమై పోయెను. ఆకష్టదినములను నరేంద్రుఁ డెన్నఁడు మఱువలేదు.

భయము, భ్రాంతి, వైకల్యము, దైవ్యము, నరేంద్రు నుజ్జూత లూ, గించినను, నరేంద్రుఁ డజేయుఁడై నిలచెను. వెనుకంజవేయు టాతని ప్రపంచమున లేదు. మాతృప్రేమ, పుత్రవాత్సల్యము నీకష్టములచే స్థిరమై యొప్పెను.

శ్రీరామకృష్ణదర్శన మిదివఱకే నరేంద్రుఁ డనేకమారులు చేసియుండెను. ఆతనిహృదయములో సంసారపరిత్యాగకాంక్ష దిన దిన మతిశయింపనారంభించెను. ఆచారీద్రవ్యబాధనుండి, ఆకుటుంబ పోషణభారమునుండి, ఆయభియోగసమయములో, నానిచారసాగర ముప్పొంగువేళ, నెట్లు నరేంద్రుఁడు సంగపాశములను త్రెంపివైచుట? పరిస్థితులనుండి విముక్తిమార్గ మాతనికి సూచిబెజ్జమంతయైన కన్పట్ట లేదు. దైవ్య మధికమయ్యెను అతఁడేమియుఁ దోచక, దక్షిణేశ్వర మునకుఁ దారితీసెను. ఆతొందఱలోఁ గాలిజోడు పడిపోవు టాతఁడె యుఁగఁడు. అట్లు వెడలి, శ్రీరామకృష్ణనిపాదములపైఁబడి, “అయ్యా! నేనేమి చేయుదును? నాకు మార్గము కన్పట్టుటలేదు. నీకు శక్తికల దేని న నీదురవస్థనుండి రక్షింపు”మని ప్రార్థించెను. నరేంద్రుని కుటుంబస్థితి శ్రీరామకృష్ణుఁ డెఱుంగును “నరేంద్రా! అదిగో! మా తృదేవ్యాలయము. ఆమెను ప్రార్థించుము. నీకు వలయున వన్నియు నా మెయే చూడఁగల”దని రామకృష్ణుఁడు చెప్పఁగా, నరేంద్రుఁ డాల యముఁజొచ్చి నిర్మలప్రార్థనచే ముఖము బ్రహ్మతేజంబు వెలిగఁక బయటికి వచ్చెను. కొంతకాలమువఱకు నరేంద్రుఁ డెట్లు శరీరమానసిక యాతనల ననుభవింపవలసివచ్చెనో ముందు తెలియును. విశ్వ నాథదత్త, రామకృష్ణ పరమహంసమరణముల మధ్యకాలము నరేంద్రుని మానసచంద్రగ్రహణకాలము. ఆనంకటస్థితియే నరేంద్రుని భావిలోకమునకు వివేకానందునిగాఁ బ్రదర్శించినది.

తొమ్మిదవ అధ్యాయము.

జీవితములో మార్పు.

హృదయ నుపవిత్రమై, పరిపక్వము గానప్పు డెన్ని యేండ్లుగడచిన నేమిప్రయోజనము? శరీరము పెరుగవచ్చు; తల నెఱియవచ్చు; పండ్లూడవచ్చు; పళ్లు నడలవచ్చు; భర్తహరిమహాశయుఁడు చెప్పినట్లు, తృష్ణగూత్రము యశావనదశలోనే యుండవచ్చును. మరణము ప్రాప్తింపనగును జననము ప్రాప్తింపనగును పునర్జరణము పునర్జననము ప్రాప్తింపనగును. అనంతకోటిజన్మము లిట్లు కడదిపోవచ్చును. కాని యెన్నికోట్లజన్మములయినను జ్ఞానము నొసంగఁజాలవు. కాని మానసము పవిత్రవంతము చేసి, దేహాభిమానము వీడి, నిర్వృంద్యమనస్కుఁడై, పరమేశ్వరపాదసేచాలగ్నతం బడయునవాని కనంతజ్ఞాననిశీధము పటాపంచలై, జ్ఞానప్రభాత ధవళ తేజో కేఖలు ప్రత్యక్షములగును. ఈలోకముననిప్పుడు చతుర్గోచరంబగు పుట్టుకయయిన తిరువాత, వత్సరములు లెక్కిడి, వీఁడు బాలుఁడు వీఁడు వృద్ధుఁడు ననుట మాఁ రభ్యుప్రదర్శనము. ప్రాణి యెప్పుడు పరిపక్వస్థితిం బ్రాప్తించునో, అప్పుడే గర్భములో నున్నను, నరకముననున్నను, బాల్యదశ యందున్నను, వృద్ధస్థితిలోనున్నను, నాప్రాణియేవృద్ధుఁడు. జ్ఞానహీనతచే నెన్నియేండ్లుగడచినను, నాతఁడు పురిటిబిడ్డయే.

మఱియుఁ బ్రపంచమునమహాపురుషులని పేర్వడసినవా రెల్లరు నూత్నయశావనులే. ఆబ్రహాములింకను, నెపోలియన్, అలెగ్జాండరు, మున్నగువారందరు తమయశావనదశలోనే విఖ్యాతపురుషులై పెడలిపోయిరి. అద్వైతపేదాంతస్థాపకుఁడయి, మహాపనిషద్భావ్యరచయితయై జగత్తునల్లలనాడించిన శంకరాచార్యుఁడు పదునాఱువత్సరముల బాలుడు నరేంద్రుఁడు నట్లే ముప్పది వత్సరములు నిండక పూ

ర్వమే, సాశ్చాత్యఖండముల నద్వైత వేదాంతసందేశముచే మేల్కొల్పి మోక్షోన్ముఖతకుఁ ద్రిప్పెను. అట్టిచో నిరుచినాల్గవవత్సరమున నరేంద్రుఁడు శేషముప్రపూర్ణతం గాంచెనన వింతయేమి ?

పదునెన్నిది, యిరుచినాల్గవవత్సరముల మధ్యకాలము నరేంద్రుని ధీపుష్పవికసనకాలము. కళాశాలలో నేర్పు విద్యతో నాతఁడెన్నడు దృష్టివహించియుండలేదు స్వకీయజీవనకార్యక్రమమును స్వయముగా నిర్ణయించుకొని సత్యమార్గమునుబట్టి నడచువాఁడు. హిందూదేశమున బానిసవృత్తి విశ్వవిద్యాలయ కళాశాలా కార్యక్రమముతోడనే ప్రారంభమయినదన్నచో నిందింపఁబనిలేదు. “కంఠస్థముచేయుటకంటె నీచవృత్తిలేదు. కృతార్థతాబిరుదముకొఱకే నేను చదివెదను ఉదరపోషణము లభింపదుకనుక నదితప్పదు. కళాశాలావిద్యాభ్యసన మింతవఱకే; యథార్థవిద్యాభ్యసన మామరణముండును. కృతార్థతాపత్రము చేతఁబడినంతనే చమ్రు తుదముట్టెనని తృప్తిచెందు వారిమాంద్యము నేమనిదూషింపను.” అని నరేంద్రుఁడు తోడి విద్యార్థులకు బోధించెను.

వార్తాపత్రికలు, సమకాలికరచనలు, నరేంద్రునికి నిత్యభోజనము. నూతనాభిప్రాయమునకై యాతఁ డెదురుచూచువాఁడు. ఆసమయముననే వంగదేశమున నాటకప్రదర్శనము నూతనశకమును సృజించెను. కేశవచంద్రసీనుఁడు రచించిన ‘నవబృంచావనము’ లోని యోగిపాత్రను నరేంద్రుఁ డొకసారి ధరించి యుండెను. సాంఘిక రాజకీయ, మత, జాతీయాశయముల విశాలప్రకటనమునకు నాటకశాలయే మార్గమని నరేంద్రుడు తలఁచెను.

నరేంద్రుఁ డాలోచనాపరిశ్రమచేఁగల్గిన శిరోభారమును శరీరపరిశ్రమలఁ గల్గించు నాటలచేఁ దేలికపఱచసాగెను. తాను స్వయముగా నొక వ్యాయామస్థానమును స్థాపించెను. సాముచేయుటలో

నాతఁ డగ్గఁగఁబుడు. అందు పరుగెత్తుట, దుముకుట, కుస్తీపట్టుట ముఖ్యమే. జీవనకళ నొసంగు శరీరబలము, శరీరమునకు వన్నెదెచ్చు మానసికకృషి, మానసికకృషికి మర్యాదనొసంగు హృదయపవిత్రత, వీనిని నరేంద్రుఁడు సమముగా వృద్ధిచేసెను. వీనియట్టియమగున సత్యము, ధర్మము, పాతివ్రత్యము, బ్రహ్మచర్యము, సహజప్రేమ, నరేంద్రుని కుదయించి, పరిశ్రమావసరము లేకుండ వృద్ధిబొందనారంభించెను.

నరేంద్రునిమూర్తిమత్వము నస్థలితముచేసి, జగజ్జేగీయమాన పవిత్రతాగ్నిజ్వాలల రగుల్కొల్పి, ప్రజాహృదయమును దుడిచి, పరిశుద్ధముచేసిన సర్గుణరాజ మాతని పవిత్రభావము. (Purity) విశుద్ధత; అతఃకరణశుద్ధి; హృదయనైర్మల్యము; అఖండ బ్రహ్మచర్యవ్రతదీక్ష. ఆతనిహృదయ మధర్మేధనమును, అన్యాయకాష్టములను, దుష్ప్రవర్తనా దుర్గంధమును, దహించుటగో నగ్నిజ్వాలగా మారుచుండెడిది. నరేంద్రుఁ డపరప్రహ్లాదుఁడు.

సీ. తనయందు నిఖిలభూతములందు నొకభంగి

సమహితత్వంబున జరుగువాఁడు,

పెద్దలపొడగన్న ధృత్యునికైవడి

చేరినమస్కృతుల్ జేయువాఁడు,

కన్నుదోయికి నన్య కాంతలడ్డంబైన

మాతృభావముచేసి మరలువాఁడు,

తల్లిదండ్రులభంగి ధర్మవత్సలతను

దీనులఁగావఁ జింతించువాఁడు,

గీ. సఖులయెడ సోదరస్థితిఁ జరుపువాఁడు,

దైవతములంచు గురువులఁ దలంచువాఁడు,

లీలలందును బాంకులు లేనివాడు,

లలితమర్యాదుడైన ప్రహ్లాదుడధిప!

హరిపరతాత్రుడై హతాన్యతంత్రుడగుచు నరేంద్రుడు
పరమేశ్వరజ్ఞానసమార్జనమే పరమావధిగాఁ గైకొని, జీవనమును
నడుప నారభించెను వేదాంతతత్త్వమును పరిశీలించినకొలదియు
బ్రహ్మచర్యము, కవిత్రిశీలములేనిదే యాధ్యాత్మికజీవనము జీవరహి
తమని యాతఁడు నిశ్చయించికొనెను. పవిత్రత యన (Purity) కామ
క్రోధలోభాదిశత్రువర్గమును జయించుటేగాను. సర్వభూతసమదృష్టి,
శాశ్వతపదార్థచింతనము, ఆత్మస్వాతంత్ర్యప్రకటనము, పరిపూర్ణ కారు
ణ్యమయజీవితము, నినియే నరేంద్రుని పవిత్రతార్థములు. పవిత్రతా
శక్తియే లోకకర్తృసృజనశక్తియని యాతనిచుతము. క్రీస్తుమహాశయుఁడు
చెప్పినట్లు, “పవిత్రులు పుణ్యాత్ములు ఏలన, వారే భగవద్దర్శనార్హులు.”
అనుమాటలు నరేంద్రునిజీవితమును వశముచేసికొనినవి.

పవిత్రతాయుతహృద్బలమే వాంఛనీయమని నరేంద్రుని యశా
వనాదర్శము. కాని నరేంద్రుఁ డింకను నాదర్శమాత్రావేశపరతం
తుఁడే. ఆతని హృదయము నిర్మలినమే, నిష్కల్మషమే. కాని లోక
మును మోక్షమార్గమునకుఁ ద్రిప్పఁగల్గు స్వానుభవజ్ఞానమింకను నరేం
ద్రునికి లభింపలేదు. స్వానుభవజ్ఞానామృతధారలు శ్రీరామకృష్ణ పర
మహంసమేఘము వర్షించినంతనే, నరేంద్రచకోరము జగద్గురుత్వము
వహించెను.

పదియవ అధ్యాయము.

భగవద్గీతామాహాత్మ్యము; అంతరవలోకనము.

తన యావనపరిణామమునుగూర్చి శిష్యులకు వచించుచు వివేకానందుఁ డిట్లు చెప్పెను; “ఆకాలమున నాకు భగవద్గీత పఠించుటభ్యాసమైనది. అందలికొన్నిభావములు నాహృదయమును రాత్రింబవళ్లు వెధింపఁదొడంగినవి.”

భగవద్గీత హిందూమతశరీరమునకు ముఖము; మానవాత్మభగవత్సన్నిధ్యమునఁ జేసికొను నాత్మప్రకటీకరణమహోపన్యాసము; ముప్పదిమూఁడుకోట్ల భారతీయులు నెప్పుడోయొకప్పుడు తప్పక భ్యానించి, శరీరనౌకను నడపుకొనుమంత్రరాజము; ఆసేతుశీతనగ భారతీయరక్తబిందువులను చైతన్యప్రభాసితములుచేయు దివ్యమృతధార; భారతమాత ప్రేమపూర్వకముగాఁ బుత్రులకొసంగు జీవస్వాతంత్ర్యస్తనడుగ్ధము; నాస్తికతాప్రేరితసీచవృత్తిచే లోకంబున కుట్టికట్టకొని యూఁగులాడు స్వాస్థపరత్వపాశములను తుత్తునియలు చేసివైచు వజ్రాయుధము; నిఖిలభాషాలంకృతమై ప్రాణోపేతయగు నాదబ్రహ్మరూపము; సర్ ఎడ్విన్ ఆర్నాల్డుచే నాంగ్లభాషాసతి కర్పింపఁబడిన రత్నహారము; మానవలోకమును దరింపఁజేయు లోకమునం దవతరించి ప్రసాదించిన శ్రీమన్నారాయణ ప్రోక్తజీవమహామంత్రము.

తళతళ మెఱయు కరవాలములు కరంబునధరించి, మనోవేగమునపహించుతురగంబులచే లాగఁబడురథంబు లధిష్ఠించి శత్రుశిరఃఖిండ్లనైకలగ్నమానసులై, సమస్తభూత భీకరంబుగా మోగించుచున్న భీషణరణరంగము; ఆరణరంగమధ్యఁ బార్థసారథిచే నప్రతిహతముగా తొప్పఁబడ చున్న శ్వేతిహయోపేతదివ్యస్వందనము;

ఆస్యందనమందు ఘోరీ గాండీవశాస్త్రుడై గూరుచున్న యర్జునమూర్తి;
 ఆమూర్తియొక్క ముఖమందు కింక రత్నవృతామాధ్యసంజాతాజ్ఞాన
 మేఘసంఘాతవిహారము; లీలామానుషవిగ్రహము ధరించిన శ్రీమ
 న్నారాయణజ్ఞానభాస్కరకరములు విమలాత్మప్రజ్ఞార్థుంఝూనిల
 ములచే సందేహమేఘపటలమును పటాపంచలుచేసినై చి, బ్రహ్మానంద
 ఝరీనికరప్రసరణమొనర్చు దివ్యప్రదర్శనము. హే ! భారతజననీ !
 నీవే ధన్యాత్మవు, నీవే సర్వపావనిని, నీవే భువనైకమాతవు, నీస్తన
 దుగ్ధము లానుభాగ్యమబ్బిన మాబోటి పాణికోటి యెన్నికోట్ల
 జన్మములు తపించెనోకదా ! భవదమలపాదారవిందములకడ మాతృ
 సేవై కదీతూ వేశులై, ఆత్మబలియొసంగి, తృప్తిజెందిన జీవకోటి యెం
 తధన్యతం జెందునోకదా ! “జయభారతమాత” యను శుద్ధప్రేమైక
 నాదము రసనాగ్రమునఁ దాండవమాడ, భవదైక వేదికాతలమ్మున
 యజ్ఞపశువులై జీవించుజన్మంబు లెట్టి పున్నెంపుజన్మంబులో ! ఓ భారత
 యువకులారా ! యువతులారా ! నిద్రనుండి మేల్కొనుఁడు. సాహ
 సాంచిత రక్తధారల స్రవించఁజేయుఁడు. గీతాగోమాతృస్తనదుగ్ధా
 మృతబిందువు లాని, మీరు తరించి లోకమును తరింపఁజేయుఁడు.

గీతను చదువుటకుఁ గొన్నిగంటలు చాలును. గీతాసారమును
 గోలుటకు నెన్నివేల జన్మము లెత్తవలయునోకదా ! గీతామృతమా
 తృప్తి దీరఁగోలి యర్జునుఁడు, రణరంగమున దుమికి అరివర్గము
 నాహుతిచేసినై చెను; విజయముపొందెను. కాని యాతఁడు యుద్ధము
 చేయలేదు; చంపలేదు; జయించలేదు.

శ్లో॥ యవనంవేత్తిహంతారం యశ్చైవం మన్యతేహతం

ఉభౌతౌన విజానీతో నాయంహంతి నహన్యతే.

శ్లో॥ నజాయతే మ్రియ తేనాకదాచి

న్నాయంభూత్వాభవితా వా నభూయః

అజ్ఞోనిత్యశ్శాశ్వతోఽయంపురాణో,
నహన్యతేనాన్యమా నేశరీరే.

ఎవఁడియాత్మను వధించువానిఁగాఁదలఁచుచున్నాఁడో, వధిం
పఁబడువానిఁగాఁ దెలియుచున్నాఁడో, వీరిద్దఱు నజ్ఞానులు. వీలన,
నీయాత్మ వధించునదియుఁగాదు. వధింపఁబడునదియుఁ గాదు. “ఈ
యాత్మ యొకప్పుడును పుట్టదు. ఒకప్పుడును చావదు. ఒకప్పుడుండి
మఱొకప్పుడుండినదియుఁగాదు. మునపులేక జెనుకవచ్చినదియుఁ
గాదు. వీలన నిది పుట్టకలేనిది. చావులేనిది. శాశ్వతమైనది. అనాది
యైనది. శరీరము సమసినను, నీయాత్మకుఁ జావులేదు.” అనిశ్రీకృష్ణుఁడు
బోధించియుండలేదా? కేవల స్వధర్మపేరితుఁడై యున్నాఁడు కర్మ
శూరతం బ్రకటించెను.

ఎట్టికర్మశూరత్వమును గీతపఠించుచున్నదో;

శ్లో॥ “కర్మణ్యేవాధికారస్తే మాఫలేషుకదాచన

మాకర్మఫలహేతు ర్భూర్మాతే సంగోస్త్యకర్మణి.”

భారతీయులారా! ఈవాక్యసారమును మీరక్షిచి దుస్థానో
లీనమొనర్చుకొని కర్మాచరణోద్యుక్తులై లోకము నుద్ధరింపుఁడు.
మీదాస్యవిమోచనమార్గ మిదియే. మీరందఱు నున్నట్లుకండ.
మీరు రణరంగముననుఱికి, గాఢసమాధినిశ్చలతంగొంచుఁడు. ఆత్మ
వైరిమథనమొనర్చి యాత్మశాంతిసాగరమున నీదులొడుఁడు

స్వకుటుంబము దారిద్ర్యపీడిత మగుచున్నపుడు, నిరశనస్రత
సమయములో గీతామృతమే నరేంద్రుని భోజనము. ఒక్కనిముస
మైన విశ్రాంతిగొనకుండ కార్యరంగమున ది. పి, నరేంద్రునిచే ప్రా
చ్యపాశ్చాత్యదేశముల మేల్కొల్పి నిరంతరకర్మవృత్తిజేయించినదీ
స్వధర్మానురక్తియే. ఆత్మస్వాతంత్ర్య దృఢనిశ్చయముచే భీతి, కామ
ములేక, అనంత కర్మానుష్ఠానోద్యుక్తుఁడయ్యి, నరేంద్రుఁడు నిర్మల

ప్రళాంతింగాంచి సచ్చిదానందవార్ధిని కేశిసల్పుశక్తి యీతని కొసం గినది గీతయే. చల్లాచెదరగుచున్న హిందూమత సిద్ధాంతముల మేళవించి హైందవజాతిని, సమస్తలోకమును, సుషుప్త్యవస్థనుండి తన సింహగర్జానినాదములచే మెలకువ పుట్టించి, కర్మాచరణకుఁగడంగు చైతన్యశక్తిని బోధించిన నరేంద్రుని ప్రేరణశక్తి యీగీతావాక్యమే.

ఒక కైస్తవ మతప్రబోధకుఁడు భారతభూమికివచ్చి, విగ్రహారాధనమును నిరసించుచు నుపన్యాస మొసఁగుచుండెను. విద్యావిహీనులగు సామాన్య లుపన్యాసమును వినుచుండిరి. “మీవిగ్రహమును నాచేతికట్టితో నొకదెబ్బతీసిన నేమిచేయునని యీతఁడు ప్రశ్నించెను. సభ్యులందఱూరకుండిరి. మిత్రులతో నరేంద్రుఁడటఁ బోవుచు నాగి, “మీదేవుని నేను తిట్టినచో నేమిచేయునని” ప్రశ్నించెను. “నీవు మరణించునప్పుడు నరకాగ్నిలోఁ ద్రోయఁబడుదువు” అని యుపన్యాసకుఁడు బదులుచెప్పెను. “నీవుచచ్చినపుడు మావిగ్రహమును నిన్నట్లే చేయు”నని వెంటనే నరేంద్రుఁడు తిరిగి బదులుచెప్పెను. ప్రబోధకుఁడు స్తబ్ధుడై, శిలావిగ్రహమువలె నిలఁబడెను. సభ్యులందఱు తటాలున లేచి, నరేంద్రునిఁ గూడిరి.

ఆసమయమున సాంఘికజీవనముచుగూడ నరేంద్రుఁడు పరికించుచుండెను “సమస్తాత్మలు భగవద్రాసములేయైనచో నీజాతివర్ణభేదము లేమిటికి?” యని నరేంద్రునిజ్ఞాన. నరేంద్రునిమిత్రు నొకని విశ్వనాథదత్తుఁడు బ్రాహ్మణులకు సమస్కరింపుమని బోధించెను. బ్రాహ్మణుల కేల ననుస్కరింపవలెనని యీతఁడు ప్రశ్నింపఁగా, “బ్రహ్మముఖసంజాతులు గనుక” యని యావిశ్వనాథుఁడు బదులు చెప్పెను. ఆపరిత్యుక్తర మాబాలునికి నచ్చలేదు. అంత నీతఁడు నరేంద్రునాప్రశ్నయే యడిగెను. “ఇదంతయు జ్ఞానహీనత్వప్రదర్శ

నమే ! జాతివర్ణభేదము, ఒకజాతి యింకొకజాతిని బీల్చివేయుటకే పుట్టినదని నరేంద్రుడు బదులుచెప్పెను. అట్లు నరేంద్రుడు తీవ్రముగావచించినను వర్ణాశ్రమధర్మముల నుద్ధరింపవలెనని యాతని నిశ్చితాభిప్రాయమైనది.

అంతరప్రపంచవిచిత్రదృశ్యములనే మహాపురుషుల జీవితములు ప్రకటనచేయును. మానవసామాన్యుల కట్టిదృశ్యములు సంభవించవు. నిద్రపోవునపుడు శరీరము చలనరహితమై శవంబువలె నుండగా మనస్సు కార్యములు చేయుచుండు టంద తెలిసినదే. అప్పుడు మానసము శరీరము ననేకమార్గములగుండా ననేకమైన చోటులకుఁ ద్రిప్పుచుండును. కాని నిక్కముగా శరీరము కదలుట లేదు. మానసవృత్తియెట్టిదో తెలియుట కష్టము. నిద్రావస్థలో ననఁగా శరీరాభావసమయములో మానసమునకు విషయవిమర్శనాశక్తి వృద్ధిచెందును. మెలకువసమయమునఁ దెలియని గణితశాస్త్రసమస్యను లట్టిస్థితిలో బయల్పడుట జగద్విదితము. దీనింబట్టి శరీరోపేతమగు మానసము కంటే శరీరసంబంధము లేనప్పుడుండుమానసము తీక్షణదృష్టిగలదని తేలుచున్నది. కాని శరీరము నిద్రించునపుడు మానస మెట్లుచ్ఛస్థితింగాంచునో యట్లే మానసము నిద్రించువేళ మానసాభావస్థితిగూడ నున్నచో, నాజెనుక నున్నశక్తియు నుచ్ఛస్థితింగాంచును. శరీరము, మానసము నీరెండు చేతనారహితస్థితింగాంచుట మరణము. శరీరమొక్కటే నిద్రించుకాలము మరణముకాఁజాల. దేలన, శరీరము నిద్రించుకాలములో మానసము శరీరమును సదా కాపాడుచునే యుండును. రాత్రినిద్రించునప్పుడు తెల్లవారుజామున నైదుగంటలకు లేవవలయునని మానసము నిశ్చయించుకొని, యట్లు శరీరమును లేపుట లేదా! కాని అప్రయత్నముగా సంభవించు నీశరీరమానసగాఢనిద్రావస్థకే మరణమనిపేరు. కాని ప్రయత్నపూర్వకముగా ననగా జ్ఞాన

ముచేఁగాని యోగముచేఁగాని శరీరమానస్థితుల నధిగమించి, అహం భావము నాత్మైక్యముచేసి, స్వయంప్రభావప్రకాశములచే వెల్లొందు నాస్థితికి నిశ్చలసమాధి, లేక యోగసమాధి యనిపేరు. అనఁగా మగణాతీతస్థితికిఁబోయి, తిరిగి యధాస్థితికి రాగల్గుశక్తి యట్టియోగి కేముందును. అదియే సంపూర్ణజ్ఞానావస్థ.

పాశ్చాత్యు లిట్టి విషయము లిప్పు డిప్పుడు కనుఁగొని మానసికశాస్త్ర మని పెద్దపేరు పెట్లుచున్నను హిందువుల కిది ప్రతిదినచర్యయే. నరేంద్రునికిట్టి యోగసమాధిస్థితీకరతలామలకమైయుండెను. అది యెట్లాతనికి ప్రాపించినదో యెవ్వరికినిఁదెలియదు. ఎన్నిపూర్వానేక సహస్రజన్మములలో నెన్నియెన్ని ప్రియత్నములఫలితముగా నాతని కిపుడిస్థితి సంభవించినదో చెప్పుట మనకసాధ్యము.

ఈసమయమున నరేంద్రుని దృక్పథమున, రెండుదృశ్యములే గలవు. భార్యాపుత్రులతో, గృహమాదిరములతో, ధనరాశులతో, నిచ్చాహోగములతో జీవితమును లొకికానందమయముచేయు ననేకవిలాసములతో నిండియుండు దృశ్య మొక తెరమీఁదను, నాది యనునది లేక లభించునది తినుచు, నేయర్థణ్యములమధ్య నేచెట్లనీడనో నిద్రించుచు భగవదైకలగ్నమానసముతో దూషణభూషణతిరస్కారాతీతహృదయముతో, సుఖదుఃఖ సమదర్శనబుద్ధితో బ్రహ్మనందైక రసాస్వాదన మత్తతంజేసి, శరీరము మఱచి, లీలామానుషవిగ్రహచర్యలం విలకించుచు యాత్రచేయు సర్వసంగపరిత్యాగదృశ్య మొక తెరమీఁదను నాతనికి స్పష్టముగా చిత్రితములై కన్పట్టెను.

పూర్వోద్రియైకప్రచారదృశ్యమును నరేంద్రుఁడు, తీవ్రముగా విమర్శించి, ఆళాపాశమునకు వెనుకనున్న యహంభావమును, పదార్థవాంఛ వెనుకనున్న పాపపంకిలమును, వస్తుసంగత్వమునకు

వెనుకనున్న వాస్తవికతాశూన్యత్వమును గమనించి యాదృశ్యము మాయాదృశ్యమని ఆతఁడు నిస్సౌశయముగా గ్రహించెను.

ఆవెనుకనున్న సర్వసంగత్యాగదృశ్యమును నిరీక్షింప, నిండ్రి యసమూహమును దహించినబూడిద కొడలినిండఁ బూసికొని, కటిస్థలమును కప్పు నొకగోచీప్తీలిక ధరించి సూర్యకిరణప్రతిబింబములచే దేదీప్యమానములగుచున్న మంచుదిబ్బలచే నొప్పు హిమాలయ శిఖరముల, ప్రేమపూర్వకాహ్వానములచేఁ బెంపారు మనుకారశూన్య, పరమేశ్వరైకార్పిత పరిశుద్ధజీవనపురుషదృశ్యము, తుపానుచేఁ గొట్టఁబడి, తెన్నుగానక విలపించుచున్న నోడను, ప్రదర్శన విద్యుద్దీపకాంతి యాకర్షించిన ట్లాన రేండ్రు నాకర్షించినది.

న రేండ్రుఁడు నిద్రించునప్పుడు భగవంతు నెదుట శాష్టాంగము చేయువానివలె బోర్లగిలఁబడి ఁగుండును. నిద్రించునపుడు కూడ, నిద్రాకాలము వ్యయము కాకుండ, పరమేశ్వరు నెదుట నాత్మనొప్పు గించి, శరీరస్మృతిని వీడు పద్ధతియే యని యనవచ్చును, కాలుకడిపినచో, జేయిమెదిపినచో, నోరువిప్పినచో, భజించుచో, నాటలాడుచో, నిద్రించుచో, జనువుచో నన్నివేళల నరేండ్రుఁడు పరమాత్మ ప్రభావైకప్రకట నజ్ఞానమార్గములఁగా, మార్పుకొనుచుండెడివాఁడన్నచో నాప్రహ్లాదకుమారుఁడు జ్ఞప్తికి వచ్చుటలేదా?

శా. “పానీయంబులు ద్రావుమన్ గుడుచుచున్ భాషింపుచున్ హాసలీలానిద్రాదలు సేయుచుం దిరుగుచున్ లక్ష్మింపుచున్ సంతత శ్రీనారాయణ పాదపద్మయుగళీ చింతామృతాస్వాద సంధానుండై మఱచె న్సురారిసుతుఁడేతద్విశ్వమున్భావరా.

త్రిలోకసామాన్యనేతను, తృణలీలఁ జూచిన నీభగవద్భక్తి పారవశ్యము ప్రహ్లాదున కెట్లు సంభవించెనో, నరేండ్రునికి నట్లే సంభవించెననుటెలయొప్పుదు? ఈవిధముగా నరేండ్రుఁడు సంసారభారపరి

త్యాగమందు కృతనిశ్చయముడై పరమాత్మైకజీవనలబ్ధికై యెదురు చూచుచుండెను.

పదునొకండవ అధ్యాయము.

శేనుషీజ్ఞానప్రభాతము ! ఊహఃస్మయంఘానిలము.

ఆధునికకళాశాలలలోని విద్యాభ్యసనమ్ము గాఢపాత్రలోఁ బెట్టి పెంచిన వృక్షమ్ముగీతి, మానసమానకు వికారాకృతిం దెచ్చిపెట్టుచున్నది అట్టివికారకరవిద్యాభ్యసనముతో నూరకొనక, స్వకీయమానసికవృత్తిని, స్వప్రయత్నముచే, సర్వకళాశోభిత మొనరించుకొను నాతఁడే పూజ్యతముఁడు.

సహజవ్యక్తిత్వవిజృంభణమందు, నరేంద్రుఁడగ్రణ్యుఁడు పనిరెండవయేటనే ముగ్ధబోధవ్యాకరణ మాతనికీ గంఠస్థము పదునే డవయేట, సంస్కృతములో శ్లోకములు విరివిగా వ్రాయు సాహిత్య మాతనిక బృహ మాతృభాషయగు వంగభాషలో నాతఁడు వ్రాసిన గ్రంథము లాభాషకు నూతనాలంకారములై యొప్పుచున్నవి.

నరేంద్రుని మాత, భువనేశ్వరి యేదైననొక్కసారి విని, తిరిగి వచించుధారణశక్తిగల ప్రజ్ఞావంతురాలు. నరేంద్రుఁడు నట్టి మేక సంతగ్రాహి యేలకాకుండును? ఏకాగ్రచిత్తతయే దానికి ముఖ్య కారణము. భారతదేశమున కిదియొక యద్భుతవిషయముకాదు. సమస్తవిజ్ఞానసారస్వతము, మొదటినుండియు నీదేశమున పుస్తకాపేక్ష లేక యే గురుశిష్యపరంపరగా నవిచ్ఛిన్నమై వచ్చినది నేటికినిపాశ్చాత్య నాగరికతచే మలినీకృతముగాని కొన్నిగ్రామములలో వేదవేదాంగములన్నియు బోధంపఁబడుచుంటు గురుశిష్య హృత్పుస్తకాధారము వలననే, భారతదేశవిద్యయగు వేదములు, నుపనిషత్తులు, మున్న

గునవి పరమాత్మ ప్రాణిసంబంధమును దెలుపు శాశ్వతవాక్యములు గాన, నవి పుస్తకములవంటి యేబాహ్యనశ్యపదార్థముల మీఁద నైన నాధారపడుచో, నశించునోయను భయముచే “నాత్మయాత్మ” కు బోధించు విధానమును కన్గొనఁబడియెను. పాశ్చాత్యవిద్యావిధాన మంతయు సాపాయమగు మేధోవిద్యయే (Brain study). మఱియు హిందువునకుఁ జదివినవిద్య యీజన్మముతో నంతమొందరాదు. ఎన్ని కోట్లజన్మములెత్తిన, ననపాయమగానుంటకై, హృదయముమీఁద ముద్రితమై స్మరణమాత్రమునఁ దెలియునట్లు వచ్చినదాఁకఁ జదివి చచ్చునందాఁక వల్లనచేయు విధానము భారతదేశవిధానము. అట్టి పూర్వజన్మవృత్తిచేతనే పండ్రెండేండ్లబాలుఁడగు శంకరాచార్యుని నోట, జగత్తునల్లలనాడించునదైవతదమంధునినాదము స్మరణమాత్ర ముచే వచ్చినది. మఱియుఁ బ్రతిహైందవబాలునికి హృదయమున వేదాంతమునకొకతావు ప్రత్యేకింపఁబడి యున్నది. ఆహేతువుచేత నే, యొకనిముసములో దేశమును మార్చివైచెదమని నచ్చుకైస్తవ మతప్రచారకులు, పెడమఱిములుత్రిప్పి, నాలుకలు కొఱుకుకొను చుందురు. ఇఁక నరేంద్రుఁడు, కళాశాలలోఁ దత్త్వశాస్త్రమునే ప్రత్యేక భాగముగాఁ జదువుటకు నిర్ణయించుకొనుటలో, ననపాజమే మున్నది? అట్లాతఁడు కళాశాలలోఁ దత్త్వశాస్త్రభాగముఁదీసికొని పాశ్చాత్యతత్త్వజ్ఞులగ్రంథముల ననుక్షణముఁ దీవ్రముగాఁ జదువుట కారంభించెను. స్పెన్సర్, కాంటు, స్కోపెన్హార్, జాన్ స్టూవర్డుమిల్లు, ఆగ్స్టుకాబ్బి, ఆరిస్టోటల్ మున్నగువారి తత్త్వశాస్త్రములను చదివి తనయదైవత వేదాంతమునకు హేత్వాధారబోధనవిధానమును గని పెట్టి పాశ్చాత్యమానసమును సులభముగా నరికట్టుటలోఁ గృతార్థుఁ డయ్యెను.

ఈసమయముననే భాష్యకారులవ్యాఖ్యానముల నాధునిక దృష్టితోఁ జదివి, పాశ్చాత్యసిద్ధాంతము లిదివరకే యందుస్పష్టికృతముచేయఁబడుటఁ జూచి యాశ్చర్యమందెను. అట్టి యుత్కృష్ట జ్ఞాన రత్నముల నార్జించి మనకై దాఁచఁపెట్టిన ఋషీశ్వరులభీక్షినిమెచ్చుకొని, యట్టి మహాపురుషులసంతతికిఁ జెందుభాగ్య మబ్బినందుకు వారికి మనఃప్రణామము లర్పించు మఁడువాఁడు.

దేశచరిత్రలుగూడ నరేంద్రునికి వేదాంతముతో సమానరుచినిఁ గల్గించెను పాశ్చాత్యదేశసంస్థము లెల్లెల్లు మార్పుజెందినవో, వానిజీవనక్రమంబెల్లు భౌతికాశయములతో నిండినదో యాతఁడు పరికించెను. రోమనుశివదేశచరిత్ర నాతఁడు కంఠస్థముచేసెను. వివేకానందుఁడై రోముదేశమున కేగినపుడు, పాడుపడియుండినరోమను కళాకౌశల్యమును జూచి, పాశ్చాత్యులకెఱింగించి, వారికాశ్చర్యమును గలిగించెను. ఆత్మవిశ్వాసబలమే “నెపోలియన్” ను మహాచక్రవర్తిని చేసినని యాతనియభిప్రాయము. ఆత్మవిశ్వాస బలాధిక్యతయే, నరేంద్రునియూర్తిమత్త్వమునకు స్వయంప్రకాశమును దెచ్చిపెట్టినది. బలహీనత నాతఁడు తీవ్రముగా నిరసించెను.

మాతృదేశచరిత్ర నరేంద్రునికిఁ బాయసము. వీరవరశిఖామణులగు భారతదేశ రాజచ్యులచరిత్రములు చదువునప్పు డాతనిరక్తముద్రిక్తమయ్యెడిది. మొగలాయిచక్రవర్తుల గుప్తసామ్రాట్టుల నాతఁడు వర్ణించునప్పుడు వారి విగ్రహములు కట్టెడుట ప్రత్యక్షమగును.

కవితామతల్లికి నరేంద్రుఁడు పెంపుడుబిడ్డ . వర్ణనవర్ణమహాకవిరచించిన యధార్థజీవితాశయగానము నరేంద్రుని స్వవశముచేసికొనెను. దేశచరిత్రలు, తత్వశాస్త్రములు, కవిత్వములు, మున్నగుసమస్తకళలు, నేకయధార్థమును బ్రకటించు ననేకమార్గములని

రేంద్రుని నిశ్చయము. ఏకశయైనను, జీవిత పరమార్థరహస్యప్రకటన సాధనము గానిచో నది కళావిహీనమే. సత్యప్రకటనమందు, స్వయం వ్యక్తిత్వప్రభుత్వేవ్గోదని యేకశయైనను, వజ్రముని నరేంద్రునిదృఢాభిప్రాయము.

మానవమానస మొక యభిప్రాయప్రపంచము. కొన్ని ప్రాచీనాభిప్రాయములు బుద్ధినికసించినకొలది కొన్ని నూతనాభిప్రాయములు మానసపీఠికనధిష్ఠించి నప్పుడు సంఘట్టనము బయలుదేరును. ఆసంఘట్టనములో దృఢాభిప్రాయములు నిల్చిపోవును. విశేష మొక దేశమున విదేశపరిపాలనము ప్రవేశమైతప్పుడు విదేశనాగరికతా తరంగములు దేశమానసము నాకర్షించితీరును. విదేశనాగరికతానుగుణ్యముగా స్థాపితములగు విశ్వవిద్యాలయములలో విద్యనభ్యసించునమ్మానవునికి జాతీయాశయములు, విదేశాశయములు రెండును ప్రత్యక్షమై, తీవ్రసంఘట్టనముబయలుదేరుటలో నసహజమేమి? సాధారణముగా నట్టిసంఘట్టన ఫలితముగా, జాతీయాశయములునాశనమై, విదేశీయాశయములే నిల్చుచుండును. అట్టివిదేశీయైకాశయపూరితులు సంఘసంస్కర్తలైనచో నుధయధిష్టతయే ప్రాప్తించును. కేవల జాతీయాశ్రయప్రేరితులవలన సంతకన్న నెక్కుడుగాదు. కాని స్వజాతీయవిజాతీయాశయముల రెంటిని, సమానదృష్టి బరికించి, తస్మాదసమ్మేళనముచేసి, స్వయంవ్యక్తిత్వ స్వయంప్రకాశప్రకటికరణములచేయు నాపూరుషులే లోకకల్యాణహేతుమాతులు, వారేనూతనసంఘనిర్మాతలు, సత్యవార్తాసందేశకులు. మఱియు సమస్తవిదేశాశయములు, జాతీయవిజ్ఞానభాగములుగాఁగల భారతదేశనాగరికతకు, విదేశీయాశయము లంతగా నవసరమేలేదు. అట్టిచో జాతీయవిజ్ఞానమును మఱచి, విజాతీయవిజ్ఞానము నాధారముగాఁగొని సంఘ

సంస్కర్తలమనిప్రేలు నామూర్ఖుల నేమనవలయునో తెలియకున్నది. ఈయభిప్రాయములే నరేంద్రుని హృదయము నాకర్షించినది.

స్వజాతీయ విజాతీయాశయములు నరేంద్రునిమానసమందు సోదరభావముతోఁ బ్రేరేపించినవి. పాశ్చాత్యనాగరికతయను గాలిదుమారము నరేంద్రునిమీఁద వీచినను, జాతీయవిజ్ఞానదృక్పథమయే నరేంద్రుని కాపాడఁగల్గినది. కాని మాతృదేశము విదేశాశయములవెల్లుదాస్యవృత్తిచే ననుకరించుచున్నదో గ్రహించి యాతఁడు నీచానుసరణవృత్తి కుగ్రమ్మార్చియై నిలచెను. పూర్వాచారపరాయణుల సాంఘికజీవనము కూపస్థమందూకసామ్యమున స్వవినాశకరహేతువగుటయు నాతఁడు చూచి, తీవ్రసంస్కారప్రలాపమొనర్పక, దూరదృష్టినొసంగు బోధనభాషణములనే వారిమీఁదను వినరెను. ప్రాపంచికదృష్టి నతితీవ్రముగా విసర్జించు పూర్వాచారపరాయణుల నాతఁడు నిరసించును. క్రపంచైకభౌతికజ్ఞానముచే సంతృప్తినందుచు, నాధ్యాత్మికచింతనఁ దెగడునవనాగరీకుల నాతఁడు సహింపఁజాలఁడు. పూర్వాచారపరాయణుల యాధ్యాత్మికదృష్టి నవీనాశయపూరితుల ప్రయోజనైకసిద్ధాంతదృష్టితో నతుకుటకే యాతఁడు నిరంతరము తపించెను.

ఈసమయమున నరేంద్రుఁడు విజ్ఞానసారస్వతము నంతను పూర్తిగాఁ జదివి, వానిహేత్వాధారమును జీర్ణించుకొనయత్నించెను. చాలచుట్టుకు పాశ్చాత్యవిజ్ఞానవిధానములన్నియు కేవలధీశక్తిప్రకటనాపత్రిములే యనియు, నాధ్యాత్మికదృష్టియందు లోపించెననియుగ్రహించి, అట్టియాధ్యాత్మిక ప్రకాశమునకై, యాతఁడు మాతృదేశవిజ్ఞానమునే యాతఁగాఁ గొననిశ్చయించుకొనెను. స్పెన్సర్, మిల్, హీగల్, మున్నగు తత్త్వజ్ఞుల నాతఁడు సానుభూతితో గౌరవించెను. ఏలన, వారును యధార్థనిశ్చయాభిలాషకే జీవితముల నర్పించెను.

దిరని యాతని యాశయము. సానుభూతిమాత్రమే వారికి గురుప
దని నొసంగ లేదు. పరిపూర్ణమానవవ్యక్తిత్వప్రకటికరణవ్యక్తులం
దాతని కగపడ లేదు. ఎంత తీవ్రతార్కికావలోకనపటిత్వాధార
ములై, బుద్ధిని తృప్తిపరుపజాలినను, సత్యవిజ్ఞయసాధన శూన్య
ములగుటచే వారిగ్రంథము యాతనికి తనిని నొసంగ లేకపోయెను.

“నాకింతకన్న తెలియ”దను ధీరనాస్తికవాదము నరేంద్రున
కాగ్రహము తెచ్చిపెట్టెను. తెలియదను ట్టజ్ఞానప్రదర్శనమే, హృద
యదౌర్బలమేయని యాతఁడు తలచెను. ఎన్నెన్ని మహాన్నతాభి
ప్రాయములున్న నేమి, సందేహవిముక్తి నొసంగఁ జాలనపుడు ? పార
మార్థికాగ్ని కింధనము నొసంగఁ జాలనపుడు ? ఇట్టిసందిగ్ధావస్థలో
నేది విడచుట, యేదిగ్రహించుట. యిదియే నరేంద్రునిహృదయమున
సంశయఝుంఝునిలమును బుట్టించినది ఇట్టిసందేహమహాపాతమే,
పాశ్చాత్యనాగరికత దేశమున నడుగుపెట్టినదాది యనేకధీవర్షుల
నల్లలనాడించినది. నరేంద్రుఁ డొకించుక విదళితుఁడైనను, ప్రాచీన
ధర్మసందేశమును నెత్తినిడుకొని, చలింపకనిల్చి, ఘోషింపఁగల్గు
పెట్టి ధీరత్వమీ దురూహ్యమగుచున్నది. హిందూదేశమునకే గాక
యావత్ప్రపంచమునకు నట్టిహృదయదౌర్బల్యమును బోఁగొట్టి, హృద
యవికసనైకసాధనంబగు నాధ్యాత్మికజీవితవృత్తి నెల్లు తా నొసంగి
శాంతి గూర్పఁగలనాయని నరేంద్రుఁడు దుర్భరమానసికయాతన
లకుఁ బాల్పఁడి, ఆత్మవిశ్వాస ధీరత్వసంపత్తుచే నెట్టకేలకు బయల్పడి,
ప్రాపంచికమతమహాసభావేదికపై నాధ్యాత్మికసింహగర్జన మొనర్చి
విజయలక్ష్మిఁ గైకొనినది;

శ్లో॥ కులస్తాత్వకశ్మల మిదంచివమే సమావస్థితమ్
అనార్యజుష్ట మస్వర్గ్య మకీర్తికరమర్జున !

శ్లో బ్రహ్మసాక్షాత్కరణం పార్థ నైత త్వయ్యుపపద్యతే,
తుదగ్రిహ్యదయదౌర్బల్యం త్వక్తోఽస్తిష్ఠ పరంతప॥

యను మహాపాపస్వామి మొనరిన పాపాసముచేతనే యని
తెలియఁగలదు.

పది రెండవ యధ్యాయము.

గానార్పితకాలము: మానవోత్కృష్టగుణ ప్రవర్ధనము.

పరమేశ్వరుడు గానలోలుడు. ప్రణవనాదమే పరబ్రహ్మ
స్వరూపమని తులుసునారదులు, నాదబ్రహ్మాపాసకులై ముక్తులైరి.
ఓంకారమే సర్వజగన్మూలబీజంబని వేదము లుద్ఘోషించుచున్నవి.
వేదమునకు స్వరమే ప్రధానము. వేయేల. సర్వప్రపంచగోళపరిభ్రమ
ణసంజాతనాదమే 'ఓం' కారమని నిర్ణయింపఁబడినది. అట్టి హేతువు
చేతనే కాఁబోలు, శ్రీకృష్ణుని వేణుగానామృతముచే, చేతనాచేతన
కదార్థభేద మంతరించి నిశ్చలసమాధిమగ్నములై, సమస్తప్రాణి
కోటులు నిల్పిపోయినవి. అట్టి ఆత్మవశీకరణగాననాదముచేతనే,
స్వదేహస్మృతులవీడి గోపికాసహస్రములు శ్రీకృష్ణునాశ్రయించిరి.
విషయవాంఛాబద్ధరాండ్రైకాదు. స్వయాప్రకాశ స్వయంవ్యక్తిత్వ
రూపుఁడగు నరేంద్రుఁ డీక గానము నాశ్రయించుటబ్బరమే ?

మెట్రిక్యులేషన్ తరగతిలోఁజేరినదాది నరేంద్రుఁడహమ్మద్
ఖాన్, బెనిగుప్తయను నిర్వరుగురువులనుగొని, సంగీతము నేరువ
నారంభించెను. విశ్వవిద్యాలయకళాశాలలోనున్న నాలుగైదేండ్ల
నాతఁడు గాత్రపరిశ్రమచేసి, సుప్రసిద్ధగాయక బిరుదమునుగాంచెను.
ఆతఁ డెచ్చటకుఁబోయినను, పాడుమని జనులాతనిఁ బ్రతిఘోలుచుం
డెడివారు. మఱియు నాతఁడు హైందవపాశ్చాత్యగానయులఁ గూర్చి

వాసిన విషయములచే నాతనిగాననైపుణి జగద్విదిత మయ్యెను. మహమ్మదీయగురువులునొద్దనుండి, హిందుస్తాని, ఉర్దూ, పర్షియాగీతము లాతఁడు విశేషముగా నేర్చుకొనియుండెను. అభినయశాస్త్రములోఁ గూడ నరేంద్రుఁడు నిపుణతవహించెను. హృదయమున నిగూఢమై యున్న పరమేశ్వరభక్తిప్రకటనము దాతని నృత్యాభినయములు జనవశీకరణములుగా నుండెడివి. ఎచ్చట గానసభ జరిగినను, నరేంద్రుఁడు లేనిచో జనులకుఁ దృప్తికరముగా నుండెడిదిగాదు. కొన్ని వేళల నాతఁడు లేనిచో సభయే విరమింపఁబడును.

స్వచ్ఛసువర్ణచ్ఛాయం దనరారు నాతనిశరీరవిగ్రహమే జగన్మోహనహేతువయ్యెను. ఏవిధమగు తాపత్రయ మిసుమంతయు లేని యాతని నిర్మలహృదయకాంతి దేహమునకు వన్నె దెచ్చిపెట్టెను. దేహస్పృహమటచి, హాసలీలలందుఁ బడి, తోడివారల కానందము గూర్చుశక్తి యాతని కమితముగాఁగలదు. వంశానుగతంబైన అతి మూర్త్యురంగచిహ్నలాతనికి విద్యార్థిదశలోనే కాన్పించెను. తన్ని పారణార్థమై, నిరంతరము వ్యాయామము చేయుమని తల్లిదండ్రు లాతనిఁ బోషింపించుచుండెడివారు. ఐన నాతఁడు రోగము నకు వెఱవలేదు. తన తీర్థవ్యాయామ విజృంభణముచే రోగము నివృత్తినందునని యాతని దృఢసంకల్పము. ఆతనినిద్విచారదృష్టి, తీర్థవ్యాయామములే యాతనిశరీరపటుత్వమును సాదగల్గెను. స్నానముచేయుచు నాతఁడు పాదనారంభించుచో నచ్చటనే తుడుచు కొనుట మఱచి తన్మయత్వమునొంది యాతఁడు గంటలకొలఁది నిలఁ బడువాఁడు ఇట్టి నిరంతరగానపరిశ్రమచేఁగల్గు గాత్రమాధురిమచే, నాతని యుపన్యాసము కంచుమోగినట్లు మ్రోగుచు నొకవిధమగు నిర్మల మనోరంజకనాద ముద్భవిల్లువల్లుండెడిది. ఈసమయమున, నా తోపన్యాసములచేఁదన వక్తృత్వపాటవము నాతఁడు వృద్ధిచేసెను.

కృతినాయంకాలమున తన బంధువులొకరు విడచిననొక గుట్టమునెక్కి నరేంద్రుడు స్వారిచేయుచుండువాడు. దినమంతయు నాతఁడిట్లు గానముతో, హాస్యముతో, గబుర్లతో, గుట్టపు స్వారితో, గాలముగడపి, రాత్రి నిశ్శబ్దముగానున్నపు డేకొలదికాలమో చదివి, శీఘ్రముగా కంఠస్థముచేసి నిద్రించువాడు.

ఈసమయమున నరేంద్రునికి వివాహముచేయఁదల్లినదండ్రులు నిశ్చయించి నరేంద్రు నింగ్లండుపంపి, ఐ. సి. యస్. పరీక్షచదివించు దమనితలఁచెడివారు. నరేంద్రునకింగ్లండుప్రయాణమన్నకుతూహల మే. కాని, శ్రీరామకృష్ణుఁ డట్టిప్రయాణము జరుగకుండ నరేంద్రుని మానసము నాకర్షించి, దృష్టివిఠిచివైచెను నరేంద్రుడు పట్టపరీక్ష కుఁ జదువుసమయమున నిర్మలబ్రహ్మచర్యదృష్టిలోఁబడి కనఁబడిన సన్యాసులఁ బిలచి, వేదాంతవిషయలఁగూర్చి ప్రసంగించుచుండెవాఁ డు. ఈసమయముననే యాతఁడు స్పెన్సరు తత్వశాస్త్రమును చదివి, దానిలోఁ గొన్నివిషయములకు న్యాఖ్యానమువాసి, స్పెన్సరుకుఁ బంపెను. స్పెన్సరది చూచి సంతసించి నరేంద్రునకుఁ బ్రోత్సాహపూర్వకముగా నొక లేఖవ్రాసి, మఱల ముద్రణములోఁ దన యభిప్రాయము లవసరమైనచో మార్పుకొనదననికూడ వచించెను. ఇది నరేంద్రుని శాంతయు బోధింపఁగల హేతువయ్యెను.

నరేంద్రునిసహపాఠియగు ప్రజేంద్రనాథశీలుఁడు, 1907 వ వత్సరమున వివేకానందునిఁగూర్చి యొక వ్యాసముచ్రాయించు నా తనిపాఠశాలదినముల బాగుగావర్ణించియున్నాఁడు. ఆసమయమున నరేంద్రుఁడు పాశ్చాత్యతత్వశాస్త్రముల నతినివరముగాఁ బఠించి, సందేహవిముక్తుఁడుకాలేక, జాతీయతత్వములలో దిగి, స్వబుద్ధిచేఁ దర్కించి, యధార్థనిర్ణయము దనేకబాధలకుఁగోనగుచుండెననియు,

శ్రీరామకృష్ణుడే యాతనిసందియము దీర్పఁగల్గెననియు, విస్పష్టముగా వ్రాసియుండెను.

ఏదేనొకముకుళము వికసింప నారంభింపఁగనే దానివాసన బయల్పడకుండునే ? సుగంధము కావచ్చును, దుర్గంధముకావచ్చును. ఆరీతి నే మానవమానసబాలముకుళము వికసింప నారంభింపఁగనే సద్గుణదుర్గుణవాసన లేవైనను వ్యాప్తము కాకమానవు. యకావనము మానసబీజమునకు దున్నఁబడిన క్షేత్రము అచుకూలవాతావరణము న్నచో నామానసబీజము మొలకెత్తి, తనయనంతశక్తివాసనాన్వితములగు సద్గుణపుష్పగుళుచ్ఛములచే మానవమధుపస ఘంటుల నరికట్టి స్వవశముచేసికొనకమానవు. కాని, కాలకర్మవశమున నేవైనఁ దాపత్రీయపూర్వకక్రిమిసమూహ మావాసనపుట్టినంతనే బయలుదేరి, మానసోల్లాసపత్రములను వెంటనే కొటికివైచుటయుఁ గలదు. కాని, యీషణక్రిమిసమూహమున కిరవొసంగక, వాంఛాసూర్యతపంబు నకు సుక్కుక, భీతియును గాలిదెబ్బకు వెఱచఱవక, తన యపార సుగుణసుగంధపరంపరలచే లోకమును సత్యకాంతౌమోహపాశములచేఁగట్టి, దివ్యజ్యోతి ప్రదర్శించు నామానసకుసుమమే పరిత్రయి నది, అద్వితీయమయినదియైనై, తన యనంతజ్ఞానమకరందామృత బిందుసందోహముచే మానవకోటి కమృతత్వప్రాప్తి నొసంగఁ గలదు.

ఏదేనొక నిర్బంధముచే విద్యనభ్యసించు నవసరము తొలఁగిపోయి, యధార్థజ్ఞానసమార్జనైకదృష్టి ఉదయమగుటతోడనే, మానవుఁడు మానవుడనంబడును. ఆత్మజీవనవిధానపూర్ణసంస్కార నిర్బంధముతోడనే యట్టిసూచనలు నల్లెనలంబ్రాకును. వెంటనే పరానుసరణవిధాన మంతరించిపోవును.

ఇట్టి యాత్మసంస్కరణవిధానమే నరేంద్రునికి యధార్థ జ్యోతిందర్శించు రాజమార్గముగాఁ గన్పట్టెను. ఎన్నిఘోరకృత్యములెన్నిపాపకృత్యములు చేయించినను స్వాతంత్ర్యేతరమార్గ మాతని కసహ్యముగాఁ దోచెను. ఆత్మస్వాతంత్ర్యమార్గముతో నొకా నొకవేళఁ దప్పనొనర్చిన నాతనికిష్టమే. ఏవిధానముచేనయిన దప్పులుచేయుట తప్పదు. కాని స్వాతంత్ర్యవిధాన మాతప్పుల నవలీలనవరింపఁగలదు. ఈయద్వేషముతోడనే తప్పులొకానొకవేళ మహామహోపాధ్యాయపదవి నధిష్ఠించి, పరమేశ్వరసాక్షాత్కారమొనరింపఁగల దివ్యలని వివేకానందుఁడు వచించెను. ఎట్టినా స్త్రీకవాతములు విజృంభించి మానసమును కూలదోయసమకట్టినను విషయములచే నోడింపఁబడుమార్గ మతిగర్హ్యమని యాతఁడుద్ఘోషించి యున్నాడు. సత్యము తెలియనిండు; తెలియకుండనిండు; శాంతిరాసీయుఁడు; పోసీయుఁడు; జ్ఞానభానుఁ డుదయించనిండు, కారుచీకట్లు క్రమ్మనిండు; విషయవాంఛలచేఁ బట్టువడుట తుదగ్రహృదయమునే తెల్పునని యాతనినిశ్చయము.

ఇట్టి యూహ లోనిడుకొని కటిక నేలమీఁద బడుండుట, విలువలేని హీనవస్త్రములకట్టుట, మున్నగు విషయేంద్రియవికాసముల నరికట్టుజీవితక్రమమును నరేంద్రుఁ డభ్యసింపఁదొడంగెను నరేంద్రుఁడు యధార్థమును తెలియని నాస్తికుఁడే యైనను, యధార్థమునుగోరు పవిత్రప్రవర్తనాచార్యుఁడు కుటుంబ మాతనివివాహబంధములచేఁ గట్ట యత్నించినను, దైవవశమున నద్దియో యొకవిఘ్నమాపాదిల్లుచుండెడిది. తుదకు వివాహము ధృవమైనపుడు తండ్రి చనిపోయెను. దైవయత్నమున కెదురెవరు ?

బి. ఎల్. శరీక్ష చదువుచుండఁగా నరేంద్రుఁడొక మిత్రునితో “ఈపరీక్షాబంధమేలనాకు ? సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమే నాయాశ

య"మ ని యాతఁడు గర్జించి, పఠించుపు సైకముల నవ్వలవినరి, రోగ పీడితుఁడగుచున్న గురువును చూడ కాశీపురమున కేగెను.

భగవద్విషయములో నమ్మకము, హేతురహిత విశ్వాసము నరేంద్రుఁ డంగీకరింపఁడు. కాని తార్కికావనాతీతమగు యధార్థము నాతఁడు తెలిసికొనఁగల్గు దినము తప్పక వచ్చితీరుననియెడి దృఢ విశ్వాసమాతనికిఁ గలదు. సర్వసంగపరిత్యాగమే యధార్థపద బు నకుఁ దోడ్కొనిపోవుననియుఁ గానఁ దనజీవితము సన్యాసపృత్తి నవలంబింపకఁ దప్పదనియుఁ గూడ నాతఁడెఱుఁగును. కాని గ్రుడ్డినమ్మకముల కాతఁడు లోబడఁడు. నిర్బంధవిద్యావిధాన మాతనికి రోత. నమస్తప్రాణికోటికి పరమావధి భగవన్నిర్ణయమే యని యాతఁడు నిస్సందేహముగాఁ దెలిసికొనెను.

పదమూడవ అధ్యాయము.

జ్ఞానదృష్టిలాభము; బ్రాహ్మసమాజము

భగవద్దానము తెలియు నాధక్రాంతిసరులజీవితమార్గము లత్యద్భుతములు. వారిప్రతిదినచర్యలు బ్రహ్మపదంబున కనివార్యముగాఁ గట్టఁబడుమెట్లు. అట్టి సోపానముల వారెల్లు నిర్మింతురో యెట్లధిరోహింతురో తెలిసికొనుజన్మమే ధన్యమయినది.

భగవంతునిఁగూర్చి ప్రకటించు వివిధదేశగ్రంథముల నరేంద్రుడుచదివి, చదివినకొలఁది సందేహబద్ధుఁడగుచు వచ్చెను. ప్రాచ్యపాశ్చాత్యతత్త్వములఁ బరిశీలించకముందు నరేంద్రుఁడు మూఢభక్తుఁడైయుండెను. ఆయావిజ్ఞానముల నేర్చుటతోడనే, సహజమగనే, మూఢభక్తి నమసి, నరేంద్రుఁడు హేతురీమకేగి, యధార్థనిర్ణయమార్గముగాన లేక, సంశయములోఁబడెను. అట్టి స్థితిలో నాతనిమనస మజ్జానాంధకారముచే నావృతమయ్యెను తత్ఫలితముగా నశాంతి,

యనంతప్రతి, ప్రబలి యాతఁడు సందేహపునమ్మెటపోటులకు గురియయ్యెను. ఎటుచూచిన నందఁకారమే. కాని, జ్ఞానభానూదయసూచన లెవ్వియు నాతనికిగపడలేదు. ఆతనిమానస మెందులకో, యెన్నిరీతులనో పరితపించి గాలిలోనిదీపమువలె ప్రచలితము గాఁజొచ్చెను. శాంతిసాధనమార్గ మెద్ది యనియే యాతనియన్వేషణము. ఆత్మప్రళాంతి చూపఁజాలని చదువులన్నియు నాతనికి యమదూత ప్రాయములై పొడగట్టెను.

“క. చదివించిరి గురువులు ననుఁ

జదివితీ ధర్మార్థముఖర శాస్త్రంబులునేఁ

జదివినవి గలవు పెక్కులు

చదువులలో మర్మమెల్లఁ జదివితీఁ దండ్రీ!”

అని వచించిన ప్రహ్లాదుని సకలవిద్యామర్మము నరేంద్రునికి దెలియలేదు. కాని భూగోళ మాగిపోవక తిరుగుచుండ సూర్యోదయమేలకాకుండనుండగలదు. నరేంద్రుఁడు సంశయసంచలితుఁడై వెనుకంజవేయునా? ఆతనిమానసము తెక్కులుగట్టుకొని పరమావధిని వెదకికొనుచు, సూటిగాఁ బయనించుచున్నది. పరమావధి యెచ్చటనో యాతనికిఁ దెలియలేదు. తెలిసికొని తీరవలెననెడి దృఢాభినివేశ మాతని కనివార్యవేగము నొసంగుచున్నది. ఈసమయమున నెట్టి ప్రాపంచికభోగములైన నాతని కపథ్యములయ్యెను. సృష్టికర్తృపదంబున కెగురు నవ్వానికి సృష్టివస్తావ్యావనములేల? సంసారః షయవ్యాఘ్రము లాతనివైపుఁజూచి, ధైర్యమువీడి, బెదరి, వెనుకకు మఱల నారంభించెను. ఇందాశ్చర్యమేమున్నది?

సీ. మందారమకరఁదమాధుర్యమునఁదేలు,

మధుపంబుబోవునే మదనమునకు

నిర్మలమందాకి నీవీచికలఁదూగు,

రాయఁజను నె తరంగిణులకు,

లలితరసాలపల్లవఖాసియైచొక్కు,

కోయెలచేరు నే కుటజములకు,

పూర్ణేందుచంద్రికాస్ఫురితచకోరక

మరుగునే పాండనీహారములకు,

గీ. అంబుజోదరుదివ్యపాదారవింద

చింతనామృతపాన విశేషమత్త

చిత్త మేరీతి యితరుల జేరనేర్పు

వినుతగుణశీల మాటలు వేయునేల ?

సంశయముచేఁగల్గు సంకటకాల మంతరించినది ? నరేంద్రుని తార్కికసీమ రవికరంబులచేఁ గరగునీహారంబురీతి జ్ఞానాగ్నిజ్వాలచేఁ గరగ నారంభించెను. సర్వసృష్టి హేతుభూతుండు, నవ్యయుండు, సర్వాంతర్యామియు నగు నొక దివ్యశక్తియుండి తీరవలెననియెడి భారము నరేంద్రునికిఁదట్టి, యీతాటస్థమే జీవితమును మార్చివైచెను. గానమయినది. ఆత్మోపన్యాసము లయినవి. ఆత్మసంస్కార ప్రవర్తనాభ్యాస మంతరించినది. మానసయాతనలు మాయమైనవి. భగవంతుఁడెలిసికొనయత్నించిన మానసము, వాక్కు, చేత నీతి కరణములు స్రబ్ధీభూతములైనవి. ఇంక భగవంతు నాత్మానుభవ పూర్వకముగాఁ దెలియు నిర్మలభక్తిమార్గము ప్రారంభమయినది. ప్రచలితమైన మానసప్రదీపము నిశ్చలప్రపూర్ణతంగాంచెను. జ్ఞానోదయకాల మరుదొచ్చెను. నరేంద్రునకేకాదు; నరేంద్రునితోఁబాటు నరేంద్రమూలమున నశేషమహామండలికి. అదియే మహాపుణ్యకాలము. అతఁడనంతభగవత్ జ్ఞానరసంబుల రుచిచూడ నారంభించెను. మూఢవిశ్వాసము, తార్కికశేముషీప్రాధిమ్య లంతరించి సత్యమార్గా

వలోకనరుచి గన్పట్టిన నూతనచంచలవిశ్వాసము ప్రదర్శితమయ్యెను “నాకు దెలియ”దను నాస్తికభావము పోయి, “నాకు తెలియుచున్న” దను నిశ్చయభావ మంకురించినది. భగవంతునిఁజూడకపోయినను చూడగలస్థానము నరేంద్రునికి దొరికినది. ఇంద్రియమదంబు నడచి, వివేకజ్వాలను రగుల్కొల్పి, తర్కమార్గము భగవత్పార్శ్వనాచంద్రికలచే వెలుగొందనారంభించెను. సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వకలిత జీవనము, “అహంబ్రహ్మస్మి” జీవితములోఁబడుటకుముందుగల, “త్వంబ్రహ్మైవ” యను మధ్యమార్గములోనికి దిగినది. ఇకనొక్కయమగు మాత్రమే వేయవలసియున్నది.

“శా. శోధింపంబడె సర్వశాస్త్రములు రక్షోనాథవేయేటికిఁ
గాధల్పానవ శేషుషీతరణి సాంగత్యగబునంగాక దు
గ్గేధందాటఁగవచ్చునే, సుతవధూ మీనోగ్రవాంఛామద
క్రోధోగ్గోలవిశాల సంస్మృతి మహామోరానిలాంభోనిధిఁ.”

అను నరేంద్రపుత్రునకు హిరణ్యకశిపునకు బదులు, రామకృష్ణుఁడు ప్రత్యుత్తరమియవలసివచ్చెను. తనభావముల వెడలఁగ్రొక్కుకొనుటకు నరేంద్రుని కొకమిత్రుఁడు వలసియుండెను. హృదయము భావములతో నిండి పొరలనారంభించినది. పరంజ్యోతి కిరణజ్ఞాన బీజము కడవేయు నామిత్రుఁడే వలసియుండెను.

నరేంద్రుని హృదయమెట్లు పరివర్తనమందినదో నిశ్చయించుటకు బ్రాహ్మసమాజమును గూర్చి యొకింతఁ దెలిసికొనకతప్పదు.

పాశ్చాత్య నాగరికతాతరంగము హిందూదేశమునఁ బ్రవేశమై తన నూతనవిజ్ఞానముచే, మతముచే, నాశయములచే, హిందూమతమును, విజ్ఞానమును, నాశయములను, మొదలంట నుట్టుతలూగించి, పెకలింపనారంభించినప్పుడు, ప్రాచ్యపాశ్చాత్య విజ్ఞానములచేఁ బూరింపఁబడి, మాతృదేశస్థముద్ధరణభావములచేఁ బురికొల్పఁబడిన

కొన్ని వ్యక్తులచే, నావిజాతీయతరంగమును మఱలించు నుద్దేశముతో స్థాపితమైనదే బ్రాహ్మసమాజము. సుక్రసిద్ధసంఘసంస్కర్తయగు రాజారామమోహనరాయఁడే బ్రాహ్మసమాజస్థాపకుఁడు. ఆతని వెనుక బ్రాహ్మసమాజప్రతిష్ఠను నిలఁబెట్టి యఖండఖ్యాతి గాంచిన శేషముషీఘరంధరులు మహర్షి దేవేంద్రనాథటాగూరు, కేశవచంద్ర సేనులు. ఈమువ్వరు పండితాగ్రగణ్యులనియు, నఖండవిజ్ఞానసంపన్నులనియు, నసమానశేషముమంతులనియు, పశ్చిమఖండములుసయితము వారిని పూజించును.

ఏకేశ్వరవాదమే వీరిమతమునకుఁ బునాది. విగ్రహారాధనము గాని, జాతిమతవిచక్షణగాని, గురుచింతగాని లేక, సర్వమానవ సౌభ్రాతృత్వమే ముఖ్యాశయముగాఁగల్గి వీరిమత ముపనివత్తుల మీఁదనే యాధారమైయున్నది. స్త్రీపాతంత్ర్యము, యధేష్టభార్యాభర్తృస్వీకారాధికారము, కర్మకాండాపరిత్యాగము నీమతము బోధించుచు ఈమతాభిప్రాయములు కేవలపాశ్చాత్యాశయ పూరితములు. ఈమతమునకు జాతీయపాక్షికదృష్టిలేదు ఈహేతువులచేఁ బ్రాచీనాచారపరాయణులకు వీరికి ఘోరసంగ్రామము నాటిల్లినది బ్రాహ్మసమాజము ప్రదర్శించు సంఘసంస్కరణము ప్రాచీన హిందూమానసములకు దుర్భరము, దురూహ్యము నయ్యెను. నరేంద్రుఁ డుపదేశ సముద్ధరణాశయములలోఁ జెలగాటము లాడునాసమయమున కేశవచంద్రసేనుఁడు కలకత్తానగరము నేకముఖముగా నాకర్షించినదివ్యచూర్తి. ఆతఁడు మహాప్రవక్త. ఆతని వక్రతాపాటవమునకు యువకబృందము మోహితమయ్యెను. నరేంద్రుఁడు కేశవచంద్రుని యుపన్యాసములు విని, తాను నాతనివలె మహాప్రవక్త గాపలెనని కోరుచుండును. బ్రాహ్మసమాజధర్మములను విపులముగాఁబరికించి, నరేంద్రుఁడు మొట్టమొదట సంశయ మిసుమంతయులేక నందొక

సభ్యుఁడుగాఁ జేరెను. బ్రాహ్మసమాజముతోఁబాటు నరేంద్రుఁడును వర్ణకాఠిన్యము, స్త్రీదాస్యస్థితి, మున్నగునవి సంస్కరింపఁబడవలెనని గాఢముగా నమ్మెను. కాని, సంస్కరణవిధానమందే యాతఁడు భేదించెను.

మానవమానసశుద్ధి, విశాలాశయములపెంపు, వీనిచేతనే సంస్కరణము సాధ్యమని యాతఁడు దృఢముగా నమ్మెను. బాహ్య నుసరణప్రేరితమగు సంస్కరణము నీచాతీనీచమని యాతఁడు తలంచెను. హిందూమతము చెక్కుచెదరరాదు; ప్రాచీనసంఘసూత్రములు వినర్జింపరాదు; జాతీయస్తబ్ధత్వము తొలఁగవలె; సంస్కారము కావలెను. సంస్కరణ మెవరికొఱకొ, వారిహృన్ని వసితాశయముల నెదుర్కొనుసూత్రములు సంస్కారమును తేజాలవని నరేంద్రుఁడు నిశ్చయించికొనెను. ఏసంఘము సంస్కరింపఁబడవలెనో యాసంఘ హృదయములోని యుద్దేశ్యములను ఆసంఘప్రాచీనాచారబోధనపద్ధతి మీఁదనే అసహనములేకుండ, సంఘటనము లేకుండ, హృదయపరివర్తనము గల్గించవలెనని నరేంద్రుఁడు గ్రహించెను. విజాతీయాశయములలోని మంచిని దీసికొని, జాతీయాశయానుగుణ్యముగా దేశీయుల మనఃఫలకములమీఁదఁ బ్రతిఫలింపఁ జేయవలయునే కాని, “మీపూర్వాచారముల గంగలోఁగలుపుఁడు. ఈనూతనవిషయముల నేర్చికొనుఁ”డను తీవ్రసంస్కరణాభిలాష ధ్వంసపాదకమని నరేంద్రుఁడు నిశ్చయించి, బ్రాహ్మసమాజమునుండి యట్లుగా భేదించెను. బ్రాహ్మసమాజసంబంధము నరేంద్రుని కొనర్చిన మేలెద్దియు లేదు. ఒక సంస్కరణాభిలాషమాత్రము కల్పించి విడిచెను. విధానములన్నియు నరేంద్రుం డాత్మప్రజ్ఞావిశేషముచేతను, గురుబోధనముచేతను, హిందూతత్వాధారముచేతను కల్పించుకొనెను.

తలచుచున్నట్లు
అధ్యయనము

పదునాలుగవ అధ్యాయము

మహాశయా ! నీవు దేవునిజూచితివా? హిందూమతాధర్మములు.

బ్రాహ్మసమాజసభ్యుడైన నరేంద్రుడు, సమాజోద్ధారకులగు పెద్దలతోఁ బరిచయము చేసికొననారంభించెను. ఆసమాజసభ్యులతోఁ జాలమంది విశుద్ధజీవనులనియు, పవిత్రహృదయులనియు నరేంద్రుడు గాఢముగా నమ్మెను. వారలతో నాతడు ప్రేమపూర్వకముగాఁ గలసిమెలసి తిరుగుచు, వినయముతో వారలఁ గీర్తించుచుండువాడు. కాని, యాతనిమానసము నొకవిచిత్రతృష్ణ పట్టుకొని పీడించుచున్నది. భగవంతుడన్నచో నాతనికిఁ దృప్తిలేదు. భగవంతునిఁ జూచితీరవలయును. నరేంద్రునియాశయములన్నియు నాదివ్యవాంఛలో నిమిడిపోయెను. సమస్తవిద్యలు, సమస్తభౌగైశ్వర్యములు, సమస్తసమాజములు, సమస్తవాంఛలు, భగవంతునిఁ జూపఁజాలకున్న ధూళిగాఁ గన్పట్టెను భగవంతుఁ డెచ్చటచున్నాడు? వాని నెట్లుచూచుట? వాని నెవ్వఁడు చూపఁగలఁడు? ఇదియే నరేంద్రుని హృదయమునఁ గొట్టుకొనుచున్న విషయము. ఇట్టిహృదయముతో నరేంద్రుడు గురుశ్రేష్ఠుడని యెన్నఁబడుచున్న దేవేంద్రనాథ టాగూరుసముఖమునకు వెడలెను. భగవంతుని ప్రార్థించుచునియాతఁడుబోధించి, యొకబోధనాతరగతి నేర్పఱిచి, యందు నిత్యము ప్రార్థనాదికము సల్పుచుండుపద్ధతిని నడుపుచుండెను. ప్రతిదినము సభ్యులు పరస్పరానుభవముల వెలిబుచ్చుకొనుచుండిరి.

నరేంద్రు ననుభవమువంటిది వారికెన్నఁడు తట్టలేదు. ఒకచిన్నకాంతిగోళము గిరగిరతిరుగుచు నరేంద్రుని భూమధ్యమునఁ గన్పట్టి, కొంతసేపటికి నిశ్చలముగాఁ జూపట్టుచుండెడిది. శాస్త్రప్రకారమాకాంతి చర్మచక్షువులకు జీవనకళ నొసంగు జ్ఞాననేత్రయాపమని

తెలియుచున్నది. ఆజ్ఞానాక్షి యెవ్వరికిఁ దెలువఁబడి స్పష్టముగఁగా
న్పించునో, యాతనికి సర్వసృష్టినివయములు కరతలామలకములు.
ఆసమయమున నరేంద్రునిదృష్టి యాకాంతియందు కేంద్రీకృతమగు
సరి కయ్యదదృశ్యమగుచుండెడిది.

మహర్షి నరేంద్రునొక సిద్ధపురుషునిఁగాఁజూడ నారంభించెను.
ఆదినము బ్రాహ్మసమాజమునకు ప్రార్థనాదినము. విశేష శేముషీచుం
తులని పేరెన్నికఁగన్న సభ్యులందఱు ప్రార్థనామండరముఁజేరి, భజన
సల్ప ప్రారంభించిరి. నరేంద్రుని భగవత్సన్నిధమునకుం దోడ్కొని
పోవునాదివ్యపురుషు నానాఁడు చూచుభాగ్య మబ్బువని సభ్యు
లెన్నఁడు తలంపలేదు. ఒక్క కాషాయనసనమును కటితలమ్మున
ధరించి, చిన్మయానందరసము నిష్కల్మషముఖమునఁ జిలికింపఁ
బడుచుండ ననంతజన్మార్జితాత్మకృతాశవిలాస మాతనియాస్యము
నుండి తొంగిచూచుచుండ, నరేంద్రుడగునా భావముచేఁ గల్గిన
తాత్కాలికాసంతృప్తిచిహ్నితమగు దృష్టితో నొకవ్యక్తి, పిచ్చివాని
వలె, విగతచిత్తునివలె, విశ్వలోకసంగవిసర్జన మొనరించిన లీలా
విగ్రహమూర్తి యొక్కటి ప్రార్థనామండరద్వారముకడకు వచ్చి,
నిలఁచి, “నరేణ, నరేణ” అని, మృదుమధురరసము తన అవ్యాజాను
కంపాతరంగితమై యొప్పార నొక కేకవైచెను సభ్యులందఱు చేతన
రహిత విగ్రహంబులరీతి నాతనిపైదృష్టిఁబఱపి నిరీక్షించుచుండిరి. ఈతఁ
డెవరు? ప్రార్థనాగీతానినాదాంత్యస్వరములతో మేళవించివచ్చిన
యా కేకనువిని, నరేంద్రుఁడు బయటికివచ్చి, శ్రీరామకృష్ణవిగ్రహ
మునుజూచి, యమందాశ్చర్యచకితుఁడై నిలచెను. నరేంద్రునిఁ దిల
కించినంతనే యాదివ్యపురుషునిముఖము దివ్యానందజ్వాలామయ
మయ్యెను. అంత, “నన్నుఁ జూచుట కింతవఱకు రావదేమి? నీరాకకై
నేనెంతయుఁ బరితపించుచున్నాను.” అనుస్వర మాతని కంఠమునుండి

బయలుదేరుచుండగా మఱల నొకభక్తిగీతమును పాడనారంభించిరి. ఆగీతమునునిని, శ్రీరామకృష్ణుడు భక్తిపారవశ్యమున శరీరస్పృహ మఱచిపోయి, నిశ్చలసమాధిని సుగ్ధమానసుడై చలనములేక దివ్యజ్యోతిగోళములరీతి వెలుగొందుకన్నుదోయి కాంతిపుజములఁ గ్రక్కుచుండ నిలబడెను కొంతసేపటికి మరల స్మృతిదెచ్చుకొని యాతఁడు, “నరేణ! రమ్మ. నీకొఱ కున్విఘ్నముచుంటి”నని వచించెను. నరేంద్రుఁడు వెంటనే సభవదలి బయటికివచ్చి, “ఈముసలి యెవ్వ”దని తలంచి, “సమాజములోనికిఁ బిచ్చివానివలె యాతఁడేల రావలయు”నని విసిగికొని, యాక్షణముననే గంగయొడ్డున నున్న మహర్షి నొకని సమీపించి, “భగవంతుఁడుండెనా? ఉన్నచో నేను చూచితిరవలె”నని దృఢముగా నిశ్చయించుకొని వాయువేగ ముననడచి దేవేంద్రనాథుని ప్రత్యేకపుగదిగుమ్మముకడ కరిగి తలుపు తెఱచెను. గాఢసమాధిమగ్నుడై యున్న మహర్షి కనులు తెఱచి నరేంద్రునిఁ జూచెను. నరేంద్రునిముఖము భగవదావేశాగ్నిబాష్ప లాకంపితమై యుండెను. అతనినేత్రగోళము లాత్మజ్యోతి వెలుంగు శరీరాలయమందలి కిక్కిరియవలె గన్పట్టెను. “మహాశయా! నీవుభగవంతునిఁజూచితివా?”యనెడునాదము తడబడుచు నాతనినోటనుండి బయల్పడెను. నిరంతరసంచల తరంగములచే నుల్లోలమగుచుండు సాగరసీమవోలె మహర్షిహృదయము విదళితమయ్యెను. ప్రశ్నకు సమాధానమొసఁగ మహర్షి యత్నించెను. మఱల యత్నించెను. మూడవసారి యత్నించెను. మహర్షి నోట మాట వెడలలేదు. అత మహర్షి నరేంద్రునిముఖము నవలోకించి, “బాబుడా! నీనేత్రము లలో యోగాగ్నిగల”దని వచించెను.

ఆవెనుక మహర్షి భగవంతునిఁజూచి యుండలేదని నరేంద్రుఁడు నిశ్చయించుకొనెను. అతనికోర్కె తీర్పఁగలవాఁడెవ్వఁడు? ఇన్నివాళ్లు

జీవితమును వ్యర్థముచేసి చదివినవిద్య లన్నియు నాతనికి భగవంతునిఁ జూప లేకపోయెనని విచారముకల్గెను. వెంటనే తనగదిలోని పుస్తకములఁదీసి వీధిలో విసరివైచెను. శ్రీరామకృష్ణుఁడు లేడా? ఆతఁడు దేవేంద్రనాథునివలెనే ప్రత్యుత్తర మొసంగజాలనిచో నేమిచేయుట? అని తలంచి తత్క్షణమే గృహము వీడెను. భువనేశ్వరి యెచ్చటికని ప్రిశ్నించెను. శ్రీరామకృష్ణునికడకే యని యాతఁడుచెప్పి, గంగానదీ తీరముననున్న డక్షిణేశ్వరమున కరిగి, యేకాంతయోగస్థుఁడై పరమేశ్వరతాదాత్మ్యకిరణప్రసరణముచే లోకముల వెల్లొందించుచున్న నాపరమహంసం జేరి, సాష్టాంగప్రణామమొనర్చి, “అయ్యా! మీరు భగవంతునిఁ జూచినారా?” అని ప్రిశ్నించెను. నరేంద్రునినోట నీమాట స్వయముగాఁ బయల్పడు నామహాపుణ్యనిమేషమునకై, నిరంతరప్రార్థనలు సల్పుచున్న యాశ్రీరామకృష్ణునిహృదయమొక్కుమ్మడి బ్రహ్మానందమహామారుతముచే నుట్టుఁతలూగెను. ప్రశ్నయడిగిననిముసముననే, “పుత్రిఁడా? చూచితిని. నిన్నునాయెదుట నెంతవిస్పష్టముగాఁ జూచుచుంటినో భగవంతు నంతకన్న వేయి రెట్లెక్కుడు విస్పష్టతతోఁజూచుచుంటిని. వలయుచో నీకును జూపెద” నని సందేహశూన్యగంభీరకంఠముతో బదులుచెప్పెను. ఏధీరసమాధానమునకై నరేంద్రుఁడు సందేహదందవ్యామానుఁడై సమస్తమును తృణలీల విసర్జించి పిచ్చివానివలె పరిభ్రమించుచుఁ దిరుగాడెనో యాధీరవాక్య, మాశాంతివాక్యము, నరేంద్రుని కర్ణకుహరములం బ్రవేశించి హృదయఫలకముఁబడి శాశ్వతముగా ముద్రితమైపోయెను. “భగవంతుని నేఁ జూచితిని. చూచుచున్నాను. చూపెద” ననెడు శౌర్యాగ్నిజ్వాలోష్ణము నరేంద్రునిహృదయముచేదాఁకఁబడెను. నరేంద్రచకోర మమృతధారాధరధారాస్రవముచేఁ దన్న

యత్వమందినది. కోట్లాదిజన్మములెత్తి చేసిన యాతనినోములపంట ప్రత్యక్షమైనది.

శ్రీరామకృష్ణ నరేంద్రునికుఁగల్గినసాంగత్య మేరీతిఁబరిణమించినదో తెలిసికొనుటకు, హిందూమతాదర్శములఁ గొన్నిపరికింప వలసియున్నది.

హిందూదేశమ దెన్నెన్నిజాతు లెన్నెన్నిభాషలుగలనో అట్లే హిందూమతమం దెన్నెన్నియో ఆత్మాభిప్రాయములు, ప్రార్థనావిధానములు, నారాధనలుగల్గి, యామత మనంతశాఖోపశాఖా సమన్వితమై యున్నది. కాని, 'యందఱుభారతీయులు నేకమాతృపుత్రులు' ననుభావముచే నెట్లై క్యసూత్రము ప్రబలియున్నదో, వివిధశాఖాభిప్రాయములు నట్లే వేదాంతసూత్రములచే నేకాధారభూతములై చెలంగుచున్నవి.

భగవంతుఁడొక్కఁడు; నాయూపాదిగుణాతీతుఁడు; సర్వాంతర్యామి; ఆవ్యంతరహితస్వరూపుఁడు; అచాజ్ఞానసగోచరుఁడు; అనుభవైకవేద్యుఁడు; దేశకాలమిత్యబద్ధుఁడు నీస్పృశ్యయంతయు మిథ్యాస్వరూపము; మాయాన్వితము ; పరమాత్మయే నిత్యుఁడు. భగవంతుఁడొక్కడే మైన సగుణుఁడు; సహపియగు నొకఁడు ప్రత్యేకాత్మాభిప్రాయ మున్నంతవఱకుండును. ప్రత్యేకాత్మాభిప్రాయము సమయుటలో నాసగుణుఁడే నిర్గుణపరమాత్మగా విదితుఁడగును. ప్రత్యేకాత్మాభిప్రాయము నాపరబ్రహ్మైక్యముఁ జెందుతీరుదినము తప్పకవచ్చును. ఎప్పుడు ప్రత్యేకాత్మ మాయాన్వితప్రపంచసంగములను విడిచి నిర్గుణపరబ్రహ్మమే తానని నిశ్చయించుకొనునో అప్పుడే యీస్థితి సంభవించును.

సమస్త వస్తుసంతతిలోను ప్రత్యేకావృత్తనందును నాపరమేశ్వరుఁ డంతర్యామియై యుండెననియు, నట్లు తెలిసికొని యనుభవించుటే

మోక్షసిద్ధియనియు వేదాంతాభిప్రాయము ఈయభిప్రాయగ్రహణము లోడనే ద్వైతవిశిష్టాద్వైతభావములద్వైతభావముతోఁ గలసిపోవును.

వివిధమానసములు వివిధపరిస్థితులలో నాపరమాత్మనే లోకైకజనకుఁడు, లోకైకజనని, బ్రహ్మ, విష్ణువు, మహేశ్వరుడు, తేక యవతారపురుషుఁడు నని పిలచుచున్నవి. ఇవన్నియు ద్వైతాభిప్రాయములే. ఇవన్నియుఁ బరమాత్మైక్యభావముకల్గునందాఁక యధ్యాములే. ఏలనఁ బరమాత్మ సమస్తరూపాభిప్రాయంబులందు నున్నాఁడు. అందుచేతనే బుద్ధుఁడు, శ్రీరాముఁడు, శ్రీకృష్ణుఁడు, చైతన్యుఁడు మున్నగువారు భగవదవతారపురుషులని నమ్మఁబడుదురు. హిందూదేశమున మతాభిప్రాయములలో విరోధములేకు. ప్రతిహిందూదవుఁడు నాయాదేవతలందఱు సహజముగాఁ బూజించును. కాని వారలందఱుఁ బరమాత్మభావముంచును. అట్టి యేకపరమాత్మభావమే హిందూమతమునకుఁ బునాదియైయున్నది.

భగవంతుఁ డొక్కఁడై, తదితర మెద్దియు లేనప్పు డెవ్వ రెవ్వరిని పూజించుట? యని యద్వైతి ప్రశ్నించును. పూజించువాఁడు పూజ్యుఁడు నొక్కఁడే! ఈవిషయమందే భారతదేశజీవన మొక్కటై నిలిచినది.

ఆత్మ, పరమాత్మజ్ఞాన సంపాదనములో ననేక దేవతాభిప్రాయములఁ దలంచును కాని తెలిసికొనువాఁడు, తెలిసికొనఁబడువాడు నొక్కడే, నిత్యుఁడే. కనుక నీయభిప్రాయములు నిత్యములే. ఆ హేతువుచే నూహకల్పితమై, అనిత్యమగు నీప్రపంచ మాత్మైక్యజ్ఞానాగ్రహణవిలో నున్నవారికి పరబ్రహ్మవ్యూహపమే మనోవాక్కాయములగు త్రికరణములను శుద్ధిచేసి, పరమాత్మయందే దృష్టినిడి, క్రమాభ్యున్నతిచే నిత్యత్వముంగనుచు, సర్వము నాపరమాత్మగాఁ జూచునాపురుషులే యవతారపురుషులని పిలువఁబడుదురు. రాముఁడు, కృష్ణుఁడు, చైతన్యుఁడు, కీర్తిస్తు, బుద్ధుఁడు నట్టివారలే.

అందుచేతనే మత మొక సిద్ధాంతముగాని, యారాధనముగాని యాలయముగాని కాదు. పరమాత్మైక్యభావముపాదనార్థము ప్రత్యక్షము చేయు నాత్మనిష్కరణకార్యక్రమమే యని వేదాంతము చెప్పుచున్నది. అందుచే వివిధమతములు భగవద్దర్శనైకమార్గములనియు నాయాదేశముల కాయామతములే జన్మముచే నాచరణసౌలభ్యములనియు ప్రతిహృదయము నమ్మి, సర్వప్రాణులను సమదృష్టితోఁ జూచును.

ఈ సర్వాణుసమానాభిప్రాయమును రామకృష్ణుఁ డనుభవపూర్వకముగాఁ గాంచి వివేకానందునకుఁ జూపఁ గల్గెను. అందుచేతనే వివేకానందుఁడు ప్రాపంచికమతమహాసభావేదికపైఁ నిలఁబడి, “ఎవరిమతమును నారు విడువకుఁడు. ఇతరమతముల దూషింపకుఁడు అన్ని మతములు నేకప్రయత్నముదె యున్న” వని ఘోషించియున్నాఁడు. ఈమహావేదాంతసూత్రమే సర్వప్రపంచమునకు బోధింపఁదగు మహాసందేశమని, వివేకానందునకు రామకృష్ణుఁడు చూపి యున్నాఁడు.

హిందూదేశమున సర్వసాంఘికాచారములు నీవేదాంతసూత్రమును వ్యక్తీకరించుననిగనే యమర్పఁబడి యుంటచే, సాంఘికజీవనమునకు మతజీవనమునకు భేదములేదు. ఏకర్మచేసినను నీయాత్మ పరమాత్మైక్యభావమును పునరుద్ధరించుచుహాప్రయత్నమే. ఈమహాసందేశమే భారతపుత్రులనోట పెడలి, లోకమును దురంతదుఃఖపంకిలమునుండి కాపాడఁగలదు. ఈభావజ్ఞానమునకై సర్వప్రపంచనాసులు, భారతజాతిపాదములకడ బానిసలై వలయుచు చేయకతప్పదు. నిగూఢభౌతికశాస్త్రసిద్ధాంతములుగాని, కృత్రిమరాజకీయ నైపుణిగాని, సాంఘికస్వాతంత్ర్యముగాని, నానాజాతి సమితులుగాని, ప్రపంచశాంతి నెలకొల్పుయత్నించుచో, నాయాసమాజములచుధ్య, నీమహాసం

దేశము జన్మముచే గర్భముందు దాల్చి యుదయించిన భారతపుత్రరత్నమును నిలుపుకొని, మాతనికి దాస్యముచేయనిదే సాధ్యము కాదు.

కేవల పక్షపాతదృష్టితో నఖండగర్వప్రేరితులై, చూచునవ్వారల కీసూత్రభావ మెంతతడవులాడిన లభించదు. నరేంద్రుడు బ్రాహ్మసమాజముతోఁ జేరిన దిట్టి పాక్షికదృష్టితోడనే.

శ్రీరామకృష్ణహృదయసారామృతాస్వాదనముతోడనే నరేంద్రునిపాక్షికదృష్టి మారి నిశ్చలవృత్తింగాంచెను. శ్రీరామకృష్ణుఁడు సర్వవేదాంతసూత్రసారనిలయ మగుహృదయము. నరేంద్రుఁడు సర్వతాకికసూత్రసారకాసారము. రామకృష్ణుని పరమాత్మైక్యతాత్రసారదివ్యామృతమరందబిందువులచే, జీవకళారహితమగు నరేంద్రుని తాకికశేముషీప్రభావము శుద్ధియై ప్రకాశితము కావలెను.

సహజముగా భగవద్జ్ఞానరసాంబుధియగు రామకృష్ణునిహృదయములో, నసహజ విద్యాభ్యసనముచేత నజ్ఞానపీడితుఁడగుచున్న నరేంద్రుని శేముషీతరంగణి పరుగులిడుకొనుచువచ్చి, జేరి, ఐక్యమై సర్వమానవకోటిని పునీతహృదయులఁజేసి, లోనిముచ్చుకొనవలసియున్నది. ఎంతకష్టమోకదా ! లోకకల్యాణమంతయు నీనరేంద్రరామకృష్ణ శేముషీహృదయతరంగిణీసాగరసంగమంబుచే బయల్పడినదివ్యామృతసందేశజ్వాలచే గావింపఁబడు పరిశుద్ధ బోధనావిషయములమీఁద నాధారపడియుండ శ్రీరామకృష్ణవివేకానందులు, నరనారాయణులన నొప్పదే. శ్రీరామకృష్ణుఁడే పరంజ్యోతి, పరమాత్మ వివేకానందుఁడే జీవాత్మ. నర శ్రేష్ఠుఁడు. ఏతజ్జీవాత్మపరమాత్మైక్యముచే నుదయించు నామహాజ్ఞానఫలంబు లోకంబున కనంతముగా ప్రసించు నఖండముగాఁ బెచ్చుపెరుగు, ననివార్యముగా విజృంభించు, నవలీలమీఁపించి, బంధించు, విశుద్ధసందేశమకరందామృదరసము లూరి జీవన్ముక్తులఁ జేయఁజాలదే !

పదునైదవ అధ్యాయము.

నిర్వికల్పసమాధి.

తత్త్వశాస్త్రమంతయు యధార్థమును ప్రకటింపఁ బ్రయత్నిం
చు బుద్ధిశైత్యముచేఁ గల్పితమయిన వివేకసూత్రసముచ్చయము
మాత్రమే యధార్థమట్లుండును, ఇట్లుండును, నను హేత్వాధారవా
క్యములే. వేఱొకనూతన సత్యాశ మెద్దియైన నూహింపఁ బడుచోఁ
బ్రాతసిద్ధాంతము త్రోసివేయఁబడును ఇవన్నియు మానసమును సుని
శ్చిత మొనర్చును పైమెచ్చుకుఁ దీసికొనిపోవఁజాలవు. కాని శరీరమును,
మానసమును, బుద్ధిని కట్టివెచి ఆత్మ సర్వప్రపంచాత్మభావమును బొం
ది, బ్రహ్మచందరసమును గ్రోలుచు నుండు వాస్థితికే నిర్వికల్పసమాధి
యనిపేరు. సకలక్షేత్రభావములను బొధించి, షేత్రజ్ఞఁడు, సర్వప్ర
పంచక్షేత్రజ్ఞభావసాగరమున నిశ్చలముఁడై క్రీడించువాస్థితియే నిర్వి
కల్పసమాధి. అట్టి స్థితిలోనున్నపుడే యాత్మ సర్వశరీరములలోనుండి
యుఁ బనిచేయఁగలడు. అట్టి నిర్వికల్పసమాధిలోనుండియే శ్రీకృ
ష్ణుఁడు బ్రహ్మచందసాగరతరంగములచే నీలోకప్రాణికోటియాత్మలఁ
గదల్చి తనసమ్మోహనగానమాధురిచే నాకర్షించెను. శ్రీరామకృ
ష్ణుఁడు నట్టి సమాధిలోనుండియే, విశ్వమానవాత్మల నాకర్షించి ము
క్తసంగులచేసినది. దానినే స్థితప్రజ్ఞావస్థయని శ్రీకృష్ణుఁడు వచించి
యున్నాఁడు.

“ప్రజహాలియదాకామాన్ సర్వాన్ పార్థ! మనోగతాన్

ఆత్మన్యేవాత్మనా తుష్టః స్థితః ప్రజ్ఞస్తదోచ్యతే॥

యదాసంహర తేచాయః కూర్మోంగానీషసర్వశః ।

ఇంద్రియాణీంద్రియా ర్థేభ్యస్తస్యప్రజ్ఞప్రతిష్ఠితా॥

“మనోజాతములగు సమస్తకామములను విడచి, నిజాత్మస్వ రూపానుభవముచేఁ దృప్తినందు నాతఁడే స్థితప్రజ్ఞుఁడు.

“ఎవ్వఁడీయోగి, తాఁజేలు తనయవయవములను లోనికిమును చుకొనునట్లు తనయింద్రియములనన్నిటిని విషయములనుండి, యుపసంహరించుకొనునో, అప్పు డాతనిబుద్ధి స్థిరమైన దనఁగా నట్టివాఁడే స్థితప్రజ్ఞుఁడు”

నరేంద్రుఁ డట్టిస్థితప్రజ్ఞావస్థ గాంచుసమయములో ననేకసత్యాంశములను గాంచెను కాని వెంటనే యాతని కనేకసందియములుగల్గి, తాను గాంచిన దేవతాస్వరూపములను, మాయాన్వితములని తోసిపుచ్చెడివాఁడు. కాని శ్రీరామకృష్ణుఁడే యాతనికి స్థిరస్వమొసఁగిన మహానుభావుఁడు. శ్రీరామకృష్ణుఁడు నట్టిసందియములకు గురియై, అపరిమితయాతనల ననుభవించెను. శ్రీరామకృష్ణుని గౌరవముగాఁ జూచు మూర్ఖారీలతో నాతని మేనల్లుఁడు ‘హృదయ’ అను నాతఁడు తన మామగారిభక్తివిశేషములఁ జూచి పొగడుచుండఁగా, విని “అయ్యా! ఈతని మాటలు వినకుడు. నాగొప్పస్థితినిఁ గూర్చి చెప్పుచో మీరు నాకు ధన మొసఁగుదురని యాతఁ డట్లు చెప్పుచున్నాఁడే కాని, నిజముచే, మీరు తలఁచునట్లే నే నొకపిచ్చివాఁడ”నని చెప్పి శ్రీరామకృష్ణుఁడు వచించెను. యథార్థార్జనవృత్తితో నెన్నఁడైన నెచటనైనవట్టి నిరాడంబరమూర్తిఁ గాంచినారా? అట్టి కేవల సత్యైకప్రకటనాసక్తిచే నిర్మలహృదయము గల్గియుంటచేతనే సత్యజ్యోతి దర్శనానంతర మాతఁడు పలికినపలుకు లహృతరసమును చిలికింపఁగల్గెను. “మహానుభావా! మీజ్ఞానము లోకమునకు బోధచేయు నేలపర్యటనము సల్ప”వని యడుగ, “మకరందమయపుష్పరాజము తేంట్లకొరకు వెదకికొనుచుఁ బోవునే? భగవద్ జ్ఞానమకరందముచే హృత్కుసుమము నిండియున్నపుడు సత్యైక కాంక్షగల మానసమధు

పసంఘముల తమంతట తామే పర్వెత్తి రాకమానునే" యని రామకృష్ణుడు బదులు చెప్పెను.

ఇట్టి సత్వైకోన్ముఖతాప్రయత్నము, ప్రయత్నపూర్వకముగా నైన, సప్రయత్నముగానైనఁ బ్రతిపాదిలో శాశ్వతముగా ముద్రింపఁబడి యున్నది. కవి, కళోపాసకుడు, గాయకుడు తత్త్వజ్ఞుడు, వీరలహృదయములలో సత్య మర్థచంద్రాకృతి పహించి మినుకుమినుకు మనుచున్నది. కాని యోగీశ్వరునిహృదయకాసారమున నవి సంపూర్ణపూర్ణ మాచంద్రబింబకాంతితో వెలుఁగొందుచుండును.

ఏకార్యముచేసిన శక్తిని వ్యయింపకఁదప్పదు. భగవంతుం దెలిసికొనుటకంటె మిన్నయగుకార్యము లేదు. ఎన్నిత్యాగము, లెన్ని కష్టము, లెన్నిదుఃఖయాతన, లెన్నియంధకారజన్మములెత్తినను భగవద్జ్ఞాన మిసుమంతయైన లభించుట దుస్సరము. అట్టితఱి న రేంద్రుడు నిశ్చలుఁడై భగవంతుం జూచి తీరవలయునను మహావాంఛతో నెన్ని ఘోరనరకయాతనల ననుభవించెనో తెలియదు. వాంఛావిఘాతము చేఁ, గార్యవైకల్యముచేఁ గల్గిన దురంతదుఃఖసాగరనిక్షిప్తాగ్నిజ్వాలకు గురియై యింద్రియపాశముల నఱకి కామ్యముల కకుంఠితుఁడై ధైర్యసాహసముల ననంతముగాఁ బ్రకటించిన నమ్మహామూర్తియే నరేంద్రుని వివేకానందునిఁ జేసినది.

అగ్నిపరీక్ష కాహుతియైపోక నిలబడిననరేంద్రునిమానసధృతి వర్ణనాతీతము. మానసికదురంతయాతనాంబుధిలోని సందేహోత్తుంగవీచికలతోఁ జెలగాటము లాడుచు నరేంద్రుడు తన సత్కార్యదృష్టిని వీడక, మాయామరీచికలచే మోహితుఁడుకాక, నిరంతర హేత్వాధారసూత్రబాణప్రయోగముచే నడుగులను కదల్పుచు ముందు నకేపోయెను. కాని వెనుకంజ వేసియెఱుఁగఁడు. తార్కికదృష్టిని, పరిశీలనాదృష్టిని మర్చివలేదు. అట్టిస్థితిలోనైనను నరేంద్రునిమానసిక

నాక భౌతికధారముగాక భయముచే గొట్టబడకుండ ముందునకే సత్యపరమావధికే దీసికొనిపోవగల్గిన చాతనిహృదయమున నాటుకొనియున్న అప్రతిహత, అవిఠర్క్య, అప్రతిమాన, అచంచలాత్మ విశ్వాసమే.

పదునాఱవ అధ్యాయము.

శ్రీరామకృష్ణుడు.

వివిధజలాశయములలో వివిధరీతుల ప్రతిఫలించుచున్నను సూర్యుడొక్కడేకదా! అనేక దేవతాస్వరూపములుగాఁ గన్పట్టుచున్నను పరబ్రహ్మము నొక్కడేకదా!

భగవంతుం దెలిసికొనుటయనునది దుష్ప్రలాపము. భగవదితరమైన దెద్దియు లేనప్పు డెవ్వ రెవ్వరినిఁ దెలిసికొనుట? కాని చూచుట, వినుట, తెలిసికొనుట యనునవి స్తేంద్రియకార్యములు దేశకాలనిమిత్తబద్ధములు. దేశకాలనిమిత్తపరిమితాతీతమగు నయ్యదద్వితీయమగుటచే నక్కడ చూచుట, వినుట, మున్నగునెవ్వియు నుండఁజాలవు. కాని ఆద్యంతసహితమగు నీ ప్రపంచసంగమున్న నేమానవుఁడుగాని ఆద్యంతరహితస్థితిం బ్రాపించునందాఁక నాద్యంత సహితవ్యక్తినబంధము విడువడు. అట్టిచో సర్వాద్యంతసహితపస్తు జాలములును నాయాద్యంతరహితస్థితిం జేర్చునుపకరణముగాఁ బరిగణింపఁబడవలెను. ఈ హేతువుచేతనే విగ్రహారాధనము హిందూదేశమునకు ముఖ్యాధారమై యుగయుగంబులనుండి నిల్చియున్నది. ఇంక ముందు ననంతముగా నిర్వ్యాగలదు. వట్టిరాతిముక్కలను, కర్రముక్కలను పూజించి తృప్తినందువారు హిందువు లనుట గుడ్డివాఁడు సూర్యుడు లేడనుటకన్న నెక్కుడుకాదు. రూపమును సరూపియగు

* మానవుడు పూజించుట రూపరహితత్వస్థితి బ్రాపించుమెట్టు. రూపరహితపదార్థము బ్రాహ్మింప రూపేలయవసర మనువారలకు కోటివందనములు. పలన, నట్టివార లీలోకమునఁ దప్పిజారిపుట్టిన మహర్షితుల్యులుగాని మానవమాత్రులుకారు. మూఁడునిముసముల లోఁ బుచ్చిపోవు రక్తమాంసాదికల్మషకల్పితశరీరమును ధరించు దుర్భర దురవస్థకు పోని పాల్పడుటకన్న నీచాతినీచమగు విగ్రహారాధన మేమిగలదు? మాటాడుట, చూచుట, కర్మచేయుట నివి విగ్రహారాధనమహదోషరాశిలోనివే. లక్షలాదిరూప్యములు వెచ్చించి సుందరమందిరములు కట్టుకొని, పార్శ్వనామందిరములని చెప్పుకొనుట విగ్రహారాధనము కాకపోయి, ఆపార్శ్వనామందిరమున నే యొకమూలనో యొకభగవదాకారము నూహించి నిల్పిన తాతివిగ్రహమున్నచో నయ్యదంతటితో విసర్జించవలయు, విగ్రహారాధనమయి నరకాంధమునఁ బడఁద్రొబ్బుచా? విగ్రహారాధన మవసరములేనివారికి మందిరములేల? రూపరహితపదార్థస్వరూపమును గ్రహించుటకా? అట్లునచో నామందిరమున నొకరూపము ప్రతిష్ఠించి యద్దానిని ప్రేమించి ధ్యానించుటయు నట్టిరూపరహితత్వస్థితి బ్రాపించుటకేయని తెలియకుండు టంతవెట్టి!

* విగ్రహారాధనైకమార్గముచే నెల్లు విగ్రహరహితపరబ్రహ్మముం గాంచనగునో, శ్రీరామకృష్ణుడు, దిగ్భేద్యగంభీరకంఠముతో జగంబునకుఁ జాటియున్నాడు. ప్రతిహైందవుడు నట్లు చూచుటకు యత్నించుచున్నాడు. ఆద్యంతరహితస్వరూపుడగు పరబ్రహ్మము, తాతిముక్క నొక్కటి నిల్పఁగనే, యందుదూరి, యర్చకునితో ఛాయాపటమును తీసికొమ్మని కదలక మెదలక నిల్చియుండి, యుండఁడనియు, నావిగ్రహార్చనాభిప్రాయము, మానసమున, విగ్ర

హస్తాంతవస్తుజాతానిత్యత్వమును గుర్తించి, రూపరహితపరమేశ్వర విగ్రహమును, నిల్పుకొనుచున్నామే యనియు, భారతదేశమందలి ప్రతిచీనును దోమకును తెలియనిసంగతి కాదు. అట్టి విగ్రహారాధకులలోఁ గృతకృత్యులైన మానవులలో శ్రీరామకృష్ణుఁ డగ్రగణ్యుఁడు. విగ్రహమును తానెట్లు చర్చచక్షువులతోఁ జూచెనో, సర్వలోకైకకర్తృస్వరూపము సంతకన్న వేయిమడుంగు లెక్కుడువిన్నపితతోఁ దాను చూచితినిని శ్రీరామకృష్ణుఁడు నరేంద్రుని కెఱింగించుటలేదా ?

యథార్థమును తెలిసికొనుయత్నములో గల్గినసందేహయుగ్మూనిలముచే నెట్లెన్ని మానసికయాతనల నరేంద్రుఁడనుభవించెనో, శ్రీరామకృష్ణుఁడు నట్లే సమస్తయాతనల ననుభవించెను గాని, నరేంద్రునిది మానసికవ్యధ, శ్రీరామకృష్ణుని దాత్మవ్యధ, కాళీస్వరూపముగా జగత్తునంతను జూచునాప్రయత్నములో శ్రీరామకృష్ణుఁడు, తనశరీరము నినుమును సాగఁదీసివట్లు సాగఁదీసి విడచెను. లోకైకజననిఁ జూపని శరీరమే మైననేమి? అల్లు చూపినఁ జూపకున్న చూచుయత్నమున కడ్డునిలచు నాశరీరము నేమిచేసిన నొప్పదు ?

లోకైకమాతయగు కాళీదేవి యున్నదన్నచో నాతఁడొప్పుకొనఁడు. ఆమె నాతఁడు చూడవలయును, చూచునందాక నామె లేదన్నమాటయే ! తార్కికవాదముకొఱకు కా దట్లు వచించుట ? పరబ్రహ్మస్వరూపదర్శనైకతీవ్రతను కాంక్షంజేసియే !

పరబ్రహ్మస్వరూపమే కాళీదేవియని, యాతఁడామెను మాతృభావముతో ధ్యానింప నారంభించెను. కాళికాదేవి, మరణము నాశము వీనిస్వరూపము. మరణరూపముచే సర్వమును నాశముచేయుటయే యామెవృత్తి. పుర్రెలదండయే ఆమె కంఠహారము. నలుకఁ బడిన చేతులతోఁ గూర్చుబడిన మహాకదండయే యామెకటివస్త్రము.

రక్తము స్రవించుచున్న మానుషశర మామెచ్చేలోని దివ్యాయుధము. ఆమెనిలయము శ్మశానవాటిక. ఏమి భయంకరదృశ్యము! చావన్నచోఁ బ్రతిప్రాణికి మహాభయము. అందుచే నామెను పూజించుట కందఱు భయపడుదురు. మరణమును పొంది దెచ్చికొనుట కెంత సాహసము వలయునోకదా! మరణస్వరూపియైనను కాళికాదేవి పరబ్రహ్మస్వరూపము. ఈరెండువిషయములచే శ్రీరామకృష్ణుఁడామెను ధ్యానించును. కాళికామాత యెవరిని చంపుచు? వాంఛాపూరితులను, యశోలాబదులను మాత్రమే యామె నాశమొనర్చి, దీనులకామె కారుణ్యస్వరూపిణిగాఁ గన్పట్టును. తన్ను ప్రేమించువారలకామె యోగీశ్వరీమాతయై, శాశ్వతానందదాయినియై, చూపట్టును. ఆమె మరణస్వరూపమును జూచి, మరణరహితత్వప్రాప్తికై, యామె నామెభక్తులు కోరుదురు. ఆమెభక్తులు తమభగవదితరపదార్థమును నాశమొనర్చుమని యామెను క్షీంతురు. సకలేంద్రియవిషయవాంఛానచున్వితములగు, స్థూల సూక్ష్మశరీరములను ధ్వంసముచేసి, ఆత్మప్రశాంతి నొనంగు భయంకరకారుణ్యమూర్తియే కాళికాదేవి. అందుచేతనే యామె జగన్లెకజనని. ప్రతిప్రాణియు నామెసంతతి శరీరములన్నియు దేశకాలనిమిత్తసంజాతములు. దేశకాలనిమిత్తాతీతురాలగు నాసకలైకజననీభావమునెఱుంగు నాతఁడే ధన్యుఁడు, కృతకృత్యుఁడు. ఆమె మారకన్పత్యము, మానవుల మర్త్యత్వమునుండి, అమర్త్యత్వమునకు, కాలమునుండి, ఆద్వంతరహితస్థితికిఁగొంపొపును. ఇదియే హిందూమతమహోత్తమాభిప్రాయము. హిందూమతజ్యోతిలోని ప్రధానకిరణము.

ఈకార్యములన్నిటిని, కాళికాదేవి స్వయముగా నల్పుచుండుట శ్రీరామకృష్ణుఁ డద్భుతముగాఁ జూడఁగల్గెను. చూచి మరణభీతిని యించి, నిర్వికల్పనమాధిస్థితింగాంచి, అట్టిస్థితియందుండి, కారు

ణ్యరసప్రపూర్ణయగు కాళికాదేవిచేఁ బ్రపంచ మెట్లావృతమైయున్న దో తెలిసి, బ్రహ్మానందసాగరమున, రాయంచవలె నీదులాడుచుండెడి వాఁడు. తానే కాళికాస్వరూపమని, రామకృష్ణుఁడు తన్నయత్వమునఁ దాండవనూడెను. సమస్తప్రాణికోటిచేఁ జేయఁబడు సమస్తకాయిక, వాచిక మానసికకర్మలు, మాతృదేవతాలీలలని యాతఁడు తలంచెను.

నరేంద్రున కీయభిప్రాయము లన్నియు మొట్టమొదట సర్థ రహితములుగాఁ గన్పట్టెను. కాళికాదేవి నర్పించునాతనిగురువు పిచ్చివిగ్రహారాధకుఁడని యాతఁడు భ్రమించెను. ప్రతివిషయమున నరేంద్రుఁడాతనిఁ గఠినముగాఁ దర్కింప నారంభించెను. కాళీప్రసన్నవదనముచేఁ గల్గునానందముచే నీదులాడుబాలునివలె, కాళీదేవి పెంపుపబిడ్డవలె, పెరుగుచున్న రామకృష్ణునికా కోపము? నరేంద్రుఁడొక్క ప్రశ్నయమగునప్పటికి శ్రీరామకృష్ణుని కట్టెదుట కాళికాదేవి ప్రత్యక్షమగుచుండెడిది. ప్రశ్నకు తర మొసగుటకు బదులు, నరేంద్రునితో, “నీసంశయములు నీయనుమానములు భ్రాంతిపిశాచములని నాతల్లినాకుఁ దెల్పినది. సత్యము నామాత నాకుఁ దెల్పినది” అని వచ్చించును. కాళికావిగ్రహస్వరూపమును నరేంద్రుని కట్టెదుట కట్టి పెట్టి, జ్ఞాననేత్రమును విప్పి, చూపినంతనే నరేంద్రుఁడు కాళికారాధకుఁడై, దేవతాస్వరూపములందు భక్తిఁ గాంచఁగల్గెను.

పదునేడవ అధ్యాయము.

దక్షిణేశ్వరము; కాళికానిలయము.

రాణిరాస్మణి, దక్షిణేశ్వరములోని కాళికాదేవాలయస్థాపకురాలు. ఆమె జనులకు రాణియై విలసిల్లెను. పేదలను రక్షించుటలో నామె యభినవాన్నపూర్ణాదేవి. ఆమె మహాధనికసంపన్నురాలు. ముఖ్యముగా నామె కారుణ్యము పల్లెవాండ్రమీఁదఁ బ్రసరించెను. కొన్ని గంగానదీతీరము లామె పల్లెల కుచితముగాఁ గొనియిచ్చెను. హిందూమతమన్నను, మాతృభూమి యన్నను నామెహృదయముపొంగును. ఎన్నెన్ని సంఘకఠినసూత్రములచే స్వాతంత్ర్యమరికట్టఁబడినను, హిందూవనిత, యెట్టివిశాలహృదయమును, నెట్టిమహోన్నతాశయములను పెంపుసేయఁగలదో ముందు చూచెదము.

రాణిరాస్మణి కాళీసేవకురాలు. కాళికాదేవియం దామెకు గలభక్తి యెట్టిదో, కలకత్తాకు నాల్గుమైళ్లదూరముననున్న నుత్కృష్ట కాళికాలయము తెల్పును. ఆమె భవనమును, కాళికాలయ సమీపముననే, నిరంతరమాతృసేవకు సౌలభ్యముగా నుండునని కట్టించుకొనెను. అచ్చటనే, కాళికార్చనకై వచ్చుయాత్రికులు, భిక్షకులు, భోజనములు సేయుటకు వందలకొలఁది వసతిగృహము లామెచే నిర్మింపఁబడెను. కాళికాదేవికి, దైనందినపూజాదికములు, నిర్విఘ్నముగా, మహావైభవముగా జరుగుటకై కొన్ని యెకరముల భూమి, దేవాలయముపేర నామె శాశ్వతనిధిగా దానముచేసెను. ఏక్షణములో వచ్చినను, పేదల కన్న మచట లభించును. ఏనిముసముననైన, యాత్రికులు కాళికాదర్శనలాభమును పొందఁగలరు. ఒక పెన్నిధి యాలయ నిర్మాణమునకై వెచ్చింపఁబడెను. మఱొక పెన్నిధి దేవాలయావరణభూమికై వ్యయింపఁ బడెను. మఱొక పెన్నిధి వజ్రదవచ్చినపు డాల

యమునకు భంగముకలుగకుండ నదీతీరమున మహాకుడ్య నిర్మాణము నకై దానముచేయఁబడెను.

ఆకాశమునంటు సుందరశిఖరములతో హిందూశాస్త్రానుసారముగా నాలయము నిర్మితమయ్యెను. దానికిఁ గుడిభాగమున నొక విష్ణ్వాలయమును, నెడమప్రక్క నొక నాట్యమందిరమునుగలవు. ఆలయావరణమునకుఁ బశ్చిమదిశ నొకప్రక్క నారును, నింకొకప్రక్క నారును పండ్రెండు శివాలయములుగలవు. ఈకాళికాలయము హిందూదేశములోని మహోన్నతాలయములలో నొకటిగానున్నది. ఆలయమువెనుక నొక చతురస్రాకారముగల కాసారము నలువైపుల వివిధ పుష్పరాజములతోఁ గూడిన వృక్షములతో నలరారుచున్నది. ఆలయావరణములోని వృక్షములనీడల భక్తులు నిరంతరము భజనలు నల్పుచుందురు. ఈరోజులలో దక్షిణేశ్వరము కాళికానిలయముకంటె, శ్రీరామకృష్ణాశ్రమమునియే ప్రసిద్ధిచెందినది. ఈనాఁడు వేలాదియాత్రికు లాస్థానమునకువచ్చి, శ్రీరామకృష్ణుని స్మరించిపోవుచుందురు. లక్షలకొలది ప్రజలంతని నవతారపురుషునిగా నీ నాఁడర్పించుచున్నారు. శ్రీరామకృష్ణుఁడు కాళికాదేవిచే నాస్తికాగ్నిని క్రుంగుచున్న లోకమునకు వేదాంతసందేశము నొసఁగుటకే కల్పితఁడయ్యెను. యాత్రికులు కాళికావిగ్రహమునకుఁ బ్రణమిల్లి, యటనుండి, అరణ్యమధ్యంబుననున్న యొకవృక్షరాజముకడ కరుగుదురు. ఆవృక్షముక్రింద నొక యున్నతాసన మమర్పఁబడి యుండెను. ఆయాసనముమీదనే శ్రీరామకృష్ణుఁడు ధ్యానించి కాలీదేవిని దర్శించి ధన్యుడయ్యెను. ఆవృక్షమునకు పంచవటియనిపేరు. ఇచట నైదువృక్షములమధ్య నొక వటవృక్షమున్నది. శ్రీరామకృష్ణుఁడు కాళికాదర్శనము నొందిన వెనుక నాపుణ్యస్థల మపవిత్రము గాకుండఁటకుఁగాబోలు, నొకవృక్షశాఖ యాభాగమునఁబడి కప్పియుండెను.

శ్రీరామకృష్ణుడు మఱియిద్దఱునూత్రమే యీవృక్షముక్రింది యాసనముపై ధ్యానింపఁగల్గిరి. ఆయాసనమును భైరవమూర్తి కాపాడుచుండునని వాడుక. ఆమూర్తి వివిధభయంకరరూపములతోఁ గన్పట్టి, అచట ధ్యానించువారలను పరీక్షించుచుండును. శ్రీరామకృష్ణు, నద్వైతసేదాంతగురుండగు తోటపూరియను నతఁ డచట ధ్యానించుచుండ, నెద్దియో యొకశక్తి యాతని కష్టపచ్చుచున్నట్లుగాఁ బొడసూప, రామకృష్ణుడే వానిని రక్షించెను. నరేంద్రుడు నల్లే పూజించుచుండ నాశక్తి యాతనిని భయపెట్టి బెదిరింపఁగా నాతఁడొకకొఱవి తీసికొని నేల బాదినంతనే యాశక్తి పారిపోయి నరేంద్రునకు మనశ్శాంతి కల్గినది.

పంచవటి కొద్దిదూరములో నొక బిల్వవృక్షముగలదు. దానిక్రింద మఱొక యాసనముగలదు. ఇచటఁగూడ రామకృష్ణుడు ధ్యానించెను. ఈయాసనాధోభాగమం దైదుపుత్రులు గలవు. శవముమీఁదఁగూర్చుండి ధ్యానించుట హిందూసన్యాసులకు ముచ్చట. పంచవటిబిల్వవృక్షములు ప్రజలచేఁ బుణ్యవృక్షములుగాఁ బరిగణింపఁబడుచున్నవి.

దక్షిణేశ్వర వనవాటికాభ్యంతరమున నఖండప్రశాంతి యాటలాడుచుండును. అచట బ్రహ్మానందగంధములు గుప్పన కొట్టుచుండును. ఏలన నచట రెండాత్మలు భగవంతుని మాతృభావమునఁ బ్రేమించి ముక్తులై, పరంజ్యోత్యంశములై లోకము నుద్ధరించినవి. ఇచ్చట శ్రీరామకృష్ణుడు నివసించినమందిర మిప్పటికినిగలదు. ఆమందిరకుడ్యములమీఁద నవతారపురుషుల పిగ్రిహములును, ఒక క్రీస్తుదేవుని చిత్రమునుగలవు. ఈయాలయమున కెట్లయెదుట గంగానది కవ్వలియొడ్డున శ్రీరామకృష్ణమఠము గలను. ఇప్పుడిది సుహాపుణ్యక్షేత్రమై వెలయుచున్నది.

పదు నెనిమిదవ అధ్యాయము.

గురుచరణస్పర్శ; శ్రీరామకృష్ణ జీవితసంగ్రహము.

నరేంద్రుడు శ్రీరామకృష్ణసందర్శనమున కేగినపు డిరువురు మాత్రమేగిరి. కాని, అది యిరువురసంఘటనము గాదు. అది సనాతనాభినవభారతవర్షజాతీయజీవనరసామృతతరంగిణీద్వితయ సంఘటనము. ఈతరంగిణుల కుపనదులును గలవు. బ్రాహ్మసమాజము ఆర్యసమాజము మున్నగున వభినవతరంగిణిలోనివి. ప్రాచీనసాంప్రదాయసమాజములన్నియు సనాతనతరంగిణిలోనివి. నరేంద్రుడు శ్రీరామకృష్ణుని కలసినపుడీ ద్వివిధజాతీయ జీవనములు, విచిత్రముగా నైకమై భావిభారతజీవనగంగాసోతస్సువలెఁ బ్రవహింప నుంకించెను.

నిగూఢతా త్వికావలోకనములతో నఖండసర్వసంగపరిత్యాగదీక్షతో, ననంతసత్యస్థిరీకరణములతోఁగూడిన ప్రాచీనభారతమాతృగర్భసంజాత దివ్యఫలమూర్తియే శ్రీరామకృష్ణుడు. ఆధునికవివిధజాతీయాశయములతోనూతననాగరికతాధారభూత శేముషీప్రతిభతో, సనాతనమత నూతనార్థకల్పనాప్రదర్శనములతోఁగూడిన అభినవ భారతమాతృగర్భసంజాతఫలమూర్తియే నరేంద్రుడు. ఏతద్ద్వితయప్రవాహసమావేశముతో భావిభారతభాగ్యనిర్మాణదివ్యవాహిని హిందూమతపునరుద్ధరణాధారమై సర్వాంగీకారమార్గమై విలసిల్లెను.

సమస్తాద్వైత వేదాంతపారము రూపుదాల్చినదో యన్నట్లుదయించిన శ్రీరామకృష్ణుడు, సకలాభినవజీవనవిధానవిశేషజ్ఞానతేజఃపుంజమో యనునట్లువిర్భవించిన నరేంద్రుడు, వీరిరువురు నేకమైనాస్తికాగ్నితాపతప్తంబులై యెండి బీటలుపాటి జీవనరహితములయిన సర్వదేశమానసకసారముల నవలీనామృతవయవ్యాకృతబిందునందో

హముచే నింపి, అఖండజ్ఞానోపదేశకముల రాజములచే నలంకరించి, య
పారప్రళాంతయుతాత్మైక్యవాళములచే నలవరించి, దివ్యవేదాంత
సందేశసత్ఫలసంభవకారకులై లోకైకజీవనాధారులై వ్యోమందుట భగ
వత్సంకల్పసిద్ధియేయని నమ్మవచ్చును. పాశ్చాత్యపాపవిషయవాంఛా
నలము నార్పివైచుటకు భారతదేశపరానుసరణనాస్యశృంఖలములం
దెగనలుగుటకు, ప్రత్యేకమతాభివేళాఖండగర్వపర్వతముల నుతియి
నుసించేయుటకు, సనాతనసౌదూతత్వవినాశకరబీజములసదమదంబు
చేయుటకు శ్రీరామకృష్ణనరేంద్రులు మేళవించిరి.

ఈసమావేశహేతుమాత్రంప నరేంద్రుని చుట్టముగు రామదా
“బైలే! నిక్కముగా మతమును నీవు తెలియఁగోరునెడ బ్రాహ్మస
మాచాదికములకుఁ బోవనేల? దక్షణేశ్వరములోని శ్రీరామకృష్ణకడ
కరుగును”ని బోధించెను. ఆమాటపట్టుకొని నరేంద్రుఁడు శ్రీరామ
కృష్ణుని సందర్శించెను. నరేంద్రునివిగ్రహము జూచుటతోడనే శ్రీరా
మకృష్ణుఁడు పేదవాఁడు పెన్నిధిగన్నట్లు సంతసించి యాతని నత్యంత
ప్రీతిపూర్వకముగా నాహ్వానించి యొకపద్యమును చదువుచు నెను.
అంత నరేంద్రుఁడు,

“గీ. చంచలంబగు నీకుచ్చపంచమము

నిరతదేశీయువలె నీవ దేలతిరుగ

మఱియు! మఱియుము! నీయాత్మమందిరముకు

హృదినినైర్మల్యరత్నంబు పొదివినునస!”

యను చరణములు వీణానినాదమధురకంఠస్వరముతోఁ గీర్తింప
నయ్యది శ్రీరామకృష్ణుని నాగస్వరము సర్పరాజమును బంధించురీతి
మోహింపఁజేసెను. బ్రహ్మనందముట్టిపడి యానందోద్రేక సంజాత
బాష్పబిందువులు నేత్రగోళములనుండి జాలువార నిర్భరపరితోష
మాస్యమునకు జీవకళప్రకాశింప “బాలుఁడా! బాలుఁడా! అనేక

వత్సరంబులనుండి నీకొఱకు నేను వేచియుంటిని. తుట్టతుదకు నాయ
నేకజన్మార్జితతపఃఫలంబుగా నీ వరుదెంచి నావునుమీ" యని రామ
కృష్ణుడు వివశుడై వచించెను. వివశత్వమునుండి తెప్పిటిల్లి మఱల
నాతఁడు "నరేంద్రా! చాలాకాలము నీకొఱకు వేచియుంటిని. ఇంత
యాలస్య మేలచేసితిని? తుచ్చప్రాపంచికవిషయలుబ్ధులతో మాటా
డుటచే నాపెదవులు మండినవి. అయిన నిక నీతోఁబ్రసంగించి యా
యగ్నిని చల్లాల్పేద"నని కరుణాపూరితుడై యాతఁడు వచించెను.

శ్రీరామకృష్ణనిపాదసన్నిధిని కొందఱు వృద్ధులు, యువకులు,
బాలుకు మొత్తమిరువదిమంది కలరు. వీరిలో నరేంద్రుఁ డిదివఱకే
కొందఱు నెఱుంగును. నరేంద్రుని కిదియొక నూతనప్రపంచముగాఁ
గన్పట్టెను శ్రీరామకృష్ణుఁ డొకపిచ్చిమనుష్యుడనియు నాతనిశిష్యు
లును పిచ్చివారలై మూర్ఖవిశ్వాసతోలురై యాతని సేవించుచుండిరని
యు నిశ్చయించుకొనెను. అయినను శ్రీరామకృష్ణనిపాన్నిధ్యమున
నాతఁడు పాడినపు డెన్నియో యొకవిశుద్ధజీవనతరంగ. మాతనిహృద
యముపైఁ బ్రసరించెను. పాటపాడినంతనే శ్రీరామకృష్ణుడు బ్రహ్మ
నందపరనశుడగుట, దేహస్పృతిని వీడుట, మఱల స్మృతిఁదెచ్చికొ
నుట, ఆతని అనన్యసాధారణప్రేమపూరితవాక్యములందలి కల్మష
రాహిత్యము శిష్యబృంద మాతని దేవునిగా నర్పించువిధానము నివ
న్నియు నాతని కర్థము కాలేదు.

ఈయంశమునే తలఁచి వివేకానందుడు శిష్యుల కిట్లు చెప్పెను.
“ఆతనుయమున రామకృష్ణుఁ డెంతపిచ్చివాఁడోకదా యనుకొంటిని.
రామదా! నన్ను పిచ్చివానియొద్దకా పంపినది? ఆతఁడు భ్రాంతిమతి
కాదనుట కొక్కహేతువు నా కగఁబడలేదు కాని నాహృదయ
మాతనిచే నాకర్షింపఁబడెను. ఆతని పిచ్చితన మత్యుచ్ఛ్రయము ఆక

ర్షణశక్తియు నద్భుతము. ఆతని కారుణ్యము నద్భుతము. ఆతనియగ్భుతజీవప్రవర్తన నన్ను మూకవానిగాఁ జేసినైచినది.”

శ్రీరామకృష్ణు నొద్ద సెలవుతీసుకొనుచు మఱలఁ దాను దర్శనము చేసెదనని చెప్పి వెడలి వేచొకసారి నరేంద్రుడు తన బ్రాహ్మసమాజసభ్యులతో నరుదెంచెను. మఱల శ్రీరామకృష్ణుఁడు పాటబాడుమనెను. గానము విని శ్రీరామకృష్ణుఁడు దానందపక్షముల మీఁద, నాత్మైకభావమున కెగిరిపోయి “చూడుఁడు. సరస్వతీజ్యోతి యాతని ముఖమునుండి వెల్లువిస్ఫురత్కాంతులతోఁ బ్రకాశించుచున్నదో” యని వచించెను. సభ్యులందఱు స్తబ్ధులై యూరకుండిరి. అంతశ్రీరామకృష్ణుఁడు, “నిద్రించుసమయమున కాంతిగోళము నెన్నఁజై నఁజూచి యుంటివా” యని ప్రశ్నించెను. నరేంద్రుఁడు జరిగినయుదంతమంతయుఁ జెప్పినవిని, శ్రీరామకృష్ణుఁడు “ఇది యథార్థము. ఈతఁడొక ధ్యానసిద్ధుఁడు. భగవత్ప్రార్థనయే యీతని నిద్ర” యని వచించెను.

తోడిమిత్రులందఱు, రామకృష్ణుని విచిత్రవాక్యములను విని హేళనజేయు నారంభించిరి. కాని నరేంద్రుఁడు తీవ్రసంకల్పుఁడై మహర్షి దేవేంద్రనాథుఁడు “నీనేత్రములు యోగి నేత్రమాలవట” జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చికొని, “వీరిమనసు వచ్చించిన మాటలు సత్యములా? లేక శ్రీరామకృష్ణుఁడు డొకపిచ్చివాఁడు, మహర్షియొక మాత్మవంచితుఁడు నయియుందురా” యని తర్కించుకొనెను.

కాని శ్రీరామకృష్ణుఁడు నరేంద్రునవ్యాజానుకంపాంతరంగముతోఁజూచెను. కన్నతల్లియైననట్లాతనిఁ బ్రేమించియుండలేదు. బ్రాహ్మసమాజమండలి మహాప్రవక్తలగు కేశవచంద్రసేనుఁడువంటివారుకూడ నాతని శిష్యభావముతోఁ గొనియాడట నరేంద్రుని కాశ్చర్యమును గొల్పెను.

శ్రీరామకృష్ణుడు 20-2-1834 వ సంవత్సరమున, నొకదరిద్ర బ్రాహ్మణవంశమున నొకపల్లెటూరిలో జనించెను. బాల్యమునుండి యాతఁ డద్భుతభాగవతదృష్టిం బ్రదర్శించెను. పదునొకండవవత్సరము ననే లోకమంతయు భగవద్రూపమై యాతనికిఁ గన్పట్టెను. చిన్ననాఁ టనొక నాటకప్రదర్శనమును జూచి ఋషీశ్వరుల, సన్యాసుల పాత్రల నాతఁడు గ్రామస్థులకు వినిపించి వారల నానందపరవశులఁ జేయువాఁ డు. పదునెనిమిదవ వత్సరమున దక్షిణేశ్వరములోని కాళికాలయార్చకుఁడుగా నియమితుఁడై అర్చనాదికమును మఱచి, కాళికాధ్యానము ద్రితుఁడై యుండువాఁడు. రాణిరాస్మణి యల్లుడగు మధురబాబు, వాని ధ్యానముమెచ్చి ఒక ప్రత్యేకమందిర మాతనిధ్యాననిమిత్త మేర్పాటు చేసెను. తల్లి తనకుఁ గన్పట్ట లేదని యాతఁడధికవిచారముచే గృశించి నేలఁ బడి బాలునివలె నేడ్చి పొరలిననిముసము లనేకములు గలవు. దేవాలయములోని గంటమోత యాతని హృదయమునకు లోకమును స్వర్గతుల్యముగా మార్చును. సేవకునిగాఁ, బ్రేమపాత్రునిగా, భక్తునిగాఁ, బుత్రునిగా, నాతఁడు కాళీదేవిని ప్రార్థించెను.

శ్రీరామకృష్ణుని మానసికశక్తు లత్యద్భుతములు. స్వర్ణమాత్రముచే, నవలోకనమాత్రముచేఁ దనహృదయస్థంబులగు విషయముల నాతఁడితరులకుఁ దెలియఁజేయును. అన్యమానసమెట్టిదో, వస్తువులఁ జూచునట్లీతఁడు చూడఁగలడు. వివేకానందుని శిష్యులు, సహాధ్యాయులునైనవారిని, రామకృష్ణుడు తన మనోదృష్టిచేఁ బరీక్షించియే యంగీకరించెను. భగవద్విషయమగు నొక్కపాటగాని, మాటగాని, యాతనికి బ్రహ్మనంద మొడఁగూర్చును.

ఆతని భాగవతదృష్టిచుండి మరల్పు బంధువు లాతనికి వివాహముచేయఁగోరిరి. కన్యానిశ్చయమే కాని, స్త్రీపురుష సంపర్క మేమియు లేకపోయినను, వరునిప్రాపంచికదృష్టికీష్ఠుమార్గము వివాహ

మని కొందఱు నమ్ముదురు. యుక్తవయస్సువచ్చినవెనుక రామకృష్ణుని భార్య శారదాదేవి, తనభర్త పిచ్చివాడయ్యెనని విని, తనబంధువర్గము వెంటనిడుకొని, దక్షిణేశ్వరమున కరిగెను. ఆమెను చూచినంతనే రామకృష్ణుడు, “తల్లీ !” యని పిలచెను. ఆమె యధార్థమును గ్రహించి, యాతనిశిష్యుకోటిలో జేరి సేవచేయుట కియ్యకొనెను.

తరువాత శ్రీరామకృష్ణుడు డామెను కాళికామాతృభావముచేఁ బుష్పలచేఁ బూజించువాఁడు. భర్తృహృదయముఁగాంచి, సర్వసంసారపరిత్యాగబుద్ధింజేసి, భగవదర్పణబుద్ధితో భర్తృసేవైకపరతంత్రయై, జీవితము వ్యయింప నిశ్చయించికొనిన యామహాదేవిపాతి వ్రత్య మెట్టిదో యెవరు నిర్ణయింపనమర్దులు? హిందూయధార్థ వివాహోద్దేశ మదియేకదా ! భూషణములకుఁ గాదు. ఆస్తికై కాదు. భోగమునకుఁ గాదు సేవచేయించుకొనుటకుగాదు.

శ్రీరామకృష్ణుడు వచించినట్లు, నరేంద్రుఁ డాతని సమీపించునప్పటికే, తాత్త్వికసంఘల్లాంభోజమై యుండెను. శ్రీరామకృష్ణజ్ఞానమకర దయోగసువాసన లాకములమందు ప్రవేశించెను. కాని మొట్టమొదట గృహోపరిభాగమున నిల్వఁబడి, కన్నీరు కాల్యలుగట్ట, “తల్లీ ! నాకు శిష్యులెవర”ని రామకృష్ణుడు విలపించుచుండువాఁడు. నరేంద్రుఁడు ప్రధానశిష్యుడైనపుడు, శ్రీరామకృష్ణునిహృదయ మెంతయుప్రొంగెనో వర్ణింప నెవరిశక్యము?

నరేంద్రుఁడుమాత్ర మప్పుడప్పుడు సందేహచకితుఁడగుచు నొకొక్కతటి, “ఇదంతయు నసహ్యము. ఈముదుసలి, తనకాళి యబద్ధముని కల్కుదినము వచ్చితీరున”ని తలచుచుండెడివాఁడు. కాని నరేంద్రుని కాతని సమాఖిమును వీడటకు శక్తిలేకపోయెను. మూడవసారి నరేంద్రుఁడు గురుసన్నిధికేగినపుడు, పాటపూర్తియైనవెనుక

నమందావేశపరవశుడై, శ్రీరామకృష్ణుడు నరేంద్రుని దూరము గాఁ గొనిపోయి యేకాంతముగా నిట్లుచెప్పెను. “చూడుము! నీ యందు శివుడున్నాడు, నాయందుశక్తియున్నది ఈరెండనొకటే” అది విని, నరేంద్రుడు చిఱునవ్వునఁబ్బ, “ఇదంతయు హేతురహిత మార్థ్యమ”ని తలంచెను.

తరువాత వా రిరువురుకలసి రామకృష్ణునిమందిరములోని కేగిరి. శిష్యులు భగవద్దానము సల్పిరి. సాయంసమయమయ్యెను. పరిపూర్ణప్రళాంతి యావరించెను. రామకృష్ణుఁ డాసనమువీడి, నరేంద్రునొద్దకు వడివడి చని, తన దక్షిణహస్తము నాతని గుండెమీఁదఁ బెట్టెను.

ఇక నరేంద్రుఁ డేమయ్యెను? మందిరము, పాంగణములు, ఆలయము, దక్షిణేశ్వరవనము, శిష్యులరూఢములు, గురునిగ్రహము నాతని కదృశ్యములయ్యెను. శరీరస్పృతి నరేంద్రునికిఁ బూర్తిగా దగ్ధమైపోయినది. అట్టి ఘోరభయంకరస్థితిలో నరేంద్రుడు, ‘ఏమిజరుగుచున్నది. నన్ను నీవేమిచేయుచుంటివి. నాకింటఁ దల్లిదండ్రులు గల ర’ని గద్గదకంఠముతోఁ బల్కెను. ఈమాటపలికి, నరేంద్రుడు మూర్ఛితుడై, మఱల కొంతసేపటికి లేచి, గాఢసుషుప్త్యవస్థలోనుండి మేల్కొన్నవానివలె కండ్లుతెరిచి, తన్నుఁదానే నూతనపురుషుగా భావించెను. మరణించి నూతనజన్మ మెత్తిన ట్లాతనికిఁ దోచెను. అట్టి మూర్ఛావస్థలో నేమిజరిగెనో నరేంద్రుని కెన్నఁడు తెలియలేదు. తరువాత కొన్ని నాళ్ళకు రామకృష్ణుడు తనశక్తి అభిండజీవ శక్తియనియు, దాను పిచ్చివాఁడుకాదనియు, నరేంద్రునకుఁ దెల్పు నిమిత్తమే యట్లు జేసియుండెనని తెలియపచ్చెను. ఆనాఁడు మొదలు నరేంద్రునిహృదయములోని సంశయములు నాశమై, ప్రాపంచికదృష్టి భగ్నమై, తార్కికసీమ తగులబడి, యధార్థదృశ్యమాతని యెట్టయె

• దుటఁ గన్పట్టి, నిశ్చల నిర్వికల్పసమాధిరుచిని చూపెను. ఆనాఁడు మొదలిడి, న రేంద్రనిహృదయము శ్రీరామకృష్ణుని వశమైపోయెను. శ్రీరామకృష్ణుఁడు కరస్పర్శమాత్రముచే నెల్లు మోక్షపదవి చూపెనో, యాతఁ డెట్టి భగవదంశాసంభూతుఁడో తెలియనగును

దక్షిణేశ్వరసమీపమున, గంగాతీరమున, భగవన్నామస్మరణమునకుఁ దాళమువేయు నడుగులిడుచు, సక లేంద్రియముల నాత్మావలోకనమందు నియమించి, నడచుచున్న శ్రీరామకృష్ణునిమూర్తియత్యంతము దర్శనీయంబై వెల్గొందుచుండెను.

పంచవటివృక్షసమీపమునఁ, బూర్ణచంద్రచంద్రికలలోనిరువ దేండ్ల బాలుఁ డాత్మవిక్షేపముచే నశాంతిరబలి, యధార్థజ్ఞానార్జనప్రయత్నములో సంశయావృతాంతరంగుండగుచు, శ్రీరామకృష్ణవాక్యవిమర్శనానందములో, “ఈతఁ డెవరు? ఎట్టివాఁడై యుండు” నను ప్రశ్నాశిముఖముచు ముడులునెట్టఁ, దిరుగాడుచుండెను. శ్రీరామకృష్ణుఁ డవతారపురుషుఁడని కొందఱు, బ్రహ్మర్షియని కొందఱు, బ్రహ్మనందైకరసాస్వాదియని కేశవచంద్రసేనుఁడు వివిధరీతుల వర్ణించియుంట నాబాలుఁడు గ్రహించెను. “ఎంతపిచ్చివాఁడైనను నన్ను గతస్మృతునిగాఁ జేయగల్గిన యీతనిశక్తి మెట్టి”దని యీతఁడు తర్కింపనారంభించెను.

ఒకనిముసములో శ్రీరామకృష్ణునరేంద్రుని లిరువురు కలసి, కాళికాలయముఁ జొచ్చిరి. శ్రీరామకృష్ణముఖోద్భూతభగవద్భక్తిగాననాదములు బయల్పెడలి, ఆలయమును చైతన్యప్రకాశవిస్ఫురతంబొనర్చెను. భజనానంతరము, పంచవటివృక్షచ్ఛాయాప్రస్థితాసనమును జేరి సరేంద్రుఁడు రామకృష్ణునిఁగూర్చి యిట్లుగా ధ్యానింపనారంభించెను. “అనేక వత్సరవిష్ణ్వారాధనానంతరము వరప్రసాదియై జన్మించుటచే నాతనికి గదాధరుఁడని పేరిడిరి. సన్యాసాశ్రమస్వీకార

సమయమునఁ దోటపూరిగురూత్తముఁ డాతనికి రామకృష్ణనామ మొసఁగెను. కొలఁదిగాఁ జరుపుట, వ్రాయుటకన్న నాతని కెక్కు డెద్దియుఁ దెలియదు. అయినను, చిన్ననాటనే ఆధ్యాత్మికదృష్టి యాతనికి జన్మహక్కుగాఁ బరిణమించెను. దినదినము బాలురఁబిలచి, రామభజన యెట్లుచేయువాఁడోకదా! ఆతనియసమానభక్తి పారవశ్యమును నిరీక్షించి, గ్రామస్థులు బాష్పనయనులై, యాతనిఁజూచుట కెట్లగుచుండువారోకదా ! ఘోరదర్శిద్రదేవతాపీడితుఁ డయ్యు, నాతఁ డెట్లతిథిసత్కారము తాను తినుటమాని చేయుచుండెడివాడోకదా!” శ్రీరామకృష్ణుఁ డంత నాలయమునుండి బయలుదేరి, పంచవటివృక్షముక్రీడి నరేంద్రునిఁగాంచి, పొందినయానందమునకు వాద్దు తెవరేర్పరుపఁ గలరు?

అంత నరేంద్రుఁడు మఱల నిట్లు ధ్యానించెను; “శ్రీరామకృష్ణుని తండ్రి చనిపోయెను. పుత్రులు కలకత్తా చేరిరి. కాళికాలయ నిర్మాణము పూర్తియయినది. రామకృష్ణునగ్రసోదరుఁ డర్చకుఁడుగా నియమింపఁబడెను. తరువాత రామకృష్ణుఁడే యర్చకుఁడయ్యెను. ఆతని యశావనజీవితము పూర్ణముగా మారినది. బాలుఁడు భక్తుఁడై, భక్తుఁ డుగ్రసాధకుఁడై, సాధకుఁడు సన్యాసియై, యధార్థనిర్ణయై కబద్ధకంకణుఁడై, లోకైకప్రవక్తయై, బ్రహ్మైక్యమందినాఁడా ? ఆతనిభక్తి యెంతయద్భుతము, మాతృనామస్మరణమాత్రమున దేహభిమానము సమసి, తన్మయత్వస్థితిం గాంచు మహాభాగ్యవంతుఁ డాతఁ డు, పిచ్చివాడని బంధువులు, పెండ్లిచేసియుండిరే! ఆతనికి వివాహమాడినమాట జ్ఞప్తియందులేదే ! యోగకన్యకనే పరిణయమాడినాఁడా! ఆతఁడుచేసిన యొకసాధన సల్పుట కితరులకు వేయిజన్మములు చాలవే! ఆతఁడు గుడిలోనుండఁ గలఁడా ? గంగాతీరమున నొక చిన్నకుటీరము నిర్మించుకొనెనా? అకుటీరములో నాతఁడు

తపించెను. జపించెను. మాతృదర్శనము కా లేదని విలపించెను భగవ
ద్దర్శనము కా లేదని కృశించుచుండ, హృదయ అన్నము నోట బు
వంతముగాఁ జొప్పించుచుండెనా ! అట్టిసమయమున నాతనిచూసన
మున నెట్టి యోగాగ్ని ప్రజ్వరిల్లినది ! ఆతని నేత్రగోళము లెల్లు మి
ర్రిల్లుగొల్పు కాంతితో వెల్గొందెను. ఆత్మాగ్నిజ్వాలచే నాతనిశరీర
ము క్షీణించి, యెట్టితీవ్రజ్వరములకుఁ దావై నది.” యని తలఁచు
చుండ, దుచ్ఛశరీరాటంకముచేఁగల్గిన దుఃఖితరంగములఁ దలంచుటచే
నరేంద్రుని కాయము వణక నారంభించెను.

మఱల నరేంద్రుఁడు గురుధ్యాన మారంభించెను; “ఇట్టిసం
దిగ్ధావస్థలో బ్రాహ్మణినామక బ్రాహ్మణసన్యాసిని, యాతనికడ కరు
దెంచినదా ! ఆమె సర్వసంగపరిత్యాగ మొనర్చిన పార్వతీవిగ్రహము
వలె నుండెనా ! శ్రీరామకృష్ణుని చరణసేవ నిశ్చయించుకొనెనా !
భగవద్భక్తి పారవశ్యముచే శ్రీరామకృష్ణుఁడు పిచ్చిపట్టినట్లుండుటామె
గ్రహించెను. ఆతఁడు శరీరమును గాపాడమఱచెను. ఆత్మధ్యానము
గాంచఁగల్గుచో శరీరమేమైన నేమనియా ? కాళీదర్శనాభావముచే
విలపించుచున్న యాతని నాబ్రాహ్మణి యోనార్చెను. పూర్వము,
రాధ, చైతన్యలు, మాత్రమే యట్టి భగవద్వియోగభారముచే
ననంతముగా విలపించిరని యామె చెప్పినది. తనజీవితగమ్యస్థానాశ
యము నాతనికి బోధించి బ్రాహ్మణి వెడలిపోయినదా ! ఇట్టిస్థితిలో
నున్న నరేంద్రునివిగ్రహము చూచి, శ్రీరామకృష్ణుఁడు చిత్రప్రతిమ
వలె నిలఁబడెను. నరేంద్రునిఁగదల్ప యత్నించ లేదు.

మఱయునరేంద్రుఁడిట్లు ధ్యానింప నారంభించెను; “బ్రాహ్మణి
వెడలిన వెనుక, తోటపూరిగురూత్తముఁ డరుదెంచెను. తోటపూరి
దిగంబరసన్యాసి, ప్రపంచము కల్లయని తలఁచి యాతఁడు యాత్ర
చేయుచుండెను వర్షాతపంబు లాతనికి సమానములు, పచ్చిక బయళ్లా

తని పరువులు, భోజనము యధాప్రాప్తి, “వంగదేశమున కరుగుము. అచ్చట నీవొకపురుషునికి మోక్షవిద్య నొనగంగలవ”ను నొకవాణి విని, యాతఁడు శ్రీరామకృష్ణునికడ కరుదెంచెను. మూఁడుదిసముల కన్న నెడటనుండని యాతఁడు దక్షిణేశ్వరమునఁ గొన్నిమాసములు వ్వాఁడు. అద్వైతానుభవజ్ఞానమందుట కారనికి నలుబది వత్సరములు పట్టెను ఆయద్వైతము నాతఁడు రామకృష్ణునికి బోధించెను. శ్రీరామకృష్ణు డద్వానిని మూఁడుదిసములలోనే గ్రహించెను. రామకృష్ణు నన్భుతతాత్త్వికదృష్టికి తోటపూరి విస్మితుఁడై, యాతనినిర్వికల్ప సమాధ్యవస్థ నిశ్చలమగునదో కాదోయని అనేకసారులు కొట్టెను. శ్రీరామకృష్ణుఁడు చలించలేదు.

శ్రీరామకృష్ణుడు దివ్యాద్వైతత్త్వము ననుభవించి, తానే తోటపూరికి గురువై, కాలిగార్చనావిధానము నాతఁడు సమగ్రముగా బోధించెను. రామకృష్ణుఁడొకసిద్ధపుషుఁడని గ్రహించి, తనబోధన లాతని కనవసరము లని వెడలిపోయెను. శ్రీరామకృష్ణ పారిజాతము సర్వకళాశోభాయమానమై వికసించెను. ఇతఁ నానుకరందము నానుశక్తిగల ముఖపంబు లాతనిఁ జేరనారంభించెను; హిందూమతా మ్మదీయతాత్త్వికచక్రివర్తు లరుదెంచి, యాతనిప్రభావముఁజూచి ముగ్ధులై వెడలిరి. గౌరీపండితుఁడు, పద్మలోచనుఁడు, వైష్ణవచరణుఁడు, శశధరతర్కమాడామణి, కేశవచంద్రసేనుఁడు, ప్రతాపచంద్రముజుదారుఁడు, విజయకృష్ణగోస్వామి, స్వామినయానందసరస్వతి, నాగమహాశయుఁడు, మున్నగు నఖండయశోధుకీణు లరుదెంచిరి. హిందువులు, మహమ్మదీయులు, క్రైస్తవులు, కవీశ్వరులు, మహాప్రవక్తలు, తత్త్వవేత్తలు, ఆచార్యులు, ప్రజానాయకులు, ధనికులు, నిర్ధనులు, స్త్రీలు, బాలురు, శ్రీరామకృష్ణ సందర్శనార్హ

మై, శ్రీరామకృష్ణ హృదయవివేకమును గంధములచే నాకృష్టులై, వచ్చి, యాతనిబోధనామృతమును చవిచూచి, ధన్యులై వెడలిరి.

తుట్టతుదకు నరేంద్రుఁడును వచ్చెను. ఆనరేంద్రసమాగమనము మాత్రమే లోకము నుద్ధరించెను ఎన్ని వేలజను లొత్తొత్తటి వారురా లేదు? నరేంద్రుఁడే లోకోద్ధరణహేతుభూతుఁడు కానేల? శ్రీకృష్ణుఁడు వచించియుండలేదా?

శ్లో॥ మనుష్యాణాం సహస్రేషు కశ్చిద్యతతిస్థయే,
యతతామపి సిద్ధానాం కశ్చిన్నాం వేత్తితత్త్వతః॥

అస్థలితబ్రహ్మచర్యవ్రతదీక్ష సమగ్రముగాఁగైకొని, యింద్రియమదంబు సదమదంబుచేసి, వాంఛానలము నార్చివైచి, జీవితాశయములకుఁ జిచ్చపెట్టి, సర్వసంగపరిత్యాగముచే నిశ్చలుఁడై, కష్టపరాపరలఁ బ్రార్థించి నెత్తినిడుకొని, వితుడ్డతైకై శ్వర్యసర్వస్వఁడై మోక్షసంకెకగమ్యస్థానుడై, జీవయాత్రసన్నివసనరేంద్రునికుఁ గాకున్న, సతగుల కట్టిభాగ్య మెన్నిజన్మములకైనఁ బట్టునే? నరేంద్రుఁడాధముగా, శ్రీరామకృష్ణజీవితచరిత్రాదికచింతానిమగ్నుఁడై, యెట్టకేలకు నేత్రములుతెరిచి, బ్రహ్మనందరస ముప్పొంగుచున్న వదనముతోనుండ, శ్రీరామకృష్ణుఁ డెట్లుమెదుటనిల్చి “నరేణ రమ్మ”ని పిలచి, వెంటనేడికొని బిల్వవృక్షమును సమీపించి, యిటుప్రదుముటలధ్యానయోగములో స్థిరులై యుండిపోయిరి.

పందొమ్మిదవ అధ్యాయము.

శ్రీరామకృష్ణునిఁ గూర్చి యన్యభిప్రాయములు.

ప్రాచీనహిందూసాంప్రదాయముల కతినిరుద్ధమగు బ్రాహ్మసమాజములోనున్నట్టత వహించిన నాయకోత్తములు, శ్రీరామ

కృష్ణుని నిష్కల్మష చిత్తముతోఁ గీర్తించుటమాత్ర శ్రీరామకృష్ణుఁ డెట్టి విశాలహృదయుఁడో చెప్పనవసరములేదు. శ్రీరామకృష్ణు నవితర్యాత్మప్రభావ మెట్టివారలను వినమితశిరస్కులం జేసెను. బ్రాహ్మసమాజోద్ధారకులలోఁ గేశవచంద్రసేనుని విడిచినచోఁ బ్ర తాపచంద్రమజాందారును మించినవ్యక్తి మఱియొకఁడు లేడు 1893 సంవత్సరమున అక్టోబరుమాసపు టాస్తికపత్రికలో నాతఁడు శ్రీరామకృష్ణునిఁగూర్చి యిట్లు ప్రసంగించి యున్నాఁడు.

“ఎప్పు డెచటనున్న నఖండజ్ఞాన తేజఃపుంజములఁ బ్రసరింపఁ జేయునామహాత్ముని దివ్యవిగ్రహము నాకు నిత్యము గాన్పించుచునే యున్నది. ఆమహాత్ముని దర్శనమాత్రభాగ్యముచేఁ గల్గు ననిర్వా చ్యానందముమీఁదిమోహము నాకింకను తగ్గలేదు. మాకిరువురకు గలవ్యత్యాస మేమి? నననాగరికతచేత, నాత్మప్రౌఢిమచేత, సంశయా స్తికతచేత, విజాతీయాశయాస్పితబుద్ధితేతఁ బాశ్చాత్యతుల్యుఁడను నేను ; విద్యాభ్యసనములేక, నాగరికతాస్పర్శలేక, సాధారణవిగ్రహ రాధకుఁడై, దారిద్ర్యకేశ్వరుఁడైన హిందూభక్తుఁడాతఁడు. డిశాలీ, ఫాసెట్టి, స్లాస్లి మాకు ముల్లర్ మున్నగు పాశ్చాత్యకుళాగ్రిబుద్ధుల యాశయములలో నిమగ్నుఁడనై, క్రైస్తవబోధనల నతిగౌరవించుచు క్రీస్తుమతవ్యాపకులకు నెచ్చెలివై, తీవ్రతమబ్రాహ్మసమాజ సభ్యుఁడ నగునేను, గంటలకొలఁది కాలము శ్రీరామకృష్ణుని వాక్యములచే మోహితుఁడనై పడియుండుటెందులకు? నేనేకాను. వందలకొలఁది నాబోంట్లీతినే మోహితులైరి. వేలకొలఁది శ్రీరామకృష్ణుని పాద సన్నిధిని సేవించిరి. లక్షలకొలఁది యాతని దర్శనలాభమునకై వేచి యుందురు. తుచ్చశేముషీగర్వోన్మత్తచిత్తులు కొందఱాతని నిందిం పవచ్చును. పక్షికబుద్ధి ప్రేరితులగు కొందఱు క్రీస్తుమతసందేశకు లాతని దూషింపవచ్చును. వారియభిప్రాయము నాయూలాగ్రి

ముగ విమర్శించియే, శ్రీరామకృష్ణునిఁ గూర్చి యిట్లువచింప సాహసించెదను.

“ఈమహాత్మునికి ముప్పుదేండ్లువయస్సు. బ్రాహ్మణుఁడు. దృఢకాయుఁడే. కాని, యోగసాధనలచే నాతనిశరీరసౌష్ఠ్యము వీఁగిపోయినది. ఐన నాతని మృదుల బాలహృదయము, నాతని నిస్తులనిరాడంబరత్వము, నాతని యనిర్వాచ్యరూపమాఘరి, యాతనిముఖమున బ్రహ్మానంద చిద్విలాసరసముల చిందించుచుండును. సాధారణముగ హిందూసన్యాసులకుండు జాతిమతభేదములు, శాస్త్రోక్తనిత్యవిధులు, రహస్యజ్ఞానవైఖరి, ప్రత్యేకాన్నత్యదురభిమానము నివెవ్వియు నాతనికిలేవు. వస్త్రాహారము లాతని కప్రధానములు. నేను గురువును బోధకుఁడ ననుభావమాతని కావంతయు లేదు. కానిప్రాపంచికవిషయలోలురను, నిందియబద్ధులను, నాతఁడొకించుక దూషించును. ఆతని మతమేమి? ప్రాచీనహిందూమతమే కాని, విచిత్రముగానుండును. ఆతఁడొకేదేవత నారాధించువాఁడుకాఁడు. శైవుఁడుగాఁడు, శాక్తేయఁడుకాఁడు, వైష్ణవుఁడుగాఁడు, వేదాంతియుఁగాఁడు, ఆతఁడు సకలమతదేవతార్చకుఁడు. శివభక్తుఁడతడే, శ్రీరామభక్తుఁడతడే, కృష్ణభక్తుఁడతడే, అద్వైతియు నాతడే, అన్నిమతములలోనిజ్ఞాన, భక్తి ప్రార్థనావిధానముల నాతఁడారాధించును. విగ్రహారాధకుఁడైన, నద్వితీయపరబ్రహ్మవాదియు నాతడే. ఆతని విగ్రహారాధనము, సామాన్యులకువలె హారతులతోడను, నైవేద్యములతోడను, పుష్ప గంధాక్షతాదికములతోడను, పూర్తికాదు. నిర్వికల్పసమాధియే యాతని మతము. ఆత్మావలోకనమే అర్చన. ఈభావములతో నాతనిహృదయము కరిభిమించుచుండను. ఆతఁడమాటాడకొలది, ఆత్మజ్ఞానాగ్నినఁడి కన్నలేఁగిమలు వెల్లిగ్రక్కఁ జెడచుండను. ఆతనికి శ్రమయేలేదు. క్షేమకేసరిచో నాతనిముఖము, కాలేవయవగను.

ప్రతి హిందూదేవతయు నాతని యుద్దేశములో నొకశక్తిస్వరూపము, సమస్తదేవత లాయనంతశక్తి నిర్ణయైకసాధనములు.

“అతని శివార్చనచూడుడు, యోగధ్యాననిమగ్నావతార స్వరూపమే శివుడు. సమస్తప్రాపంచిక భోగవిసర్జనముచే నిశ్చలధ్యాన సమాధ్యర్పితహృదయుడై, హిమాలయమువలె కంపములేక నుండు మానిరాజస్వరూపుడే శివుడు. ప్రాపంచికఃపయదుఃఖములే సర్ప రూపమున నాతనిశరీరమును చుట్టకొనియు నాతనినేమియుఁ జేయుఁ జాలవు. అతడు మృత్యుంజయుడు, నిర్భయుడు, సమస్తలోకభార ము లాతనివి. లోకుల కమృతత్వప్రాప్తిసంగ నాతడు హలాహ లము మ్రింగెను. భస్మము, చర్మము లాతని యాధరణసర్వస్వములు. ఈవిధమగు శివస్వరూపమును ధ్యానించి, శరీరస్మృతిమఱచి, చాల కాలమాతఁడుండఁగలడు.

“శ్రీకృష్ణుడు ప్రేమావతారుడని రామకృష్ణుడు పూజించును. సామాన్యముగాఁబ్రజలు చిత్రించు కృష్ణనిముఖముచూడుడు. అది స్త్రీముఖమా ? పురుషముఖమా ? స్త్రీపురుషవ్యత్యాసమేమైన నందుగలదా ? బాలుని హృదయవైర్మల్యము, బాలికాహృదయ మాధుర్యమాతని ముఖమునఁజేదా ? శుద్ధప్రేమచే నాతడు స్త్రీపురు షహృదయముల భక్తిమార్గమునకుఁ ద్రిప్పెను. నిర్మలమగు భగవత్ప్రే మ సర్వసంబంధియై, వెలయఁగలదని నిరూపించుటకే శ్రీకృష్ణుఁ డవత రించెను. బిడ్డయై, లఖలదంపతుల వత్సల్యపాత్రుడై, యందఱ సౌభాగ్యత్వమంది, అనిర్వాచ్యానంద ప్రదాతయై, సమస్తస్త్రీబృం దముల నాత్మైక్య సూత్రబద్ధులఁజేసి, భారతవర్షమున శ్రీకృష్ణుడు ప్రేమతత్వమును స్థాపించియున్నాడు. శ్రీకృష్ణుని ప్రేమతత్వమీనాఁ టికి జనుల కగ్రాహ్యమే, యనిరామకృష్ణుడు వచించును. అట్టి కృష్ణుని ప్రేమతత్వము ననుభవపూర్వకముగాఁ దెలిసికొను నిమిత్తము

రామకృష్ణుడు డెన్నిమారులు గోపపురుషవనితా వేషముల ధరించి, యాపరమేశ్వరుని మిత్రునిగను భార్యగను ప్రేమించి యుండలేదు? అట్టి పరమేశ్వరార్చితబుద్ధితో భక్తిపరవశుడై కన్నీరు కాల్యలు కట్టుచుండ, శరీరము మఱచి, చిద్విలాసముద్రితవదనముతో నేలఁబడి రామకృష్ణుడు డేడ్చినదినములు స్మరింప నాకు ధైర్యములేదు. అట్టి బాహ్యజ్ఞానశూన్యదృష్టిలో నంతరవలోకనముచే నెట్టి యానంద మాతఁ డనుభవించెనో యెవరు చెప్పఁగలరు? భగవద్భక్తిపారవశ్య మున నొడలు మరచి, క్రీడించు నాతనిహృదయాంతరసౌఖ్యము నెవఁడు గాంచి చూడఁగలఁడు. ఎట్టి బ్రహ్మానందము నాతనికి లేనిచో నేల యాతఁ డట్టిసమయమున, బాష్పధారలు వఱదలైపార, నెట్టి తాతి గుండియలనైనఁ గరగించి, భక్తిని పురికొల్పఁగల కీర్తనలు, వాక్య ములు, ప్రార్థనములు, బయల్పఱచును?"

“రామకృష్ణుడు కాళీదేవిని తల్లియని పిలచును. సంపూర్ణ భగవద్భక్తి స్త్రీరూపధారణమే కాళీయని యాతఁడతలంపు. తల్లి నారాధించు మాతృభావప్రేమకన్న సౌలభ్యమగు ప్రేమమార్గము వేఱొకటి లేదు. శ్రీ మహాశక్తిస్వరూపిణి యగుటచే నామె పుత్ర వాత్సల్యమునకుఁదప్ప మఱెద్దానికి లొంగునదికాదు. కాంతయే భగవద్జ్ఞానదృష్టినిభగ్నమును చేసిలోకమునుఱ్ఱుఁతలూగించుచున్నది. కాంతయొక్క మహాశక్తి మహర్షులను చలబుద్ధులం జేసినది. రామ కృష్ణునికి భార్యగలదు. కాని వారిరువురకు సాంగత్యములేదు. మా తృప్తానేతరమగు స్త్రీరూప మాతనిదృష్టి కిగోచరము. పరిపూర్ణ కామదహనమే మాతని యాశయము. అట్టి కామధ్వంసనాభ్యాసము లో నాతఁడు గంగాతీరమునఁబడి గుండెలు బ్రద్దలగునట్లేడ్చుట, పార్థింపుట చూచి, జనులు గుంపులుగావచ్చి యాతని నుపశమింపఁ జేయువారు. తుదకు కాళీరూపాఽక్షముచేతనే యాతఁడు, కాంతా

కాంక్షను కాల్చివైచి, ప్రతికాంతను మాతృభావముతోఁ జూడఁ గల్గెను. ఇది పాశ్చాత్యజాతికి విరుద్ధము. ఈయభిప్రాయమే హిందూ జాతీయ జీవనాధారము. సత్యముచే స్త్రీ నారాధించుశక్తి హిందువు నకే కలదు. “నాతండి రామభక్తుఁడు. నేనును రామభక్తుఁడనే.” యని రామకృష్ణుఁడు వచించెను. రాముని రామకృష్ణుఁ డొకసేవక భావమున భావించును. నాయకునికి సేవసేయునవకాశము లభించు తే యాతనికి వలయు మహాలాభము. మరణయాతనలు, ప్రతిఫలా పేక్ష, విషయవాంఛ, వీనిని విసర్జించి, సేవకాగ్రేసరుఁడై, దైవశక్తి ప్రేరితుఁడై జీవితము నర్పించిన హనుమంతునిహృదయమే రామ కృష్ణుని హృదయము.

“కామకాంచనజయమే రామకృష్ణుఁడు వాంఛించినది. కామ మును జయించిన వెనుక, కాంచనజయమున కాతఁడు గడంగెను. ధన ముచూచిన నాతనిహృదయము క్షోభించును, వణకిపోవును. ఒకనాఁ డొకచేతితో మట్టిముద్దను, రెండవచేతితోఁ గనకమును, తీసికొని రెంటివైపు ననేకసారులుచూచి, మట్టి కనకమునియు, గనకమే మట్టి యనియు వచించి, రెంటిలోఁగల భేదదృష్టి నాశనముచేసి గంగలోఁ బారపైచెను. ఈవిధముగాఁ గాంచనాభిలాష నాతఁడు జయించెను.

“హిందూమతముతో నాతఁ డూరకొనలేదు. సర్వశక్తిస్వరూ పుఁడైన “అల్లా” దేవుని ధ్యానించుట కాతఁడు ముసల్మానురూప మును ధరించి, వారి యాహారవిధాన మవలంబించి, ఖురాను శ్లోక ములపఠించుచుండువాఁడు భగవత్తత్త్వస్వరూపుఁడగు జీసస్మూర్తి కాతఁడు వినమితశిరస్కుడై ప్రణమిల్లును. ఈయభిప్రాయములు రామకృష్ణుని విశాలహృదయమును దెల్పుచున్నవి. ఇవన్నియు రామ కృష్ణుని ప్రత్యేకసందేశములు. ప్రత్యభిప్రాయము నాతఁ డనుభవ పూర్వకముగాఁ దెలిసికొన నెన్నియో సాధనలఁజేసెను. ఆతఁడొక్క

వాక్య మెన్నఁడు వ్రాసియెఱుఁగఁడు. తర్కించి యెఱుఁగఁడు. బోధించియెఱుఁగఁడు. కాని హృదయమున స్రవించుచున్న భావతరంగముల నాతఁడు వెలిగ్రక్క యత్నించువాఁడు. అక్షరజ్ఞానశూన్యుడైనను, కఠినపురాణవాక్యముల నాతఁడు విమర్శించి, విపులార్థ నిర్వచన మాతఁడు చేయువాఁడు ఆతనినోట వెడలువాక్యములు లిఖింపఁబడినచో నొక జ్ఞానరత్నఖనియగును. ఆతనిమాట లాంగ్లమునో వ్రాయుట దుస్సరము.

“హిందూమతమనోన్నతాదర్శములు మూర్తీభవించినరూపే రామకృష్ణుఁడు. శరీరము నాతఁడు పూర్తిగా నిగ్రహించెను. ఆతని శరీరమున జ్ఞానాగ్ని నిత్యము సహస్రసూర్యకాంతితో వెల్లొందుచుండును. భగవంతుఁడు తప్ప వేఱుకృత్తి యాతనికి లేదు. చుట్టము, చెలికాఁడు, ఉద్యోగము, ఊహ, అన్నియు నాతనికి భగవంతుడే. ఆతని యనింద్యవిశుద్ధత, ఆతని యనిర్వాచ్యనిగూఢతాత్వికానందము, ఆతని విద్యావిహీననిస్తులజ్ఞానము, ఆతని యవ్యాజానుకంపాంతరంగము, ఆతని ప్రతిఫలశ్లాఘ్యఖండభగవద్భక్తిపారవశ్యము, నివన్నియు భావని జీవకళలు. ఆతఁ డింకను నట్టి కళాప్రపూర్ణతంగాంచి యానందించుటకు భగవంతుఁడు, దీప్తాయుద్ధాయము నొసంగుఁగాత. మనబ్రాహ్మణమాజోద్దేశములు భేదించుఁగాక. కాని, యాతఁ డనుగ్రహించినన్నాళ్ళు నాతనికి చరణసేవ చేయు భాగ్యమునకై, మన మెదురుచూచి తీరవలయును. శ్రీరామకృష్ణుని కాలికార్చనావిధానమే కేశవచంద్రసేనుని హృదయమును, బ్రాహ్మ సమాజమునకు వైశాల్యమును కల్పించు భావములతో నింపెను. భగవంతుని ‘దల్లి’ యని పిలుచు భావము కేశవచంద్రసేనునికి రామకృష్ణుడే దానముచేసెను.”

ఇరువది రువ యధ్యాయము.

భువనేశ్వరీపుత్రుడు: గురుశిష్యులు.

(శ్రీ)రామకృష్ణసందర్శనమాది, సన్యాసాశ్రమస్వీకారమువలన
కుఁ గల యెరువత్సరములు, నరేంద్రుని జీవితము దుర్భరకష్టపరంపర
లకుఁ బాల్పడినది. అఖండైశ్వర్యములతోఁ దులఁదూగిన యాతని
కుటుంబము విశ్వనాథుని మరణముతో దారిద్ర్యపిశాచమున కెఱి
యైపోయెను. మొట్టమొదట నరేంద్రుడు శ్రీరామకృష్ణుని దర్శిం
చునప్పటికి విశ్వనాథదత్తుడు సజీవుఁడైయుండెను. కాని యాతఁడు
లక్ష్యముచేయలేదు. నరేంద్రుడు రామకృష్ణునికిఁ బూర్తిగా నధీనుఁ
డును గా లేదు. నరేంద్రుడు నిక్కముగా సర్వవంగపరిత్యాగమొన
ర్చునని యెఱిఁగియుండినచో; సమస్తాపాయములచేఁ దుదకు దౌర్జ
న్యముచేసెననిన, విశ్వనాథుఁ డాతనిఁ బ్రాపంచికదృష్టికి లాగియే
యుండెను. ఏలన విశ్వనాథుఁడు ముందు ప్రపంచపురుషుఁడు. మత
మాతనికి రెండవవిషయము మరలఁగూడదు. మత్కృష్ణన్యాయవాది
కావలయునని, విశ్వనాథు నుద్దేశ్యము. కాని శ్మశాస్త్రపరీక్ష
యొనఁచు పూర్తి గాకమున్నే విశ్వనాథదత్తుడు పరలోకప్రాప్తినంది
నాఁడు. ఇంతకుఁబూర్వము తనకుమారునికి వివాహముచేయ నాతఁ
డనేకకార్యాయములు ప్రయత్నించెను. దైవవశమునఁ బ్రతియత్నము
నిష్ఫలమయ్యెను. తన మరణాదినముననే యొకసంబంధము నిశ్చయిం
చెను. కాని, మరణముతో నదియుఁ జెడఁచెను.

నరేంద్రుడు వివాహమాడుట శ్రీరామకృష్ణుని కంత
మాత్రము నిష్టములేదు. శ్రీరామకృష్ణుడు తన సంకల్పపర్వతము
నాప్రయత్నమున కష్టపెట్టి నిలచెను. ఎట్టికేలకు వివాహప్రయత్నము
పునరవకాశము లేకుండ, భగ్నమైనదని విన్నపుడు, నరేంద్రుఁ

దొకవ్యక్తి ప్రేమకు పాత్రుడై సంసారమును నడపుటకుఁగాక, విశ్వమానవబృందమునకు మోక్షమునొసఁగుటకునై జనించెనని, రామకృష్ణుఁడు తెలిసి సంతసించెను. ఎప్పుడు వివాహము తలపెట్టినను, సరేంద్రుఁడు తీవ్రవిముఖతను ప్రదర్శించుచునే యుండెను. జనకమరణానంతర మాతఁడు స్వయంప్రజ్ఞాధురీణుడై, వివాహశయములనే త్రొప్పినైచెను.

తండ్రిమరణముతో సరేంద్రుఁడు కుటుంబయజమానియయ్యెను. సకలకుటుంబభార మాతనిమీఁదఁ బడెను. ఇట్టిసమయమున సన్యాసాశ్రమాభిలాష హృదయమునకుఁ దట్టినచో, నాతఁడు నిస్సహాయమై, పరితపించుకుటుంబము వెల్లు విడతునాయని భీతిల్లుచుండును. ఒకప్రక్క శృహాభియోగము, మఱొకప్రక్క దారిద్ర్యము, వేఱొకప్రక్క న్యాయశాస్త్రాభ్యసనము, మఱియు నింకొకప్రక్క సన్యాసాభిలాష, యిట్టిస్థితిలో నిరుపదేష్టబాలుఁ డెల్లు పరితపించియుండునో తెలియకపోదు. ఇరువది నాల్గుగంటలలో నొకనిముసమైన నాతనికి శాంతికొసఁగుక్షణము లేదు. నిరంతరము పైన వేయుచున్న పరిస్థితుల నుండి బయల్పడు మార్గాన్వేషణముతోడనే యాతఁడు ప్రొద్దుపుచ్చ వలసివచ్చెను. పట్టెడన్నము లభించక యాతఁడనేకసారులుపవసించెను.

ఎట్లైన సరేంద్రుఁడు గ్రంథపఠనములో మగ్నుడయ్యెను. తాత్త్వికగ్రంథములే ముఖ్యముగా నాతని నాకర్షించినవి. అప్పుడే యాతఁడు బ్రాహ్మసమాజసంబంధమును వదలుకొనెను. ఆతనివైఖరి చూచి భువనేశ్వరీమాత, తనపుత్రుఁడు తన్నువిడిచి సన్యసించునే మోయని భీతిచెందియు, నామెయం దాతనికిఁ గల నిరుపమానమాత్మభక్తి, యట్లు విడువనీదనియు నమ్మి యూరకుండెడిది. వివాహమాడుమని పెక్కఁగారు లామె యాతనిని నిర్బంధించెను. కాని యా

విషయములో నాతడు బదులు చెప్పట మానుకొనెను. కాని యాతడు డెట్టి విషయపరిస్థితులలోనైనను హృదయమును తేలికపఱచుకొని, బాలునివలెనే ప్రవర్తించెను.

ఏమిజరిగిననుసరే. శుద్ధబ్రహ్మచర్యవ్రతదీక్షయే నరేంద్రుని ముంగిటప్రత్యక్షమగుచుండెను. విశుద్ధజీవనమునకై, యాతడుమాలిన్యమెదుర్కొనఁ బ్రాణములనైన నర్పింపఁ గంకణము కట్టుకొనెను. తండ్రి చనిపోయినవెనుకనైన నాతడు వివాహ మాడునెడ ననేకధనికకుటుంబము లాతని నల్లునిఁగాఁ బడయయత్నించినవి. బంధువులాతని నందులకంగీకరింపుచుని బాధించిరి. అట్టిసమయమున నాతడు, “ఏమి? నన్ను బంధించి సంసారకూపమునఁ బడద్రోబ్బి యత్నించుచుంటిరా? నేను పెండ్లియాడినచో నాజీవిత మంతటితోనరి?” యని వచించెను.

ఈవిధముగా మూఁడువత్సరములు గడచినవి. తానిక కుటుంబమును వీడినను, నయ్యది దారిద్ర్యబాధకు లోనుగాదని నిశ్చయించుకొని, క్రమముగా నరేంద్రుడు దక్షిణేశ్వరముననే యెక్కుడుకాలము వెచ్చించుచుండువాఁడు. దినములు, మాసములు, దక్షిణేశ్వరములోను, కాశీపురమందును గడచిపోవుచుండెను. కాని, యాతడు తన కుటుంబమును పూర్తిగా మఱువలేదు. అప్పుడప్పుడింటి కేగి, యోగక్షేమము లరసి, తల్లి నోదార్చి వచ్చుచుండెడివాఁడు! తాను బుద్ధునివలె భిక్షులనమునకై సన్యాసియై తిరుగుచుండినను, తనసోదరీమణు లిరువురును చనిపోయిరని విని విలపించెను. కుటుంబవైకల్యములు, దారిద్ర్యబాధలు నివియే నరేంద్రునిదేశాభిమానమునకు, సంఘాభిమానమునకు హేతువులు. తినఁ దిండి లేక, కట్ట గుడ్డ లేక, నిల్వ నీడ లేక, మలమల మాడిపోవుచున్న కోట్లకొలది తన భారతసోదరులస్థితిని దలచినపు డాతనిగుండెలు విచ్చిన్నమై, తుత్తువయలై పోవుచుండెడివి.

నరేంద్రుడు తన తల్లిమాట తలంపునకువచ్చుచో నప్రయత్నముగా, నఖండభక్తిపురస్సరముగా, నామెకు సాష్టాంగప్రణామ మొనర్చును. పుత్రునిఁ జూచి భువనేశ్వరియు, మిక్కిలి గర్వము చెందుచుండును. వివేకానందుని మహాసమాధ్యనంతరము, నీదేశము నకు వచ్చిన యాతని పాశ్చాత్యశిష్యుకాళనితో 'నాపుత్రుఁ డిరువది నాల్గవవత్సరముననే సన్యాసియయ్యె'నని ధీరప్రేక్షితుతో నామెపల్కెను. కాని నరేంద్రుఁ డిరువది నాల్గవవత్సరమున కాదు సన్యాసియైనది. రామకృష్ణుడు వచ్చిచిట్లాతఁ డాజన్మబ్రహ్మజ్ఞాని, బ్రహ్మచారి. భువనేశ్వరి కాసంగతి తెలియకఁబోదు.

కాని తల్లులు తల్లులేకదా! తన యింటిలో సౌందర్యవతియగు మనుమరాలు, కుశాగ్రబుద్ధియగు మనుమడు, నరేంద్రున కుదయించి, నట్టింటతిరిగి, యామెకమితానందసంధాయకులై యుండిన నెంతబాగుండునోకదా యని భువనేశ్వరి తలఁచుకపోలేదు. తరువాతనై నను తనపుత్రులిరువురకుఁ బెండ్లిచేయఁజనుకట్టెను. వారును బ్రహ్మచర్య వ్రతమునే స్వీకరించిరి. వారిలో భూపేంద్రనాథదత్తుఁ డనునాతఁడు సత్యాగ్రహోద్యమములోఁ బనిచేసి, ప్రభుత్వముచే నిర్బంధితుఁడై భారతస్వాతంత్ర్యాలయముగు చెఱుకల నలంకరించెనని తెలియవచ్చుచున్నది. తాను కడుచారకన్నమువ్వురుపుత్రులు, యిర్వురుపుత్రికలు, వంశోద్ధరణసాధకులు కాకపోయిరి. కాని యాలోటంతయు నరేంద్రుడు కఱపుదీరునట్లుగా, వివేకానందుఁడై తీర్చెను. కోట్లకొలఁది యాధ్యాత్మిక పుత్రప్రాత్రసంతతి నాతఁడు చేకూర్చి, తన వంశమునకే గాక, జగత్కుటుంబమునకు మోక్షపాపంపర్యమును కల్పించెను.

ఆత్మల బంధించుచు శతములు బలవత్తరములైనవి. శ్రీరామకృష్ణ నరేంద్రులకుఁగల సంబంధ మనిర్వాచ్యము. వారి యధార్థసంబంధ

మేనాటికిఁ జెప్పనలవికాదు. ఆసంబంధ మత్యంతగంభీరము. అనంత ప్రేమపూరితములు, నసనూనగూఢభావయుక్తములు, ననూనభక్తి మయములు, నఖండశారవోపేతములు నయి, భావసంతతికిఁ గూర్పఁ బడిన వివేకానందునివాక్యము లేకొలఁదియో యాసంబంధముయొక్క రుచినైనఁ జూపఁగలవు అట్టి పవిత్రప్రేమబంధ మాయులువుర నట్లు మేళవించియుండుటచేతనే, శ్రీరామకృష్ణ వివేకానందుల శిష్యకోటి, యిరువురలో నొకనామమును తలపెట్టునప్పటికి రెండవనామము నప్ర యత్నముగాఁ దలఁచి రామకృష్ణ వివేకానం దైక్యరూపముననే దర్శించును.

నరేంద్రుని ప్రథమముఖావలోకనముతోడనే, శ్రీరామకృష్ణుని హృదంతరమం దొక నిష్ఠాతుకప్రేమాంకుర ముదయించినది. అయ్య దాధ్యాత్మిక ప్రేమాంకురమగుటచే నవినాశము ఘోరసంశ యాకులచిత్తుఁడై నరేంద్రుఁడు శ్రీరామకృష్ణుని దర్శించి, “మహా శయా! దేవునిఁజూచితివా!” యని యడిగినప్పుడే శ్రీరామకృష్ణుడు నరేంద్రునుత్కృష్టావలోకనములోనికి దింపెను. వారి ప్రేమపాశ మీచిధముగా తీవ్రతరమై, నరేంద్రునికి భగవద్దర్శనసాధనజ్ఞానజ్యోతి ర్నిరీక్షణముగా సమాప్తియైనది. వీరిరువురసమ్మేళనమే లోకమున కొక నూతనశకమును ప్రారంభముచేసిను. హిందూమతపునరుద్ధారణతోఁ గూడిన, నూతన ధర్మసందేశము, కోట్లకొలఁది మానవమా నసముల నిధివఱకే, మోక్షార్హములఁ జేసివైచెను.

కాని శ్రీరామకృష్ణుని హృదయగాంభీర్యము సర్థముచేసిగొ నుట నరేంద్రునకుఁ గఠినాతికఠినమైపోయెను. విర్లాక్షిణ్యముగా, నరేంద్రుఁడు పెక్కుసారులు ప్రశ్నాపరంపరలు గుఱపించెను. రామ కృష్ణుఁ డొకమందబుద్ధియని యాతఁడు తలంచెను. మూఢభక్తియు క్తుఁడేకాని, విశాలభావపూరితుఁడు కాడని, నరేంద్రుఁడు భ్రమప

డెను. నరేంద్రునివలెన శ్రీరామకృష్ణపాదసాన్నిధ్యమునకు బంధించి
 విడువని హేతువు, శ్రీరామకృష్ణ సమితానుకంపాంతరంగమే నరేం
 ద్రుడెందుచేసిననఁ గొన్నిదినములవఱకురాకున్నచో, రామకృష్ణుడు
 కాళీప్రత్యక్షభావసమయమున నెట్లుతల్లడిల్లెనో, యట్లే తల్లడిల్లు
 వాడు. నరేంద్రుని రాకలేమి చూచి యాతడు కాళీమాతకు
 సమీపించి నరేంద్రుని రప్పింపుమని వేడికొనినసమయము లనేక
 ములు గలవు. కాళీమాత, రామకృష్ణనికోర్కీ తీర్చెనో యన్నట్లాన
 మయముననే నరేంద్రుడరుదెంచువాడు. శ్రీరామకృష్ణనన్యశిష్య
 వర్గమడిచూచి, యబ్బురపడుచుండువారు. కొందఱు శ్రీరామకృష్ణు
 డు పక్షపాతబుద్ధియనికూడ తలంపకపోలేదు. ఆదినములలో రామకృ
 ష్ణుని కొక్కటే గలకోరిక. నరేంద్రుడు తనయొద్దికి రావలయును.
 అదియే యాతనిజపము, ధ్యానము. ప్రార్థనయును. నరేంద్రున కట్టి
 శ్రీరామకృష్ణనిప్రతాప మర్థముకా లేదు. కొన్ని వేళల రామకృష్ణుడు
 మూఢభక్తుడేయని రోసినను, నరేంద్రుడు శ్రీరామకృష్ణనికోర్కీ
 దీర్ప నాతురతఁ జూపువాడు.

నరేంద్రుని గురువాక్యబద్ధుని చేసిన హేతునికొకటికలదు.
 చాలదినములవెనుక నరేంద్రుడొకనాఁడు రామకృష్ణునికడ కరుదెం
 చెను యధోచితగౌరవసంభాషణలు జరిగినవెనుక, శ్రీరామకృష్ణు
 డు తా నెట్లు నరేంద్రునికొఱకు విలపించెనో తెలిపెను. అంతనరేం
 ద్రుడు దుద్రిక్తుడై, “ప్రతినిమేషము నన్నేలనీవు తలఁచెదవు. అట్లుతల
 చుచో నిక నేనే నీవగుదువు: పూర్వము, జడభరతుడు తనలేడిపిల్ల
 నుగూర్చి నిరంతరము తలఁచి, ధ్యానాదికము మఱచి, మఱుజన్మ
 మున లేడియై పుట్టినట్లే, నీయపస్థయనగు”నని హేళనచేసెను. శ్రీ
 రామకృష్ణుడు మాటాడలేదు. అవ్యాజానుకంపాంతరంగితుడై, రా
 మకృష్ణుడు శాంతిరనైకాస్వాదియై యూరకుండెను. నరేంద్రుడా
 మాట గురుధిక్కారభావముతో ననియుండునా ?

గంటలుగడచెను. సూర్యుడపరాభిగ్రుంకెను. కాళికాలయములో గంటలు మ్రోగెను. ప్రార్థనగీతానినాదములు బయల్పడలి, భక్తుల నాకర్షించుచుండెను. రామకృష్ణుడాలయప్రవేశమొనర్చి, హారతి యిచ్చి, నిశ్చలసమాధిలో నిల్వబడెను. ప్రార్థనాసమయమధిగమించి, శిష్యబృందము వెనుకకుఁ దిరిగెను. మఱల స్మృతి దెచ్చికొని, రామకృష్ణుడు కాళీనామస్మరణతో బయటి కరుదెంచి తనగదిచేరి నరేంద్రునిఁ జూచెను. వెంటనే కూర్చుండెను. శిష్యులందఱాతనిఁ బరివేష్టించిరి. అంత “నరేంద్రా”యని పిలచి రామకృష్ణుఁ డిట్లనెను; “నరేంద్రా ! కాళీమాత నాకంతయుఁ దెలిపినది. నీవు చిన్నబాలుడవనియు, నీవు చెప్పమాటలు పరిపక్వజ్ఞానయుక్తములు కావనియు, నామెచెప్పి నీలో నేనంతరాత్ముడగు నారాయణునిఁ జూచుటచే నిన్నంత ప్రేమించుచుంటినని వచించె” నని పల్కెను. అందుచే నీమాటలు తృణతుల్యములు సుమీ ! నీ యందు నారాయణునిఁజూడని త్షణమున, నీకు నాకును సంబంధము లేదని గంభీరముగా వచించి, మఱల సమాధినుగ్నుఁ డయ్యెను. సమస్య చిన్నమైనది. నరేంద్రునంతఁగా ప్రేమించుకారణ మందఱకు వ్యక్తమైనది. నరేంద్రునిచేతులు ముకుళితములై, అప్రయత్నముగ శ్రీరామకృష్ణచరణములమీఁద వ్రాలెను ఆతనిహృదయము శ్రీరామకృష్ణవాక్యములచే మోహిత మయ్యెను. తనయం దపరిమితానురాగము చూపుటకుఁ గలకారణము, తనయందుగల నారాయణాంశమేయని నరేంద్రుడు బాగుగా గ్రహించి, తాను చేసిన ప్రతిఘటనలకు లజ్జావసతవదనుఁ డయ్యెను. శ్రీరామకృష్ణ నరేంద్ర సంబంధ హేతువు పూర్తిగాఁ బ్రదర్శితమయ్యెను. శ్రీరామకృష్ణుఁడీతరశిష్యులలో నారాయణాంశను చూడకపోలేదుగాని, నరేంద్రులోఁ బరిపూర్ణముగాఁ జూచెను.

నరేంద్రుని తా నమితముగాఁ బ్రేమించుటకుఁ గలహేతువుల వివరించుచు రామకృష్ణుఁడు శిష్యులతో నిట్లుచెప్పెను; “ఈబాలు రందఱు నారాయణస్వరూపులని నే నెఱుఁగును. నేను నరేంద్రుని మొదట చూచినపు డాతఁడు దేహస్మృతివిహీనుఁడై కన్న పైను. ఆతనిహృదయమును నాచేతితోఁ దాఁకినదాది యాతఁడు తనజన్మమునే మఱచెను. అందుచే నాతఁడు కన్నట్టనిచో నేను విల పింతును.”

ఈవిధముగా శ్రీరామకృష్ణుఁడు నరేంద్రునిఁ గూర్చి విస్మయముగనే పలుకుచుండెడివాఁడు. ఒకానొకసమయమున శిష్యు లందఱు గూర్చుండి యుండ, నాతఁడిట్లు వచి చెను; “ఒకకారణము చేఁ గేశవచంద్రసేతుఁడు గొప్పవాఁడైనచో సప్తకారణములు నరేంద్రునందు పందొమ్మిది కలవు. కేశవచంద్రసేతునిహృదయములో జ్ఞానము ప్రదీపమై వెల్లుచుండును. నరేంద్రుని హృదయములో నయ్యది, ప్రచండచండకరబింబసదృశమై వెల్లుచున్నది.” కేశవచంద్రసేతుని రామకృష్ణుఁడు ప్రేమించెను కేశవచంద్రసేతుఁడు నరేంద్రునివంటి శిష్యుఁడు కాకున్నను, రామకృష్ణుని శిష్యుఁడే. రామకృష్ణవాక్యామృతమే కేశవచంద్రసేతుని బోధనలలోఁ బ్రసరించినది.

నరేంద్రునందలి యఖండప్రేమచే నాతఁడు చేరువలయు గురుశుశ్రూష నరేంద్రుఁడు స్వయముగాఁ జేరు రామకృష్ణుఁ డంగీకరించలేదు. సాక్షాత్సారాయణ రూపుఁడగు నరేంద్రుఁడు; తనకు సేవచేయుట, రామకృష్ణుఁ డధర్మముగాఁ దలఁచెను. నరేంద్రుఁడు సేవచేసిదనని పట్టుపట్టిన, “సీమార్గము వేఱ”నిచెప్పి, రామకృష్ణుఁ డంగీకరించుట మానును.

నరేంద్రునిఁ జూచుటతోడనే, నిశ్చలసమాధిలో నిలచి పోవువేళ లనేకములు శ్రీరామకృష్ణునికిఁ గలవు. తుట్టుతుద కొక

సారి, నరేంద్రుడు. తాను కోరినట్లు రాకపోవుటచే విలపించి, నరేంద్రునికడకే పయనమై, దక్షిణేశ్వరముకడ కంతలో నరుదెంచుచున్న నరేంద్రునిఁ గాంచి, యాతనిముఖము నవశోకించి, “నారాయణా! నాకొఱకై నీవు శరీరమునుధరించితివి. నీవు పుట్టుటకుముందు కారీమాతతో, “తల్లీ ! కామకాంచనవిసర్జనముచే విశుద్ధతనంది, పునీతుడైన యొక్కఁడు నాకు మిత్రుఁడుగా లేనిచో నేనెట్లు జీవించగలన”ని మొఱవెట్టికొంటిని. నిన్నటిరాత్రి నీవువచ్చి, నన్ను లేపి, “వచ్చితిని తండ్రి” యని నిలచినావునుమీ” యని రామకృష్ణుఁడు వచించెను ఈవిధముగా నరేంద్రరామకృష్ణబాంధవ్యము దురూహ్యమయ్యిరి. పార్థపార్థసారథిసంబంధమే, సరనారాయణసంబంధమే, యిచటఁ బ్రత్యక్షమగుటలేదా? లేకున్నచో భార్యాధర్మలకుఁ గాని, మాతాశిశువులకుఁ గాని, సోదరులకుఁ గాని, మిత్రవర్తికిఁ గాని, యిట్టిప్రేమపాశము వెలసియుంట వింటిమే ?

ఇరువదియొకటవ అధ్యాయము.

సన్యాసాశ్రమ ప్రవేశవిధానము; దక్షిణేశ్వరానంద దినములు.

ప్రాపంచికవిషయపాశములు, బలవత్తమములైనవి. మాయాతీతపదంబున కరుగుమార్గము, నిశితాయధాగ్రధారమీఁదఁ గాలిడి నడచుటవంటిది. కామక్రోధలోభమోహమదమాత్సర్యము లగ్నిజ్వాలలై, లోకమును దహించి, బంధించి, అంధకారప్రాప్తినొసఁగి, దుఃఖసాగరమునఁ ద్రోయుచున్నవి. అట్టి యాశాంధకారావృతదుర్గమారణ్యమధ్యంబునుండి, మార్గము నఱికికొని, ముందుకుఁ బోవుట శక్తి తొలిగుండె వలయునోకదా ! నిశితజ్ఞాన కుఠారహస్తంబుడై రామ

కృష్ణుడు విషయాటవిని ఖండించెను అట్టి అభయచాస్త్రమునే నరేంద్రుని కాయదొసంగి యున్నాడు.

మతముమొక్క పరమావధి భగవద్దర్శనమే. ఇంద్రియబంధములఁ ద్రొంపివైచి, పరమాత్మదర్శనైకలాలసత్వముండుఁ గఠినాతి కఠినయాతనలఁ బొందుకొక్కటే దానికి మార్గము. అంతకన్న నుత్కృష్టమగు మార్గమొకటి లేదు మానససహజ చాపల్యము, సంద్రోహముమై, దృష్టికి గుడ్డితనమును తెచ్చిపెట్టుచున్నది ఇంద్రియ సౌఖ్యగాఢవాంఛ, అశాశ్వతవస్తుప్రలమోదికే మానసమును దిగలాగుచున్నది. ఐనను యధార్థప్రతిబింబావిస్పష్టకాంతి లేఖలైన నపుడపుడు హృదయమును తాకక మానవు. అట్టిసమయమున మానవుడు తత్త్వమును గూర్చి చింతింప నారంభించును.

సన్యాసమును సేకరించి, వరుసగా పదిరెండువత్సరములు, శ్రీరామకృష్ణుడు తపోయోగ సాధనలఁ జేసెను. చలించు మానసమును కుదుటపఱచి, కామములను కాల్చివైచి, భీతిని భూతిచేసి, పరిశుద్ధతను పరిణయమాడి, యాతడు నిత్యానందమూర్తియై విలసిల్లెను.

యధార్థ దృశ్యమును మఱుగుపఱచు నాకూర యవనిక లెవ్వ? సహజస్వాతంత్ర్యము క్తములగు నాత్మల బంధించు నాపాశము లెవ్వ? కామకాంచనములు, లేక కామినీకాంచనము లని శ్రీరామకృష్ణుడు వచించి యున్నాడు. మహర్షులట్లే వచించిరి. వివేకానందుడట్లే వచించెను. కామినీకాంచనవాఁ ఛాదనానమే ఆత్మసాక్షాత్కారమని మహాపురుషుండఱు నూరిపోసినదే.

నరేంద్రుని హృదయధైర్యస్థైర్యములు, తెలియవలయుచో, శ్రీరామకృష్ణునిహృదయము తెలియవలయును. భగవద్జ్ఞానానందరసముచేతనే కోరికలన్నిటిని పవిత్రీకృతముచేసి, భగవంతుని

కన్న కామ్యమెద్దియు లేదని యాతఁడు నిరూపించెను. కామినీవాంఛ జయించునిమిత్త మాతఁడు, కామినీరూపము దాల్చి, కొన్నినాళ్లు స్త్రీ పురుషభేదము మరచి, తిరుగాడెను. స్త్రీ ప్రపంచమంతయుఁ గాఢీస్వరూపముగా నాతనికిఁ గన్పట్టెను. ఇంద్రియము లెల్ల మోస గించగలవో యాతఁడు గ్రహించి, నిరతాదర్శదర్శనాభిముఖుడై, నిశ్చలనిశ్చయబుద్ధితో, బ్రహ్మచర్యమును నిలుపవలెనని రామకృష్ణుఁడు నరేంద్రునకు బోధించెను. ఇంద్రియబంధములో న్నూలనమువలనఁ గాని విశుద్ధతం బడయుచూర్ణము రామకృష్ణునకుఁ గన్పట్టలేదు.

కాంచనజయము కూడ రామకృష్ణుఁ డత్యద్భుతముగాఁ జేసెను. ఒకచేత బంగారము, వేఱొకచేత మంటిముద్దను పట్టుకొని, బంగారము వస్తువులఁ గొనఁగలదుగాని, దేవుని చూపలేనప్పు డేమి లాభమని తలఁచి, రెంటిని మేళవించి గంగలోఁ బారవైచెను. మంటియొక్క మఱొకరూపమే కనకము. విలువనిచ్చుచో నయ్యది నిత్యపదార్థములఁ దేగల్గునే కాని, యాత్మప్రళాంతి నొనఁగజాలదు. కాన కనకము ధూళితుల్యమేయని తెలిసి, రామకృష్ణుఁడు కాంచనజయమును బడసెను. ఈరెండువిషయములందును రామకృష్ణుని త్యాగ మచింత్యము. అధికాదాయముతోఁ గూడిన దక్షిణేశ్వరాల యాధిపత్యమును గ్రహింపుమని, రామకృష్ణుఁడు కోరఁబడినపుడు, నితరులధికధనము నొనఁగవచ్చినపుడు నాతఁడు, “ఈధనమును నేనే మిచేయను ? ధనము నాకెందులకు ? కాళీమాతా ! నాకొఱకెందు లకిట్టివారల నంపెద”నని ప్రార్థించును.

శ్రీరామకృష్ణునకుఁ గొంచెము జబ్బుచేసినది. బాలశిష్యులు, గృహస్థ శిష్యులంతరికి సేవచేయుచుండిరి. గృహస్థులలో నొకఁడు రామకృష్ణునిఁ దనయింటికిఁ దోడ్కొనిపోయి, శిష్యులతోఁ బోష

గార్థమై, కొంతధనము వెచ్చించెను. కొన్నినాళ్ళవెనుక, సధికధనవ్యయమైనదని యాతఁడు కనరుకొనెను. రామకృష్ణుఁడదివిని, “నరేంద్రా! నన్ను పెంటనే యిచటనుండి తొలఁగించుము. ఇదిమనకు తావుగాదు. గృహము లేనిచో నొక చెట్టనీడయే శ్రేష్ఠము”ని చెప్పి, పెంటనే శిష్యునిమేతుఁడై వెడలిపోయెను. ప్రపంచమంతయు హేమమయమైనను రామకృష్ణునిహృదయము చలింపజాలదు. ధనరాశుల తనికి ధూళికన్న నెక్కువగావు. కామినీకాంచనములమీఁద నాతని కీర్తిధముగా తీవ్రతయమగు నేహ్యబుద్ధిగలదు.

శ్రీరామకృష్ణునిశిష్యులలో నాతనికన్నను వృద్ధులు, గృహస్థులు గలరు. వారిలోఁగొందఱాతనిని, నిర్దాక్షిణ్యముగాఁ బరీక్షించిరి. ఒకనాఁడొకశిష్యుఁడు రామకృష్ణు నొకగృహములోనికిఁ దీసికొనిపోయి, యాతనిం బరీక్షింప, భోగవనితల సంపెను. శ్రీరామకృష్ణుని మేకనెక్కించి వారు వెనుకకరిగిరి. అంత నాతఁడు గదిలో వారవనితలయెదుట నిల్వవలసినచ్చెను. కాంతలాతని ననేకవిధముల నాకర్షించి, సంగమేచ్ఛజూపిరి. పరిస్థితిఁజూచి రామకృష్ణుఁడు పెంటనే, “తల్లీ! తల్లీ! నన్నెచ్చటికిఁ గొనివచ్చితివి,” అని బాలునివలె రోదనముచేయ నారంభించెను. ఆతనిశరీరము చేతనారహితమైపోయెను. ఆతనిహృదయము నిశ్చలసమాధిమగ్నమయ్యెను. వారకాంతలదిఁజూచి, విస్మయమందిరి. రామకృష్ణునిహృదయమందలి విశుద్ధజీవతరంగములు తటాలున బయల్పడి, కల్మషముతోఁ గూడిన యాస్థిలమును కడిగివైచెను. అంత నాకాంతలు, రామకృష్ణునిపాదములమీఁదఁబడి జోహారుఁగానర్చి, నిల్చి, తమ్ము తీసికొనివచ్చినశిష్యునిఁజూచి, “ఈసన్యాసిప్రవరునొద్దకా మమ్ము పిల్చితివి. ఈతఁడు శుకదేవుఁడు. భగవత్తుల్యుడు మమ్ము తల్లీయని పిలఁచినాఁడ”ని చెప్పి వెడలిపోవుచుండఁగా రామకృష్ణుఁడు స్మృతితెచ్చుకొని, కాంతలదీవించి వెడలిపోయెను.

అట్టి తీవ్రతమవిశుద్ధతాగ్నిజ్వాలయొక్క వేడిమిలో నరేంద్రుడు, మోక్షమార్గదర్శనలాభమునకై, అత్యాశ్చర్యభరితుడై గూర్చుండి యుండెను. ఎట్టిరాక్షసాధముడైన నట్టి తావునకేగఁ గల్గుచో నాతఁడు భగవత్తుల్యుడయి లోకమును మఱువఁడే !

నరేంద్రుడట్టి యగ్నిపరీక్షలో నుత్తీర్ణుడయ్యెను. ధనికులగు నాతనిమిత్రులు కొందఱాతనిని పికారుకు రమ్మనగా నాతఁడందుల కంగీకరించెను. ఒకగుట్టపుబండిలో వారు గూర్చుండిరి. వెంటనే బండి యొకసందులో నొకయింటిముందర నాపఁబడెను. అచట మోసగాండుఁ జెక్కురుగలరు. వారేకమై, కొంతసేపుపాడి నరేంద్రుని పాడించిరి. నరేంద్రుడలసెను. అంత నరేంద్రుని నొకగదిలోఁబరుండి, విశ్రాంతిగొనవచ్చునని వారు చెప్పిరి. అంత నాతఁడొక గదిలోఁబరుండి యుండఁగా, నొకభోగకాంత వచ్చి, యెదుటనిలఁబడెను. ఆమె తన జీవితదుఃఖవిషయములఁ గూర్చి ముచ్చటించి, తరువాత తన సహజతుచ్చకాంక్షం దెల్పెను. నరేంద్రునిదృష్టి వెంటనే శ్రీరామకృష్ణునిమీఁది కరిగినది. భగవంతుఁ డాతనిహృదయమునుండి మేల్కొంచెను వెంటనే యాతఁడు తీవ్రముఖుడై లేచి, వెడలిపో నుంకించి. “తల్లీ! నేను పోవలయును, నన్ను తమింపుము. నిన్ను దేవుఁడు రక్షించుగాఁక. నీది నీచమగు బ్రతుకని తెలిసినచో నీవు పరిశుద్ధురాలవగు దినము వచ్చితీరు”నని చెప్పి యదృశ్యుడయ్యెను. నరేంద్రునిమిత్రులతో నాకాంత, “ఆహా! నన్నెంతయాటనాడించితిరి. సాధుపుంగవునొద్దకా నన్నంపినది?” యని విరసోక్తిగఁబల్కి వెడలిపోయెను. ఈసమయమున కొందఱు నరేంద్రుడు దుస్సహవాసముచే కామినీలోలుఁడు గావచ్చునని రామకృష్ణునితోఁ జెప్పిరి. కాని రామకృష్ణుడది సమ్మత, అట్టిభయమేమియు నవసరములేదు.

తివి జననీ ? దంభప్రకృతిశాస్త్రసీచనాస్తికమతమారుతములదాడి నుండి, మమ్ము రక్షింపరావే కారుణ్యస్వరూపిణీ !

తల్లీ! గురుశిష్యవిద్యాధాన మెన్నడరుదెంచునోకదా! తుచ్చ బాహ్యనుసరణలాలసత్వముచే, స్తన్యము లెండిపోయి, డబ్బాలతో, దడుప నోరెండి మాడిపోవు శిశువర్గంబురీతి, విజాతీయ నాస్తికవిద్యా భ్యసనము మాగొంతుకలో 'గురగుర'నుపుట్టించి, సద్యోమరణ మొడగుూర్ప భయపెట్టుచున్నది. తల్లీ! పాశ్చాత్యనాగరికతాధారైక స్థాపితవిశ్వవిద్యాలయము లెన్న డటుకొనిపోవునోకదా !

సత్యాన్వేషకులారా ! రామకృష్ణనరేంద్రుల గురుశిష్యబోధ నావిధాన మెట్లున్నదోగాంచి, ప్రస్తుతస్థితిం దలంచి, కన్నీరు కార్చుడు! శిష్యకోటిలో నరేంద్రుడొక్కడే రామకృష్ణనిమహిమ పూర్తిగాఁ దెలిసికొనఁ గల్గినవాడు. నరేంద్రుడొక్కఁడుమాత్రమే రామకృష్ణుని వాక్యములను తూచి, తక్కించి, సంశయింప సాహసించెను. అవసరమగుచో నెడఁగొన భీష్మించినవ్యక్తి భీష్ముఁబోలు నరేంద్రుడొక్కఁడే. అలయోపాంతసోపానములమీఁద నిలఁబడి, "తల్లీ ! నాయధార్థమును ఖండింపశక్తిగల నొక్కని నాకుఁ బ్రసాదింపవా?" యనిప్రార్థించిన రామకృష్ణునిమొఱ లాలించి, కాళికామాత నరేంద్రునంపియున్నది. శిష్యులందఱు రామకృష్ణు నత్యాదరమతో, సంశయరహితభక్తిమై, సేవించిరి. నరేంద్రుడొక్కఁడుమాత్రమే సశయములఁ దీర్చుకొనుబుద్ధితో గురువునైనఁ బ్రతిఘటించి నిల్చెను. నరేంద్రునివాక్యమాలు సత్తెర్కసింపగర్జానినాదములని శిష్యులందఱు చెప్పుదురు. ఏషయము చర్చకువచ్చినను, ప్రాచ్యపాశ్చాత్యగ్రంథముల ననంతముగా నుదాహరించి, ప్రతివాదఁను, తనతార్కికబా

• ఇముచే దూష్టుపడఁజేయుచుండ, రామకృష్ణుడదిచూచి, యాతని గంభీరజ్ఞానవైశాల్యమున కచ్చేరువంది, దీవించుచుండును నరేంద్రునిది మూర్ఖవాదమా? కేవలసత్యైక నిర్ణయమునకై, నిర్మలోత్కార చే బయల్పడలినభావసాగరమే నరేంద్రునిబుద్ధి. నరేంద్రునందు “శివశక్తి” కలదని రామకృష్ణుడే వచించియుండలేదా? పంచవటివృక్షముకొదఁ గూర్చుండి, శిష్యసమేతుడై ధ్యానముద్రలోనుండగా, నరేంద్రుడ టువచ్చుచుండెను. పెంటనే శ్రీరామకృష్ణుఁ డిట్లనెను; “చూడుచు నరేంద్రుఁ డిటువచ్చుచున్నాఁడు. ఆతనిదృష్టి యెంతోతుగనున్నదో పారవిహీనసాగరమువలె, దివ్యజ్యోతి యాతనినుండి వెలినపటలేవా? మాయాస్వరూపురాలగు తల్లియైన నాతనికిఁ బదియకుగురికన్న సమీపమున కేగఁజాలదు.” అంతమటల, “తల్లీ! కొంచెము నీమాయను నరేంద్రుమీఁదఁ గప్పము. లేకున్నచో నాతఁడు భవచైకనిశ్చలధ్యానతత్పరుడై, లోకము నుద్ధరించుయత్నముచు మఱివిపోవు”నని రామకృష్ణుడు వేడికొనెను. రామకృష్ణుని వాక్యము లెంత సత్యోపేతము లో నరేంద్రునిభావిజీవిత మత్యమ్భతముగాఁ బ్రకటింపఁగలదు.

మఱొకసారి నరేంద్రునిఁగూర్చి వచించుచు, “సమస్తమూలి న్యముల మాడ్చి మసిఁజేయు జాజ్యల్యమానవిశుద్ధతాగ్నిమూర్తి నరేంద్రుఁడు. ఆతఁడు ముందు మాంసమునుకూడ భుజింపవలసినచ్చిన నాతనివిశుద్ధత జెడనేర”దని రామకృష్ణుడు వచించెను.

• రామకృష్ణునిమాట లనుల్లంఘనీయములుగదా! పాశ్చాత్యాన్న విక్రయశాలలో నరేంద్రుడు భుజించి, తనధర్మసందేశము నొసంగు చుండినప్పుడు హిందూసంఘదోషముల బయల్పఱచుటే వృత్తిగాఁగల కొందఱు కృత్రిముకైస్తవసందేశకులు, మూర్ఖప్రచారములు చేయ మొదలిడిరి. అప్పుడు రామకృష్ణుని శిష్యుల్లి గురువాక్యములస్మరిం

చుకొని “లోకముచున్దరించు నాధ్యాత్మికధర్మసందేశమునే జీవితపర
మావధిగా నిడుకొని సర్వవిధపరిత్యాగ మొనర్చిన నామహాయతి
వతాసుఁ డొక్కహిందూసంఘాచారమును, విధి లేక తోసిపుచ్చిన
నేమి మున్సిపోవును? పరిపూర్ణవిశుద్ధతాలోప మాతని కెల్లు వాటి
ల్లఁగలకు? సన్యాసికి నియమములేల”యని తలఁచి తృప్తిపహించిరి.

దక్షిణేశ్వరనాయకమిశ్వరునకుఁ గొందఁ తాస్తిగులు గౌరవసూ
చకముగాఁ గొన్ని ఫలము లర్పించినప్పుడు రామకృష్ణుఁడు వానిని
దీసికొనుముందు దాతమొక్క దానాభిప్రాయము విశుద్ధ మగునా
యని తర్కించి మఱియుఁ దీసికొనును. కాని నరేంద్రున కట్టిది లేదు.
ఆతఁడు వెంటనే తీసికొని భుజించును. శ్రీరామకృష్ణుఁడు నరేంద్రున
కు ప్రత్యేకపుకాము నొసంగినచేను. అగ్నిజ్వాలలో మలినములు
పడి, అగ్ని నార్పఁగలవే? దగ్ధమయి తీరును.

సాయంసమయప్రార్థనలు విరమింపఁబడిన వెనుక కొందఱు
శిష్యు లిండ్లకుఁబోవుదురు. కాని కొందఱు గురుమందిరముననే నిద్రిం
చుచుండును. రాత్రి శ్రీరామకృష్ణునకు నిద్దర లేదు. కాళీప్రసన్న
దన్యవదనముతోఁ బ్రత్యక్ష పమాధి నిమగ్నుఁడై యాతఁడు బ్రహ్మ
నందరసమును గోలుచుండును. అర్థరాత్రమున నాతఁడు భగవన్నామ
స్మరణచేయుచుండును. మఱికొంతసే పూరకుండి వేణునాదసన్నిభ
మృదులకంఠముతో “బాలులారా! లెండు! మేల్కొనుఁడు. ప్రార్థనా
సమయమయిన”దని శేషి యాతఁడు గానము ప్రారంభించును. వెంటనే
శిష్యులందఱు లేచి ప్రార్థన నల్ప నారంభించి ముకుళితనేత్రులై ధ్యా
నయోగమున కాసీను లగుదురు. సత్యముచే శ్రీరామకృష్ణునితో నుం
డుట ప్రార్థన, జపము, ధ్యానము. ఆతని పరిచయమే మహాజ్ఞానయో
గము. ఆతని సాన్నిధ్యమున భగవ దితరవిషయముల కెట్టితావు లేదు.
సూర్యకాంతిలోఁ జీకటి నిల్వనట్లే అతని యద్భుతభక్తి పారవశ్యము

* ముందట శిష్యులకు వేతాకగొడవ తలపునకే రాదు. ఆత్మప్రభావ మచ్చట సంపూర్ణపూర్ణమూచంద్రచంద్రికాధావశ్యముతో వెల్గొందాచుండును.

నరేంద్రుని కాస్థితి మౌతము వాత్సల్యపూరిత హృదయుండగు తండ్రిపట్ల కీడిను బాలుని స్వేచ్ఛానిహారమువలె నుండెను. ఆతని హృదయావేశములు వాశయములు, హాశయములు విప్పి చెప్పికొని విర్మలానందముచూచుచు సమాధానము నొసంగు తావుగా వాస్థలము నరేంద్రునినకుఁగన్పట్టెను. వీరిద్వార విస్ఫురత్ జ్ఞానప్రదీపములతో దక్షిణేశ్వరవనము, భూగోళము సూర్యచంద్రికాతులతో వెల్గినట్లు కాంతిమయమైపోయెను. ఒకొక్కతటి నరేంద్రుని ప్రతివాక్యములకుఁ గా నానందపూరితహృదయుండై “నేను చెప్పితిని కదాయని దీని నంగీకరింపకుము. వీతాడ్కికదృష్టిచేఁ బరిశీలించికొనుము. అంగీకారా నంగీకారములతో దేవుఁడు కనఁబడఁడు. అనుభవపూర్వకముగాఁ దెలిసికొను”మని రామకృష్ణుఁడు నరేంద్రునినకు బోధించుచు. ఈవిధముగా మింటపఱచండచండకరుండు వెల్గినట్లు రామకృష్ణుఁడును, వివిధ నక్షత్రరాశివలె శిష్యగణమును, సూర్యునకు ప్రతిసూర్యునివలె నరేంద్రుఁడును లోకమునకు జ్ఞానప్రకాశమును నిత్య వానముచేయుచుండిరి.

ఇరువది రెండవ అధ్యాయము.

శ్రీరామకృష్ణబోధనాశక్తి : అద్వైతబోధనము.

* సామాన్యముగా నాధ్యాత్మిక తత్త్వము లోకుల కరుచిహేతు డైనది. విశేష మాయంత్రముగమందు, నీవిచిత్రహేత్వంధీహుతయుగ మును, నీభోగలాలసత్వపరాయణవేళ, మానవదృష్టి బాహ్యవస్తునం

తతని వీడి, నివృత్తి మార్గమును వట్టజాలకున్నది. మఱియుఁ గేవల స్వమత, స్వసంఘ, స్వదేశ, స్వజాతీయాది పాక్షికాశయ ప్రేరితులగు మానవులు పరమాత్మ సంబంధమును మతమును ద్వేషసంఘట్టనచక్రముల సందులఁ ద్రోసి నలిపివైచుచున్నారు. అందుచే నొకరిమతమొకరికి సరిపడదు. కాని పరమేశ్వర సాక్షాత్కారముగల మహానుభావులప్పుడప్పుడు దుదయించి, యధార్థజ్ఞానబోధచేసి వివిధమతసామగ్ధ్యము కల్పించి, మార్ఫప్రపంచము తనివించెందు కుయుస్తుల ఖండించి, సత్య మార్గమునకు లోకమును త్రిప్పి వెడలుచుండుట లేకపోలేదు. శ్రీరామకృష్ణుఁ డట్టి భగవత్పూరుషుఁడు. యధార్థమతాభినివేశము పుట్టించు శక్తి యాతని కమితముగాఁగలదు.

ప్రభాతవాతపోతములు మందగతి వీచుచుండెను. తమ దురదృష్ట స్థావరస్థితిని భరింపలేకనో, నవీన భానూదయానందముచేతనో, వృక్షోగ్రములు మంచుబిందువులచే, విచారబాష్పములనో, యానందబాష్పములనో కార్చుచున్నవి. వృక్షపాంథవ బాష్పబిందు దర్శనముచేఁ బక్షిగణము లారావముల బయల్పరుపఁ జూచి ప్రశాంతదేవత వెనుకంజవేరు నారంభించినది. “భగవంతుఁడు సమాపియూ? రూపరహితుఁడా? అవతారములు సత్యములా? కల్పితములా?” యని రామకృష్ణశిష్యబృందము మధ్య తీవ్రతర్కవాదములు చెలరేగినవి. రామకృష్ణుఁ డప్పుడే జ్ఞానసమాధినుండి మేల్కొంచి, ఆశిష్యవాదములనుంచి గంభీరముగా వినఁబడు నరేంద్రునికంతనాదము నాకర్ణించెను. ఆతని ముఖము చిన్నయానందముద్రితమై శాంతికాంతిమయమైయుండెను. శిష్యకోటిని సమీపించి యాతఁడు, గాత్రమునెత్తి యిట్లుపాడఁదొడఁగెను.

“గీ. పరమపూరుషుఁ జూడఁగాఁ బరుగులిడుచు

నంధకారములందేల యడలె దీవు ?

వేదశాస్త్రాదివాదముల వేటిభములు !

ప్రేమమయమూర్తి యతఁడు పోషినుముమనన !”

ఇదియే రామకృష్ణుని ప్రార్థనాపూర్వకముగా బోధించుమార్గము. ఆవాక్యాయుతరసమును గ్రోలి, స్మృతితప్పి, శిష్యులు నోరు కట్టువడి యూరకుండిరి. శ్రీరామకృష్ణునిముంగిట నోరువిప్పి, భగవద్విషయముమాటాడుటకు వారికిసాహసముచాలదు. రామకృష్ణుఁడుతర్కించుట, వాదించుట, బోధించుట యిదియేమియు నెఱుఁగఁడు. “సత్యమును హృదయమున శాంతభావముతోఁ జూడుఁడు. అప్పుడే భగవత్కాంతి ప్రసరించున”ని యాతఁడు వచించును.

కామినీకాంచన జయమే, భగవద్భావముతో హృదయమును నింపుట ఆతనిబోధన. భగవంతునిఁగూర్చివాదములాడుటమార్ఖ్యము. “శాస్త్రములు నిశ్చయములా ! వేదములు యథార్థములా ? భగవంతుఁడననేమి ?” యని మఱొకసారి శిష్యులు వాగ్వాదములో దిగిరి. శ్రీరామకృష్ణుఁడు తనప్రేమపాత్రులగు శిష్యులట్టి భగవద్విషయమునఁ జచ్చించుటనిని, సంతసించి, చిఱునగవుతో నూరకుండి, గంగానదీతీరమున కరిగి నిలచుండెను. శిష్యులందఱాతనివెనుకనే నిలచిరి. అచ్చటఁ గొన్ని కుక్క లొకయెముకకొఱకు కాట్లాడుచున్నవి కాని మఱొక శ్వానము, నీటియొడ్డుననున్న మాంసపుముక్కను పట్టుకొని, మాటాడక భక్షింపనారంభించెను. రామకృష్ణుఁడుశిష్యులవైపుచూచి, శ్వానమువంక తనప్రేలుచూపి, పక్కననవ్వెను. ఇదియే యాతని బోధన. మఱెద్దియు మాటాడలేదు. శిష్యులు లజ్జావనతముఖులై, తమ వాదములు, శ్వానగర్జనములవంటివేయని తెలిసి, మానము దాల్చిరి.

శిష్యులెప్పుడెప్పుడు తర్రోపతర్కములలో దిగినను, రామకృష్ణుఁడు వారల మందలింపఁడు. చర్చ, సత్యకాంతౌపూరితమైనచో జ్ఞానము లభింపకమానదు. ఎవరిహృదయమును వారు వెల్లిగ్రక్కు

కొను స్వాతంత్ర్యమిచ్చుటే యాతని మనోభీష్టము. ఐన, నరేంద్రుడు శిష్యులలో మకుటమై, శ్రీరామకృష్ణనాశయము చే వెలిబుచ్చుచుండుటచిని, రామకృష్ణుడు నిశ్చలసమాధిలోఁ బడుచుండువాఁడు. కాని కొన్ని వేళల నరేంద్రుడు తోడిశిష్యుల నణచినైచి, వారల యాశయముల భంగపఱచి, అగ్రత్యము వహింప, నితరులు దీనులై నిల్వఁబడునవస్థచూచి, రామకృష్ణుడట్లువచ్చి, నరేంద్రుని మరొకని, శిష్యుల కానందమొడఁగూర్చును. ఒక సమయములో, నరేంద్రుడు “గుడ్డినమ్మకమును” గూర్చి చర్చచారంభించెను. అంతరామకృష్ణుడు “నరేంద్రా! గుడ్డినమ్మకమననేమి? నమ్మకమనునదే గుడ్డిది. నమ్మకమునకు గన్నుగలదా? నమ్మకమనిగాని, జ్ఞానమనికాని చెప్పుము గుడ్డినమ్మక మను టర్థరహిత”మని వదించెను.

అనఁగా సమస్త తత్త్వ శాస్త్రములు, సమస్త వాగ్విజృంభణములు, గుడ్డినమ్మకముమీఁదనే నిల్చియున్నవి. నరేంద్రుని గుడ్డినమ్మకమును గూర్చిన యుపన్యాసముగూడ గుడ్డినమ్మకమేయని రామకృష్ణునభిప్రాయము. ఈవిధముగా సమస్త విద్యాపారంగతుఁడగు వివేకానందుడు, నిరక్షరకుక్షి యగు శ్రీరామకృష్ణునెనుట పాలుత్రాగుబాలుఁడైపోవలసినచ్చెను. తమజీవితములో మఱెన్నడు గుడ్డినమ్మకమనుమాటను, వివేకానందుఁ డుపయోగించలేదు.

“మానవునిపని భగవంతుం దెలియుటే. భగవంతునిఁగూర్చి తలఁచుట మంచిదే. కాని, భగవంతునిజూచుటయే ఉత్తమము. అప్పుడే ప్రపంచము నరికట్టగలశక్తి యావిర్భవించు”నని రామకృష్ణుడు బోధించెను. అతఁడు “నీవేమిచూచితివి? నీవేమి కన్గొంటి”ననియే ప్రశ్నించును. ఒకచో నరేంద్రుని ప్రతివాది నెత్తిమీద శ్రీరామకృష్ణుడు తనకాలిడును. దానితో నరేంద్రుఁ డాశిష్యునెనుట నిల్వఁజాలక, తన బుద్ధినై శిత్యమెడల నోడిపోవును. అట్టి గురూత్తముని సాన్నిధ్యమున

జీవించుటచేతనే నరేంద్రుడు తనధర్మసందేశము నాత్మానుభవైక
సందేశముగా మార్చి, సత్యధర్మనమే మతమని బోధించఁగల్గెను.

శ్రీరామకృష్ణునిబోధనావిశేషమంతయు నాతని పవిత్రప్రవ
ర్తనములో నిమిడియున్నది. సర్వసాధాత్మత్వము నాతఁడు బోధిం
చుచో నా తఁడట్లుజీవించి చూపినాఁడు. ఒకసమయమున సాధనచే
యుచున్నతఱి సమాధిమగ్నుడై, శరీరముమఱచి నిష్పలమీఁదబడి
పోయెను. శ్రీరామకృష్ణుడన్నను, నాలయమును నిర్మించిన రాణి
రాస్మణి, మధురబాబులన్నను, సహసములేని యొక మూర్ఖుడని
చూచి కసితీర్చికొన, వెంటనేవచ్చి, తన పాదములతో రక్షించు
నెపమున, శ్రీరామకృష్ణుని నిష్పలనుండి తన్నెను. ఆతన్నులకు శ్రీ
రామకృష్ణుఁడు స్మృతితెచ్చుకొని జరిగినసంగతిగ్రహించి, చిఱునగవు
నవ్వి యూరకుండెను. రాణిరాస్మణిగాని, మధురబాబుకాని, యీ
సంగతి విన్నచో నాతన్నినమూర్ఖు నురితీసియుందురు. రాణిరాస్మణి
మధురబాబుల మరణానంతరమునఁ గాని, యీసంగతి రామకృష్ణుఁ
డు శిష్యులతోనైనఁ జెప్పియుండలేదు. ఈచర్య యెట్టిదూషణాత్మక
హృదయమును వెలిబుచ్చుచున్నదో! శ్రీరామకృష్ణుఁడు బ్రాహ్మణుఁ
డు. జాతిభేదములకు విరుద్ధముగా నాతఁడెన్నఁడుబోధింపలేదు. కాని
అధఃపతితులైన అంత్యజులమీద నాతఁడత్యధిక ప్రేమచూపెను.
చండాలుడైనఁ జేయనిపనుల నేహ్యముగాఁ జూడక మనఃపూర్వక
ముగా నాతఁడు చేసియుండెను. జాత్యేన్నత్యము, కుల నైచ్యము,
వీనిని మఱచుటకై, శ్రీరామకృష్ణుఁడు పాకీదొడ్లను, తనశిరోజములనే
చీపురుగానొనర్చి తుడిచియుండెను. అహంకారము నణఁగఁదొక్కు
నుద్దేశముతో నాతఁడుచేసిన అవాచ్యకార్యములు వేలుగలవు. సర్వ
ప్రపంచమును బ్రహ్మరూపముగాఁజూచినయాతనికి జాతిభేదమెచట?
భగవద్గ్రంథమునందు సృష్టిలో, జాతిభేదముల కెట్లు తావుండఁగలదు,

ఆతనిబోధన మీకిందిమాటలలో నిమిడియున్నది.

“భగవంతుని నీయిచ్చవచ్చినట్లు ప్రార్థింపుము. చీమచిటుకన్న నాతఁడెఱుంగఁగలఁడు. కామినీకాంచనజయ మొకటే భగవంతునిఁ జూపఁగలదు. యథార్థసత్యావేషణదృష్టి ముఖ్యతమము. అదిశోనిదే జ్ఞానము లభింపదు. భగవంతునిఁజూడవలయున నెడి దృష్టితో దేహభిమానము సమసిపోవలెను.” ఈసంగతికై యాతఁడొక కథ చెప్పెను. ఒకగురు వొకశిష్యుని నీటిలోముంచి, గట్టిగ నొక్కిపట్టుకొని, ఊపిరి యాడకఁమరణము కల్గుననుసూచన తెలియుసమయమునఁ బైకిఁ దీసి, “మరణభీతిచే నీ వెట్లుకొట్టుకొని గింజులాడితివో, అట్లు భగవంతుం జూడ కొట్టుకొని గింజులాడు తీవ్రసంకటమునకు బాల్పడినప్పుడు నీకు భగవంతుఁడు కన్పట్టు”నని యా గురూత్తముని వాక్యములు రామకృష్ణుఁడు నచించును.

“భగవంతుఁడు రూపసహితుఁడా? రూపరహితుఁడా?” యను ప్రశ్నకు “భగవంతుఁడు రూపరహితుఁడు రూపసహితుడు కూడ” నని వచించును. “సర్వస్వరూపి యాతఁడే! రూపరహితుఁ డాతఁడే! దేవతలాతఁడే! ఆపదదాయి యాతఁడే! క్షేత్రమాతఁడే! క్షేత్రజ్ఞఁడాతఁడే! అనుభవసహితావలోకనమే మతము”నని యాతఁ డుద్ఘోషించును.

భగవంతునిఁ బ్రత్యక్షముగాఁ జూచిన ఆచుహానుభావుఁడు, భగవద్దర్శనములేని జన్మమెందులకని శరితపించునానిర్మలహృదయుఁడు గురుశిష్యులైనచో నీక వలయున దేమున్నది? ఎట్టి యార్పరాగి యథ్యాత్మికాగ్నిజ్వాల లాగ మ్మేళనఫలముగా బయల్పడలే, లోకమా లేన్యమల వఁటఁగలేపి, బ్రహ్మసఁదజ్ఞానాత్మతరంగిణులఁ బ్రసరింపఁజేయ నో యెవరు చెప్పుదురు?

శ్రీరామకృష్ణుని బోధనామృతమును తెన్నియూటలుండి య
నంతముగాఁ బ్రసహించినను, శిష్యుకోటి యెల్ల తనివించెడినను,
నరేంద్రహృదయకాసారము నిండారదాయెను. ఆకాసార మెంతలో
తు, ఎంతవెడల్పు గలదోకదా ? నరేంద్రుఁ డేమిచేయుచున్నను,
తుదకు నిక్కించుచున్నను, శ్రీరామకృష్ణుని దివ్యవిగ్రహము, చిన్న
యానందనిలాసకాంతులు చిలుకుచు నాతని యెల్లయెదుట కన్పట్టి,
తన్నుఁ దెలిసికొమ్మని పురికొల్పుచునేయుండును. గాఢసమాధినున్న
దై, తాను సముఖమునఁ గనుగొన్న సత్త్వాంశముల నైన నరేంద్రుఁడు
విని, విమర్శించి, సంశయించనిదే జీర్ణించుకొనఁడు. సంశయనిచ్చేక
ముకానిచో నాతఁ డేమిజరిగినను నరే ప్రతిఘటించి తీరును. ఎట్లగునట్లు
సత్యైకదర్శనవినిర్మలాభిలాష యాతనిపట్ల పీడించినదోకదా !

ఆద్యంతరహిత హిందూతాత్త్వికావలోకనసారము సర్వకాల
ప్రపూర్ణమై, యవతరించిన మూర్తియే శ్రీరామకృష్ణుఁడు నరేం
ద్రుఁడట్టిమూర్తి సర్థముచేసికొనుట కెన్నియూతనల ననుభవించెనో చె
ప్పనలవికాదు. సహజముగా నరేంద్రునిది హిందూమూనసమేయైనను,
పాశ్చాత్యవిద్యాశయములతోడను, బ్రాహ్మసహజపాశ్చాత్యత్వమున
తాత్త్వికాభిప్రాయములచేతను, నాతనిహృదయము హిందూమతా
శయముల కెన్నరె పరిణమించెను. అట్లుగా నేర్పడిననరేంద్రుని
మూనసము, మొట్టమొదట శ్రీరామకృష్ణుని పిచ్చివానిఁగను, హిం
దూమతార్చకాదర్శములు పురాణకల్పితములుగను, జాతిమత సాం
ఘిక భేదములు దూరదృష్టి రహితములుగను గాంచెను అట్టి కాన
సమే శ్రీరామకృష్ణసాన్నిధ్యమున కేగినపుడు, ప్రతిఘటించి నిల్చు
ట సహజమే కాని శ్రీరామకృష్ణ సారప్రత్యక్షానుభవశీల
యెదుట నరేంద్రుని కుతర్కములు, కు సంశయములు, నందకారము
పగిది పటాపంచత్తై పోయెను.

హిందూమతసారమును గ్రహించుమార్గసూచకయంత్రము నరేంద్రున కేబ్రాహ్మసమాజముందును కన్పట్టలేదు. ఆయంత్రమును రామకృష్ణుడే నరేంద్రుని కొనంగెను కేవలస్వర్ణమాత్రముచే, ననంతజ్ఞానజ్యోతి మాపగల్గి పిచ్చివాఁడుగాఁ దోచిన రామకృష్ణుని పిచ్చితనము, నరేంద్రుని నిశితమానసమున కతీతమైపోయెను. తాత్త్వికోచ్ఛాస్యనిశ్వాసములు బలవత్తరములుగానున్నను, పరిపూర్ణాధ్యాత్మికరక్తనాళములు లేకఁ గన్పట్టుచున్న బ్రాహ్మసమాజమును, బ్రాహ్మసమాజనాయకాగ్రేసరుఁడైన కేశవచంద్రసేచుఁడుసయితము, రామకృష్ణునే యర్పించుటయుఁగాంచి, రామకృష్ణసందర్శనముచే, నరేంద్రుఁడు తనయాత్మగురులాభమునకై సంతసింపకపోలేదు.

శ్రీరామకృష్ణబోధితుఁడై నరేంద్రుఁడు కాళీమాతయందు భక్తిప్రపూర్ణమునస్కుఁడై, సమాపథగవదారాధన పెంపొందింపఁజేసి కొని క్రమముగా విగ్రహారాధనార్థమును గ్రహించి హిందూమత దత్తుఁడై పునర్మానవపవిత్రాశయనిర్మితి చేసికొనెను.

శ్రీరామకృష్ణుఁడు తన ప్రత్యక్షానుభవజ్ఞానతరంగములచే, నరేంద్రుని సంశయాత్మకమగుమానసమునుతడిపి, యానందరసముచే నింపినెచెను. అట్లుచేసియే శ్రీకృష్ణుఁ డర్జునునిచే రణరంగమునఁ గాత్వేష్టించెను. రామకృష్ణుఁడు నరేంద్రునిచే లోకమునకు సమస్తాశయములచే భేదించిన పాశ్చాత్యజాతికి నివృత్తిమార్గమును బోధింప జేసెను కొలదిభేదములున్న నుండుఁగాక. రామకృష్ణుఁడు శ్రీకృష్ణ తుల్యుఁడుగాకున్నచో శ్రీకృష్ణప్రతిబింబమే, నరేంద్రుఁ డర్జున తుల్యుఁడుగాకున్నచో నర్జున ప్రతిబింబమే.

శ్లో॥ జ్యాయసీ చేత్కర్మణస్తే మతాబుద్ధిర్జనార్దన ।

తత్కింకర్మణి ఘోరేమాం నియోజయసి కేశవ ?

శ్లో॥ వ్యామిశ్రేణైవ వాక్యేన బుద్ధి మోహయసీవమే

తదేకం వద నిశ్చిన్య యేన శ్రేయోహమాప్నుయామ్॥

అని యజ్ఞుఁడు పశ్చింఁచి సంశయము దీర్చికొనినచో, “కాళీ! కాళీ! జయమహాకాళీ! మాతాకాళీ!” యని హృదయమెగిరి గంతులువైవ గళరవమునెత్తి కీర్తించిన “కాళీయేమి? కాళీ యెవరు? ఏమి మార్ఫ్య”మని దుర్భరసంశయాలులచిత్తుడై నరేంద్రుఁడు శ్రీరామకృష్ణు నెదుట నిల్వఁబడెను. శ్రీకృష్ణుఁ డప్పును నిమ్మింపఁబూని, తనవిశ్వప్రదర్శన మొనరించినచో రామకృష్ణుఁడు స్వర్ణాచారముచే నాధ్యాత్మికవిద్యుచ్చ క్షితరంగముల నరేంద్రునిహృదయములోఁజొరఁ జేసి, కాళీరూపమందు నమ్మకముఁ బుట్టించి సంశయముతీర్చెను.

ఐన, నరేంద్రుఁడికను పరిపూర్ణుఁడు కాలేదు. అజ్ఞునన కత్తు బంధు మిత్రవధ, వేధింప, తుక్కిమరణముచే దారిద్ర్యపీడితమగుచున్న కుటుంబపోషణ మెట్లుజరుగునా? యని నరేంద్రుఁ డల్లాడెను. నరేంద్రునికి నాదోపనాదములచేఁ దలకొప్పినచ్చి శాధింప, విసిఁగి, యింటికి నెడిలిపోయెను. రామకృష్ణుని కింకఁదోఁచుటెల్లు? వెంటనే రామకృష్ణుఁడుచు, కలకత్తాకుఁ బయనించి, యొకశిష్యుని నరేంద్రునకై పంపెను. నరేంద్రుఁడు వచ్చెను. అతని శిరోభారముగాంచి, రామకృష్ణుఁడు తనహస్తము నాతనితలమీఁద నుంచెను. వెంటనే నరేంద్రుని భారముతయు మాయమయ్యెను. గృహశాధలచేఁ గుములుచున్న తల్లి నెట్లోదార్చుట? కుటుంబముజనునియగు విశ్వనాథదత్తుఁడు మరణించెను దారిద్ర్యము హెచ్చెను. చేతికందిన జ్యేష్ఠపుత్రుఁడు దక్షిణేశ్వరము నాశ్రియించెను. ఇక దిక్కెవరు? ఎట్టివిషమపరిస్థితి యోచూడుఁడు. నరేంద్రునిగుండె జంకుట సహజమా? కాని భగవత్తుల్య ననుగ్రహ మున్నచో నేకొఱతదీరదు? అట్టి ఆత్మాచున యును చేకొని, నరేంద్రుఁడు మఱి దక్షిణేశ్వరముఁజేరికొనెను.

శ్రీరామకృష్ణుడు డాతనిదుఃఖప్రకంపితాస్యమును చూచి, పరిస్థితి గ్రహించి తల్లిని ప్రార్థించుచును పంపెను. నరేంద్రుడు చెప్పి వచ్చినంత నే, “నరేంద్రా! తల్లి నేనుని ప్రార్థించితిని”? అని రామకృష్ణుడు ప్రశ్నింప, “భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యము లిమ్ముటి”ననెను. మఱల ప్రార్థించుచును గురుపంపెను. మఱల నల్లుచేసి, యేరుకోరితినన, మొదటిరీతినే నరేంద్రుడు బదులుచెప్పెను. మూడవసారి మఱల నరేంద్రుని ప్రార్థించుచును రామకృష్ణుడు పంపెను. నరేంద్రుని హృదయమున గృహ పరిస్థితి బాగుచేయును నడి కోర్కెయున్నను మఱల నాతడు మొదటిరీతినే ప్రార్థించెను. కాని యీసారి నరేంద్రునిముఖము మారి దివ్యజ్ఞానకాంతిపుంజముల నీనుచుండెను. నిక్కముగాఁ గాలీదాస్యముచేసి యాతఁ డరుదెంచెను. అప్పుడు రామకృష్ణుడు డితరశిష్యులతో నరేంద్రునికుటుంబమున కింక, కాలీదేవతయే గృహాధిదేవతయై, దారిద్ర్యమును పారదోలునని వచించెను. అతఁడు వచించినరీతినే, యాదినమారంభమై, నరేంద్రుని కుటుంబమునకు లోపము రాకుండ నడచెను.

బ్రాహ్మసమాజములో నరేంద్రుడు డేకేశ్వరప్రార్థనము, ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వము నేర్చికొనెను. అదైవతము రామకృష్ణుడు ధ్వనించినంత నే, నరేంద్రుడు తటాకున మారిపోయెను. “శివోహం” అని రామకృష్ణుడు వచించినంత నే, నరేంద్రుడు విని, “అది వ్యతిమూర్త ప్రలాప”మని వచించెను. శ్రీరామకృష్ణుడు డదైవతత్వమునుబోధించు మార్గ మత్యద్భుతము. సర్వవృష్టిసేతుభూతముగా నాతఁడు మారిపోయెను. అల్లు మారిపోయి, నిర్వికల్పసమాధిగుఱుడై నిల్చి, శరీరము కాలినను, లోకము దహింపఁబడినను, వత్సరములకొలఁది యాతఁడుండి చలింపనేలేదు. అట్టి యద్భుతనిర్వికల్పసమాధ్యవస్థలో నిలఁబడి, పరమాత్మైక్యభావముతో నరేంద్రాత్మతరంగమును, తన

పరమాత్మ తాదాత్మ్యములోఁ గలిపివెచికొనియే, నరేంద్రుని కద్వైతబోధ చేసియుండెను. ఇదియే నరేంద్రునకు విశ్వరూపప్రదర్శనము. అట్టిస్థితిలోనుండి “అహంబ్రహ్మాస్మి! అహంబ్రహ్మాస్మి!” యని ఉచ్చాస నిశ్వాసముల వైకిడి నరేంద్రు నాకర్షించెను. దానితో నరేంద్రుఁడు పూర్తిగా మారిపోయి, హిందూమతకన్యాపరిణయ మాడెను. అట్టికన్యతో నంతర్వర్తియై, కీడించియే నరేంద్రుఁడు ప్రపంచమున కాధ్యాత్మికశిష్యుకోటి స్థాపితమతాదికపుత్రసంతతి నొడ గూర్చి తన యనంతకోటిజన్మముగావిముక్తి గాంచెను.

అట్టిసమయమున, నరేంద్రు నద్వైతగ్రంథములు చదువుమని రామకృష్ణుఁడు పదేశించెను. కాని నరేంద్రుఁడు దాని కియ్యకొన లేదు ఏలన, సర్వాద్వైతనారమూర్తి యెదుటనుండ వేఱు చదువు లేల? కాని రామకృష్ణుఁడు, “నాకొఱకు చదువుము. నాకు వినఁ గుతూహల మగుచున్న”దనెను. అందుల కంగీకరించి, నరేంద్రుఁడు, యోగ నాశిష్టము, అధ్యాత్మరామాయణము, నుపనిషత్తులుమున్నగు నవి రామకృష్ణుని కట్టెడుట చదువనారంభించెను. నరేంద్రుఁడు చదువుటగో విశేషముగలదు. అతఁడు చదువుచు నద్వైతకారముచు గ్రంథములనుండి త్రొవుచున్నట్లుగ పడెను. అట్టివేళల శ్రీరామకృష్ణుఁడు శరీరములో నిలువ లేకపోయెను. నిర్వికల్పసమాధియే యాతని మందిరము. ఆమందిరము ప్రవేశించి రామకృష్ణుఁ డిట్లు వర్ణించును, “సర్వము పరబ్రహ్మమయము. తెలియునది తెలియనిది, సర్వలోకములు సర్వప్రపంచములు, జీవములు, వేదములు, వేదేతరములు పరబ్రహ్మరూపములే ఆద్యంతరహితము, ఆద్యంతసహితము నగు నవన్నియు నాపరబ్రహ్మమే. సత్యమే పరబ్రహ్మము. పరబ్రహ్మేతరమయినది లేదు. ఇట్లు తలచుచుచాడే పరబ్రహ్మము” ఇట్టిబోధన శ్రీరామకృష్ణుని నోటపని, నరేంద్రుఁ డద్వైతకేరియై, నాస్తిక జనారణ్యము

లో నతితీవ్రముగా విజృంభించి, దంభప్రకృతిశాస్త్రకుతర్కవృక్ష శాఖల నమల్చివైచి, “శివోహ” మ్మను సింహగర్జనముచే, లోకమును మోహింపఁజేయు టొకయబ్బురమా?

ఇరువదిమూడవ అధ్యాయము.

నరేంద్రుని శిష్యత్వము—మానసపరివర్తనము.

శ్రీరామకృష్ణ! శిష్యునికొఱకై వెదకులాడి, ప్రతిఘటించి నను ప్రేమించి, కడుపార కన్నబిడ్డకన్న వేయిమడుగు లాదరించి, భగవద్దర్శనము చేయించినదాక నీకుఁ దోచినదికాదే! ఆహా! నీ బోటి గురుకటాక్షముఁ గాంచుజన్మ మెప్పుడు లభించునోకదా! ధన వాంఛలుబ్బులగు గురునామకక్రూరభుజుగరూపులను చూచి విసిగి వేసారితిమి తండ్రీ!

నరేంద్రుఁడు తా నొక నిజమగుహిందువు ననిపించుకొనుటకై నేర్చినవిద్య నొసఁగిన ఋణదాత రామకృష్ణుఁడే. అట్టిదాన మొసంగు టలో ననంత శాంతి వివేకములు రామకృష్ణుఁడు చూపవలసివచ్చెను. శ్రీరామకృష్ణుఁడు బోధించినది తాను భగవంతునిఁ బ్రత్యక్షముగాఁ జూచినజ్ఞానవాక్యములచేతనే. అట్టి ప్రత్యక్షానుభవపరిపూర్ణుఁ డగు నరేంద్రుఁడు రామకృష్ణునిబోధన గ్రహించుటలోఁ గష్టములకు, సంశయములకుఁ బాల్పడుటయేకాక, కొన్ని వేళల మూర్ఖప్రతిఘటనము కూడఁ జేసియుండెను. అట్టిచో రామకృష్ణుఁ డవ్యాజానుకంపాంతరంగి తాంతరంగుఁడుకానిచో నేమి జరిగియుండునో యోచింపఁదగును. కాని రామకృష్ణుఁడు జ్ఞానమునకు శంకరాచార్యుఁడు, కారుణ్యమునకు శ్రీచైతన్యమూర్తి. శంకరాచార్యుని ధీశక్తి, చైతన్యుని మృదులహృదయమునేకమై, రామకృష్ణునిఁగా మారినవి. బోధించునపుడు తాను శంకరుడై, ప్రతిఘటించఁబడినపుడు చైతన్యుడై, రామకృష్ణుఁడు

నిల్వగల్గెను. ఖరిపూర్ణాధ్యాత్మికేతరజ్ఞానమూర్తియై అభినవభారత
భాగ్యరత్నమై, యెసఁగిన నరేంద్రుఁడు, ప్రాచీనభారతజీవనూత్రావ
తారమై, భగవత్సాక్షాత్కారభాగ్యుఁడై యొప్పిన రామకృష్ణునెదుట
నిలఁబడెను. విశేషము నరేంద్రుఁడు పండితుఁడు. వ్యావహారికజ్ఞాని.
లోకము నెఱింగినవాఁడు. రామకృష్ణుఁడు నిరక్షరాస్యుఁడు, లోకజ్ఞాన
హీనుఁడు, వ్యావహారికజ్ఞానాంధుఁడు. కలభేదమేమన, రామకృష్ణుఁ
డెయ్యది తెలిసిన నిఁకఁ దెలియునవసరములేదో, అట్టి భగవద్జ్ఞాన
మునెఱింగినవాఁడు. ఎయ్యది తెలియకున్న, నన్ని తెలిసినను వ్యర్థ
మో, అది తెలియనివాఁడు నరేంద్రుఁడు. తెలిసికొనునభిలాషమాత్ర
మపరిమితము. వీరిద్వరసమావేశము పూవు, తావి న్యాయము
య్యెను. అదియే అద్భుతము.

నరేంద్రుఁడు పారమార్థికచర్చలో తాకికవాదముచే నెగ్గఁ
జూచినపుడెంతయు నోర్పునహించి, “నరేంద్రా! యధార్థము నన్ని
వైపులనుండియుఁ జూడుము. నాజీవితమంతయు నిట్టియత్నములందే
గడచి గట్టెక్కినది. ఇది మఱువకుము. భక్తిమయజ్ఞానమే జ్ఞాన” మని
రామకృష్ణుఁడు హెచ్చరించుచుండును. ఇట్టితరుణమందుఁగూడ నరేం
ద్రుఁడు భీష్మించుచో, రామకృష్ణుఁడు నూనవత్వములోఁబడి, సహ
నము చూపఁజాల కుగ్గుఁడై “వెడలుము! ఇఁకపై నిచటకు రాకు”
మని నరేంద్రుని వెడలఁగొట్టును. నరేంద్రుఁడు నిశ్శబ్దముగా బయ
టికిఁబోయి, యొకింతలోఁ బశ్చాత్తాపతప్తుఁడై, తానుతొందరపడి
నట్లు గ్రహించి, హృదయము మెత్తపడ, వెంటనే వెనుకకరిగి,
రామకృష్ణునెదుటఁ జేతులుజోడించి, నిల్వఁబడెను. రామకృష్ణుఁడును,
నరేంద్రుని సుశీలముఁగాంచి, యాతఁడు తన్ను దూషించుటకొఱకు
గాక, నిజసంశయవిచ్ఛేదనార్థమై యట్లుప్రతిఘటించెనని తెలిసికొని
మఱల ప్రేమపూర్వకముగాఁ గాఁగిలించుకొనును. ఇట్లుగా రెండు

మూడుసారులుమాత్రమే జరిగెను. అనగా రామకృష్ణుడు తన జీవితములో మానవచపలత్వమునకు రెండుమూడుసారులే లోనయ్యెను.

శ్రీరామకృష్ణుడు రాధాకృష్ణులఁ గూర్చి బోధించుచు, రాధచూపినప్రేమ, దైవసందర్శనలాలసత్వముచే జనించిన శుద్ధప్రేమయనియు, భగవద్దర్శనవియోగజన్యచుగుప్రేమయే యట్టితీవ్రతంజెందుననియు, వచించును. రాధయొక్క పురాణప్రీతి బాహ్యప్రవర్తనాదికము కేవలవాంఛాన్వితమని నరేంద్రుఁడు కొట్టివేయును. అప్పుడు నరేంద్రునిఁ జేయి పట్టుకొని, “ఈరమేశ్వరస్వరూపుఁడగు శ్రీకృష్ణపరమాత్మయందలి రాధయొక్క యింద్రియాతీతపరిత్రప్రేమపూరితహృదయమును నీవు విడువఁగలవా?” యని రామకృష్ణుఁడు ప్రశ్నించును. ప్రేమయే ముఖ్యము. ప్రేమప్రదర్శనమార్గ మప్రధానమని నరేంద్రుని నొప్పించును. తుట్టతుదకు యథార్థతత్వమును నరేంద్రుఁడు గ్రహించి, రామకృష్ణ నుత్కృష్టజ్ఞానమున కచ్చేరువందును.

“నరేంద్రా! నీకు శక్తియున్నచో వర్తకులు రూప్యముల మోగించి, నాణెము చేసినట్లు నన్ను పరీక్షించుము. అట్లుపరీక్షించకుండ నన్నంగీకరించుమార్గము నీకు సరికద”దని రామకృష్ణుఁడు వచించును. ఈమాట జ్ఞప్తియందుంచుకొని ఒకనాఁడు నరేంద్రుఁడొక విచిత్రముచేసెను. రామకృష్ణుఁడు శిష్యసమేతుఁడై కలకత్తాకు వెడలెను. నరేంద్రుఁడువచ్చి, రామకృష్ణుని గదిలోఁజేరి, యొక పెండినాణెమును, రామకృష్ణుఁడుపరుండుపఱుపుక్కింద పెట్టెను. కలకత్తానుండితిరిగివచ్చి, రామకృష్ణుఁడలసి, పఱుపుపైఁగూర్చుండెను. వెంటనే యాతనిశరీరము గగర్పొడిచెను. మంటలెత్తెను. వణకిపోయెను కారణ మెవ్వఁకిఁదెలియదు. వెంటనే శిష్యుఁడొకఁడు, పఱు

పుత్రుని, పురుగేదేవున్నదేమోయని, చూచి, పాన్పు దులుపఁగా, నా వెండినాణెము క్రిందఁబడెను. “ఇది యిచ్చటి కెల్లవచ్చిన”దని రామ కృష్ణుఁడు ప్రశ్నించుచుండఁగా, నరేంద్రుఁడు నవ్వుచు మెల్లఁగా బయటికిఁ జనెను. నరేంద్రునిముఖలక్షణము గాంచి, సంగతి గ్రహించి రామకృష్ణుఁ డాశ్చర్యభరితుఁడై, నరేంద్రు ననుతముగాఁ బ్రేమింప నారంభించెను. కాంచనజతుంబునకై చేయు సాధనసమయమున, రామకృష్ణుఁడు తనక క్షేంద్రియములను నివృత్తిచూర్ణమున కత్యద్భుతముగాఁ ద్రిప్పి, శుద్ధచైరాగ్యపూతము లొనర్చియుంటచే, నాయ్కేంద్రియము లప్రయత్నముగా, తీవ్రతమాభ్యాసముచేఁ గాంచనాదిలోహపుటునికి గ్రహించి, వణకుస్థితిలోఁ బడిపోయినవి. ఎట్టి యద్భుతజితేంద్రియత్వమొకదా !

రామకృష్ణునిశరీరము నిరంతరసాధనపరిశ్రమలచేఁ గుమ్మరిచేతి లోనిమంటిముద్గవలె వంగి పొగిపోయెను. “మీస్థితి సామాన్యమానవస్థితి. నాహృదయము నిరంతరసమాధిమగ్నమై యుండును నేను మీస్థితికి వచ్చుటకై, నాయ్కేంద్రియములను మేల్కొల్పి, గట్టిప్రయత్నమును చేయవలయు”నని రామకృష్ణుఁడు వచించును.

శివాభిషేకముచేయుటకై, భక్తిప్రపూర్ణుఁడై రామకృష్ణుఁడంజలితో నీరుపట్టి తెచ్చుచుఁ దన్మయుఁడై, దారిలోఁబడివిప్పెను. పుష్పములు విష్ణునిఁబూజింపఁగోయుచు, వివశుఁడై ఆసులను కోయ నారంభించును. నైవేద్యముచేయునపుడు, కాళీలగ్నమానసుఁడై, స్మృతిదప్పి పల్లెరములను ఫలపుష్పములతో, హారతిదీపముతో నెత్తి నిడుకొని, శిరోజము లంటుకొన్నను తెలియక నిల్వఁబడును. ప్రార్థన యనుసరికే యాతఁడు సర్వము మఱచును. మహమ్మదీయుఁడు, వైష్ణవుఁడు, శైవుఁడు, శాక్తేయుఁడు, క్రైస్తవుఁడు, బౌద్ధుఁడునై, రామకృష్ణుఁడు మఱుసటిక్షణములో నద్వైతియై నిలఁచిపోవును.

ఇట్లు ప్రతిక్షణము, భగవదర్పితసర్వప్రాణుడై, యాతఁడు విహారిం
చును నరేంద్రుఁడు నట్టిగాఢభక్తిచేఁ దన్మయత్వము నందాయత్నము
చేయ గురుశుశ్రూష చేయుచుండెను. మఱుక్షణ మేమిజరుగునో
రామకృష్ణున కవసరములేదు. జరుగుచున్ననిముసమున, భగవద్ధ్యాన
ముతో జీవితమును గడపవలెను. ఇట్లున్నస్థితిలో నాతనికి, మత్తుగల్గిం
చుటకై, ఒకఁ డాతనికి మూఁడునల్లమందుమాత్రలిచ్చి మూఁడుదిన
ములు సేనింపుమనెను. రామకృష్ణుఁ డవి తనకొంగున మూటకట్టుకొ
నెను ఆక్షణము మొద లాతఁడాలయమునకుఁ బోవుదారి మఱచి,
దొంకలకడ్డుపడెను. ఆతనిజ్ఞాన ముకుగంటెను. తరువాత నాతఁడు స్మృ
తిదెచ్చికొని, “ఓహో! నాకొంగున నల్లమందుమాత్రలున్నవా?”
యనితలఁచి మూటవిప్పి, వాని నవ్వలవినరినంతనే, యాతనికి మార్గ
ము విదితమయ్యెను.

ఒకసారి, శిష్యులందఱు భగవచ్ఛరణాద్యవయవకూపులనియు
నందు నరేంద్రుఁ డుత్తమాంగమనియు వర్ణించి, సప్తర్షులలోనొకఁడై
నరేంద్రుఁ డుదయించెనని చెప్పును.

బ్రాహ్మసమాజసభ్యులు కొందఱు, నరేంద్రుఁడు యోగపరి
శ్రమలచేఁ గృశించి క్రుంగిపోవునని భయపెట్టిరి. నరేంద్రుఁ డది న
మ్మెను. అంత రామకృష్ణుఁడు, “భగవంతుండెలియు యోగవిద్య క్షీణిం
పఁజేయదు. అనంతానందసాగరము జూపును. అట్టియోగానందసాగర
వారిని రుచిచూచుటే అమర్త్యత్వ”మని బోధించెను.

ఎచ్చటచున్నను శిష్యులందఱకు రామకృష్ణునినిగ్రహము ప్రత్య
క్షమే ! ఒకశిష్యుఁడు తాను దక్షిణదేశమున నున్నపుడు తన్ను రామ
కృష్ణుఁడు ముట్టుకొన్నట్లు కన్పట్టెనని వచించి, అది నిజమా? యని
నరేంద్రుని ప్రశ్నింప, “నా కట్లనేకసహస్రపర్యాయములు గన్పట్టె”
నని యాతఁడు బదులుచెప్పెను.

స్వగృహపరిస్థితుల నెట్లైన నవరించి, పరిపూర్ణసంగత్యాగ మొనర్చినమని నరేంద్రుడు యత్నించి, యాకులచూనముడయ్యెను. అదిగ్రహించి, “నరేంద్రా! మఱుపటిక్షణముచుకూర్చి తలఁచుచో నీ వెన్నఁడు సర్వసంగపరిత్యాగిని కాఁజాల”వని రామకృష్ణుడు బదులు చెప్పెను. అతనరేంద్రుడు, తాను పంచపటిబిల్వవృక్షగులక్రింది యాసనములమీఁద ధ్యాన మారంభించెనని చెప్పఁగా, నాతఁడు సంతసించి, “నరేంద్రా! నీవు కళాశాలకరుగవా?”యని ప్రశ్నించెను. అందుల కుత్రిస్తుడై, “నేను కళాశాలలోఁ జదివినదశయు మఱి పోవుట కెన్నియైన మందు నొసంగినచో నే నొతయుఁ దృప్తిచెందెన” నని నరేంద్రుడు వదించెను.

నరేంద్రుడు క్రమముగా భావనమాధిలో నుండఁ గోరెను. అనేకసాధన ల్లుండునిమిత్తముచేసి, యొకనాడు గురువుతో, “తండ్రీ! నే నెన్నియో సాధనలఁ జేసితిని. ఇంద్రియముల జయించితిని. కాని నాకు నూతనమెద్దియుఁ గన్పట్టలేదు. అనుభవించిన జ్ఞానమంతయు నాకు నూతనముగనే కన్పట్టుచున్న”దని సంతయముతోఁ బల్కెను. అత రామకృష్ణుడు, “వత్సా! నీకు భయములేదు. గుంటలో దిగిన చో మత్తగజేంద్ర మందలిసీతిని చల్లచెదరుచేయును. కాని అదియే గంగాస్రోతస్సులోఁబడిన నలజడియే యుండదు. అట్లే నీహృదయము గంగాస్రోతస్సునంటిది. భగవత్ జ్ఞానగజేంద్రము నీ హృదయమునఁ బ్రవేశించి నిన్ను చలింపఁజేయఁజాలకున్నది. ఇతరశిష్యులలోఁబడి, చలనము, నూతనవికాసము గల్గి, అలజడికి హేతువైన”దని రామకృష్ణుడు వదించును.

ఒకసారి, నిర్మలాద్వైతతత్త్వములోఁబడి, నరేంద్రుఁ డిట్టి ప న్యసించెను. “ప్రపంచనిర్మాణమంతయుఁ బైశాచిక హేత్వాధారము. నేనైన నింతకన్న ముంచిలోకమును సృజింపఁగలను. అయినను, మనకు

భగవంతునం దనంతభక్తిప్రేమలుండి, సర్వము భగవన్నయమనియు, నేనే సర్వము చేయుచుంటిననియు, నానాజననమరణాదికముల ఫల హేతువును నేనే యనియు, నమ్మి, సర్వమును భగవదైకార్పితబుద్ధితోఁ జేసినచో బంధములు నశించును ”

నరేంద్రు నెవరైన దూషించుచుండ విన్నచో శ్రీరామకృష్ణుఁడు సహింపఁడు. వెంటనే, “నరేంద్రుని దూషించుట శివనింద యని తెలియు”మని గర్జించును.

ఈవిధముగా రామకృష్ణుఁడు నరేంద్రునకు, భగవద్జ్ఞానబోధ చేసి, క్రమముగాఁ గాలీయర్చననుండి, “తత్త్వచుసి” జ్ఞానముతోనికి దింపి, “శివోహమ్” మంత్రముపదేశించి, వేదాంతమృగరాజుగా మార్చివైచెను. రామకృష్ణునితోట మాటవెడలినదే తడవుగా, విమర్శించి నరేంద్రుఁడు భక్తిపురస్సరముగా గ్రహించి, రామకృష్ణతుల్య జీవనమునకై పరితపించుచు, నద్వైతతత్త్వసిద్ధికై దినదినప్రవర్ధితజ్ఞానాధికుఁడై, పెంపొందుచుండెను.

నరేంద్రుని శిష్యత్వము బహుచిత్రమైనది తీవ్రనాస్తికవాదిగా నాతఁడు రామకృష్ణుని దర్శించెను. ఆతీవ్రత నాతఁడు కొంతకాలము నిల్చి, రామకృష్ణుఁ డేమిచెప్పినను, పరిపూర్ణాస్తికాశయపూరితమగుటయే కాక, బాహ్యనిగ్రహరాధనరూపమయియుండుటచే, వెంటనే ప్రతిఘటించెడి యవసర మాతనికి తప్పినదికాదు. కాని ప్రతిఘటించిన ప్రతిపర్యాయము రామకృష్ణుఁడు తన యాన్యార్థికవికాసముచే నాతని హృదయము నావరించిన వాదాభిలాషను, నాస్తికతను, క్రమముగా మార్చుచువచ్చెను. నరేంద్రుని హేతుభూతశేముషీ ప్రభావమును, క్రమముగా నణగఁదొబ్బి, సహజజ్ఞానధురీణుగు హృదయమునకుఁగల గ్రంథుల నొకటి వినుక నొకటి, రామకృష్ణుఁడు

విడకొట్టనారంభించెను. ఆయాపరిణామాంతరువు లెల్లగడచినవో వెనుకనే చెప్పఁబడియుండెను. ఆతనిహృదయ మెల్లు వికసించి పరి పూర్ణతనందెనో ముందు తెలియును.

నరేంద్రుని హృదయపరివర్తనమును బాగుగాఁ దెలిసికొనుట కు నరేంద్రునితో రామకృష్ణునెమట కూర్చుండునెడఁ గొంత సాధ్య మగును. భగవద్దర్శనముచేసినగురుశిష్యుల మనోభావములు తెలియు టెంతకష్టమోకదా !

ఇదివఱకున్న ప్రతిఘటనభావము లన్నియు నరేంద్రునియందు లీనమైపోయి, బహిఃప్రకటనమును మానుకొన్నవి. నరేంద్రునిహృదయములేచి, శ్రీరామకృష్ణహృదయముతో నెట్లెక్కికీర్తివింపనారంభించినదో, శ్రీరామకృష్ణునివచనములే చెప్పును శ్రీరామకృష్ణుఁ డొక సారి, భగవంతునిఁగూర్చి మాటాడుచుండఁగాఁ దడేకదృష్టితో నరేంద్రుఁడు వినుచుండియు విననిచానివలెఁ గూర్చుండెను. “నరేంద్రా ! నేఁ జెప్పవాక్యములు విను”మని శ్రీరామకృష్ణుఁడాదరముతోఁ బల్కెను. “నీమాటలు వినుటకు నే నిచటకు రాలే”దని నరేంద్రుఁడు బదులుచెప్ప, “మఱెందులకువచ్చితి” నని రామకృష్ణుఁడు మఱల ప్రశ్నించెను. ఈప్రశ్నకు నరేంద్రునిహృదయము ప్రేమపక్షములకట్టుకొని, తివ్రవఁ బైకెగసి “నీచే నే నాకర్షింపఁబడితిని. అందుచే నిన్ను నేఁ జేరిమించితిని. నిన్నుఁ జూచుటకే నేను వచ్చితి”నని సమాధాన మిడచు. వెంటనే బ్రహ్మనందభరితుఁడై, రామకృష్ణుఁడు లేచి నరేంద్రునిఁ గాఁగిలించికొనెను. తదాలింగనముతోడనే గురుశిష్యభేదభావ మంతరించినది. దేహస్మృతినెఱుంగనియాత్మ ప్రేమలత లొఁడారుల నప్రయత్నముగా నల్లుకొనినవి. శ్రీరామకృష్ణుఁడు శ్రీమన్నారాయణావతారమని నరేంద్రుఁడు నమ్మెను. శ్రీరామకృష్ణుఁడు యథార్థ గ్రంథము. అగ్రంథపత్రములలో భగవంతుఁడు చిత్రింపఁబడి

యున్నాడని నరేంద్రుడు తలచెను. ఆశువువార తోడిశిష్యులతో ముచ్చటించుచు, నరేంద్రుడు, “శ్రీరామకృష్ణుడు డొక ప్రేమావతారమూర్తి” యని వచించెను. శ్రీరామకృష్ణుని బుద్ధివైశిష్య మెట్టిదో పిచ్చినమ్మకమునుగూర్చి యుపన్యసించుటయు, బిచ్చినమ్మకమే యని యాతడు చెప్పినపుడే నరేంద్రునకుఁ దెలిసెను. నరేంద్రుఁడేమిమాట్లాడినను, శ్రీరామకృష్ణుడు “నీవుచూచితివా” యనియే ప్రశ్నించును. చూచుటయే, సత్యప్రత్యక్షదర్శనమే శ్రీరామకృష్ణుని బోధన, నరేంద్రుడు తెలిసికొన్నది.

ఒకనాఁడు సంకీర్తనముచేయువిధానము రామకృష్ణుడు శిష్యులకు బోధించుచుండెను. అందఱు గదిలోఁ గూరుచుండిరి. నరేంద్రుడు మృదంగమును వాయిచి, అలసి వసారాలోనికిఁ జనెను. రామకృష్ణుడు సమాధినుండి లేచి, నరేంద్రుడు లేడని చెప్ప విని, “ఏమియుఁ గొఱత లేదు. ఆత్మాగ్ని నాతడు ముట్టించి వెడలినాఁడు. ఇక నాతఁ డెచ్చటనున్న నేమి?” యని వచించి, తనధైర్యమును ప్రేమ లొంగదీయ వడివడి వసారాలోని కరిగి, “నరేంద్రా! నీవేమి యిచట పల్కుచుంటి”వని యడుగ, “మానవసామాన్యుల కర్థము కాని మహావేదాంతతత్త్వమునుగూర్చి మాటాడచుంటి”నని నరేంద్రుడు బదులిడెను. ఆమాట విని రామకృష్ణుడు నవ్వి, “నీయిచ్చ వచ్చినదీతిని మాటాడుము. కాని ప్రేమమయమగు భక్తియు, విశుద్ధ తర్కయుక్తమగు జ్ఞానము రెండు నొకటియనిమాత్ర మెఱుంగుము. కాని రెంటిలో భక్తిమార్గమే సుకరము. ఇది తెలియు”మని వచించెను. ఈబోధనామృతమును నరేంద్రుడు ద్రావి, మత్తిలి, గురువుననుసరించుసూచనను పార్థసతోఁ గలిపి, “అవును! తత్త్వజేతవలె వాగ్విజృంభణము చేయు టనవసరము. తల్లీ! నీయవ్యాజప్రేమచే నన్ను ప్రేమోన్మాదనిజేయవా”యని వచించి “నేను హామిల్టను

చదువుచుంటిని. పాండిత్యసహితముగ నజ్ఞానమే సకలతత్త్వజాత్రముల కంతము, మతమున కాదియని యున్నదని నరేంద్రుని యొక శిష్యునితోఁ బలెక్కును.

నరేంద్రుని హృదయములోఁ దాఁకికాంక్షురము యున్నాల్లి తములై ప్రేమాంకురములు మొలకలెత్తెను. నరేంద్రుని నఖండధిష్ఠాపదీకము కాంతిరహితమై యారిపోయినది. తాఁకికనాదఘోష యణఁగిపోయినది ! బుద్ధి, మానసాదీంద్రియములు, నిర్మలప్రేమ మయ భక్తికిరణప్రసరణసాధనములుగా మారినవి. భగవద్దర్శనైకలా లసత్వ మాతని కధికమై పోయినది. శ్రీరామకృష్ణగుకరందభాండము నాతఁడు త్రావుటకై నిశ్చయించుకొని, ఆప్రయత్నము నాతఁడు వీడుచో లోకము తనమూలమున మోసపోవునని తలంచెను. ఆరామ కృష్ణజ్ఞానామృతభాండమునకు, బయటికిఁ బ్రవహించుగొట్టముగా నరేంద్రుఁడు మారనారంభించెను.

ఇరువదినాలుగవ అధ్యాయము.

నరేంద్రుని మూర్తిమత్త్వము: ఆతఁడు రామకృష్ణుచే నెట్లు గాఁజూడఁబడెను ?

ఇంతవఱకు మనము నరేంద్రుని హృదయపరిణామక్రమంబును తెలిసికొంటిమి. ఆతనిమూర్తి యెట్లుండెనో తెలిసికొను టవసరము కాక పోదు.

సాధారణముగా మహాపురుషులబుద్ధి, మానసము, ఇంద్రియములు, శరీరావయవములు, నాత్మతేజఃప్రకాశమున కనుసూలముగా నేయుండను. ఆత్మజ్యోతి యఖండముగా వెల్లివలయునా నరేంద్రుని శరీరము పరిపూర్ణాంగసౌందర్యరాశియై యేలయుండదు ?

ఇప్పుడు నరేంద్రుఁ డనాఘాతపుష్పమురీతిని యకావనసం
పత్పరిపూర్ణుడై, యెక్కుడుపొడుగు, నెక్కుడుపొట్టియుఁగాక, సమా
నాన్నత్యముచే నలరారుచుండెను. ఆతనివిశాలవక్షస్థలము రేఖలు
దీర్చినట్లున్న యాతనిపరివ్యాప్తభూమధ్యభాగము, నాతనిధవ
ళాంబుజపత్రనేత్రములు, నెంతయు గంభీరముగ నున్నవి. సౌందర్య
మంతయు నాతని యాకర్షణాంతచక్షుర్యగమ్ముననే యిమిడియున్నది.
అని యోగినేత్రములు ఆతనిదృష్టి యోగిదృష్టి. ఆదృష్టియే చూ
పఱ నాకర్షించినది.

ఆతఁడు పల్కునపుడు ప్రపంచమున నాతఁడు తప్ప వేతెద్దియుఁ
గన్నట్టదు. ఆతనిమాటలు మోహనబాణములవలె, నెట్టిహృదయ
మునైన నరికట్టఁగలవు. ఆతనిశరీరము కొంచెము స్థూలమై దైర్ఘ్య
మునకు సరిపోయి, లావణ్యమును పెంపుచేసెను. సర్వావయవములలో
నొకవిధమగు దివ్యశక్తి నిరంతరము, కెరలి క్రేళ్ళురుకుచున్నట్లుం
డును.

కాని యాతనిముఖమే యెన్నటికి మఱువరానిది. మానసాం
తర్గతములైన వివిధవిచిత్రభేదాభిప్రాయము లాముఖపటమున, విస్ఫు
ష్టముగాఁ జిత్రింపఁబడును. మల్లికానుకుశభావశ్యము నధఃకరించు
నాతనిగదపంక్తి, హృదయపారిశుద్ధ్యమును, నిశ్చితనిగూఢదృష్టిని
వెలిగ్రక్కుచుండును. కాని యాతఁ డాధ్యాత్మికావలోకనములో
నున్నపు డాతనిముఖము భీతిప్రదమైయుండును. మిత్రబృందములో
నున్నపు డాతనివదనమున బాల్యోత్సాహకళ, నిరాడంబరత్వము
వ్యాపించి, యద్భుతరసము నొలికించుచుండును. ఆతనిముఖస్థితి
కొన్ని వేళలఁ బరిపూర్ణసంగరహితత్వమును వెలిబుచ్చి, మిత్రబృందము
ను దూరమునకు వెడలనడచును. ఆతని కార్యక్రమమున కడ్డకల్గించు
మూర్ఖలోకమును గూర్చి తలఁచినపు డాతని నానాశయమలనండి, మ

హదావేశపూరితతీక్షణిశ్వాసములు లోకమును కంపింపఁజేయునట్లు
బయల్పడును. పరమేశ్వరైకార్చితఫలబుద్ధితో నాతఁడు గీతములు
మృదుకంఠమునెత్తి, మనోహరముగా నాలపించునపు డాతనియాస్వము
భక్తిప్రపూరితమై పూర్ణచంద్రమండలమును కళంకిత మొనర్చును.
ఈవిధముగా నరేంద్రుని మూర్తిమత్వము నిర్మింపఁబడి సర్వజన
మనోరంజకముగా, నయ్యైతేళల భక్తిజ్ఞాన వైరాగ్యహాస్యరసములఁ
బ్రదర్శించుచు నొతయు దర్శనీయంబయి యుండును

తన సవిత్కరధీమహిమ హృదయాంతర్గర్భితప్రేమజ్యోతిచే
నలంకరింపఁబడినదాది, నరేంద్రుఁడు తానొకమహాకార్యమును చేయు
వలసియుండెనని నిశ్చయించుకొనెను. పరిపూర్ణాత్మనిశ్వాస మాత
రిలో మూర్తీభవించినది. భగవత్తుల్యమూర్తి యగు శ్రీరామకృష్ణుని
హృన్నివసితజ్ఞానామృతమును లోకమునఁ జని చూపు నమ్మహా
భార మాతనిమీఁదనే పడుచున్నదని యాతఁ డప్పుడే గ్రహించి,
అట్టి యద్భుతము తనకే యబ్బెనని, తనలోఁదాను మెచ్చుకొనుచుం
డుచు. శ్రీరామకృష్ణదివ్యఫలరసము, నరేంద్రశుకరాజముఖమ్మున
నప్పుడే, నరేంద్రుని కళాశాలావిద్యార్థిబృందములోఁ జొరనారం
భించినది. ఆతనితో మాటాడువారు, నాతనితో గలసికొనువారు,
చూచువారు, వినువారు, నాతనిఁగూర్చి ప్రసంగించువారు నఖిండా
ధ్యాత్వికావేశపూరితులై, పరమార్థైకదృష్టిలాభమునకై, జీవితముల
వెచ్చింపవలయునని యుద్రిక్తులగుచుండువారు

తన యాత్మనిశ్వాసమును గూర్చియుఁ దన భారమహాదశను
గూర్చియుఁ దనమిత్రమండలితో నాతఁ డిట్లు ప్రసంగించుచు “మీరు
పెక్కుచదువునెడ న్యాయవాదులు, వైద్యశేఖరులు, న్యాయాధి
పతులు కానగును. ఆగుఁడు. నామార్గమును మీరు చూచెదరుకా
క.” నరేంద్రుఁడు శ్రీరామకృష్ణదర్శనలాభహీనుడై, వివేకా

నామందు కాకున్నచు, తానుకోరినట్లు కేశవచంద్రసేనునివంటి మహా నాయకుఁడైన నయి యచేకసాసుముల నాకర్షించి యుండెను నాఁడు. కాని కేశవచంద్రునిమించి, లోకము నరికట్టు సనాతనధర్మ సందేశికుఁడై, పర్వసంగపరిత్యాగచక్రవర్తియై నూతనభారతభాగ్య నిర్మాణాధారుఁడై, నరేంద్రుఁడు వెలుఁగవలసి యుండెను. బ్రాహ్మస మాజము లో నాతనికొదరో మిత్తులుకలరు. కేశవచంద్రసేనుని, నవబృందానననాటకమున నాతఁడు యోగిపాత్రను ధరించినపుడు, శ్రీరామకృష్ణుఁడుసయిత ముచటికరుదెంచి, చూచి నరేంద్రునితో, “నరేంద్రా! ఆకుస్తులతోడనే నామొద్దకొకమారువచ్చి పా”మ్మని ప్రేమాంతరంగుఁడై పల్కెను.

నరేంద్రుని జగద్విఖ్యాత వివేకానందునిఁ జేయఁగల్గిన వాతని బాధించినదారిద్ర్యము, శ్రీరామకృష్ణదర్శనమును. దారిద్ర్యమును విచుపనాఁగలి యాతని సామాన్యహృదయహూమిని దున్ని, నిర్మలిన ముచేసి, నిర్నిధనప్రేమబీజములనాటి, వెడలిపోయినది. ఆబీజాంకుర ములను శ్రీరామకృష్ణ పరమహంస తనయఖండ జ్ఞానామృతరసము చేఁ దడిపి, పెంచి, లోకమో గునై కాధ్యాత్మికఫలసంతతికాల నాలము చేసి, చెల్వొందెను. శ్రీరామకృష్ణనరేంద్రులకుఁ గలతారతమ్య ములఁ గూర్చి నరేంద్రుఁడే యిట్లు చెప్పియుండెను. “జ్ఞానులు చూచు ట కసహ్యముగానుండును. భక్తు లవశ్యదర్శనీయులు. రామకృష్ణుఁడు బ్రాహ్మమునకు భక్తాగ్రేసరుఁడు. ఆతర్యమున జ్ఞానమూర్తి. నా హృదయ మనంతభ క్తిమయము. కానినా బ్రాహ్మదృష్టి జ్ఞానరూపము.”

మహాపురుషులు మార్మగర్భమునుండి వెల్వడినదాది, వారు చేయనగు కార్య మెట్టిదో, దానినే దృష్టినిడుకొని, వారికి లోకమంతయు నడై నిలచినను, ప్రాణాంతమైనను, మత్తెట్టి యెట్టిఘోరవిపత్తు లు వృత్తుక మీఁదఁబడినను, ఉర్రకుంబము నెక్కవలసినవచ్చినను,

మొటికెకము నగ్నిజ్వాలామయగుండమున నులుకవలసివచ్చినను చలింపక, ధర్మమార్గముననే, సత్సవరణినే, మృగేంద్రగాంధీర్వముతోఁ గార్యరంగమునఁ గాల్వెత్తి, ముందునకేపోయి, తమజీవితగన్ముక్తావమును చేరునాచాక విస్తాంతిగొనరు ఆహా! వారిదేకదా! ధన్యతనుజీవితము వారిచరితమేకదా దివ్యామృతము !

(శ్రీ)రామకృష్ణుఁడు త్రికాలసంవేది. పూర్వము మహాపుంగవులకుఁగల దివ్యవృత్తి యాతవికమితముఁగాగలదు. దక్షిణేశ్వరవరమునఁ దాను నిశ్చలసమాధిలోనుండఁగా నరేంద్రజననపూర్వ మొక కాంతిగోళము, వారణాశీపురోపరిభాగమున, వియత్తలమునుండి బయలుదేరి, గంగానదీప్రవాహముయీనుగా కాలీసుట్టనగరమును జేరియదృశ్యమయ్యెను. అది గూచి రామకృష్ణుఁడు, “నామిత్రుఁ డిపు డుదయించినాఁ”డని తలఁచెను. మరొకప్పుడు నిశ్చలసమాధిమగ్నుఁడై, యూడి, (శ్రీ)రామకృష్ణుఁడు, తనవిగ్రహము దివ్యజ్యోతిర్మయబాలాకృతివహించి, దేవతలు, సిద్ధులు, మహర్షులు, భక్తాగ్రేసరులు, నివసించు వోగనుపభంబునకెగసి, కడకొక అఖండపచ్చిదానంద దివ్యతేజోగోళముతోఁ బ్రసేశించి, కొంతసే పీఠులాడి, కాలీకారుణ్యవశమున, నాశ్చైక్యముచేదక, వెనుకకు మఱలి, సప్తసిమండలమునుజూచి, యాదొక్కవిఁగని, తనయఖండగ్గిచే నానవిసమాధినుండి మేల్కొల్పివిల్చెను. ఆచుహ్ని, యల్లన నేత్రములు విప్పి మఱుచటిక్షణముననే మఱల సమాధిలో నిమిడిపోయెను. కాని (శ్రీ)రామకృష్ణబాలజ్యోతిర్విగ్రహ మూరుకొనక మఱల మహ్నాని మేల్కొల్పు, నాతఁడు కన్నులు మఱలఁదెఱచి, యొకజ్యోతినుండి యొకకిరణమును బయటికంపెను. అత రామకృష్ణుఁడెట్లునుకొనియెను. “ఈమానవలోకమమ్ము హాత్ముని దివ్యజ్యోతిని భరింపఁగల్గు సమయము రా లేదు. ఈకిరణమే, లోకమును మోగొప్పఁజేయు సమృతకార్యములు చేయఁగలదు.”

వేళొకప్పుడు, గాఢసమాధిలోఁ దానొకమహర్షి వర్త్యుఁగాంచి విస్మితుఁడై, “నరేంద్రా! నరేంద్రా!” యని కేకవేయఁగా నాఋషి కండ్లు తెరిచెను. దానినిఁ జూచి, కామస్థవంశసాగరచంద్రబింబమై, కలకత్తాలో జనించిన నరేంద్రబాలుఁ డాతఁడే యని నిర్ణయించుకొనెను.

ఆయానివయములఁజూచి, నరేంద్రుఁడు సప్తర్షిగణములో నొకఁడనియు, లోకకళ్యాణమునిమిత్రము భూలోకమున నవతరించు ననియు, నాతఁడే నరేంద్రుఁడనియు, దూరదృష్టిదెలిసికొనియేయుండెను. ఆదృష్టి ననుసరించియే, ప్రథమమున, నరేంద్రుఁ డాతనిదర్శనమునకై వచ్చినపుడు, “నరేంద్రా! వచ్చితివా! నీకొఱకే నే నెదురుచూచుచుంటిని. ఇన్ని నా శ్లేల యాలసించితివి. ఇంక నాజన్మోద్దేశము సఫలమైన”దని యాతని నిదివఱ కెఱింగియున్నట్లే రామకృష్ణుఁడు పలికియుండెను.

నరేంద్రుఁడు రామకృష్ణునిశిష్యాగ్రగణ్యుఁడైనపుడు, “నరేంద్రునాదర్శము గూఢరహిత పరబ్రహ్మము. ఆతఁ డాత్మజ్ఞానిబృందములో వీరాగ్రేసరుఁడు. ఎంతమందిభక్తులు నాకడకువచ్చిరి. నరేంద్రునితుల్యుఁడింకొకఁడు లేడు శిష్యులలో నొకఁడు దశపత్రపద్మము, వేళొకఁడు శతపత్రపద్మము, నైనచో నరేంద్రుఁడు సహస్రపత్రపద్మము. శిష్యులందఱు సాధారణపానపాత్రములగుచో నరేంద్రుఁ డనంతసాగర స్వరూపుఁడు. నరేంద్రుఁడెద్దాసమీఁద నాధారపడువాఁడుకాఁడు ఆతఁడు నిరంతరస్వచ్ఛందమూర్తి. ఆతఁడు సభావేదికపై నుండి, యుపన్యసించుచో నొకయాధ్యాత్మిక విద్యుత్తరంగము నాహ్వాదయము నుఱ్ఱుఁతలూగించు”నని యాతఁడు వచించెను.

వేళొకసారి శిష్యకోటితో ముచ్చటించుచు “ఈబాలుని మీరందఱు చూచితిరికదా! అతనిముఖమున నిష్కాపట్యము, నిరా

దంబరత్వము, నెట్లునెల్లుచున్నవో ! ఆతఁడు నిత్యసిద్ధులలోనొకఁడు. ఆజన్మబ్రహ్మజ్ఞాని నరేంద్రుని మించినవారెవరు ? ఆతఁడు వేదము లోఁజెప్పఁబడిన హోమపక్షిపాటివాఁడు. ఆహోమపక్షి, యెట్లాకస మున విహరించుచు గ్రుడ్లవీస, నాగ్రుడ్లు సగముదూరము భూమిపై పుపడి, కియన్మధ్యముననే, ఆత్మకతనవేగజాతోష్ణముచే, చిన్నము లయి, పక్షి శాబకములయి, మఱుఁ బైకెగిరిపోవునో, అట్లే నరేంద్రుఁడు నిశ్చలసమాధి ముద్రావస్థనుండి, బ్రహ్మలోకమునుండి, లోక కళ్యాణహేతువుచే భూలోకమున నుద్భవించియు, పంచభూతవిషయ వాంఛ లాతనిం దాఁకకమునుపే, బ్రహ్మజ్ఞానానందనిలయమునకు తీర్చిన నెగిరిపోనుంకించుచున్నాఁ"డని రామకృష్ణుఁడు వచించెను.

మఱియు నింకొకసారి, యితరచుహానాయకులతో నరేంద్రుం బోల్పుచు, "కేశవచంద్రసేనుఁడు, విజయగోస్వామి వీరిలోజ్ఞానము ప్రదీపమై వెల్గుచున్నది. కాని నరేంద్రునిహృదయములో జ్ఞానము సూర్యవిఃభాకృతిని ప్రజ్వరిల్లుచున్న"దని యాతఁడు వక్కాణించి యున్నాఁడు.

నరేంద్రుఁడు దార్శిద్యపిశాచమాన కెరయై, కష్టపరంపరల కాహుతియై, విలపించుచున్నతఱి, రామకృష్ణుఁ డొకశిష్యునాతనికి సహాయమొనర్పుమని కోరెను. అది నరేంద్రుఁడవిని, "అయ్యా ! నాసంగతి నాతని కేలచెప్పినా"రని తీవ్రముగాఁ బల్కుఁ, "ఓనరేంద్రా ! సర్వము నీకు వేనే చేయఁగలనని యెఱుంగవా? నీకొఱకు నేను బిచ్చ మైన నెత్తెద"నని ప్రేమామృతము చిందునట్లు రామకృష్ణుండు బదులు చెప్పెను.

ఆసనుయముననే, రామకృష్ణుఁడు నరేంద్ర నికుటుంబమును దార్శిద్యమునుండి కాపాడుమని ప్రార్థించియున్నాఁడు. కాళీదేవిప్రత్యక్షమై "నరేంద్రున కేమియు భయములేదు. నరేంద్రునికుటుంబమున

కెట్టిలోపము కలుగ"దని వచించెను. నరేంద్రు నెంతప్రేమించినను, నాతఁ డెప్పుడైన నొకనిముసమైన కలుషహృదయుడైనచో రామకృష్ణుఁడు కనిపెట్టెను. కని యాతఁడేదే నిచ్చినచో ముట్టఁడు. ఏమిమహా దీక్ష యోగదా ! కలుషమునంట నాతఁ డెట్లు పరితపించెనో !

ఇదుయైదవ అధ్యాయము.

శ్రీరామకృష్ణు నొన్నత్యము: గమ్యస్థానోన్ముఖత.

ప్రస్తుతప్రపంచమున నొక్కటే వనముగలదు. అదియే ఆత్మ ప్రకాశభాసురంబగు దక్షిణేశ్వరము. అచ్చటజరుగు ప్రతిచర్యయు నాత్మప్రభావవికసనహేతువే. అచ్చట వినఁబడు ప్రతిధ్వనియు నిండియిచోరుల వీపులంబడు చటపులనినాదమే. అచ్చట కన్నట్టి ప్రతివిగ్రహము, శ్రీమన్నారాయణావతారస్వరూపమే ఒక్కమహా పురుషు ననంతజ్ఞానవ్యాప్తిగల లచట నూటలూరి, మోహబద్ధమైన లోకమును చైతన్యము క్తముఁ జేయుచుండును. ఆతఁడే శ్రీరామకృష్ణుఁడు. అట్టి వనములో నిరంతరము జీవింపఁగల్గుభాగ్య మబ్బు జన్మ మెవరు కోరకుండ నుండఁగలరు ?

శ్రీరామకృష్ణుని శిష్యులందఱు పుణ్యమూర్తులే. కాని, పాపాంధుల నాతఁ డెక్కుడు పూజించును. ధైర్యము, సాహసము, బలము, నివియే వానికి వలయునవి. పాపభూయిష్టములైననుసరే ! ఏలన పాపబుద్ధులబలం బెన్నటికైన సన్మార్గమునకుఁ ద్రిప్పఁగలననెడు ధైర్య మాతనికిఁ గలదు. కలుషాంధఁ డాతనిద్వప్తిలో, సత్యముచే, స్వాభావికముగా సంయమిశ్వరుఁడే ! పాపమనున దున్నదని యాతఁ డంగీకరింపఁడు. కా. తితమందు లెట్లొకకాలఁబున నుండఁగలవు? నిరంతరాత్మప్రకాశభాసురమే లోకము. ఇక సందేహమునకుఁ దావెయ్యది ? యని యాతఁడు ప్రశ్నించును.

సోదరీమణులుగూడ ననేకులు రామకృష్ణపదారవిందములఁ బూజించుచుండువారు. అందొక్కకాంత రంభాసదృశసౌందర్యవతి. ఆమెనుగూర్చిన వివరము లెవ్వయుఁ దెలియవు. ఆమె దక్షిణేశ్వరమున కరుదెంచి, రామకృష్ణుని సేవించెను. రామకృష్ణుని కామెయందు భగవదంశ ప్రత్యక్షముగాఁ గన్పట్టెను. ఒకసమయమున నాతఁడామెను చేతితోఁ దాఁకెను. ఆమె వెంటనే నిశ్చలసమాధినిమగ్నయై, తెలివివచ్చినవెనుక గురుచరణములమీఁదఁబడి, కాలీనామస్మరణ మొనర్చెను.

గోపాలమాతయను నొక నారీరత్నము గంగాతీరమున నొక పర్ణకుటీరములో నివసించుచుండెను. ఆమె గోపాలబాలునిఁ బుత్రభావముతోఁ బ్రేమించుచు సన్యాసినియయ్యెను. దక్షిణేశ్వరములో నున్న రామకృష్ణుని నామమాచి, బాలునిఁగాఁగాంచి, “గోపాలా ! గోపాలా !” యని కేకలిడెను. ఆమె నాతఁడు, “తల్లీ! మాతా!” యని పిలిచెను.

మహమ్మదీయసన్యాసశ్రేష్ఠులు కొందఱు, నానక్ గురు శిష్యులు కొందఱు, క్రైస్తవమతాచార్యులు కొందఱు, రామభక్తులు కొందఱు, శ్రీరామకృష్ణుని దర్శించి, వారివారి యిష్టదైవతముల నాతనియందుఁ గాంచి, శిష్యులై యాతని సేవించిరి. రామకృష్ణదర్శన మాత్రముచే వార లఖండతత్త్వజ్ఞానప్రాప్తి గాంచిరి.

హిందూనాటక రంగ నిర్మాతయు, షేక్స్పియ్యరు తుల్యుఁడు నని ప్రఖ్యాతివహించిన గిరీశబా బచటికివచ్చి, శ్రీరామకృష్ణుని దర్శించెను. గిరీశబాబు లోక మెల్లఁబ్రతిష్ఠిన నట్లనుభవించిన మహాభోగి. కాలీదేవాలయములో శ్రీరామకృష్ణుని మాతృప్రార్థనాసంబంధాత్యంతపరిచితపే నుపూర్వకకంఠనాదముచు విని, యబ్బురమంది, “ఈతఁ డొక చోరనాయకుఁడైనఁ గావలయు, లేక నొక

మహర్షియయిన నగు"నని వచించెను. ఒకతూరి గిరీశబాబు శ్రీరామ కృష్ణనొద్ద కరుదెంచి, "అయ్యా! నాపాపనిముక్తికై నే నేమి చేయ వలయునో తెల్పుడు. నే నొక ప్రాపంచికపురుషుడననియు, కలుషాంధుడననియు మీరెఱుంగుదురుకదా!" యని ప్రశ్నింప, "నానా మమును దినమునకు మూడుమారులు తలఁచిన ముక్తుడవగుదు"వని రామకృష్ణుడు బదులుచెప్పెను. అంత గిరీశబాబు "అయ్యా! నాపరిస్థితులలో మిమ్ము మూడుసారులు తలఁచుకొనుకొని నాకు లే"దనెను. మఱల గురువర్యుడు, "రెండుమారులు తలఁపఁగలవా?" యని ప్రశ్నించెను. అదియు సాధ్యముకాదని గిరీశబాబు వచించెను. "ప్రాసాదినమున కొకసారియైన నన్ను జపింపు"మని రామకృష్ణుడు వచింప దానికిని గిరీశబాబు బంగీకరించలేదు. "అట్లైనచో మదర్పితబుద్ధివై చరింపుము. నీమోక్షము నాహస్తములం దున్న"దని రామకృష్ణుడు వచించెను. శ్రీరామకృష్ణుని నిష్కల్మషబోధనమున కచ్చెరువంది, యింటికి వెడలి, దినమున కొకసారియైనఁ దలంపఁజాలనని చెప్పిన గిరీశబాబు, ప్రాణాంతమువరకు శ్రీరామకృష్ణనామసారాయణమును నిరంతరముఁజేసి, తన్నామస్మరణముతోడనే ప్రాణములు విడిచెను. అంత్యదినములలో నాతఁడు మహాయోగివలె వర్తించెను. శ్రీరామకృష్ణుడు మంచిచెడుగులను పుణ్యసాపములతో బంధించెడు. బలము దుర్బలత్వముక్రింద భాగించును. అఖండబలోపేతుఁడే భగవద్దర్శన మేనాటికైనఁ జేయఁగలఁడు. బలహీనుని కీలోకమునఁ దావులేదని యాతఁడు వక్కాణించును.

ఈవిధముగా, శ్రీరామకృష్ణనొద్ద కనేకవైద్యశేఖరులు, పండితులు, కవీశ్వరులు, మహాప్రవక్తలు, భక్తులు, స్త్రీలు, పురుషులు, బాలురు, నన్నిమతంబులువారు వచ్చి, వినమితశిరస్కులై, యమిత భక్తితో భజించుటయు, సాపులు, పుణ్యులు, కలుషమతులు, నిర్మల

చిత్తులు ననుభేదము లేకుండ, ననంత కారుణ్యమృతధార నందఱమీఁద
సమానముగ నాతఁడు చిలికించుటయుఁ జూచి, సరేంద్రుఁడత్యంత
శ్చర్యభుక్యుఁడై, తానట్టిమహాగురువరేణ్యున కగ్రశిష్యుఁడై జన్మించు
భాగ్యమబ్బినందుల కమితానందమంది, యాంతర్యమున నంతయో
గర్వించుచుండును. ఎట్టిమహాపురుషులచటికరుదెంచినను సరే రా
మకృష్ణుని పరిపూర్ణప్రేమపాత్రత సరేంద్రునికిఁగాక మఱెవ్వరికిలేదు.
ఇదియే సరేంద్రుని కానందహేతువు. కాని సరేంద్రుఁడెట్టివాఁడు ?
“నాగురువు లేనిదే నేనెవఁడను ? నామరహితుఁడనే!” యని యాతఁ
డత్యంతవినయభూషణుఁడై వచించును.

ధనాధిక్యముచే విఱిగిగుచు, మేము భగవద్భక్తుల మనుకొను
వారలను శ్రీరామకృష్ణుఁడు గౌరవించఁడు. అట్టివారల నాతఁడు,
“దౌష్ట్యక్రిమిమయవృద్ధమృణ్మయరూపులు మీ”రనివచించును. ఒక
ప్రజానాయకుఁడు రామకృష్ణునికడ కరుదెంచి, యాతనితత్త్వమును
గూర్చి హేళనఁజేయ, “నిన్నుప్రజలు పూజింతురుగాక ! నాకు నీ
గొప్పతనమెద్దియుఁ గన్పట్టదు. అల్పమానసముతోఁగూడిన అంత్య
జాతిజనుఁడే నీకన్న మే”లని తీవ్రముగాఁ బల్కెను. అట్లన్నను, రా
మకృష్ణుఁడన్నమాటలు వారిహృదయములలోనున్న నిజపరిస్థితుల ప్ర
తిబిఃబములగుట వా రాగ్రహింపక, తమ కాలుష్యము నడంప రామకృ
ష్ణునే ప్రార్థింతురు. భగవత్పుత్రులకు ధనముతోడను, పేరుప్రతి
ష్ఠలతోడ, నాగ్రహములతోడను పనియేమి ? ఇవన్నియు వారలకుఁ
దృఢసమానములు. నిష్కల్మషమానసమే వారికి వలయునది. కేవల
పాండితీమహిమయు నవసరములేదు. గ్రంథము లంధతను పోఁగొట్టఁ
జాలవు. అట్టిచో నెట్టిపాడితశ్రేష్ఠులు రామకృష్ణుని సేవింపక తప్పినది
కాదు.

ఇట్టినిరాడంబరత్వము, వాంఛాఖండనము, ఇట్టి ధనికనిరాసము, పాండిత్యప్రకర్షాసహనము, నిట్టి యశోలాసత్వనిరాకరణము, నిర్భయవాక్సాపత్తి, యిట్టి ఆత్మ-మౌత్కారైకామలినజీవితవిధానము, నరేంద్రుని హృదయమున శాశ్వతముద్రలై నరేంద్రునిమూర్తిమత్వమునకు స్వయంప్రకాశ స్వయంవ్యక్తిత్వము లొసంగెను.

శ్రీరామకృష్ణుడు దూషణభూషణ తిరస్కారాతీతుఁడు. అతఁడొకసారి నరేంద్రునితో నిట్లు వచించెను “బాలుఁడా! వినుము! భగవద్భక్తులఁగూర్చి ప్రాపంచికఋషులనేకులు కుభాషలాడుదురు. కాని యప్పుడు మనమేమిచేయవలయును? వెనుకాడి పర్వెత్తి మొఱుగుచున్న కుక్కలనుజూచి, సరకు చేయక రాజమార్గమున నడచు మత్తగజే ద్రంబుచాడున సంచరింపవలయును. ఆగజేంద్ర మా కుక్కలయటపులను చెవినిపెట్టక, తనమార్గమున నయ్యది పోవును. నరేంద్రా! ప్రజలు నిన్ను దూషించునపుడేమి తలఁచెదవు?” వెంటనే “మొఱుగుచున్నకుక్కలగుఱుపుగా వారిని తలఁచెద” నని నరేంద్రుడు బదులుచెప్ప “కాదు! కాదు! నీవంతవఱకుఁ బోవనవసరములేదు. వారిని లెక్కచేయకుము కాని ప్రతిమానపుని నారాయణస్వరూపముగాఁదలఁపుము. పరమేశ్వరుఁ డండఱలో నివసించి, యనేకరీతుల వర్తించుచుండును. ఒకడు మహర్షి నారాయణుఁడగుచో నింకొకఁడు కూరనారాయణుఁడు కావచ్చు”నని రామకృష్ణుడు మందలించెను.

ఈమాటలు హృదయమునఁ బాతుకొనియుండుటచేతనే నరేంద్రుఁడు స్వామివివేకానందుఁడై, ధనమదాంధీభూతులగుకైస్తవులొకని దూషించినపుడు శాంతిభావము వహించి, వారిని దీనించెను వారలలోమాత్రము భగవంతుఁడు మూర్ఖనారాయణుఁడై యుండలేదా?

ఒకమారు నరేంద్రుడు వివిధచతుములఁ గూర్చి, విచుర్పించుచు భూతపిశాచార్చకులంగూర్చి దూషింపనారంభించెను. అది రామకృష్ణుఁడవిని, “బాలుఁడా ! ప్రితిగృహమునకు నొకదొడ్డిగుమ్మము కూడఁగలదు. ఆగుమ్మమునుండి లోని కేలప్రవేశింపరాదు. నీవు చెప్పినట్లు సింహద్వారమునుండి లోనికరుగుటయే శ్రేష్ఠమని నేను సంగీకరింతునుమీ”యని ప్రితితోఁబల్కు నరేంద్రుఁడెంతయు నట్టి ప్రేమపూరితవాక్యములచే బద్ధుఁడగును.

శ్రీరామకృష్ణుఁడాత్మస్థాపితాదర్శములఁ గూడ సంశయించును. “తల్లీ? ఇది నిజమగుచో నాపురుషుఁడిటకు వచ్చుఁగాక” యని కాళీమాతను ప్రార్థింప యథార్థముగా నాపురుషుఁడప్పుడే ప్రత్యక్షమయ్యెను. వేటొకవారి, “ఈసత్యము నిక్కమగుచో నీతాయి, కప్పవలె నెగురునట్లు చేయుము, తల్లీ” యని యాతఁడు వేడ, సత్యదృఢతముగా నాతాయి కప్పవలె గంతులిడెను.

ఇట్టి ప్రత్యక్షస్వీయానుభవముల శ్రీరామకృష్ణుఁడు నచించుట నరేంద్రుఁడాయనుభవముల నక్షతిహతముగా గ్రహించి, గురుతుల్యజ్ఞానమూర్తి కాఁగోరి; వివేకానందుఁడై, తా నట్లు సఫలుఁడయ్యెనో చూపియున్నాఁడు.

శ్రీరామకృష్ణునికడ నరేంద్రుని శిష్యత్వ మేనాఁడు ప్రారంభమయినదో సరిగా నిర్ణయింప వీలులేదు. తనహృదయముమీదఁ జేయిపెట్టి, రామకృష్ణుఁడు నరేంద్రుని గతస్మృతునిఁగాఁజేసినదాది నరేంద్రుఁడు శిష్యత్వమంగీకరించెన గాని, పరిపూర్ణముగా నాతని సంశయము తీరువఱకు నిశ్చయమగు శిష్యబుద్ధి నరేంద్రునకుఁ గల్గలేదు. ఆసంశయవిచ్ఛేదమైనను కొలఁదిమాసములలోనే జరిగిపోయెను. కాబట్టి నరేంద్రుఁ డాదినుండి శిష్యుఁడనుటలో ననుచితములేదు.

ఇప్పటికి నరేంద్రుని శిష్యత్వ మారంభమై, యించుమించుగా నాల్గువత్సరము లయినది. మొదటివత్సరములో నాతఁ డరుదుగా గురుదర్శనము చేసెను. రెండవయేట నాతఁ డధికముగా గురుసన్నిధినే కాలముగడపెను. మూడవయేట శిష్యుఁడు గురు సేవైకలగ్నమనసుఁ డయ్యెను. నాల్గవయేట నరేంద్రుఁడు గురునివిడిచినదినములు చాల తక్కువ. ఐదారువత్సరములలో నరేంద్రుఁడు గురుతుల్యుఁడయ్యెను. ఆటవసంవత్సరాంతమందు, “నీవు భగవంతునిఁ జూచితివా?” యని మొదట నరేంద్రుఁడు ప్రశ్నించినపుడు రామకృష్ణుఁ డెట్టిసమాధాన మొసఁగెనో, శిష్యుకోటి తన్ను ప్రశ్నించినపు డాతఁడును, “నేను భగవంతునిఁ జూచినాను, చూపఁగల”నని చెప్పఁగల్గు నాధ్యాత్మిక మృగరాజముగా మారెను. శ్రీరామకృష్ణుఁడు పండ్రెండువత్సరములు వెచ్చించి, ఆత్మక్షేత్రమున నిందియముల నెరవేసి, పరబ్రహ్మాంకు రముల మొలిపించి, వృద్ధిచేసి, సాధనాంబువులచే బోషించి, కాపించిన భగవత్ఫలం బనుభవింప నరేంద్రుఁడు వారసుఁడై జన్మించెను. వారసత్వమును దానొక్కఁడే యనుభవింపలేదు. లోకమంతకు విరి విగాఁ బంచిపెట్టెను. జ్ఞానరత్నఖనిని దోచుకొనిపోవు కామినీకాంచనచోరవరులమూఁక నప్రతిహతముగా జయించి ఆధ్యాత్మికసామ్రాజ్యమును స్థాపించి, ఆసామ్రాజ్యమును వ్యాప్తి చేయుటకై, రామకృష్ణుఁడు నరేంద్రునకుఁ బట్టముగట్టెను. శ్రీరామకృష్ణుఁ డాత్మానందసాగరమున ముగ్ధి, వివిధజ్ఞానమణినిచయంబుచు బయటఁబెట్టి, నామణి గణంబుల నాధ్యాత్మిక భేక్షుకసంతతికి నరేంద్రుఁ డమితముగా దాన మొసర్చి కృతార్థుఁ డయ్యెను. శ్రీరామకృష్ణుఁడు సత్యజ్యోతి. ఆజ్యోతిచే నరేంద్రుఁడు సమస్తాత్మదీపముల నారిపోకుండ వెల్లించెను.

శ్రీరామకృష్ణనాత్మసత్యాంశములు నరేంద్రునిహృదయము మీఁద వరుసగా నైదేండ్లు ముదితములై, భ్రమరకీటన్యాయ

* ముగా, నరేంద్రుని శ్రీరామకృష్ణునిగా మార్చినవి. సకలహిందూ తత్వసారసంగ్రహస్వరూపుగా శ్రీరామకృష్ణుని నరేంద్రుఁ డతిస్పష్ట దృష్టితోఁ జూచి తనినిచెందెను. తాను జూచిన దృశ్యమునే పాశ్చాత్యఖండములలోఁ బ్రదర్శించి, “అత్యుత్కృష్టమగు యథార్థమత్యంత తనూత్కరూప”మని నిరూపించెను. ఎన్ని వేలమంది పాపాంధులను, శ్రీరామకృష్ణుఁడు మునిసత్తములఁ జేసివైచుట తనకట్టెనుట నరేంద్రుఁడు చూడజేదు.

శ్రీరామకృష్ణుని భాగవతదృష్టి యెంత సూక్ష్మాతీసూక్ష్మమై నదోకదా! సర్వప్రపంచము భగవంతునిశరీరమనియు, నందలి తరుపు వ్విఫలాదు లిదివఱకే పరమేశ్వరున కర్పితములైనవనియుఁ, దలఁచి, యాతఁడు, “పుష్పములకోసి, విగ్రహముల కర్పించుటెంతవెట్టి”యని భావించును. కొన్ని వేలల నాతఁడు పచ్చికమీఁదనడువఁజాలఁడు. ఆతృణములు భగవత్కళలని యాతనితలంపు. ఒకఁడొకని తన్నినచో నాతనిఁగొట్టినట్లు భావించును. పేదలను చూచి, తనకుక్షి కాలుచున్నట్లు తలఁచి, మధురబాబును జూచి, “వారినిఁ బోషించినచో నా కాకలి మాను”నని వచించును. ఇంక నున్నతభావసమాధిలోనున్నపు డాతఁడు, భూమిమీఁదఁబడినప్రతియడుగు తనగుండెమీఁద వేయఁబడి నట్లుహించును. ఏలనఁ దానే సర్వభూస్వరూపమని భావించును.

శ్రీరామకృష్ణుఁడు నిరంతరాత్మారాముఁడు. తా నెప్పుడుతలఁచిన నేస్థితిలోనై న నుండఁగలఁడు. ఈరామకృష్ణుని దివ్యానుభవములన్నియు నరేంద్రుఁడు గాంచెను. అట్లు గాంచుటలోఁ దన సవితర్కబుద్ధిని విసిర్జించెను. వానిని జీర్ణించుకొనుటకు హృదయకవాటములను తెఱచి విడిచెను. రామకృష్ణుఁడు ధనకోశమును కాపాడు రాజసైనికునివలె, నరేంద్రునిఁ గాపాడెను. భగవంతునిఁగూర్చి వినుట, తెలిసికొనుట, ధ్యానించుట, తర్కించుట, యాయంతరువులన్నియు నరేంద్రుఁడు

ద్రునికిఁ గడచిపోయెను. శ్రీరామకృష్ణుఁడు భగవంతునిఁజూడఁగల దృష్టిని, యితరు లొకపున్నము నెట్లీయఁగలరో, అట్లు ప్రసాదించఁ గలఁడు. అట్టిప్రత్యక్షదృష్టిని ప్రసాదించుచుని, నరేంద్రుఁడు గురుని ప్రార్థించెను. అట్టిదృష్టిని నరేంద్రునికిఁ గొలఁదికొలఁదిగా లభించుచుండెను. తనశక్తినిఁ బరీక్షింప నొకనాఁడాతఁ డొకశిష్యునిఁ దలమీదఁ జేయిపెట్టెను. ఆశిష్యుఁడే యభేదానందస్వామియై యిట్లు వర్ణించెను. “నరేంద్రుఁడు నన్ను తాకినపు డొక యాధ్యాత్మికవిద్యుచ్ఛక్తితరంగ గము నాశరీరమును జొచ్చినట్లయ్యెను వెంటనే గతస్మృతివై నేననంతధ్యాననిష్ఠలోఁబడి, యిదివఱకు భక్తుఁడనై నను, నాఁడు మొదలు మహాద్వైతతత్వమూర్తి నయితిని.”

నరేంద్రునిశిష్యత్వము నాల్గువత్సరములు గడచినపుడు, రామకృష్ణునికంఠములో వ్రణము బడులుదేరి, కలకత్తాకుఁ జేరువనున్న కాసిపురమునకు బస మార్చఁబడెను. ఆవ్రణబాధను జూచి, యొక శిష్యుఁడు “గురువరా ! నీవు మహాయోగివికదా ! నీశక్తిచే దాని నేల తొలగించుకొన”వని ప్రశ్నించెను “బాబుఁడా ! నామానసమును కాళీమాత కర్పించితిని. మఱల నీయెముకలప్రోవగు తుచ్ఛశరీరము లోనికి నాహృదయమును దిగలాగఁజాల”నని రామకృష్ణుఁడు వచించెను.

నరేంద్రుఁ డొక రామకృష్ణున కవసానదినములు వచ్చుచున్నవని గ్రహించి, తనకు నిర్వికల్పసమాధివర మొసంగుమని గురువును ప్రార్థించెను. గురువును, తత్సమయ మానస్సమగుచున్నదనిగ్రహించి యూరకుండెను.

ఇరువదిఆటవ అధ్యాయము.

నరేంద్రుని జ్ఞానసంగ్రహణవైఖరి : శిష్యబృందముతోని నరేంద్రుడు.

“పరమాత్మ యొక నామముచే బంధింపబడవలయునా? యా పథగవదారాధన యాపరహితపరమాత్మాభిప్రాయమును బాధించునా? యాపసహితుడు యాపరహితుడు ననుమాట లిరహితములు. భగవంతుం జూడవలెననెడి మానవునిగాఢతమవాంఛ, నాయాసరూపారూపభావము లరికట్టజాలవు. మూత, పరబ్రహ్మము నెవరెండు నాసత్యనామములే. సత్యమును యాపముగాఁ జూచిన నేమి? యాపరహితముగా నెఱింగిన నేమి? యాపారూపాతీతముగా గ్రహించిన నేమి?” ఇదియే రామకృష్ణునిబోధన. ఇదియే వివేకానందుని బోధనమును. మానవులు నామములచే సంధీభూతులగుదురు. అభిప్రాయములు మనస్సును కలవరపఱచును. ఏదియెట్లు నను మానవునియొక్క అతీంద్రియవాంఛ యొక్కటే. వాంఛితమునొక్కటే. బంధింపఁడగు మానవుడు, సర్వబంధరహితమూర్తియగు భగవంతుఁ డగుటయే !

ఈవిధమగు బోధనామృతమును గ్రోలుచు నరేంద్రుడు దక్ష జేక్వరవనమందును, కాశిపురవనమందును, శ్రీరామకృష్ణపదారవిందైకలగ్నమానసుడై గూర్చుండెను. ఆతఁడు శ్రీరామకృష్ణుని బోధనల నిట్లు గ్రహించెను. “అన్నిమతము లాభగవంతునిఁ జేర్చుమార్గములే. భగవంతునిఁ జేరవలెననెడివాంఛయందన్నియునొక్క-కోరిక నే కోరుచు నొక్కరీతినే పఠింపించుచున్నవి. గర్హింపఁదగిన దెన్నియు లేదు.”

కాని నరేంద్రుని నెట్లయెదుట తన్నత్యంతము నాకర్షించి పురికొల్పిన దేవతముగాదు, జ్ఞానమునుగాదు, సిద్ధ్యగాదు, మోక్షాదియనుగాదు. సాక్షాత్పరమేశ్వరుని యగు శ్రీరామకృష్ణుని దివ్య

విగ్రహమే. ఏత ద్విగ్రహార్పిత సర్వజీవనుడై, న రేంద్రుడచంచలుడై, కూరుచుండెను ఏయేమతము లేయేసంఘము లెట్టి యెట్టి దివ్యాదర్శములు చూపినను మానవత్వ పరిపూర్ణుడై, భగవద్భావసాక్షాద్దివ్యమూర్తియై, ప్రదర్శితమయిన శ్రీరామకృష్ణుడే యాతని కన్ని యాదర్శములు, మతములు, సత్్యాంశములు. వేదవిద్యయు నరేంద్రునికి, శ్రీరామకృష్ణునిలో బయల్పడిన విస్పష్టతను ప్రదర్శింపజాలక పోయినవి.

శ్రీరామకృష్ణునిలో సమాధి, భగవంతుడు, భగవంతునిఁ దెలియు నిరంతరయాతన, నందుమూలమునఁ గాంచనగు, నిర్మలాత్మ ప్రశాంతి యిదియే నరేంద్రునకుఁ గన్పట్టినది. బ్రాహ్మసమాజములో నున్నప్పుడు తాను దలపోసిన అవ్యక్తాధ్యాత్మిక చింతనాపరత్వ మాతని విడిచి వెడలిపోయినది. మతమన, మతానన, బుద్ధిసాధన, తత్త్వ విచారణ, యిష్టోయ్యుఁగావనియు, నపరిపూర్ణుడగు మానవుఁడు పరిపూర్ణత్వమందుటే, అనఁగా, బరిపూర్ణమూర్తియగు పరమాత్మ స్వరూపము తానేయని యెఱుంగుశక్తి వార్జించుటేయని నరేంద్రుఁడు తెలిసికొనెను.

మతమన సశాశ్వతతననువాంఛామోహఖండనముచేసి స్వయంవ్యక్తిత్వస్వయంప్రకాశములచే వెల్లొందుటయేయనియు, భోజన నిద్రాస్త్రీపురుషభేద, మరణభయాదిరజ్జుపరికల్పిత జాలగ్రంధులను మట్టుమూలముగా ఛేదించి, విజయలక్ష్మిం జేకొనుటయేయనియు నట్టిరణరంగమున నింద్రియవైరివీరుల నుఱుమాడిన విజయమూర్తులే, ప్రపంచమాడినుండి బయటికింద్రోసిన భగవద్భక్తాగ్రేసరబృందరూప మనియు, నరేంద్రుఁడు నిర్భయముగా, నిస్సంశయముగా, దెలిసికొని, శ్రీరామకృష్ణుడట్టిభగవత్తుల్యమూర్తులలో నొకఁడని గ్రహించి, అట్టిసంగతిఁ దా నెఱుంగుకొనకలంకమునకై మాన

సాంతరమున నాతయు సంతసించును. సరేంగుడు శ్రీరామకృష్ణ సజీవభగవద్గ్రంథమునుండి, 'మానవుడా! నిన్ను నీ వెఱుంగ'మను వాక్యమాల చదివి జపించుచుండెను. వేఱుసిద్ధాంతములు, వేఱుమతభేదములు, వేఱుసత్యము లాతనికి నర్థముకాలేదు యధార్థపదార్థతీవ్రతమదర్శనోత్సాహమును, తత్సాధనావశరమగు నాత్మపరాయణత్వ సమున్నానమే మతమని సరేంగుడు గ్రహించెను.

ఋరబ్రహ్మమునకు నాతని యైక్యముచుగోరు జీవనిష్కల్మష పాంఛకుఁగల యనినాశేబంధమును సరేంగుడు గాంచెను. నిశ్చయముగ భగవంతునిఁ జూడవలెననియెడి కోరికలో మానవుడు తన్మయుఁడై పోయినచో భగవంతుడు ప్రత్యక్షమయితిరును.

బంధము వేనిమూలమునఁ గల్గుచున్నది? మానసాదీంద్రియములవలననే! మోక్షమో? మానసాదీంద్రియములవలననే. ఎట్లు? ప్రాపంచకవిషయములమీఁదఁ బర్వెత్తు నింద్రియములను వెనుకకులాగి, మలినముకడిగి, భగవంతునిమీదికిఁ ద్రిప్పినక్షణముననే మోక్షము పొందెను.

శ్రీరామకృష్ణుఁడొక యవతారమూర్తియూ? కాఁడా? యను సామాన్యమానవుల భ్రాంతిలో సరేంగుడు పడలేదు శ్రీరామకృష్ణుఁడెవరైనను సరే. శ్రీరామకృష్ణనిధ్యానము, ధ్యానముద్రలో 'తల్లీ! తల్లీ!' యని కన్నులువఱవలుకాప్పుట, ఆతనిభోజనవిధానము, నిద్ర, ప్రతినిమేషప్రవర్తనము, నివన్నియుఁ పరంజ్యోతిం జేరబడు గిడు కార్యములుగా నాతనికిఁ గన్పట్టెను. శుష్కసిద్ధాంతములాతని కనన్యాయమైనను. మానవవార్త నాపరంజ్యోతికడకుఁ గొంపొంగల దివ్యవార్తావహుని విగ్రహమును, శ్రీరామకృష్ణనందాతఁడు దర్శించెను. అట్లుదర్శించి, మానవుడు స్వకీయాకుఁరితప్రయత్నముచే సకలబంధములఁ ద్రొవ్వెనైది, భగవద్దర్శనము చేయఁగల నుచు.

శక్తియని నరేంద్రుడు కన్గొనెను. మానవశక్తి కట్టిప్రయత్నమొక సాధ్యమౌ అంతప్రయత్నము శ్రీరామకృష్ణునం దాతఁడుగాంచి, తాను నట్లుచేయనేర్చుకొని, ఆధ్యాత్మికసందేశమును లోకమునకొసంగఁగల స్వల్పఫలమునే పొందఁగల్గెను. కాని నరేంద్రుఁ డొక్కటిమాత్రము పొందఁగల్గెను. శ్రీరామకృష్ణు నవితర్యాత్మనివ్యజ్ఞానమాధురిమలో శ్రీచైతన్య ననంతభూతప్రేమ, శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యునఖండధిషణా బ్రహ్మరత్న జ్ఞానకాంతి, బుద్ధభగవాను నప్రతిమాన విశుద్ధజీవనప్రవృత్తి, వీనియొక్కరుచిని నరేంద్రుఁడు గాంచఁగల్గెను.

శ్రీరామకృష్ణు నవతారపూరుషునిగా నర్థము చేసికొనుటలో సామాన్యమానవకోటియొక్క మార్భ్యమునుండి బయల్పడ నరేంద్రుఁడు యత్నించెను. సర్వస్వపూరుడగు భగవంతుఁడొక్క యల్పమానవునం దెట్లుండఁగలఁడని, సామాన్యుల భ్రమ? కాని, ఆద్యంతరహితమూర్తి యగునాపరమాత్మ, యేయాకృతిలోనిల్చిన, వానికంతము బాధ మున్నగునెట్లు సంభవింపఁగలవు? ఇదియే నరేంద్రుని భావము గాదు. ఆతఁ డింక నున్నతపదంబునకుఁబోయి, సమస్తప్రాణులలో ను భగవంతుఁడుండి, పరిపూర్ణాత్మశక్తిప్రకటనావకాశములకై వేదియుండెనని గ్రహించి, యాసందేశమునే యాతఁడు ఖండంతరముల కేగినపుడు; “ప్రత్యాత్మ సహజముగా భగవద్గర్భితము. ఆ యంతర్భూతుఁడగు భగవంతునాంతర్యమున నాత్మ తెలిసికొనుటయే పరమావధి”యని గంభీరభాషణములతో వక్కాణించి యున్నాఁడు.

శ్రీరామకృష్ణునికి శిష్యులనేకమందికలరు కాని, యాతని నిశ్చయప్రేమపాత్రతం గన్నవారలు కొలఁదిమందిమాత్రమే గలరు. అట్టివారలలో నారాయణాంశ యితరులలోఁ గన్న నెక్కుడు స్పష్టముగా నాతనికిఁ గన్పట్టెను అందుచే నాతఁడు వారిని ప్రత్యేకానురాగముతో

గారవించి, ఉత్కృష్ట యధార్థవిషయముల సాధనవిధానముల వారికిఁ దెల్పును.

శిష్యబృందము రెండువిధములుగా భాగింపఁబడెను. గృహస్థ శిష్యబృందము. బ్రహ్మచారిబృందము. బ్రహ్మచారులు పదు నెన్నఁడు గురు కలరు. ఈబ్రహ్మచారియువకబృందమే, వివేకానంద స్థాపితమైన రామకృష్ణమతసంస్థకుఁ బునాదియై, శ్రీరామకృష్ణనిసందేశమును లోకమంతటఁ జాటుటకై, సర్వసంగపరిత్యాగ మొనర్చినది. ఐనను గృహస్థశిష్యకోటియు నద్భుతమగు సహాయముచేయుకున్నచోయువకుల యత్నములు విఫలములయ్యెడివే! వీరందఱియందు నరేంద్రుఁడు సోదరప్రేమపూరితుఁడై చరించెను. శ్రీరామకృష్ణనిర్యాణానంతరము, వీరిందఱు నరేంద్రునే యూతఁగాఁగొని వర్తించిరి.

గృహస్థశిష్యకోటిలో నరేంద్రునిచుట్టమైనరామచంద్రదత్తుఁడు మహాభక్తుఁడు. అతఁడు జీవితాంతమున సన్యాసాశ్రమము స్వీకరించి, మఱియు గార్హస్థ్యధర్మములను యథోచితముగ నెఱవేర్చెను. రామకృష్ణ సనంతరమునఁ గలకత్తానమీసమున నీతఁడు యోగధ్యానమును నొక యాశ్రమమును నిర్మించెను.

బారానగరమందుఁగల రామకృష్ణమఠమును పోషించి, విల్పి నమహానుభావుఁడు సురేంద్రనాథమిత్రుఁడు నాగమహాశయుఁడు, బలరామబోసు మహాభక్తులు. తత్త్వవేత్తలు. శ్రీరామకృష్ణుఁడు “నరేంద్రుఁ డొరనుండి తీసినకత్తి”యని చెప్పినపుడు విని, నరేంద్రుని పాదములకు సాష్టాంగము సల్పినవాఁడే నాగమహాశయుఁడు. నరేంద్రుఁడు శివావతారుఁడని నాగమహాశయు నుద్దేశము. నాగమహాశయుఁ డఖిడాద్వైతవేదాంతి సర్వములో నాతఁడు భగవాతునిఁ జూచిన దివ్యపూరుషుఁడు. ఒకనాఁ డొక సర్పమువచ్చి శిష్యులభయకంపితులఁజేయ, “రమ్ము! తల్లీ! రమ్ము! నీరొద్దమున కరుగు” మని

నాగమహాశయుఁడు భక్తి పూర్వకముగా వచింప, సర్పము వెంటనే వెడలిపోయెను. నాగమహాశయునిఁగూర్చి యనేకములగు నద్భుత గాథలుగలవు. మహాత్ములలో నాతఁ డొకఁ డనుటకు సాధియము లేదు.

బలరామబాబు భక్తకుటుంబములోనివాఁడు. జమీందారుఁడు. తన ధనమంతయు శ్రీరామకృష్ణార్పణముచేసి, సగృహముననే శిష్యులనందఱను పోషించినాడు.

గిరీశ చంద్ర ఘోషునిఁ గూర్చి యిదివఱకే చెప్పఁబడెను. రాణి రాస్మణి యల్లుడగు మధురబాబు రామకృష్ణు నఖండముగాఁ బ్రేమించెను.

సురేశబాబు, బలరామబాబు, కాళీపదఘోషు వీరి మువ్వరను, రామకృష్ణుఁడు శివునియొక్క దాసులని పిలచెడువాఁడు. వీరు మొదట పాపప్రవర్తకులు. గాని వారిని రామకృష్ణుఁడు మహాత్ములంజేసెను.

మహేంద్రనాథగుప్తుఁడు వీరందఱకన్న నుత్కృష్టుఁడు. శ్రీరామకృష్ణజీవితచరిత్రము నాంగ్లవంగభాషలలో నాగిసి, శాశ్వతకీర్తి నార్జించెను. గ్రంథకర్త దానను నహంభావమును సహింపఁజాలక యమ్ సర్వేశ్వరుని పుత్రుఁడు, శిష్యుఁడు నని చెప్పికొన్న మహాపురుషుఁ డాతఁడు. మూర్ఖునివిద్యాశాల స్థాపించి విద్యాసేవచేసిన మహాపురుషు డాతఁడు. ఇంకను శిష్యులనేకులుగలరు. మనోమోహన్ కేదార్, చుణి, కిశోరి, దేవేంద్ర, అక్షయ, నవగోపాల్, అతుల, నవచైతన్య, మహేంద్రముఖర్జి, ప్రియముఖర్జి, హరిన్ ముస్తఫి, నిపిన్, నిత్యగోపాలగోస్వామి, అధర్, వైకుంఠసన్యాల్, ఉపేంద్ర, హరమోహన్, మున్నగు వారందఱు, నున్నతవిద్యాపారంగతులు, ప్రజారంజకులు. వీరందఱు రామకృష్ణుఁ డమితముగాఁ బ్రేమించినాఁడు.

రామకృష్ణుని శిష్యుడగు రక్కల్ అనువాతఁడు, రామకృష్ణ మతసంస్థకు ప్రప్రథముఁడై పేరుగాంచిన బ్రహ్మానందస్వామియమ్యె ను బాబూరామ్స్వామి ప్రేమానందుఁడు; యోగి, స్వామి యోగా నందుఁడు, నిత్యనిరంజనుఁడు, నిత్యనిరంజనానందుఁడు, (ఈతఁడమెరి కాలో బోధించెను. రామకృష్ణసంస్థకు కార్యదర్శి) హనుమాన్ మహాదేరుడని రామకృష్ణునిచే బేరుగాంచిన, సోషి, చెన్నపట్టణము లో రామకృష్ణమఠమును స్థాపించిన రామకృష్ణానందుఁడు; హరియను నతఁ డమెరికాకేగి బోధించిన స్వామితుక్రీయానందుఁడు; వృద్ధగోపాల దా, స్వామి అద్వైతానందుఁడు; కాళియనునతఁ డమెరికాకేగి, రామకృష్ణమఠమును స్థాపించి, అఖ డసేవచేసిన స్వామి అభేదానం దుఁడు; తాగకుఁడు కాకేలో రామకృష్ణమఠమును స్థాపించి, దాని కధ్యక్షుఁడైన శివానందుఁడు; గంగాధరుఁడు మూర్ఖిదాబాదు జిల్లాలో ననాధశరణాలయము, వృత్తివిద్యాశాల స్థాపించి పేరుగాం చిన స్వామి అఖండానందుఁడు; శారదుఁడు, అమెరికాలో బోధించి ప్రథమహిందూదేవాలయమును నిర్మించిన ధీశాలి, శారదానందుఁడు; లాటూయనునతఁడు స్వామియగృథానందుఁడు; తులసీయను నతఁడు బెంగుళూరిలో రామకృష్ణమఠాధ్యక్షుఁడైన, నిర్మలానందస్వామి; సుబోధనుఁడును బోధానందస్వామి; యిట్లందఱు స్వాములై, వివిధ దేశములలో వివిధమతసంస్థలస్థాపించి, ఆత్మార్పణముల గావించిన ధీరులు. వీరందఱును శ్రీరామకృష్ణుని పరిపూర్ణప్రేమపాత్రులు శ్రీరామకృష్ణుఁడు శ్రీమన్నారాయణావతారుడని నమ్మి, యాతఁడు కోరినమానవసేవయంచే తమమోక్షమును గాంచిరి.

కాని, నరేంద్రదుసికంటెను ప్రేమపాత్రితగన్న శిష్యత్వము నాజ్ఞించిన నింకొక వ్యక్తిగలదు. ఆమెమె రామకృష్ణుని కన్యాభార్య యగు శ్రీశారదాదేవి. కాళికామత లోకమున కెట్లో; శ్రీరామ

కృష్ణమరసంస్థ కామె యట్లుగా మాతృదేవి యయినది. ఆమె శ్రీరామకృష్ణునకుఁ దాను భార్యనన్నమాట మఱచినది. శ్రీరామకృష్ణుఁడు గురుదేవుఁడని యామె నమ్మెను. చర్మదేహమును ధరించిన కాళికాదేవీయే శారదాదేవియని రామకృష్ణుఁడు భావించి యట్లుగా నడచెను. పరస్పర మెన్నడు విస్మరించి యెఱుఁగరు. ఆమె పాతివ్రత్య ప్రభావమును వర్ణించుటకు మానవులకు శక్తిచాలదు. ఆమె శ్రీరామకృష్ణుని గురువర్యునిఁగాను, శిష్యులను పుత్రసంతతిగాను, చూచి చేసినసేవ తలంచిన యానాటి సీతామహాదేవి, చంద్రమతీదేవి, సావిత్రిమాత జ్ఞప్తికి రాకమానరు.

శిష్యకోటిలో నొకఁడు శారదా రామకృష్ణుల సంబంధమును గూర్చి సంశయించి, యొకనాఁడు పరీక్షింప, సర్థరాత్రి వారిచర్యలను రహస్యముగాఁ బరికించెను. ఆసమయమున శ్రీరామకృష్ణుఁడు మహాభావసమాధిమగ్నుఁడై 'తల్లీ! తల్లీ!' యనిపిలచి శారదాదేవిపాదములకడఁబడి, నాష్టాంగ మొనర్చి, నేత్రము లశ్రుపూరితములు కాఁబలవించుచుండుటఁ గాంచి, సంశయ విచ్ఛేదమై, వారి నెక్కుడుగౌరవముతోఁ జూడసాగెను. ఆసంగతిఁగని, శ్రీరామకృష్ణుఁ డాతనితో, "నన్ను నీవు పరీక్షించుటలోఁ దప్పులేదు. అట్లు చేయకున్నచో నీకు నాయందు నమ్మక మెట్లుండగల"దని మందస్మితవదనుఁడై పల్కెను.

శారదాంబ యేకారణముచేతనైన నొకించుక యసంతృప్తురాలైనచో, రామకృష్ణుడు తనలోని స్త్రీభావము వక్రీతగాంచినదని పలవించి, నిర్వికల్పసమాధిలోఁబడి, కాళీప్రసన్నతఁ గాంచువఱకు తృప్తినొందువాఁడు కాఁడు.

నరేంద్రుఁడు శారదాదేవిని, కన్నతల్లికన్న నెక్కుడు గౌరవప్రేమలతోఁ జూచి, యామెనుండి విశేషజ్ఞానము నాఙ్గించెను. నరేంద్రుఁడు కన్నతల్లిని సోదరులను విడచి, సర్వచంగపరిత్యాగముచేసిన

వెనుక, నాతని కాధ్యాత్మికజీవనములో మఱల నిర్మలముగా గార్హస్థ్య ధర్మములబోధించి జననీజనక వాత్సల్యము వర్ణనాతీతప్రేమతోఁ జూపి, యాదరించినవారు శారదారామకృష్ణులు. శారదాదేవియు నరేంద్రునిఁ బుత్రరత్నముగాఁజూచి యాతని కనేకవిధముల బోధించి, పెంచి పెద్దవానినిఁ జేసినది.

ఇరువదియేడవ అధ్యాయము.

కాశిపురవనము - బుద్ధగయ - ఘాజిపురము

మహాపురుషుల జీవితము లత్యద్భుతములు. భగవంతుఁడు, నా నినిఁ జేరుమార్గమును బోధించు మానవసేవ, తత్సాధనముల కష్ట వచ్చు శరీరమానసాదుల నరికట్టట, ఇవియే వారిజీవితములందుఁ దేజోవంతములై మిరుమిట్లు గొల్పుచుండును. లోకము, మోహము, నిందియవిషయములు, యాతన, దుఃఖము వారి నెదుర్కొని ఆత్మనినాశమునే పొందుచుండును. దాంపత్యము, ధనము, స్త్రీపురుషభేదము, వాదము, యశోవాంఛ, దూషణభూషణతిరస్కారములు, ఆగ్రహము మున్నగునవి వారి ప్రపంచములో నామరణకఠిన్వశితౌపాత్రములు. వారినామ్రాజ్య మాత్మసామ్రాజ్యము. ఆసామ్రాజ్యమును స్థిరముగాఁ గాపాడునైనికులు, ఆనాత్మపరాయణత్వము సర్వసంగపరిత్యాగము, పరిపూర్ణవిశుద్ధత, పాతివ్రత్యము, అస్థలిత బ్రహ్మచర్య వ్రతదీక్ష, నిరుపమాన భగవత్ప్రేమ యివియే.

ఆసామ్రాజ్యముల కధిపతియెవఁడు? నైర్మల్యము, సుఖదుఃఖ సమత్వము, నిష్కల్మషధ్యానముద్ర, అనంతప్రేమ, సమస్తప్రాణికోటి వాత్సల్యత, అకుంతితవైరాగ్యము, నివన్నియుఁ బరుగిడి, యొకని యందు మూర్తీభవించి, యాతనినే సామ్రాజ్యసింహాసనము నధిష్ఠింపఁజేయును. శ్రీరామకృష్ణుఁ డట్టి యాత్మసామ్రాజ్యచక్రవర్తిత్వ

పదవిఁగాంచి, నరేంద్రునికి యశావరాజ్యపట్టాభిషేక మొనర్చి, శిష్య బృందమును పైన్యకోటిగా నేలుచుండెను.

నరేంద్రుఁ డేతద్దాజ్యభారవహనార్హతను వహింప శుక్లపక్ష పాకరునివలె, జ్ఞానకళాభివృద్ధిఁగాంచుచుండ, శ్రీరామకృష్ణుని శరీరము, శిథిలత నొందఁజొచ్చెను. కలకత్తాలోనున్న వైద్యులసహాయము సులభసాధ్యమగుటకై దక్షిణేశ్వరమునుండి బస కాసిపురవనమునకుఁ మార్చఁబడెను. శిష్యకోటి నిద్రాహారముల వీడి, విశ్రాంతి మఱచి, కఠములోని వ్రణముచే బాధపడుచున్న గురునకు సేవ చేయుచుండిరి. వైద్యశేఖరులువచ్చి, మాటాడినచో ప్రాణభయము రాఁగలదని రామకృష్ణుని నియమించి వెడలిరి. కాని సూర్యకిరణ విస్తృతి నెవఁ డాపఁగలఁడు ? శ్రీరామకృష్ణునిహృదయకాసార మనంతజ్ఞానామృతపూరితమై, పైకుబుకుచున్నది. ఒకర క్తనూంసకల్పితశరీరముగోని యొకవ్రణబాధయా తత్ప్రపరణమున కడ్లువచ్చునది ? ఆజ్ఞానామృతరసపూరితసరంబున కరుదెంచిన, అజ్ఞానపిపాసాపీడితులయి, యల్లలనాడుచున్న మానవసహస్రంబులకు, నాయమృతమును చిల్కి, యెండిపోవుచున్న కుత్తుకలందడిపి, శాంతిఁజేకూర్చవలదా ? బుద్ధధగవానుఁడు, తన నిర్వాణప్రవేశసమయమున నెట్టిబాధనందుచున్న బోధించుట మాననా ? క్రీస్తుదేవుని, మేకులుకొట్టి కొఱతవేయుచున్నను, పరమాత్మబోధ చేయుచు మరణించలేదా ? ఒక్కమాటాడినను సద్యోమృత్యుభీతి గలదని వైద్యులు చెప్పినను, తాను నిక్కముగా నెంత యాతనపడుచున్నను, రామకృష్ణుఁడు బోధించుట మానలేదన్నచో నం దాశ్చర్యమేమి ?

తరువాత రామకృష్ణానందుఁడైన సోపిబాబుఁడు, గురువు ప్రక్కనే గూరుచుండి, గురుఁ డనుభవించుచున్న బాధలగాంచి, విచారపూరితుఁడయ్యు, గురుసేవచేయఁగల్గుభాగ్య మబ్బినందులకు

నానందముతో శుశ్రూష చేయుచుండెను. ఇతరు లందఱుఁగూడ నా సేవలోఁ బాల్గొనిరి. ప్రఖ్యాతిగాంచిన వైద్యశేఖరులువచ్చి శ్రీరామ కృష్ణుఁ డిఁక జీవించుటబద్ధమని పల్కిరి. అతని యపారకృపాప్రపూర్ణ వాక్యముల పిని, వైద్యులును మోహితులై చాలకాల మచ్చటనే నిలిచిపోయిరి.

ఈసమయమున గృహస్థశిష్యులు ప్రతిదినము తప్పకవచ్చి, గురుసేవ చేయుచుండువారు. శ్రీరామకృష్ణుఁడును యువకశిష్యబృంద మునకు సన్యాసాశ్రమ మొసంగి, గృహస్థులకు జ్ఞానబోధ చేయుచుండు వాఁడు. సన్యాసాశ్రమమును స్వీకరించిన యువకుల కొకొక్క కాషా యవస్త్రమును, కమండులును, భిక్షాపాత్రను నిచ్చి, విచ్చఱుత్తి తన కన్నము తెండసంపెను. వారును వెంటనే వెడలి, సంశయింపక, యింటికి నడిగి, బియ్యముదెచ్చివండి, రామకృష్ణునకుఁ బెట్టి, శేష మును తామును దినుచుండువారు. ఆబాలు రందఱు నున్నతమటుఁబ సభ్యులు, ధనాధికులునయ్య నట్లు భిక్షుకవృత్తి నవలంబించి తన్ను ప్రేమించుటఁ జూచి, శ్రీరామకృష్ణుఁ డంతరంగమున న తసించుచు రాజ్యాధిపతియగు బుద్ధుఁడు భిక్షుటనవృత్తిని వరించ తేదా? అదియే కదా! సత్యమగు సర్వసంగపరిత్యాగ సరణి! ఆత్మ ధనకులాధిక్యత, అహంభావము పోనడంచి, నిస్సంగత్వదృష్టితో నివృత్తిమార్గగాము లగువార లేకదా యతివతంసులు. నిక్కముచే శ్రీరామకృష్ణుఁడు త్యాగాగ్ని! శిష్యు లందఱు త్యాగాగ్నిజ్వాలలు!

శ్రీరామకృష్ణ సంత్యదినములలో శిష్యులందఱు, నాతని దుర్భరావస్థం జూచి, ఖిన్నులై, దుఃఖిసాగర నిమగ్నులైరి. మత్తినైర్యము పోయి, పిచ్చివారివలె వారు విలపింప వారాభించిరి. నరేంద్రు డెట్టి

పరితాపమందెనో యెవరు చెప్పగలరు? గురుబాధ తొలగింపఁ
దా నేమియుఁ జేయలేకపోతినిగదా యని ధృతిచెడి, నరేంద్రుఁడొక
రాత్రి, వసతిగృహముచుట్టు నేడ్చుచు, “రామా ! రామా !” యని
యటచుచుఁ దిరుగుచుండెను. ఆయాత్తనాదము విని, రామకృష్ణుఁడు
దగ్గరనున్న యొకశిష్యునితో, “నరేంద్రు నిచటకుఁ గొనిర”మని
వచించెను. నరేంద్రుఁడు గురుసముఖమునకు వచ్చి నిల్వ లేకపోయెను.
కాని రాకఁ దప్పినది కాదు. వచ్చి నిల్చిన నరేంద్రునిఁ జూచి, “నరేన్ !
నీ కెందుల కీతనిచార”మని రామకృష్ణుఁడు మృదలించెను. మఱియు
రామకృష్ణుఁడు, “ఈరాత్రి నీవు గడపినట్లు నేను పండ్రేండ్డొట్లు గడ
పితిని. ఆదినములు సుడిగుండములవలె వెడలినవి. బాలుడా ! ఒక్క
రాత్రిలో నీ వేరుచేయగలవు ?” అని పల్కెను.

కాశిపురవనపురములోనిగృహము భగవద్విశ్వవిద్యాలయముగా
మారిపోయినది. పండితోత్తములందఱుచట కరుదెంచిరి. తత్త్వశాస్త్ర
మచ్చట తుత్తునియలు చేయఁబడెను. భగవద్ధ్యానగానవిసోదములతో
కాలము నడువసాగినది. గురువరణముల కడకరిగి, “అయ్యా ! నా
హృదయరోగమును, మానసశాంతిని బోగొట్టుమం దేదైన నొసం
గు”మని నరేంద్రుఁడు ప్రార్థించుచు. ఆయగు కాశీదేవినే యడుగు
మని గురువు సమాధాన మొసంగును. ఒకసారి నరేంద్రుని బిలఁచి,
రామకృష్ణుఁడు, “కొందఱు నన్ను దేవుఁ డాదురే” యనుచుండఁగా,
“కొన్ని లక్షలమంది నిన్ను దేవుఁ డని పిలువనిమ్ము! నిన్ను దేవునిగా
నేనెఱుంగునం దాక నట్లంగీకరింపఁజాల”నని నరేంద్రుఁడు తీవ్రము
గాఁ బల్కెను. శ్రీరామకృష్ణుఁ డట్టియుత్తరముఁ గోరియే కదా
ప్రశ్నయిడినది? మఱియు నరేంద్రుఁ డిట్లనును; “నాకు దేవుఁడైన
నవసరములేదు. నాకు శాంతికావలెను. సత్యము, జ్ఞానము, అనం
తము, నివియే నావాంఛితములు.”

స్వామిబ్రహ్మచంద్రుడు డయిన రక్కల్ అనునతడు గురువు పడుచున్న బాధ చూచి, “అయ్యా! భగవంతునితో మాటాడి యింకను గొన్ని నాళ్లు మీశరీరము సెచట నిలుపుకొనరాదా?” యని ఈ శ్నించెను. “భగవంతు నిచ్చయే నాయుచ్చ! ఆన క్వేళ్ళవేచ్చయే జరుగుఁగాక!” యని చెప్పి రామకృష్ణుడు దూరకుండి, మఱికొంత సేపటికి “ఇప్పుడు నేనును నాతల్లియు నేకమైతిమి. నాలోఁ దల్లి, శిష్యుఁడు నిర్వురు గలరు. అందు శిష్యుఁడే, అనఁగా శిష్యభాగమే బాధనందుచున్న” దని వచించెను.

నరేంద్రుడు నిర్వికల్పసమాధిని బొందుసమయ మేతెంచినది. ఆతనికోర్కెలన్నియు నందే లగ్నమైనవి. ఒకనాఁడురాత్రి నరేంద్రుఁ డిట్లుకలగ నెను. “రమ్ము” నీకు గోపకాంతయగు రాధచూపెద”నని రామకృష్ణుఁడు పిలువఁగా నరేంద్రుఁడు గురువును వెంటాడఁ గొంత దూర మెగి, ఇంక నెచటి కరిగెదవనిపల్కి తానే రాధామాపమును ధరించి, రామకృష్ణుఁడు కన్నపైను. ఆనాఁడు మొదలు నరేంద్రుఁడు బ్రాహ్మసమాజములోని యే కేశ్వరోపాసనాగీతముల విడిచి రాధాగీతములు పాడ నారంభించెను.

నరేంద్రుఁ డత్యున్నతసాధనానిమగ్నుడై తన కట్టెదుట తన వలె నున్న వేళొకపురుషుఁడు తా నేమిచేసిన నదియే చేయుచు న్నట్లు గాంచి గురువుతో నీసంగతిఁదెల్పు “ఉత్కృష్టధ్యానముద్రలోఁ గన్నట్టు చిత్రములలో నిదియొకటి” యని ప్రత్యుత్తర మొసంగెను. నరేంద్రుఁ డీవిధముగా గురుసేవచేయుచు నిర్వికల్పసమాధిసే వాంఛించెను. శ్రీరామకృష్ణునిరాన్నిధ్యము సర్వహిందూత త్వసా శ్రీరామకృష్ణుఁడు హిందూధర్మచంద్రబింబము ను రాజన్య శ్రేష్ఠులనుగూర్చి యవభత శ్రీరామనాదార్యము, శ్రీకృష్ణుని

లీలావిహారము, శ్రీశంకరాచార్యుని శేషముప్రభావము, శ్రీచైతన్య నవ్యయథా క్తిభావము, కబీరు రామప్రసాదుల నిష్కల్మషహృదయము, నానక్ గురువర్యుని దివ్యశక్తి, వీనినిఁగూర్చి రామకృష్ణుఁడు ప్రసంగించునపుడు వారందఱు నాయాయుగములలో జీవించుచున్నట్లు తలంతురు. వేటొకసారి గీతానందములోఁబడి యానందరసముట్టిపడఁ బాడుచుందురు దక్షిణేశ్వరములో నిట్లే జరిగెను కాశిపురములో నిట్లే జరిగెను. కాని శ్రీరామకృష్ణనంత్యదినములు సమీపించుచున్నవి. అతని జీవితగ్రంథములోనిపుటలు పరిసమాప్తి చెందుదినము లరుదెంచి నవి. శిష్యు లత్యుత్కంఠతో నాతని సర్థముచేసికొనుటలో నేమటకయుండిరి.

కాశిపురవనములో నుండఁగా నొకతటి బుద్ధదేవునిఁ గూర్చి చర్చప్రారంభ మయినది. ప్రధానోపన్యాసకుఁడు నరేంద్రుఁడే ! ఆతఁడు తాను చదివిన బౌద్ధమతగ్రంథములలోని విషయములనత్యుత్సాహముతో వెలిగ్రక్క నారంభించెను. బుద్ధధగ వానునిసవితర్కధి వణాశక్తి, అతని సవిత్రాశయసంపత్తి, అతని యత్యద్భుతభూతదయ అతని యప్రతిహతధగవద్దర్శనైకదీక్ష యాతని జాజ్వల్యమానసర్వ సంగపరిత్యాగము నాతని యనంతప్రేమపూరితహృదయము, నాతని నిగూఢ మధురవిలసత్సూరించు త్వము, వీనినిఁగూర్చి నరేంద్రుఁడు తన్ను యుండై, గంభీరవాక్కులతో వచింప, శోతలహృదయములకు, నరేంద్రుఁడు బుద్ధుఁడయియుండునా? యనుసంశయము తట్టెను.

బుద్ధనిత్యాగమే కొనియాడఁ దగినదని యాతఁడువచించున అధికధనరాశులు, రాజ్యాఖండవైభవము, సర్వశాసనాదులు, నతులితజనక వాత్సల్యము, జగన్మోహనయోగ యొక్క నీరంతర దాంపత్యసుఖము, మందిరము, నమూల్యవస్త్రాభరణాది

యము, నశ్యంతధవళదంతి దంతపరికల్పితసుఖాననములు, వివిధరత్న
మణిగణ రచితద్వారంబులు, వీనిమధ్య స్వర్ణతుల్యజీవనము నిరాఘా
టముగా సల్పి, ఆనందతరంగఢోలికలలో నూగులాడుచుఁ గాల
మొకేరీతి గడపుచున్న యాదివ్యపూరుషుఁడు, చేతనొక కమండలువు
వట్టి, భిక్షాపాత్రము ధరించి, సర్వప్రపంచమే గృహముగా, యథా
ర్థపిపాసాపీడ్యమానులగు విశ్వసోదరబృందమే కారుణ్యచయసామ్రా
జ్యసభ్యులుగా, దుఃఖ మరణ భయాభిప్రాయంబులే శాశ్వతముగా
బంధింపఁబడిన యరివర్గముగా, దేశాటనముచేయుచున్న బుద్ధభగవా
నునిఁగా మారిన యాపరమేశ్వరసన్నిభమూర్తిని నరేంద్రుఁడు తన
మధురతరవాక్యములచేఁ బ్రదర్శించి, బుద్ధభగవానునిత్యాగమునకుఁ
దుల్యచుగు త్యాగము లోకమున మృగ్యంబని వక్కాణించెను.

అంత నరేంద్రునివాస్య ముత్కృష్టత్యాగాగ్నిజ్వాలలచేఁ గాంతి
నుయాబు కా శ్రీబుద్ధభగవానుని “నాశరీర మిచ్చటనే యెండి
పోవుఁగాక, నాశరీరములోని యెముకలు, మాంసము, తున్నునియలై,
శిథిలతఁగాంచుఁగాక, ఏయనంతజ్యోతిదర్శనలాభ మెంతకష్టలభ్య
మో యాజ్యోతి లభించునందాఁక, యుగసహస్రంబులు పట్టినను,
నీశరీర మీయాసనమునుండి చలించరా”దని ధైర్యము మూర్తిభ
వించినట్లు పల్కిన నిశ్చయము నాతఁడు శిష్యులందఱచేఁ బారా
యణచేయించును. ఆసమయమున బుద్ధగయలో బోధివృక్షముక్రిందనే
వారందఱు గూర్చుండినట్లు తలంచిరి. సంశయమేఘసంఘాతములు,
యథార్థజ్యోతినడ్డకొన విడిచిపుచ్చిన రాజ్యవైభవసౌఖ్యస్మృతి, తలపు
నకువచ్చి హృదయమును వెనుకకులాగ, నఖండధైర్యమూర్తియై,
కదలకనిల్చి, యెట్లకేలకు, నాపరంజ్యోతిదర్శనముచేసి, లోకాధార
జ్ఞాన కాంతిబింబమై, బుద్ధభగవానుఁడు నిజాసనమును వీడి, బయటికి
వచ్చిన యాసంగతి విస్పష్టముగా వర్ణించి, నరేంద్రుఁడు శిష్యులతోఁ

గలసి, “ఓం నమో భగవతేబుద్ధాయ”యని శాస్త్రాంగములు సల్పును. శ్రీరామకృష్ణుడు నరేంద్రుని హృద్యేద్యవాక్యమాధురినాని, సమాధి మగ్నుడై, బుద్ధనివలె నిల్చియున్న శిష్యవిగ్రహముం గాంచి, యందఱతో నైక్యముచేదువాడు.

ఇంతమాత్రముచే నరేంద్రునికిఁ దృప్తిలేదు. అతఁడు బుద్ధ గయకేగవలెను. బోధివృక్షముకిందఁ గూర్చుండి ధ్యానింపవలెను. అదియే యాతనినిశ్చయము. శిష్యబృందమునకు నాయకుడై, గురు సేవచేయుచున్న యాతఁడు వారినిఁగిడిచి యెట్లగుట? చెప్పక వేడలిన చో వా రేమనుకొందురు? రామకృష్ణుఁ డేమి తలఁచును? ఏమి జరిగిన నాతఁడు వేడలి తీరవలయును. “శ్రీరామకృష్ణుఁ డవతారపురుషుడు. తలచునెడ నాబోటివారల నేయిమంది నాతఁడు సృజింపఁగలఁడు. నాసహాయమాతని కెంత?” యని నరేంద్రుఁడు తలఁచి, తారకుని, కాళిని, తీసికొని, యితరులకుఁ దెలియకుండ బుద్ధగయకు బయలు దేరెను. శిష్యులలోఁ గలకలము బయలుదేరెను. “నరేంద్రుఁ డేడి? కాళీతారకులేమై? నరేంద్రుఁ డింటికి వేడలెనా? కాళికాలయమున కరిగెనా? లేక లోకాటనమునకై మనల విసర్జించి వేడలిపోయెనా?” యని శిష్యులు తర్కించుకొని గురునిఁ జెరిలో సంగఱి నూదిరి గురువు వారివలెఁ గలత నందలేదు. నరేంద్రునిసంగతి యాతనికిఁ దెలియు ను. “నరేంద్రుఁడు శీఘ్రమే తిరిగివచ్చును. ఒక నెమలి, నల్లమందున కలవాటుపడి, దినదినము వేళ కెట్లొక మానవనితోట కరుదెంచుచుం డెడిదో, యట్లే నరేంద్రుని కిచ్చట నేతావున లభింపనిరుచి తగిలినది అతఁ డెచటికేగినను మఱలితీరు”నని రామకృష్ణుడు చెప్పెను.

1886వ సంవత్సరము ఏప్రిల్ మాసములో నరేంద్రుఁడు, బయలుదేరి బుద్ధగయ చేరుకొనెను. ప్రయాణకాలమంతయు బుద్ధభగవానుని మహదాశయకథనముతోడనే వారికిఁ గాలక్షేపమయ్యెను. బోధి

సత్యాలయమును సమీపించి, యఖండవినయముతో లోనికరిగి, యాతని శిలావిగ్రహము నెదుట, నానంద బాష్పాభిషేకముతో సాష్టాంగనమస్కార మొనర్చి, పద్మాసనస్థులై, కొంతసే పామహాత్ముని త్యాగదీక్షనుగూర్చి యోగముద్రితులై, తీవ్రజపముసల్పి, వారు మువ్వురు మఠమునొద్దకరిగి, మహాంతును దర్శించిరి. ఆమహాంతు వారి నంతయు గౌరవించి, యుచితసత్కారములతోఁ బూజించెను. సాయం సమయముయ్యెను. సకలప్రాణికోటియొక్క తాపత్రయనాదములన్నియు నణఁగిపోయినవి. అజ్ఞానమువలెఁ దమఃపటలము లోకము నావరించెను. అంత నరేంద్రుఁడు మిత్రుల నిర్వరవెంటఁ బెచ్చికొని, బోధివృక్షమునుజేరి, యాబుద్ధునాసనమును జూచి, యాశ్చర్యభరితుఁడయ్యెను నరేంద్రుఁడు లేచి, బుద్ధాసనముమీఁద ముకుళితనేత్రుఁడై కూరుచుండి, సమాధిమగ్నమానసుఁడై, బాహ్యప్రపంచమును మఱచిపోయెను. అట్లు కొంతసేపుండి, దగ్గరనున్న గురుభాయీలను కౌగిలించుకొని, నేత్రములు తెరిచి, నీరుఁడచుచు పలపింప నారంభించెను శిష్యులు భయవిస్మయ కంపితులై, యట్లాతఁడు విలపించుటకుఁ గారణమడుగఁబోఁగా మఱల నాతఁడు ధ్యానమగ్నుఁడయ్యెను. బుద్ధధిగవానుని నిరుపమానకారుణ్యవారాశిలోఁబడి, తన్నయుఁడై, పరమాత్మను కౌగిలించుకొను నుద్దేశముతో నరేంద్రుఁడు గురుభాయీలను కౌగిలించుకొనెనా? ఆతనిహృదయములో నప్పు డేమిలోచనోయెవరి కెరుక? కాని, యెద్దియో, పరిపూర్ణానందతరంగ మొక్కటే యాతనిహృదయమునఁ బ్రవేశించినదనుటకు సందియములేదు. మఱి మూడుదినములు నిరంతరధ్యానముతోడను, బుద్ధుఁడు హరించిన యితరస్థలదర్శనములతోడను, బుద్ధగయలోనుండి, రామకృష్ణుఁడేమయ్యెనో యని తెల్పించి, కాశిపురమునకు నరేంద్రుఁడు శిష్యులతోఁదిగి

వచ్చెను. నరేంద్రునిరాకకు రామకృష్ణుఁ డెంతయు సంతసించి, బుద్ధ గయలోని విశేషములు చెప్ప నియమించెను.

నరేంద్రుఁ డిట్లు గుర్వాజ్ఞకాని, శిష్యులయెఱుక కాని, లేకుం డ యాత్మార్థమై వెడలిపోయినసమయ మింకొకటి కలదు. అప్పుడు గురుశిష్యసంబంధ మింకను దృఢముగా నల్లుకొన లేదు. శ్రీరామకృష్ణు నవతారపురుషునిఁగా జూచుదృష్టి నరేంద్రుని కప్పుడు లభిం పలేదు. రామకృష్ణునికంటె యతీశ్వరుల నెవ్వరినైన దర్శింప నుద్యుక్తుఁడై, నరేంద్రుఁడు ఘాజిపురముజేరెను. అచట పవనహరిబాబా యను మఠానివర్యుఁడుండెను. నాయుభక్షకుఁడై యుంట నాతని కా నామము వచ్చినది. నరేంద్రుఁడు రామకృష్ణుని శిష్యుఁడని విని, పవ నహరిబాబా, యాతని నెంతయు గౌరవించెను. శ్రీరామకృష్ణునిఁ గూర్చి, పవనహరిబాబా మాటాడునపు డాతని కంతనాదము, భక్తి పారవశ్యమున వణక నారంభించెను. శ్రీరామకృష్ణుని ఛాయాపట మునుజూపి, “దీనినే నేనర్చించుచుంటి”నని యాతఁడు పల్కెను. నరేంద్రుఁ డెక్కడకేగిన శ్రీరామకృష్ణుని నామమెదురొటఁ జూచి, తనగురువుకన్న శ్రేష్ఠుఁ డింకొకఁడు లేడని యాతఁడు తలఁచెను.

ఇరువదియెనిమిదవ అధ్యాయము.

నరేంద్రుఁడు: నిర్వికల్పసమాధి.

మహాశనిపాత నిర్ఘోషముచే నితరశబ్దము లన్నియు నణఁగిపో యి, హృదయమును భేదించి, కూర్చు నొకవిధమగు భయంకరశాంతి వలె, జాజ్వల్యమానాగ్నిగోళమువంటి మహోత్తుంగా వేళపూరితా భిప్రాయ మొకటి, మానసమునఁ బ్రవేశించి యితరాభిప్రాయముల నన్నిటిని దిగఁ ద్రొక్కి సమకూర్చు తీవ్ర వైశ్చల్యముపోలె, నిరంతర

మేఘసంఘాతసంఘట్టనోజ్జాత సైనితానంతరము శరత్కాలప్రాప్తిచే గల్లు, నిర్మలనీలనిశ్శబ్దవియత్తలక్రిశాంతివోలె, దుర్గమారణ్యమధ్య గుహంతరాశనివసితాచంచలమారుతాకంపితస్థితివోలె, నుత్తుంగభంగ ఘూర్ణితమై శాంతించిన సాగరవారిప్రసన్నతంబోలె, చలనరహిత నక్షత్రమహాశాంతివోలె, శరీరమానసాదీంద్రియములు, చేతనారహితములై, యనంతజన్మాన్విత కర్మఫలముద్రాముద్రితమగు మేధస్సు భూళియై, ప్రత్యేకాత్మ, అఖండసచ్చిదానందజ్యోతిర్మయమై, యొప్పు పరమాత్మలో నైక్యమై యుండఁగల నిర్వికల్పసమాధ్యవస్థ యొసంగు ప్రశాంతి వర్ణనాతీతము. అట్టిస్థితిలోఁ బరబ్రహ్మమే యున్నది. మతెద్దియునులేదు. ఒకపటి యట్టి నిర్వికల్ప సమాధి ప్రాప్తించిన మానవుఁడు మఱి తిరిగి, యీదేహమును ధరింపఁడు. కాని, ప్రపంచకల్యాణహేతుభూతులై జనించిన యామహాత్ము లట్టిస్థితి ననుభవించియు, మఱల శరీరములోని కరుదెంచి, కర్మోద్యుక్తులగుదురు. అట్టి నిర్వికల్పసమాధినుండి తిరిగి మానవస్మృతికివచ్చిన యమ్మ హనుభావులు, విద్యుద్దీపకాంతితో లోకమును జ్ఞానోజ్జ్వలమున రురు. అట్టివారినోట వెడలుచూట లమృతబిందువులు. ఆచూటలు లోకమును మోహింపఁజేసి, తమయిచ్చవచ్చినరీతిని ప్రజల నడపు శక్తిని కల్గియుండును. అజ్ఞానసాగరములో దిక్కులేక పడిపోయి ముగ్గుచున్న మానవనొక సముదయము నొడ్డుచేర్చఁగల మహా కారుణ్యరసపూరితము లావాక్యములే.

నిర్వికల్పసమాధి శ్రీరామకృష్ణనకుఁ గరతలామలకము. అట్టి స్థితిలో నాతఁడు నిత్యముఁ జెలగాటములాడును. ఆతనిసమాధి యనే కవిధములు. ఒకసారి సచితర్కసమాధిలోను, మఱొకసారి సచితర్క వితర్క మధ్యస్థితిలోను, వేఱొక్కసారి, నిశ్చలసమాధిలోను, నాత ఁడఁగలఁడు. తలఁచినంతమాత్రముచే నెట్టిసమాధియైన నాతనికిఁ

బ్రత్యక్షము. ఒకనిముసములో 'నేను భావమును' మఱచి, బాహ్య బంధములను త్రేపి, నిశ్చలధ్యానముగ్నుడై, భగవంతుని జూడఁగల శక్తి యాతనికిఁ గలదు.

నరేంద్రున కొక్కటే కోరిక మిగిలియున్నది తాను శ్రీరామకృష్ణునివలె, నిర్వికల్పసమాధిలో మగ్నుడై, భగవంతునిజూడ నలెనని యాతఁడు కోరెను అట్టి వరప్రసాదమునకై, శ్రీరామకృష్ణుఁడేమి త్యాగముచేయుచునిన నట్లుచేయుటకు నరేంద్రుఁడు సిద్ధుడై యున్నాఁడు. నరేంద్రుని కాస్థితిలో నెద్దియును రుచించుటలేదు. జీవాఖండపిపాసావిచ్ఛేదకమగు శ్లోకక జీవమహానందసాగరములో నన్యసత్వాంశము లన్నియు నరేంద్రునకు నీటిబిందువులుగాఁ గన్పట్టెను. సర్వోపనిషత్సారరూపమగు, 'అహంబ్రహ్మస్మి' 'శివోహమ్' వాక్యముల నాచరణపూర్వకముగా ప్రదర్శించు శక్తికొఱకే యాతఁడు పరితపించుచు. శ్రీరామకృష్ణు నాతఁడు నిక్కముగా నేమిచిన డిదులకే! ఇట్టి కోరికగోరు మానవు లెందఱుమరో కదా!

నరేంద్రుని ప్రార్థనగాంచి, శిష్యులు భయకంపితులైరి. ఆసమయమున నరేంద్రునిముఖము, సర్వసంగపరిత్యాగాన్నిచే దేదీప్యమానమయ్యెను ఆతనిప్రవర్తన భగవత్ప్రార్థనలో నిమిడిపోయెను. ఆతనిచాంఛ నిశ్చలసమాధిలో మగ్నమయ్యెను. దినారాత్రము లేక రీతిగా నాతఁడు సత్యాసిధారావ్రతము పూని, నిద్దుర లేక, ఆహారము విడిచి, పిచ్చిచానివలె నుండెను. కాశిపురవనసాధాంతరమున నున్న శ్రీరామకృష్ణుని కడకరిగి, "గురుత్తమా ! నాకు నిర్వికల్పసమాధి యొప్పు పొనఁగెద"రని వినయముతో నాతఁడు ప్రశ్నించెను. బ్రహ్మచందప్రచ్ఛరమ్మఖాంబుజ మల్లననిప్పి, "నాకు నెమ్మదిగా నున్నవెనుక నీకోర్కె తప్పక తీర్చెద"నని రామకృష్ణుఁడు బదులు చెప్పెను. "కాని మీరు చనిపోయినచో నె"ట్లని నరేంద్రుని డాగ లేక నడుగ,

“నీ వేయి మాటాడుచుంటి”వని నీరసముపొంగఁబెట్టి, “శరీరము లేనిచో మత్తెద్దియు సాధ్యముకాదా? బాలుఁడా! నీకేయి కావలయు” నని మఱల రామకృష్ణుఁ డోప్పుతోఁ బెట్టెను. “శ్రీశుకదేవుని వలె, సమాధిలో నొకేప్పున నై దారుదినములుండి, శరీరమునురక్షింప నవసరముగుచో స్పృతికివచ్చి, మఱల సమాధిలోనుండు నవస్థయే కావలయు” నని నరేంద్రుఁ డనెను. శ్రీరామకృష్ణుఁ డాగ్రహము నటించి, “ఛీ! సిగ్గు! సిగ్గు! నీమూర్తి లోకమోక్షప్రదానసమర్థము. నీ వట్లు మాట్లాడుట తగదు. భూరివటవృక్షమువలె, నీవు నీతెక్కలక్రింద మానవకోటికి నిశాంతి నొసంగఁ గలవాఁడవని నేఁ దలఁచితిని దానికి బదులు నీయాత్మమోక్షమునకే నీవ్రాగులాడెదవా? బాలుడా! అట్టి యల్పవిషయములఁ గోరకుము. భగవంతు నద్వైతదృష్టిజూచి యూరకుంట పక్షపాతము. సర్వమానవసంబంధ సౌఖ్యములలోఁ గూడఁ జూడవలెను. భక్తిజ్ఞానముల మేళవించు”మని పట్టెను.

అది వినినంతనే నరేంద్రునిసేత్రములనుండి యశ్రుధార మున్నీరై ప్రహించెను. గురుసభిప్రాయ మాతఁడు గ్రహించెను. తనకు నిర్వికల్పసమాధ్యవస్థ నొసంగుట గురున కిష్టములేకపోలేదనియు, నజ్ఞానాగ్నిచే దహించి యల్లాడుచున్న మానవసహస్రంబుల రక్షించుటకే తన్నట్లు బోధించెననియు, నరేంద్రుఁడు గ్రహించి రామకృష్ణునిచేఁ బ్రదర్శితమయిన జ్ఞానజ్యోతిని లోకమున వెలుంగఁ జేయు భారము తనమీఁదనే గలదని యాతఁ డూహించి యూరకుండెను.

శ్రీరామకృష్ణ నుద్దేశములో మాహాపురుషులు రెండుతెలుగులుండరు. నిర్వికల్పసమాధిలోనుండి బ్రహ్మైక్యభావములో వానందవార్ధిలో నీమలాపటమే ముఖ్యముగా నెంచువారు మొదటితరగతి

వారు బ్రహ్మైక్యజ్ఞానమందియు నట్టిజ్ఞానము లేక నల్లాడు ప్రాణికోటిని తరింపఁజేయు నఖండకరుణాంతరంగముతో శరీరయాత్రచేయుచు పరార్పితజీవనసర్వస్వమై వర్తించుచారు రెండవతరగతివారు. ఈతరగతిలోనివారే జగద్గురువులు. నరేంద్రునిహృదయము సమాధిలగ్నమైనను నాతడప్రతిమానకారుణ్యపయోధియనియు, నఖండత్యాగసాగరమూర్తియనియు, రామకృష్ణుఁ డెఱింగియే లోకసంగ్రహార్థము జీవింపు మని యాతఁడు మందలించియుండెను. నిత్యసిద్ధుఁ డగు నరేంద్రుఁ డాత్మమోక్షసిద్ధికోరుట సార్వభౌముఁడు బిచ్చమెత్తుటవంటిది కాదా !

కాని నరేంద్రునివాంఛ రుచియైనఁ జూడనిదే యడగునట్లు కన్నట్టలేదు. ఆతనిమానసము నిర్వికల్పసమాధిలోఁ బడి సచ్చిదానందరసము నొకపటిఁ గ్రోలి బయటికి రావలెను.

ఒకనాటిసాయంసమయమున నరేంద్రుఁడు పద్మాసనస్థుఁడై ధ్యానముద్రలోఁ బడియుండెను. తటాల్పన నాతనిశిరస్సునకు వెనుక భాగమున నొకదివ్యతేజస్సు వెల్లిన ట్లాతఁడు గాంచెను. ఆతేజస్సు విస్తృతి చెదనారంభించెను. ఆతనిమానసము దైక్యమయ్యెను. ఆతరువాత నేమిజరిగినదో తెలియుటకు భాషాకాంత నోచుకొనలేదు. నక్షత్రమండలమెగిరి పోయినది. లోక మదృశ్యమయ్యెను. సర్వవస్తుసంతతియు మారిపోయి యాసచ్చిదానందపరంజ్యోతియొక్కటే ప్రత్యక్షమయ్యెను. ఆతని కెన్నఁడు కాంతిగోళము కన్నట్టిన నాతఁడు లెక్కచేయలేదు. కాని యీసారి కన్నట్టిన దివ్యజ్యోతి యట్టిదికాదు. ఈజ్యోతి యనంత విశ్వవ్యాప్తి వహించినది. ఆతని యహంభావ ముం దిమిడిపోయినది. దేశకాలము లందు దగ్ధములైనవి. సర్వస్వరూపము లందు లీనమైనవి. బ్రహ్మానందమయ దివ్యజ్యోతియొక్కటే

నిలచియున్నది. పరమాత్మనిశ్చలమాపుతో నిలచియున్నాడు. అట్టి స్థితి యవాజ్ఞానసగోచరమగుచో వర్ణించుటెట్లు?

ఈవిధముగా నరేంద్రుడు నిర్వికల్పసమాధిలో నిమగ్నుడైనపుడతఁ డద్భుతభయభ్రాంతులకు లోనయ్యెను. విస్మయము విటిగి మీదఁబడిన ట్లాతఁడు వడికిపోయెను. చలనరహితమగు నానందోద్రేకమునుండి యాతఁడు పరమాత్మవర్చసము చేయుటలో భయచకితుడయ్యెను. మఱల నందుండి తుద కాతఁడు శాశ్వతప్రశాంతి నిలయమైన యనంతసచ్చిదానందజ్యోతిలో నిలచిపోయెను.

ఆరాత్రి యందఱును శాంతముగా నూరకుండిరి. శిష్యులు కొందఱు గురుసేవ చేయుచుండిరి. కొందఱొకమూల ధ్యానించుచుండిరి. గోపాలదా మాత్రము నరేంద్రునిప్రక్కనే యుండెను. నరేంద్రుని నిరుపమానగంభీరకంతధ్వని యాతఁడు విని తక్షణమే యాతని కడకుఁ బర్వెత్తి “ఓగోపాలదా! ఓగోపాలదా! నాశరీర మేది?” యనుమాటలు విని “నరేన్! ఏమది? ఇది నీశరీరముకాదా?” యని పల్కెను. నరేంద్రుడు నేలమీఁద సాష్టాంగముగాఁ బడియెను. శరీరము బిగువుపాటి గట్టి పడెను. అదు జీవ మున్నట్లు తోచలేదు. గోపాలదా యేమిచేయును? నరేంద్రుడు మరణించెనా? ‘రండు రం’ డని శిష్యులను గోపాలదా కేక లిడెను.

ఆకేకకు పదిమందిశిష్యులు బదులు పల్కి, పర్వెత్తివచ్చి, యేమిజరిగినదని గుండెలుకొట్టుకొనుచు నడిగిరి. వారికి నరేంద్రుని దేహముచూపి, గోపాలదా ‘చూడు’డని పల్కెను. వారి కేమియుఁ దోచలేదు. అఖండానందప్రశాంతి నరేంద్రునిముఖమున విశదమయ్యెను. నరేంద్రుని నేత్రములు లోపలిదృష్టితో ముకుళితములయ్యెను. శిష్యులు కడుభీతిలి నరేంద్రునిఁ గేకలిడిరి. శరీరమును విడలించిరి. శ్వాస కట్టువడియుండుటచూచి కంగారుపడిరి. శరీ

పిసిగి యూపిరి తేఁ బ్రయత్నించిరి. కాని యూపిరి రా లేదు. “నరేంద్రుఁ డేమయ్యెను? చనిపోయెనా?” యని వారు ప్రశ్నించుకొనిరి. ఎవరికిని నోరాడలేదు. కొంతసే పాగిరి. నిముసములు గడచెను. గంటలు గడచెను. నరేంద్రుఁడు కదల లేదు. శిష్యులిఁకనోర్వఁజాలక, రామకృష్ణునికడకుఁ బర్వెత్తి, విషయము నివేదించిరి. శిష్యులు రామకృష్ణుని జేరునప్పటికి రామకృష్ణునిముఖ మంతశాంతిభూయిష్టమై, మహాత్కృష్టావేశరచితమైయుండెను రామకృష్ణుఁడు వారినిఁజూచి విషయ మెఱిగినవానివలె నవ్వెను. అట్లు చిఱువల్పనఁవి, “గోపాలదా! భయములేదు. వాని నట్లుండనిండు. ఆస్థితినొసంగునుని యాతఁడు నన్ను బాధించినాఁ” డని వచించెను. రామకృష్ణునినేత్రములప్పుడద్వైతజ్ఞానకాంతిగోళములై వెల్గొందుచుండెను. గురువాక్యములచే శాంతిఁ గాంచి, శిష్యులు ధైర్యమూని, నరేంద్రుఁ డున్నతావునకు మఱిరి.

రాత్రి తొమ్మిది గంటలగువఱకు నరేంద్రుఁడు నిర్వికల్పసమాధిలో నుండెను. భగవంతుని జూడవలెనని యెన్ని వేలజన్మములనుండి త్యాగానలము రగుల్కొల్పి విషయవాంఛాటని నంటించి ధనమందిర పుత్రప్రాప్తిసంబధముఁ గాలఁ దన్నివైచి, యెడతెగని తపంబొనరించెనో, ఆతపఃఫలమును నరేంద్రుఁడు నిర్వికల్పసమాధిలోనుండి, చిన్మయానందముద్రీతుఁడై అనుభవించెను.

ఇఁక వానికి వలయునదెద్దియును లేదు ఏదికోరినచో నిఁకకోర నవసరము లేదోయా కామితము నాతఁడు రుచిచూచిన విచిత్ర నాతనికివలయునదెద్ది? పరమేశ్వరనామోత్కారభాగ్యముకన్న నిఁక భాగ్యమేమున్నది! గణనాతీతయోనికూటములోఁ బడి, దుర్భరగర్భానేక సహస్రంబులలోఁ గుమిలి పాపపంకిలమున మగ్ని దుఃఖాస్త్రంబుచే పడి, తాఁత్రయాగ్ని కాహుతియై, పశుపక్షి, వృక్ష

లతాది, యనంతసీచజన్మములెత్తి, యొడలుగానక చేసినకర్మరాశియంతయు దగ్ధమై, పరమాత్మానందపాథోధిలో నిర్మముడై, నిర్వాప్య పారుడై, నిర్నిధనుడై, సురనదీతరంగములరూఁద నూయెలనూగు రాయంచవలె, విహరించుస్థితి నరేంద్రునకుఁ బ్రాప్తమైనది అతఁ డెట్టి పుణ్యతముఁడోకదా! ఎట్టిపుణ్యమూర్తియుఁ గాకున్నచో, లోకము నాతఁడు తనమోహనవాగ్బాణబద్ధముచేసి, తన యమృతజ్ఞానరసమును, ప్రజల కుత్తుకలలోఁ జొన్ని ప్రశాంతి చేకూర్చగలెను? ముప్పదివత్సరములప్రాయముననే మున్నీరుదాటి, మూఢప్రకృతి శాస్త్రముచే మ్రుచ్చిలి మూకవలె, లోకప్రాణికోటిని మూర్ఖులఁజేయుచున్న మూఢకదంతతుల్య తుచ్ఛాతితుచ్ఛశాసనవిధానములచే శాంతిభంగ మొనర్చుచున్న పాశ్చాత్యఖండముల నెట్లు మూతులుబిగించి, తన సత్యధర్మసందేశ జాలగ్రంథములలోఁ బడవైచి, మోక్షసాధనోన్ముఖులఁజేసి, చిరతమకీర్తిం బ్రాపించెను?

అట్లు రాత్రి తొమ్మిదిగంటలు దాటినవెనుక నరేంద్రునిశ్వాస నాళమునుండి యూపిరి మెల్లమెల్లఁగా రా నారంభించెను. శిష్యబృంద మమితానందములో నోలలాడెను. శ్రీరామకృష్ణున కప్పుడే వార్త పడలెను. నరేంద్రునికిఁ బాదము లొత్తుచుఁ గొందఱు సేవించుచుండిరి. “నరేంద్రా!” యని కొందఱు పిలువనారంభించిరి. వారివాక్యములు నరేంద్రునకు సముద్రగర్భమునందలి, యనిస్పృష్టనాదములవలె వినుఁబడుచుండెను. క్రమముగా నానినాదములు, నరేంద్రునకుఁ దెలివినొసంగుచుండెను. తన ప్రశాంతి చెడిపోవుచున్నట్లాలెఁడు గ్రహించెను శిష్యులు బలవంతముచే లేపకున్నచో నరేంద్రుఁడు నిర్వికల్పసమాధిలో నింకను గొంతకాలముండునాఁడే! అదియుఁ గాక నెద్దియో యొక యమోఘశక్తి మాతని నాస్థితినుండి లాగుచున్నట్లు గనబడెను! ఇంక బయటికిరాక తప్పినదికాదు. ఇం

కొకనిముసములో నాతఁడు నేత్రములు తెరిచి, “ఏమిజరిగిన”దని మెల్లఁగాబల్కెను. ఆధ్వని శ్రోత్రములఁబడుట తడవుగా శిష్యుల తఁడు మఱల నిర్వికల్పసమాధిలోఁబడునేమో యని భీతిలి, పెద్దధ్వని చేసి, యాతని మేల్కొల్పిరి. మానవస్మృతి యాతని బయటికిలాగినను, నాపూర్వ మచుభవించిన విశేష నిర్మలానందముఁద్ర లాతని హృదయమును విడువక, ముఖమున కనంతదివ్యకళాప్రపూర్ణతనొసంగి, లోకరంజకదృష్టి నర్పించెను. ఆతనిరూపప్పుడే, తీక్షణముగా నగ్నిఁగాల్చి బయటికిఁదీసిన కాంచనశలాకవలె, వర్షాభిమధ్య చంచలచ్ఛంచలాకృతిని వహించి, యాతనిమూర్తి కనంతమనోజ్ఞతను గూర్చెను.

అట్టి దేదీప్యమానాకృతితో నరేంద్రుఁడు, స్మృతిదెచ్చుకొనెను. ఆతనిశరీరము తేలికపడినట్లు కన్పట్టెను. ఒక యద్భుతశక్తి యాతనిలోఁ దిరుగాడుచున్నట్లగపడెను. అంత నాతఁడు లేచి, రామకృష్ణుఁడున్న మేడమెల్లెక్కెను. అట్లెక్కుటనాతఁడు సరిగా నెఱుఁగఁడు. మఱొకనిముసములో నాతఁడు, గురునెడుట నిల్వఁబడెను. నరేంద్రునిముఖముఁ దీక్షణముగాఁ దిలకించి, “ఇప్పుడు మాత నీకు సర్వముఁ జూపినదికదా ! ధనము పెట్టెలోఁబెట్టి తాళమువేసినట్లు నీనిర్వికల్పసమాధిదృష్టితాళము వేయఁబడును. ఆతాళముచేని నాచేతిలోనుండును. నీవు చేయవలయుపని చాలగలదు. నీవని పూర్తియయిన వెనుక, నీతాళము మఱలఁదెరువఁబడుదు. అప్పుడు మఱల నీనిశ్చలసమాధిజ్ఞానము రాగలదు. కాని నీ విప్పుడు నీశరీరమును జాగరూకతతోఁ గాపాడుము. పవిత్రసాత్త్వికాహారమునే భుజించు”మని రామకృష్ణుఁ డాదరముతోఁ బల్కెను. మఱియు నితరశిష్యులతో, నరేంద్రుఁడు నిర్వికల్పసమాధినుండి రాగల్గుట లోకులయదృష్టమనియు, సట్టియఖండజ్యోతిని వహింప శరీరమునకు సామర్థ్యము చాలక నశించుననియు, రామకృష్ణుఁడు వచించెను.

రాత్రియంతయు భగవత్సంక్రీడనముతోఁ గడచెను. ఆసంక్రీ
 డనముమధ్య రామకృష్ణుఁ డొకసారి, “నరేంద్రుఁడు స్వేచ్ఛానుర
 ణము నొందఁగలఁడు. ఏక్షణమున నరేంద్రుఁడు తన యధార్థరూప
 మును దెలిసికొనునొ, యాక్షణముదాటి నరేంద్రుఁ డొక నిమిష మీ
 దేహముతో నుండఁడు ! సమస్తఖండములఁ దనయఖండబోధనలచేఁ
 దలక్రిందుచేసినవెనుక నట్టిసమయ మేతెంచు”నని వక్కాణించెను.
 మఱల నాతఁడు కాళీదేవినిఁ దలంచి, “తల్లీ! నరేంద్రునిలో నీయద్వై
 తజ్ఞానమును కప్పియుంచుము ఆతనిచే నేను చేయించఁగలపని విశేష
 మున్న”దని ప్రార్థించెను. నిజముచే శ్రీరామకృష్ణుఁడు తనయితర
 శిష్యబృందమునకు మోక్ష మొసంగుమని తల్లిని ప్రార్థించియుండెను
 కాని నరేంద్రునివిషయములో నాతనిప్రార్థనము భేదించుటకుఁ
 గారణ మాత డిత్యల్పమగుమాయచేతైనఁ గప్పఁబడనిచోఁ గర్తాచర
 ణకుఁ గడంగడనియే యట్లుచేసెను. అనఁగా నరేంద్రు డఖండసచ్చి
 దానందసాగరముతో ముగ్ధి తనహృదయభాండము నాయమృతముతో
 నింపి, బయటికివచ్చి, పూర్వము ఒగన్మోహనాకారముచే నమృతభాం
 డమును రక్కసులను మోసగించి దేవతలకుఁ బరమేశ్వరుఁడు పంచి
 యిచ్చినరీతిని, లోకిమందలి ముముక్షుకోటికి ముక్తినిొసంగెను. “నీవి
 తరుల సందఱ భగవత్సాన్నిధ్యమునకుఁ దోడ్కొనిపో నేలయాతుర
 పడెద”నని శిష్యుడొకడడుగ, “ఒకప్రాణికి సహాయముచేయఁగల్గు
 నవకాశము లభించునెడ నే ననేక సహస్రపర్యాయములు, శునకజన్మ
 మొన నెత్తుట కించుకంతయు సంశయింప”నని రామకృష్ణుఁడు కరుణా
 చెను.

ఇరువదితొమ్మిదవ అధ్యాయము.

శ్రీరామకృష్ణ నిర్యాణము.

శ్రీరామకృష్ణుని యిహలోకవాసము లన్నియు శిష్యులకు ధ్యానముద్రలతోడను, ప్రార్థనలతోడను, సేవతోడను, నిర్మలానందముతోడను, నరేంద్రునగ్రశిష్యత్వముతోడను గడచిపోయెను ఇతఁ గొన్నిదినములు మాత్రమే మిగిలియున్నవి. జగత్కల్యాణహేతుభూతుండగు నమ్మహాత్ముని భౌతికశరీరము, పరిపూర్ణశిథిలతంగాంచుటకు దినములు లెక్కకు మిగిలినవి. ఆతనియాధ్యాత్మికపుత్రబృందమునందగు శిష్యబృందము, నిరంతరసేవానిమగ్నమైయుండెను. లోకమునుతరింపఁజేయ నవతరించిన యామూర్తి లోకమునుండి నిగ్గమించుచుండ దివారాత్రము లేకరీతిని, నిద్రాహారములుమాని, శిష్యులు గురు శుశూప్తచేయుటాక చిత్రమా?

అది 1886 వ వత్సరములో నాగట్టుమాసము. జగద్గురు దర్శనముచే పాననతఁజెంద జనులు గుంపులుగుంపులుగా వచ్చిపోవుచుండిరి. గురున కంఠ్యదినములు వచ్చుచున్నవని, నరేంద్రుఁడు కాంచకపోలేదు. క్రీస్తుదేవుఁడు తనపుత్రరాశియంతయు నాతని నర్చింపవచ్చిన యొకశిష్యునిలోఁజేర్చి, యాశిష్యుని పాపభారమంతయుఁ దాను వహించితి నని చెప్పినవాక్యము లాతనికి జ్ఞప్తికివచ్చెను. తనశిష్యుల యొక్క పాపపటలమంతయు రామకృష్ణునిలోఁజేరి, యాతని మరణహేతువయ్యెనని నరేంద్రుఁడు నమ్మెను. ఆనమ్మకముచే నాతనికి సంతోషము, ఓచారము నొక్కమాటెకలెను. గురునియొగవసహింపఁజాలఁడు. గురునాధ్యాత్మిక సామ్రాజ్యము భిషేకము చేసినాఁడనెడి యనంతానందపోలేదు. మాప్పరిమాసముల వెనుక, రామకృష్ణుని

కర్పించుట, గురునానక్ మహాశయునివలె, దన్నెఱుంగు శిష్యత్తము
కొరకు వేచియుండుట, నరేంద్రున కద్భుతముగు నా వేశమును కల్పిం
చెను; ఆతనిస్థితినిగూర్చియే నరేంద్రు డిట్లు తలచెను. “రామకృష్ణుఁడు
నన్ను మాత్ర కర్పించినవెనుక నాతనికిరీరసౌష్ఠవ మారుమాసములే
నిల్చి, తరువాత క్రిమక్రిమముగా క్షీణింపనారంభించెను. అప్పుడే
యాతఁడు మరణబాధకు లోనయ్యెను.”

నిజముచే శ్రీరామకృష్ణునిమూర్తి క్రమశిథిలతచే, నరేంద్రుని
ప్రవర్ధమానజ్ఞానకళాభివృద్ధియూలమున నరేంద్రుఁడు నూతనజన్మ
మందనారంభించెను అట్టి నూతనజన్మమందుటకు, నరేంద్రునిహృ
దయము నాల్గువత్సరములు, నిరంతరము, నియమాదికముచే శుద్ధి
యొనర్పఁబడెను. రామకృష్ణుఁడు తనధగవత్కళను, కావీమాతలోఁ
జేర్పవలెను. ఇదియే యీశ్వరోద్దేశమయి యున్నది.

జూలై మాసాంతమాది రామకృష్ణునికి మాటాడలేని స్థితివ
చ్చెను. అవయవసంజ్ఞలచేతనే యాతఁడు తలయభిప్రాయములు వెల్ల
డించుకొనుచుండెను. శిష్యబృందములో విచారసూచనలు ప్రారంభ
మయ్యెను. కన్నత డివలెఁగనినవాది ప్రేమపూరితహృదయముతోఁ
బెంచిన జననివలె, ఆంతర్యదాస్య మొనర్చిన మిత్రునివలె,
దనకై జీవితమునైన నర్పింప సంసిద్ధుడైన త్యాగచక్రివర్తివలె,
బెంచిన యాచుహాత్ముఁడు, సందిగ్ధమరణావస్థలోనుంటఁ జూచిన
శిష్యు లమితదూఃఖ నిమగ్నులైరి. ఆదినమున కాదినము రామకృష్ణుని
బాధ యెక్కుడగుచుండెను. కాని యాతని శరీరము చిన్నయకాంతిలో
శిష్యమానముగా నుండెను. ఆతనిహృదయ మధిక నిశ్చలప్రదీ
ప్రదర్శితమయ్యెను. ఆస్థితినిగూర్చి వర్ణించుచు,
అప్పుడు; “సంస్కరణమునుగూర్చి యేల మాట్లా
వుకన్న సంస్కార బరిపూర్ణుడైన వాని

నొక్కని నెందుఁజూచి యెఱుఁగను. ఆతనినడక, భాషించునిధము, విశ్రాంతి, కూర్చుండుట, చూచుట, వినుట, మందిరపరిశుద్ధి, ప్రతిని మేషకార్యాచరణానిధానము, నన్నియు సత్యధికసంస్కృతములై యొప్పినవి. గురుశిష్య సంబంధ మద్వితీయము. ఆతఁడు మఱికొంతకాలము జీవింపవలెనని వారు ప్రార్థించిరి. దాని కారతఁడు “సర్వేశ్వరసంకల్పమే యగునుగాక” యని బదులుచెప్పెను.”

నరేంద్రుఁ డీసమయమున, నాధ్యాత్మికశక్తి మూర్తి భవించి నట్లుండెను. ఒకనాఁడు గిరీశబాబాతనిఁ దనతో ధ్యానింప నొకవృక్షముకిందకుఁ దీసికొనివెల్లెను. అచట దోమలు నిలుచుండనీయుట లేదు. వారిద్దరు ధ్యానమగున్నలై యుండిరి. గిరీశబాబు దోమలబాధసహింపఁజాలక, చకితుఁడై నరేంద్రునివైపు చూచెను. నరేంద్రునిశరీరము, నీలాంబరముచేఁ గప్పఁబడినట్లు, గణనాతీతమశకసంతతిచే నాహృతమయియుండియు నరేంద్రుఁడు నిశ్చలధ్యానసమాధిముద్రలో నుండి చలింపకుండుటఁజూచి, గిరీశబాబు తనయల్పత్వమును దెలిసికొని, నరేంద్రు సమృద్ధిశక్తి కచ్చెరువందెను. ఇంకను నరేంద్రునిఁ బరీక్షింపఁ గేకలుపెట్టెను. చేతితోఁ దట్టెను కొట్టెను. అట్టైన నరేంద్రుఁడు చలింపమి, చేయిపట్టుకొని బయటికి లాగెను. అప్పటికి నరేంద్రుఁడు స్మృతికివచ్చెను.

పెక్కుచూరులు, శ్రీరామకృష్ణుఁడు శిష్యులను సాన్నిధ్యమునకుఁ బిలిచి, తననిష్ఠాతుకకారుణ్యమయదృష్టి వారిమీఁద నిగిడించి, తనయవయవములచే వారిని దుఃఖి లాలించును. “శ్లోకమును వీడినచో నిక తన బాలశిష్యసంతతికి దీయారతఁడు తలఁచి, నరేంద్రు డుండెనుకదా ము తెచ్చికొనును.

తనపరలోకగమనమునకు రెండుదినములు ముందు, శ్రీరామ కృష్ణుడు నరేంద్రుని తన ప్రక్కకుఁబిలఁచి, కఠినప్రయత్నముచేఁ గంతముదెచ్చికొని, యిట్లు పల్కెను; “చూడుము నరేంద్రా! మదీయ పుత్రతుల్యులగు నీబాలురందఱు, నీచేతిలో విడచుచున్నాను. వారొదఱిలో నీవే కుశాగ్రబుద్ధిని, ప్రవీణుడవు. వారిని సోదరప్రేమతోఁ బెంచి, నాకార్యమును పూర్తిచేయుము ”

ఈనూటలు విన్నవారికి వేఱొక భగవత్పుత్రుఁడు జ్ఞప్తికి రాకమానఁడు. ఆతఁడే కీర్తిస్తుదేవుఁడు. తనయగ్రశిష్యుఁడైన ‘పీటరును, పిలచి, తన యవసానదశయందు, తన యాధ్యాత్మికసంతతి నాతనివశముచేసి యుండెను. పీటరుమీఁదనే తన సామ్రాజ్యభారమును పడవైచి, యానుహాశయుఁడు దేహమును వీడెను. నరేంద్రునకు పీటరుస్థితియే సాధవించినది. ఆతనిమూలముననే, ఆదిమధ్యాంతరహితహిందూతాత్త్వికాభినవధర్మసందేశము, శ్రీరామకృష్ణుఁడను భవపూర్వకముగాఁ బ్రవర్ణించినరీతిని ఖండఖండముల వ్యాప్తిజరుగవలసియుండుటచే నాతనియధీనములో శిష్యబృందమునే కాక, జీవితసర్వఫలమనఁదగు నిఖిలజ్ఞానమునకుఁ గల తాళముచేఁచి యిచ్చివేసి, శ్రీరామకృష్ణుఁడును వెడలిపోయెను.

గురువాక్యము లందలి యానతి విని నరేంద్రుఁడు, దుర్భరావేశసంజాతనిశ్వాసమును నిగిడ్చి, యఖండవినయముతో హృదయముముకుళింపఁ, గంటఁ గన్నీరుజలజలరాల, నోటమాట వెడలక, బయటికివెడలి, దుఃఖసాగరమన్నఁడై, తన యావేశాగ్నినిఁ జల్లార్చెను. శిష్యకోటియు వివర్ణవదనములతోఁ గూరుచుండిరి. వారిని నరేంద్రుఁడుచూచి, వారిభావిస్థితిని దలఁచి, తనమీదఁబడిన భారముచేతను విచారముచేతను క్రింగిపోయినట్లు నిలచెను. శ్రీరామకృష్ణుఁడు

వచ్చిన తన యంత్యసందేశమునాని మాటలను మఱిమఱి తలచి, కాసిపురవనగృహచ్ఛాయను గూరుచుండి, తన హృదయము విద్యుచ్ఛక్తితరంగములై వణకిపోవుచుండ నొక పుణ్యనిమేషమున, నరేంద్రుడు, తన గుర్వాజ్ఞను శిరసావహించి, ఘోర్పూర్ణముగా నాచరింప వలెనని దృఢప్రతిజ్ఞచేసెను; “శిష్యులకొఱకే నేను జీవించెదను. వారికొఱకై నేను బిచ్చమైన నైతెదను. అవసరమగుచో నేను నారికై ప్రాణములనైన నర్పించెదను.” ఇదియే వానినోట వెడలిన వాక్యములు ఆప్రతిజ్ఞాపరిపాలనమందే నరేంద్రుడు తన జీవితమును లగ్నముచేసి, ఆనురణా తము, శిష్యులను వర్ణనాతీతప్రేమతోఁబెంచి, భగవత్తుల్యులఁ జేసెను. శిష్యులును నరేంద్రుని నత్యధిక ప్రేమతోఁ బూజించియుండిరి.

ఇంతకుముందు నరేంద్రుడు శ్రీరామకృష్ణుని సమీపమునకుఁ బిలువఁబడెను శ్రీరామకృష్ణుఁ డప్పుడు మాటాడలేనిస్థితియందుండెను. అత్యవినయములు సమీపించుచున్నవని యెఱిగి, శ్రీరామకృష్ణుడు శిష్యుల కచంచలాధ్యాత్మికబోధచేయుచుండెను కాని నరేంద్రుడు ప్రధానశిష్యుడు, కావున నాతనికి, విశేషసాధనల నేర్పుచుండెను. ప్రతిసాయంత్రము నరేంద్రుని దగ్గరకుఁ జేర్చి, ముందు తాను శిష్యుల నెట్లుసన్యాసాశ్రమస్వీకృతికిఁ బ్రోత్సహింపవలెనో, ప్రేమించి యాదరించవలెనో మున్నగువిషయముల నేకాంతముగా దినమునకు రెండుమూడు గంటలసేపు బోధించుచుండెను. కాని యానాడు నరేంద్రుడు గదిలోఁ బ్రవేశించినపుడుమాత్ర మొకకాగితము మీఁద, “అన్యులకు నరేంద్రుడు బోధించు”నని వ్రాసి రామకృష్ణుఁ డందించెను. నరేంద్రుఁ డది చూచి, సంకోచించి “నే నట్లు చేయ” ననెను. అంత శ్రీరామకృష్ణుడు, తన బలమును కేంద్రీకరించి, గంభీరముగా, “నీవు చేసితీరుదువు. నీయస్థిరంచయమే నీచేత నట్లు చేయు

చిత్రము" నని వచించెను. మహాకవీశ్వరులు, "నా యోగశక్తు లన్నియుఁ గొలఁది కాలములో నీలోఁ బ్రదర్శింపఁబడు"నని పల్కెను.

శ్రీరామకృష్ణుని మహాసమాధి కిరీట నాల్గుదినము లేమిగిలినవి. కాశీపురవనమంతయు జన్మాంతరార్థపరికీర్త మయియుండెను. బాలు రందఱు జ్ఞానవిధానములో నిమిడియుండియు గురుసేవానిమగ్నులై యుండిరి. గురూత్తముని భయావస్థ నరేంద్రుని చలింపఁజేసెను. గురువియోగాభిప్రాయముచేఁ గల్గిన దుఃఖము నాతఁడు భగవత్సం కీర్తనముచే మింగుచుండెను. శ్రీరామకృష్ణుని గదిలోని కదిగి యా తని రక్తశూన్యముఖమును దిలకించి, భీతిచెంది నిలచెను. ఒకనాఁడు శ్రీరామకృష్ణుఁడు నరేంద్రునిఁ బిలిచి, శిష్యులను ప్రక్కకుఁ జేరి, ధ్యానింపుఁ డనెను. గదితలుపులు మూయఁబడెను. శిష్యులేమి జరు గునోయని భీతిలుచుండిరి.

నరేంద్రుఁడు గురుసాన్నిధ్యమున ధ్యానముఁబ్రతుఁడై గడపిన, అట్టి నిమేష మింకొకటి కలదు. బేలూరుమఠమునందు, తలుపులన్ని యు మూసి, వివేకానందస్వామి గురువిగ్రహసమ్ముఖమున, నిశ్చల ధ్యానములో నాసీనుఁడై, నిర్వికల్పసమాధిని పొంది, మఱి రాని పదవికిఁ బయనమయినదే యానిముసము.

అట్లానాఁడు రామకృష్ణబోధితుఁడై, గురుసాన్నిధ్యమున ధ్యా నముఁగ్నుఁడై, నరేంద్రుఁడు నిశ్చలసమాధిలోఁబడియుండెను. శ్రీరా మకృష్ణుఁడు తన గుండెమీఁద వెనుక చేయివెట్టి, ఆధ్యాత్మికశక్తిని ప్రసరింపఁజేసినప్పటి యవ్యప్రశాంతి, తన్మయత్వము నిప్పుడు నరేం ద్రుని మఱల నావరించెను కాని యప్పుడు రామకృష్ణుఁడారోగ్యవం తుఁడై యుండెను. నరేంద్రుఁడు మఱల స్మృతితెచ్చికొని, శ్రీరామ కృష్ణుని దుస్థితిగాంచి, పంచారమునకు లోనయ్యెను. ఆసమయ మున శ్రీరామకృష్ణుని నేత్రములనుండి కన్నీరు ధారలుకట్టి కారుచుం

డుట నరేంద్రుడుచూచి, కారణము తెలియక తపించుచుండెను. అది చూచి రామకృష్ణుడు డిట్లనెను. “నరేంద్రా ! నాపుత్రుడా ! ఇప్పుడు నాశక్తులన్నియు నీకర్పించి యుంటున్నాను నే నాధ్యాత్మిక సంపద్యహీనుడనై, యొక ఫకీరునైతిని. నాచే నీకీయఁబడిన నీశక్తిచే, నీవీలోకమున ఘనకార్యములుచేయఁగలవు. అనంతరము మఱల నీవు శాంతి నందెద”వని వచించెను. నరేంద్రునిగుడ్డు నీరుచే నింపఁబడెను. చంటిపిల్లవానివలె నరేంద్రుడు డేడువనారంభించెను. గురువు తన కేమి చేసెను? తన యఖండశక్తిని, తన యనేకజన్మాన్జితానుభవజ్ఞానమును, తన యనంతాత్మప్రతిభను, తాను చెప్పినట్లు శ్రీరామకృష్ణుడు నరేంద్రునినకుఁ బ్రసాదించియుండెననుటకు సందియములేదు. లోకమును వైరాగ్యముచే మోహింపఁజేయుటకై తాను ధరించిన శరీరవస్త్రమును, సడల్చివైచి, శ్రీరామకృష్ణుడు బ్రహ్మనిర్వాణముందై కృష్ణమై తనస్థానమున లోకమునఁ బూరించుటకు నరేంద్రుని సిద్ధముచేసియుండెను.

జన్మానేకసహస్రములందు, ఆత్మమథనముచే, విషయనాశాపిచ్ఛేదనముచే నార్జించిన అనంతధగవత్ జ్ఞానసంపత్సర్వస్వమును, కోరి విడిచిపెట్టి, శిష్యునికి దానముచేసి, తాను ఫకీరుగా మారిపోయి, లోకోద్ధరణముచేయ నుంకించిన, ఆ శ్రీరామకృష్ణుని, నరేంద్రునిమధ్య నాసమయమున, నేమిసంభవించెనో, తెలియ నెవ్వరికిఁ దరమగును? భౌతికశరీరవస్త్ర విసర్జనసమయమున, తన యాధ్యాత్మికాగ్నిజ్వాలను, నరేంద్రునిశరీరమునఁజొన్ని, తాను, బ్రహ్మైక్యముచేచి, తన శరీరమును మృత్యుహస్తగతమొనర్చి, లోకకల్యాణనిర్మాణమును సాధించిన, శ్రీరామకృష్ణుని నాత్మవంటి యాత్మసాన్నిధ్యమును గాంచిన, యావివేకానందాది శిష్యుగణ మెట్టిపుణ్యము లొనర్చెనో కదా ! శ్రీరామకృష్ణుడు లోకమునకుఁజేసిన మహోపకారములు

రెండు. తాను శరీరమును దరించి, లోకమును పరమేశ్వర జ్ఞానాగ్ని చేఁ జైతన్యము క్షమొనరించుటకంటె. తనయనంతరము, తానుముట్టించిన జ్వాలను వ్యాప్తిచేయునిమిత్తము, తానైన మృత్యుదేవతకుఁ దన శరీరమునందిచ్చి యాతనకు లోనై నరేంద్రునకుఁ దన స్థానమొసంగుట రెండవది.

శ్రీరామకృష్ణు నపరానదినములు రెండును, శిష్యులనిచారము పెచ్చుపెరుగుటతోఁ గడచెను. ఇక శ్రీరామకృష్ణవిర్యాణముతోఁ దాము తండ్రిశేనిబిడ్డవలె, నంధకారముతోఁబడి, దిక్కు లేని వారివలె విలపింపవలెననెడి నిచారము శిష్యులకు దుర్భరమయ్యెను. వజ్రానప్రదీపము వారి హృదయాగారములతోఁ గాంతిని విరజిమ్మెనో, యాదీపము మిచుకుమిచుకుమనుచు వారిపోవుస్థితిలోనున్నపుడు వారిగుండెలు తటతట కొట్టుకొననారంభించెను. వారు శ్రీరామకృష్ణుఁ డొకను జీలించుటకొఱకై పార్థించిరి. దుఃఖాశ్రుస్థిక్తనేత్రులై వారు తను దైన్యమును వెలిబుచ్చుచుండిరి. ఇట్లుండగా సంశ్యదినము కరుణారహితమై పర్వెత్తివచ్చినది. గాత్రవచ్చెను. శ్రీరామకృష్ణుని శరీరము, మరణయాతన సనుభవించుచుండెను. మృత్యుదేవత దయాశూన్యమై కోరలుసాఁచి వారికట్టెకటఁ గన్నట్టెను. అంధకారము లోకము నావరించి వారికి భీతిగొల్పెను. జామురాత్రి గడచినది. రెండుజాములైనది. అనంతప్రళాంతి యాస్థలము నావరించినది. దుఃఖము, నంధకారము, మృత్యుముఖము నివియే శిష్యులకుఁ గన్నట్టెను. మహాచూరుతమధ్యమునఁ జలించు ప్రదీపములవలె, శిష్యులు రామకృష్ణుని చుట్టువారుకొనియుండిరి. తటాలున నరేంద్రునిహృదయము లో నొకయభిప్రాయము తోఁచినది.

“ఈతఁడు తాను భగవదవతారమూర్తియని చెప్పియున్నాఁడు. ఇప్పుడే, యీమరణయాతనలనుధ్య, నీమన్న శశరీరబాధయందు,

“నేను భగవదవతారమూర్తి”యని చెప్పినచో, “నేను నమ్మెద”నని నరేంద్రుడు తలచెను. వెంటనే శ్రీరామకృష్ణుడు, మృత్యుపాశములచే లాగబడుచున్నను, శ్రమయనక, తన లోకరక్షణపరత్వముపొంగ, ధైర్యము వహించి, “నరేంద్రా! ఇంకను నీకు సంశయము తీరలేదా! వినుము. ఎవ్వడు రామావతారమో, యెవ్వడు కృష్ణావతారమో, అతడే యీరామకృష్ణావతారము. వేదాంతము ప్రకారముకాదు. నిశ్చయముగ నమ్ము”మని చెప్పెను. ఈవిధముగా లోకమున, ధర్మసంస్థాపనార్థము, వైరాగ్యధన ప్రదానార్థము, పరమేశ్వరుడవతరించి వివిధపరిస్థితులలో వివిధరీతులఁ గృతార్థతనంది, యిప్పుడు రామకృష్ణుడై యుండెనని, ఆచార్యులయంకరనిమేషమున శిష్యబృందమును మోహమునుండి, బయటికి లాగి, శ్రీరామకృష్ణుడుద్ధరించి యున్నాడు. ఆనమయమున, విష్ణుచక్ర మఖండదీప్తితో శ్రీరామకృష్ణుని గదిలోఁ బ్రవేశించినచు, చెందనికలఁతలో శ్రీరామకృష్ణునివాక్యములువిని, నరేంద్రుడు జర్జరితుడై, తాను మూఢుడై, పరమేశ్వరావతారము నెదుటఁ గుత్కరములుచేసి యుండినందులకై లజ్జ వహించి, దుర్భరనిచారసాగరమునఁబడి, కన్నీరు మున్నీరై పార నేడువసాగెను.

ఆరాత్రియే అవధుతమగురాత్రి. నిరుపమానవిచారనిష్ఠైతు కానందబాష్పములతోఁ గొంతసేపు గడచినది. శ్రీరామకృష్ణుని నేత్రయుగ మగ్నిస్ఫులింగములరీతి నాత్మజ్యోతిని ప్రదర్శించుచున్నది. ఆజ్యోతికి భయమంది శిష్యులకు భయము కల్పించిన కారుచీకటి కటాపంచలైపోయినది. ప్రభాత మరుదొచ్చెను. 1886 వ సంవత్సరము, ఆగష్టు 16 వ తారీఖున, నుదయారంభమున, ప్రథమఘడియలో శ్రీరామకృష్ణుడు సమస్తవేదమూలంబగు నోంకారము నుచ్చరించుచు, నఖండసచ్చిదానందమయంబగు పరబ్రహ్మైక్యము చెందెను.

ఓం శాంతి శాంతి శాంతిః.

శ్రీరామకృష్ణపరమహంస, అల్లు, భౌతికశరీరమును త్యజించి, బ్రహ్మైక్యము చేరిన యాక్షుణ్మున, శిష్యులహృదయములు, దుర్భరనిచారసాగరముగో ముద్గినవి. దిక్కులేనివారివలె, వారు నోళ్ళు బ్రద్దలగునట్లు, రోదనముచేయు వారంభించిరి. వార్త పెంటనే నలుదెరులఁ బర్వెను. శిష్యుకోటి పర్వెత్తి కాశిపురముఁ జేరినది. గురునియోగ మాస్థలమును శ్మశానవాటికఁగా నొనర్చెను. నరేంద్రుడు దుఃఖదండహృదయముఁడై, మొదలునుచి, మూర్ఛిల్లి పడిపోయెను. “గురువు మరణించెనా? ఎట్టి గాఢతనూన్యజప్రేయతో నాతఁడు నన్ను పెంచినాఁడు? ఇంక నె”ట్లని నరేంద్రుఁడు రోదనము చేసెను. ఆశ్రీరామకృష్ణుని ముఖముచుగాంచి నరేంద్రుఁడు ప్రేటు దిన్న పులివలె, నేలఁబడి దీర్ఘారావములు వెలిబుచ్చెను. ఆత్మజ్ఞాన జ్యోతిచే నవ్యాజానుకంపాతరంగితములై, యఖండప్రేమామృతరస ములనింపి చిల్కిన పల్కులు, మఱల విసఁబడవుకదా ! పరమాత్మ సందర్శనమునకై, యంతర్వర్తియై, యాత్మ మధనమునన్చి, దివ్య జ్యోతిని ప్రదర్శించిన యానేత్రీయులు, మఱెన్నఁడు తెఱుచ వీటులే కుండ మూతవడిపోయినవి. భగవద్భక్తి మరందములు వెల్వడిన ద్వా రమైన యాతని నోరు మఱల కప్పరానిదై నొక్కుకొనిపోయినది. ఇంక దిక్కెవ్వరు? ఇంక నరేంద్రునితో ముచ్చటగాఁ జేరిమించి, మాటాడి పెంచునారెవరు?

ఏతల్పముమీఁద రామకృష్ణుఁడు పండుకొనెనో, యామంచము బయటికిఁ దీసికొనివచ్చి, యాతనిశరీరమును, దివ్యాంబరములచేఁ గప్పి, శిష్యులు పుష్పములతో నలంకరించిరి. కొంతసే పావీగ్రహమును, వనమధ్యముననుంచి పలవించి, యావెనుక బారానగరసమీపముననున్న శ్మశానమునకుఁ గొంపోరి. ఒకరివెనుక నొకరు శిష్యులు, శనమును తనుభుజములమీఁదనే మోసికొనిపోయిరి. గురు

భక్తు లందఱువచ్చి, యామంచమును ముట్టికొని, కండ్లకద్దుకొనిరి. హరినామస్మరణానినాదములు మిన్న ముట్టెను. శ్మశానమున శిష్యులు చికినేర్పఱచి, స్వహస్తములతో నాశవము నం దిమిచ్చి, తరువాత నందఱుకలసియే యగ్నినిముట్టించిరి. ఆజ్యము, సుగంధద్రవ్యములు, గురూత్తమునిశవముమీఁదఁ జలికించిరి. జ్వాలలు బయల్పడలి, శ్రీరామకృష్ణ సంబరములను, నవయవములను, మఱొక్క నిమిసములో, భౌతికదేహమును దహించెను. శ్రీరామకృష్ణ నాత్మ యఖండజ్యోతిర్మయబ్రహ్మజ్వాలలో మేళవించెను.

తమ్ము వీడ్కొని పరలోకమున కేగుచున్న శ్రీరామకృష్ణుని చితికి శిష్యులు, ప్రదక్షిణమొనర్చి, దుఃఖాశ్రులు రాల్చి, సాష్టాంగములొనర్చి నిల్చిరి. తుట్టతుదకు, లోకమునుద్ధరింప నవతరించిన శ్రీరామకృష్ణుల శరీరదహనసంస్కారము పూర్తియయ్యెను.

శిష్యకోటి హృదయములోనుండిన దుఃఖాగ్నియుఁ జిత్తగ్నివలె, మెల్లఁగాఁ జల్లారి, మానసాతీతానందాంకురములు పొడసూపెను. శ్రీరామకృష్ణుఁడు తన శిష్యబృందముయొక్క దుఃఖమునుజూచి సహింపఁజాలక, యొకగోచరముకాని యానందమూరుతమును, వారలమీఁద వీచి విడలెనా? శ్రీరామకృష్ణుఁడు తన దృశ్యదేహమును విడిచినంతమాత్రమున, నాతని యనంత కారుణ్యమయమూర్తి యెట్లు దృశ్యముకాఁగలదు? పరమాత్మసాగరములో మునకలిడుచు, నఖండ సచ్చిదానందప్రదీపమును చేరఁజరుచుండ, నాయాత్మసాగరము ఘూర్ణిల్లి, యుత్తుంగానంద తరంగముల బయల్పఱుప నయ్యవి రామకృష్ణుఁడు బయలుదేరిన మార్గమునుపట్టి శిష్యకోటినిఁ గలసికొనెనోయన, శిష్యులహృదయము లనిర్వాచ్యానందముచే వికసించెను.

నరేంద్రుఁ డఖండప్రళాంతిలోమునిగి, మాటలేక కొంతసేపూరకుండి, గురునామస్మరణాతి రేకముచే నొడలుమఱచి, పరవశుఁ

జయరామకృష్ణ! జయరామకృష్ణ! జయగురుదేవ!" యని యుచ్చైస్వనంబున శరీరముకంపింప, శ్రీరామకృష్ణనిమిఁది ప్రేమరస ముప్పొంగి పార జయజయధ్వానములు సల్పెను.

హరిః ఓంత్సత్ !

ముప్పదియవ అధ్యాయము.

శ్రీరామకృష్ణమరణానంతరము : నిర్మాణప్రభాతము.

మహాపురుషుల జీవితాంశములు మానవకోటి కేనాటికి నర్థములు కావు. ఏలనన జ్ఞానాంధీగూతు లెల్లు దివ్యకాంతిదిలకింపఁగల్గుదురు? మహాత్ములు లోకమున నవతరించి, యఖండజ్ఞానబీజములు నాటి వెడలుదురు. ఆబీజములు మొలకెత్తి, ఫలావస్థకు వచ్చుటకు కాలమవసరము. ఇంద్రియవిషయవాంఛామోహబద్ధమగుటచేమానవ మానసము నిగూఢతాత్వికనాదముల వినలేదు. మహాత్ములు వచించు నట్టి తాత్పర్యము లట్టివారికి మహాబధిరశంఖారావములు, మూకసద్గ్రంథాభ్యాసములు నగును. మానసము కాలము పోనుపోచు, పరిపూర్ణపరివర్తనముచేఁ బరిశుద్ధమైనపుడే, యాసత్త్వాంశములఁగాంచి, రుచిచూడఁగల్గు స్థితికి వచ్చును. అప్పు డట్టి మహాత్ముల సమకాలికులమై, జీవింప లేకపోతిమిగదాయని, మానవులు విలపింతురు.

కాని శ్రీరామకృష్ణుఁడు తనజీవితసత్త్వాంశములను, మూఢమానసములకుఁగూడ గ్రాహ్యములగునట్లు నాటి వెడలినాఁడు. శిష్యుగణ మమ్మహాత్ముని జీవితోద్దేశమును పరిపూర్ణముగానే గ్రహింపఁగల్గెను. ఐనను, శ్రీరామకృష్ణనిర్మాణానంతరము వారెక్కుడు నేర్పుకొనసాగిరి. అనఁగా శ్రీరామకృష్ణుఁడు నాటినవిత్తనము లిప్పుడే

మొలకెత్త నారంభించినవి. శ్రీరామకృష్ణుడు మరణించినను, నాతని యనంతజ్ఞానబీజములు, సజీవములై, శిష్యులకు దినదినకళాభివృద్ధి నొసంగుచు, మరణరహితములై యున్నవి.

శ్రీరామకృష్ణుడు లోకమును వీడిన వెనుక, శిష్యుల కేమి చేయుటకును దోచలేదు. కాని వారు సంసారషరిత్యాగ మొనరింపఁ జేయుచుకొనియే యున్నారు. కాశిపురవనమునుండి బసమార్పు చేయుటను గూర్చి శిష్యులందఱు గుమిగూడిరి. చాలనుండి రేయిం బవళ్ళచటనే గడపుచుండిరి. తపోధ్యానసాధనములే వారిని గురు వియోగదుఃఖాంబుధినుండి తెప్పలై తేల్చుచున్నవి. గురూత్తముని జ్ఞాపకచిహ్నముగా నుంచఁబడిన అస్థిశంచయమునకు వారు దిన దినము మ్రొక్కుచుండిరి. గృహస్థశిష్యుకొటి పెక్కుమారులు వచ్చి, భగవద్విషయములఁగూర్చి ముచ్చటించుకొనుచుండిరి. గురుమహా శయు నద్భుతశక్తిని గూర్చి విశేషముగాఁ దర్కించుకొనుచుండిరి.

రామకృష్ణుని మరణానంతర మొక వారమైనను గడవలేదు. ఒకనాఁడు నరేంద్రుఁ డొకశిష్యుఁడొకఁ గలసి, ధ్యానలగ్నమానసుఁ డై, వనమందు విహరి చుచుండఁగా, నొక దివ్యనిగ్రహము వారికల్పె దుటఁ గన్పట్టెను. ఆనిగ్రహ మఖండమరీచుల వెల్లిగక్కుచుండెను. అది శ్రీరామకృష్ణనిగ్రహమే! శ్రీరామకృష్ణుని దేహము పోయినది. కాని, యాతఁడావనమందే నిలఁచియున్నాడు. నరేంద్రుఁడు మాటాడ సంశయించి నిలఁబడెను. రెండవశిష్యుఁ డాతురముతో, “చూడుము ! చూడును”ని నరేంద్రునిఁ బ్రోత్సహించెను. నరేంద్రుఁడు సంశయరహితుఁడై, యితరశిష్యులను గురుదర్శనార్థము కేకలిడి, వారు వచ్చునంతలోనే యాదృశ్యము మాయమయ్యెను.

శ్రీరామకృష్ణుడు లేమి, కాశిపురవనభవనమును బోషించుచు న్న గృహస్థశిష్యుకొటి ధనము నొసఁగ వెనుకాడుసూచన గన్పట్టెను.

“ఇంక మిగిలిన యువకళిష్యులగతియేమి? మఱల వారు సంసార మాలకేగి, తమ యధోచితవృత్తులు స్వీకరించుటే యుత్తమ”మని గృహస్థులు పల్కిరి. ఆసమయమునఁ గొందఱు యువకళిష్యులు పట్ట పరీక్షకుఁ జదువుచుండిరి. వారిగృహయజమానులు వారిని తిరిగివచ్చి విద్యాపరిపూర్తి చేయుమని బాధించిరి. మఱికొందఱిదివఱకే సన్యసించియుండిరి. వారిగతియేమి? వీరే బలరామబాబు, సురేంద్రనాథ మిత్ర, గిరీశచంద్రఘోష, మహేంద్రనాథగుప్త, వీరు రామకృష్ణుని ప్రధానశిష్యులు. “సర్వసంగపరిత్యాగాదర్శము ప్రత్యక్షముగాఁ జూపిన గురూత్తమునెదుట జీవించిన మనము సంసారమునకు మఱలుటే”ట్లని వారు ప్రశ్నించిరి. ఒకరామకృష్ణసోదరసమితిని స్థాపించి, సన్యాసాశ్రమమే స్వీకరించి, ధ్యానముచే జీవింప వారు నిశ్చయించుకొనిరి. కాని ధన మెచ్చటనున్నదని గృహస్థులు తర్కింప, “మఱునటి క్షణమునుగూర్చి తలఁచుట మార్భవమని రామకృష్ణుఁడు బోధించలేదా! భిక్షాటనముచే మనము జీవింపలేమా?” యని వారు బదులు చెప్పిరి. ఆచూటలుఁగి, హృదయము కరుణారసతరంగితముకా, నేత్రముల నీరుబుకుచుండ, బాబు సురేంద్రనాథమిత్రుఁ డిట్లనెను; “సోదరులారా! మీ రెచటకుఁ బోయెదరు? ఒకగృహమును మన మదైకుఁ దీసికొందము. అందు మీఱందఱుచు నివసించునెడఁ బ్రాపంచిక భారములతోఁ దూఁగలేనివేళల మాబోఁటిగృహస్థులము వచ్చి శాంతింబొందుచుందుము. కాశిపురభవనమునకు నే నిచ్చిన ధనమును దీనికి నొసంగెదను.” అని శిష్యులందఱు మందానందము పొందిరి.

కలకత్తాకు, దక్షిణేశ్వరవనమునకు మధ్య గంగానదీతీరమును జేరి శ్రీరామకృష్ణుని శ్మశానమునకు సమీపముననున్న నొకగృహము సదైకు వారు తీసికొనిరి. ఆగృహము పాడుపడి, సర్పములకు,

వల్మీకములకు, దయ్యములకు నివాసమై, యన్నివైపులఁ గూలుటకు సిద్ధముగా వెలుపుగొలుపుచున్నను, ధనాభావముచేతను, గంగాసామీప్యముచేతను, దానినే గ్రహించి, రామకృష్ణసోదరసమితివారందు నివసించుచుండిరి. కొలఁదికాలములో నదియే బారానగరమథమయినది. అట్లు నియమితమయినగృహములోఁ గొందఱు శిష్యులు నిరంతరము నివసించుచుండిరి. కొందఱు తాత్కాలికకార్యసమాప్తిచేసికొని వచ్చుటకై యిండ్లకేగిరి. కొందఱు తీర్థయాత్రచేయఁబోయిరి. స్వగృహమునకేగి, మాతృదేవత నూరడించి వచ్చుటకై నరేంద్రుఁడును వెడలెను.

శిష్యులెవరికి వారు చెల్లాచెదరైపోవునమయమాన, నొకగృహము, రామకృష్ణసోదరసమితి, యిది నిల్చుటకు నరేంద్రుఁడే హేతువు. తానును, విషమపరిస్థితుల కగ్గమైయున్నను, శిష్యులను మాత్రము గురువాక్యములచే నుద్రిక్తులంజేసి, పరిత్యాగమార్గమును బోధించుచుండెడివాఁడు. తుట్టతుదకు తనస్వగృహపరిస్థితులు చక్కఁబడి, తనకు స్వేచ్ఛనొసఁగినంతనే, గుర్వాజ్ఞాపరిపాలనమునకై యాతఁడు కృతనిశ్చయఁడై, దినదినము స్వస్వగృహముల కరుదెంచిన శిష్యబృందములఁ గలసికొని, వారాతనిఁజూచి, తమపరీక్షలు చెడునని, మాటాడుటకవకాశమీయకున్నను, బలవంతముచే వారితో మాటాడి, “ఈబంధములఁ ద్రెంచివైచుఁడు. మీయజమానులేమియన్నను నరే! శ్రీరామకృష్ణు నప్పుడే మఱచితిరా? మీరు చదువు బిరుదసంపాదనార్థ తుచ్ఛవిద్యయంతయు మార్భ్యబోధనముగాదా? భోగత్యాగము లొకేసారి వాంఛింపకుఁడు. రండు! మనము పోయి, భగవద్ధ్యానసాధనలచే జీవిత”మని బోధించును.

ఇట్లు రేయింబవళ్లు నరేంద్రునిచే బలపద్బోధితులై, తాము నిజముగా విశ్వవిద్యాలయ వ్యామోహబద్ధులై, జీవశక్తినంతను వ్య

యపటచుచుండిరనియు, జ్ఞానము వలయుచోఁ గళాశాలాకార్యక్రమ మనవసరమనియు, నిశ్చయించుకొని, యొకని వెనుకనొకఁడు గృహ బంధుమిత్రాదుల విసర్జించి, భావిభాగ్యాన్నత్యములఁ బాటింపక, కూలుచున్న యీపాడుగృహములోఁ గడుపుటందని తిండితోఁ, గేవల భగవద్ధ్యానమునకై, జీవితముల నర్పింప, నరేంద్రునిఁగూడి, రామ కృష్ణసోదరసమితినిఁ గలసికొనిరి. ఆసమయమున నరేంద్రుఁడు, మత్తమృగేంద్రమువలె, సన్యాసగర్జనలచే శిష్యులనందఱు వశపరచు కొనెను. శ్రీరామకృష్ణుఁడు నరేంద్రున కొసంగినశౌరవముచేతను, నరేంద్రుని స్వకీయదివ్యమూర్తిమత్వాకర్షణచేతను, శిష్యులు వానిని దమ నాయకునిఁగా నంగీకరించి, యాతని యానకు బద్ధులగుచువచ్చిరి. ఎవఁడైననొకఁడు నరేంద్రునిఁ దిరస్కరించుచో పెంటనే నరేంద్రుఁడు, “మీజీవితముల నాయనీనమొనర్చి రామకృష్ణుఁ డేగలేదా? నేను మిమ్మెట్లువిడువఁగల”నని గర్జించుచు. నరేంద్రుఁడు వచించు ప్రతిఫీరవాక్యము, చేయుప్రతిచర్య, యాతని మనోరంజకమూర్తి, యాతని నిర్విధనాత్మవిశ్వాప్రదర్శనము, నాతని సోదరవాత్సల్యము నివన్నియు శిష్యులందఱు నాతని నాయకత్వ మనుల్లంఘనీయంగీకారయోగ్యమొనర్చెను.

శ్రీరామకృష్ణుని దగ్ధశరీర శేషము నొకరాగిపాత్రమందుంచి, యాతఁడు పరుండుగదిలో శిష్యులతిజాగ్రతతో దాచియుంచి పూజించుచుండిరి కాని కొందఱు గృహస్థశిష్యులు సన్యాసశిష్యు లాగురు చిహ్నములను దాచుట తగదనియు, నొకతోటలో నవ్వానినుంచి, వానిమూఁద నాలయమొకటి నిర్మించవలెననియు వచించిరి. కాశీపురమున యువకశిష్యబృందమున్నంతవఱకు నెట్టివాదము దీనినిఁగూర్చి పొడమియుండలేదు. కాని బారానగరమునకు బసమూర్చబడినంతనే గృహస్థశిష్యులు తీవ్రవాదములు సల్పనారంభించిరి. ఒకనాఁడు దొర్జ

స్వయంచేసయినను, నాచిక్వాసాశ్రమ లాగి కొనిపోవ గృహస్థులు బయలుదేరిరి. యువకశిష్యబృందమును, సోపీనిరంజననామకత్వమున వారిననుర్కొన సంసిద్ధమై నిలచెను. ఈవిషమస్థితి పరికించి, నరేంద్రుడు, “సోదరులారా! మనము మానవుల మనుమాట మఱువకుండు మాననత్వనిర్మాణాపాదననుగు మనరానుకృష్టుని బోధనలను మఱువకుండు. గురుచిహ్నములను వారినే తీసికొననిండు. గుర్వాజ్ఞాను సారముగా, సన్యాసాశ్రమమును స్వీకరించి, యాతని పవిత్రాదర్శములనాచరించి లోకమునకు మనము మనగురుభక్తిని చాటలేకున్నచో నాతనిచిహ్నములను మనమొత యర్పించిన నేమిలాభము? శ్రీగౌరమకృష్ణునిశిష్యు లాతని చిహ్నములకై కాట్లాడి రనుదుర్యశంబున కగ్రముకాకుండు. గురుప్రోక్షదివ్యవాక్యముల ననుసరించి, మనము మనజీవితముల నిర్మించుకొన్నచో లోకమంతయు మనపాదముల నర్పించితరు”నని పల్కెను. నరేంద్రునిధీరగంభీరవాక్యములను విని శిష్యులు ఖిన్నులై, తమమార్గమును విడిచిరి. ఒకనాడు సోపీయే స్వయముగా గురుచిహ్నములను పట్టుకొనిపోయి గృహస్థశిష్యకోటి కిచ్చి పెడలివచ్చెను. ఆచిహ్నములు రామచంద్రదత్తుని వనమున స్థాపితములై, వానిమీఁద వాలయమొకటి నిర్మితమయ్యెను. అది యిప్పుడు యోగధ్యానమను నానుముతో నొప్పుచుండెను. అచ్చట శ్రీగౌరమకృష్ణుని వార్షికోత్సవము లఖండవైభవముగా జరుగుచుండును.

ఐనను మఱికొన్నిచిహ్నములను, సోపీ నిరంజనులు దాచి, నరేంద్రునకెత్తిగించి, యవ్వానినొక గదిలోనుంచి, దైనందినపూజాదికములు నల్పుచుండిరి. క్రమముగా గృహస్థులకు యువకబృందమునకుఁ గలవైరము ననుసి, వారు పరస్పరప్రేమతో మెలఁగవారంభించిరి. ఖండాంతగఘ్యాతిఁ గాంచి వివేకానందుడు స్వదేశమునకు వచ్చిన

పుడతఁడు, తనతోఁ దగవులాడెనని యొకించుకయుఁ దలఁపక, రామచంద్రుఁడు సందిగ్ధమరణాఃస్థలో నుండెనని విని, వానిని, తన శిష్యసమేతముగా నేనించి, వానిపాదములనైన నెత్తుటకు సంశయించలేదు.

నరేంద్రుఁడు గురుచిహ్నముల నిచ్చి వేసెనని శిష్యు లాతని నేమియు నవలేదు. “ఏమున్నను, నేమి లేకున్నను, నరేంద్రుఁడున్నచో ట నేనుందు”నని గురువయ్యఁడాసిన మాటలుతలఁచి వారమితాదరముతో నాయకునిఁ బూజింపసాగిరి.

1885 వ సంవత్సరము మొదలు 1892 వ వత్సరమువఱకు, మఠము బారానగరమందే యుండి, మఱల దక్షిణేశ్వరసమీపమున నున్న, “అలాబజారు”కు మార్చబడి, యచట 1897 వ సంవత్సరము వఱకు నుండెను. తరువాత నది గంగానదియొడ్డుననున్న నీలాంబరముఖర్జీవనములోకి మార్చబడి, యచంతరము, కొలదిదూరమున నున్న బేలూరునందు, వివేకానందునిచే నార్జింపఁబడిన స్థలమందే శాశ్వతముతగా నిర్మింపఁబడెను.

ఈ కథముగా నరేంద్రుని సామకర్తవ్యమున బారానగరమఠము నందు, శిష్యులందఱు, ఖిడా తరముల దహ్రితమాతముగా వ్యాప్తిచందవలయు ధర్మసందేమునకై, బీజములను పెంపుచేయు నిరంతరధ్యానముతో, తపోయోగములతోఁ గాలము గడపుచు డిరి. “నాకు నాతల్లి చూపినదేమనఁగా, నాభక్తశిష్యకోటిలోఁ గొందఱు పరదేశీయులు చేరుదురు. నే నెఱుఁగని భావకుఁడొదిన వారనేకులుందురు” అని రామకృష్ణుడు వచించియుండలేదు? మానవపంచపటియే దక్షిణేశ్వరవనము ఆవృక్షబీజములు, శ్రీమన్నారాయణావతారమూర్తియగు శ్రీరామకృష్ణవస్తుతనాక్యములు. ఆవృక్షమూలము నశేంద్రుఁడు. శిష్యబృందయంతయుగా వ్యాపించు నావృక్షశాఖలు. దాని

వే శృంగంతకాలగర్భమున నున్నవి. భగవద్భక్తిరస మావృక్షమును బెంచు నుదకము. ఆమహావృక్షచ్ఛాయను గణనాతీతమానవాత్మా నిచయము చేరి సుఖించి, యాత్మానందము గాంచవలెను. ఆవృక్షో భివృద్ధికి నరేంద్రుడు, నితరశిష్యులు నందఱు నవసరమేయని ముందు తెలియును.

శిష్యబృంద మట్టి స్థితిలో నెట్టి కఠినజీవనము గడపెనో, వినిన గుండె విచ్చిన్నమైపోవును. బిచ్చమైన నెత్తనిచ్చ వీడి, భగవత్కటాక్షముగా నేది లభించిన నద్దానితోడనే తృప్తిపహించి, వారే స్వయముగా గృహదాస్యము ననఁగా నంట్లుతోముట, యలుకుట, నూడ్చుట, మున్నగు నీచకృత్యములనైనఁ జేయుచుఁ గాలముగడపిరి నరేంద్రుఁ డట్టివఱపుడుచేయుటలో ముందంజవైచును. ఒకపూట వండుకొనుటకుఁ బిడికెడు బియ్యమైన లేనిదినము లనేకములు గలవు. కాని యట్టిదినమున వారి కాహారము భగవత్సంకీర్తనమే. ఒక కాపీనము, నొక కాషాయవస్త్రము, నొకచాప, యివియే శిష్యు నొక్కొక్కనికిఁ గలయాస్తి. జపమాలలు, తంబూరా, యివియే గృహలోపకరణములు. గృహస్థు లొసంగిన కొన్నిసంస్కృతాంగ్లవంగగ్రంథములే వారి భాండాగారము. ఈవిధముగా సూక్ష్మాతీసూక్ష్మవస్తుసంతతితో శిష్యులు జీవించుటఁ జూచిన, ప్రాచీనభారత మాతృదృశ్యము పఠ్యక్షము కాకమానదు.

దయాపయోధియగు సురేంద్రనాథ మిత్రుఁడే, శిష్యుల జీవనావసరములకుఁ దోడ్పడుచుండువాఁడు. తాను మొదటనొసంగిన స్వల్పధనము వారికి సరిపోవదని తలంచి, ప్రేమాతిశయముచేనాతఁడు, “శిష్యుల కెన్నడు లోటులేకుండ నేను చూడవలయును. నాయధిదైవతమగు శ్రీరామకృష్ణుని పుత్రులు గారా వీరు? వీరు నాసోదరు” లని యాతఁడు వక్కాణించును.

వెంటనే యాతఁడు గోపాలుడను నొకబాలునిఁ బిలఁచి మఠమునందు శిష్యకోటికివలయు సామగ్రినిచ్చు పనియందు నియమించి, యిట్లు చెప్పెను. “నీవు నాకుఁ జేయవలయు పని యిది. నాసోదరులెప్పుడు కొఱతచే బాధపడుచుందురో తెలిసి యప్పుడు వెంటనే నాకుఁ దెలియఁ జేయవలయును.” గోపాలుఁడు శ్రీరామకృష్ణునెఱుంగును. నరేంద్రుని దేవునిగా గోపాలుఁడు నమ్మినాఁడు. తనకు సరియగు నుద్యోగము లభించినదని, యాతఁడు సంతసించి, శిష్యబృందమును కనిపెట్టుకొనియుండి, తీమి తటస్థించు సూచనగాంచినంతనే, పర్విడి, సురేంద్రబాబునుచేరి, “ఈనాఁడు శిష్యులకు భుక్తిలే”దని వచించును. “బజారునకు వెడలి, వలయునవి తెచ్చి, నాసోదరుల కొనఁగుము. నే నిచ్చితినని చెప్పకుము. నేను శ్రమపడుచున్నానని, వారు తలఁచి సంశయించి, తీసికొనుటకు వెనుకచూతు”రని సురేంద్రబాబు దయాప్రపూర్ణుడై వచించును. వెంటనే గోపాలుఁడు వలయు సరకులను దీసికొని, శిష్యులకర్పించి, “వీనిని నన్నొకరు మీకీయుమని నా”రని వచింప, శిష్యులమందానంద చేతస్కులై, దైవకటాక్షమున కచ్చెరు వందుచుందురు.

ముప్పదియొకటవ అధ్యాయము.

మఠనిర్మాణము: బారానగరదినములు: పరివ్రాజకదృష్టి.

మానవలోకమునఁ బల్వరుగూడి యొకసంఘమై, యొకకార్యాచరణకుఁ గడంగుచుందురు. వ్యవసాయసంఘము, వర్తకసంఘము, విద్యాసంఘము, నాటకసంఘము, యంత్రీకారకసంఘము, దోపిడిగాండ్రసంఘము, మున్నగు ననేకములు దినదినము బయలుదేరి, ప్రావృట్కాలపయోధరమధ్య సంచలచ్ఛంచలానిచయముగతి

నాసి, నిమేషములలో నదృశ్యములగుచుండును. కాని యొక్కసం
ఘము స్థాపితమగుచో నయ్యది, గంభీరవారాశివలె, నాద్యంతరహి
తముగా జ్ఞానరత్నఖరుల సీనుచు లోకము నఖండతేజోనుము మొన
ర్చును. స్వార్థముచూపి, విహికసుఖముఃఖముల నవలంబించి, దేహభి
మానము తెగనడంచి, పరమేశ్వరాన్నితబుద్ధితో లోకకల్యాణమును
భగవద్దర్శనమూలముననే నిర్మించి, ముముక్షుకోటికి మోక్షప్ర
దానము చేయనుంకించునట్టి మహోన్నతాదర్శముగల యానంఘమే
వలయునది ఆనంఘచరితమే చదువఁదగినది. చరిత్రమునునామమి
డుట కదియే తెగును ప్రస్తుతముగమున హిందూస్థానమున, శ్రీరా
మకృష్ణ మతస్థ యేర్పడుట, మహాద్భుతచరిత్రాత్మకమునుట కెంత
మాత్రమును సందియములేదు. హైందవసనాతనాధ్యాత్మికధర్మసందే
శమును, జీవః శాన్విత మొనర్చి, స్వదేశమునకే కాక, ఖండఖండము
లకు వ్యాప్తిచేయు మహోద్దేశముతోడనే యీసంస్థ యేర్పడి, తనధర్మ
ము నఖండముగా నెరవేర్చిన దన్నచో నింతగాదు. ఏతత్సంస్థకు బీజ
ప్రదానమొనర్చిన యావ్యక్తి శ్రీరామకృష్ణుఁడు. దానికిఁ జైతన్య
మొసంగి, సర్వకళాభివృద్ధి చేకూర్చినవ్యక్తి స్వామి వివేకానంఘుఁడు.

శ్రీరామకృష్ణ ప్రోక్షాదర్శములం బ్రదర్శింపఁ బ్రాణములనైన
నర్పింపఁగంకణము కట్టుకొని, యొకకడుపునఁ బుట్టినవారివలె, వాత్స
ల్యకప్రేరితులై, భగవత్సాన్నిధ్యమే షరమావధిగా నిడికొని, బారా
నగరమున, నరేంద్రునినాయకత్వమున, శిష్యులు కాలము గడపుచుం
డిరి. స్వామి ప్రేమానందుని తల్లి, తనగ్రామమునకుఁ బ్రేరియి
యిగా, శిష్యుల నాహ్వానించెను. గురూత్తముని భక్తురాలగునామె
కోర్కెఁదీర్చి, శిష్యులందఱు నతఃపూరున కేగిరి. ఎచటనుండినను
నరేంద్రునినోటినుండి వెడలువాక్యము లాధ్యాత్మికస్ఫులింగములే.
“జయరామకృష్ణ! జీతగమ్యస్థానము మానవత్వసిరూపణమే. ఇది

యేమూర్తము. తక్కుంగల విద్యాభ్యాసములే? ప్రాణికివలయునది భగవద్దర్శనమే. వేఱుగొడవలు వ్యర్థము"లని నరేంద్రుని ఘోష. భగవత్సంక్రీర్ణము, ధ్యానము, త్యాగము, నివియే శిష్యుల కారాధ్యములై కన్పట్టెను.

అంతపుర మొక చిన్న గ్రామము. అచ్చట నవీననాగరికతాధారములగు కుతంత్రము, పరస్పరాసహనము, దేహలంకార సంజాతమూర్ఖానందము మున్నగున వెవ్వియులేక, నిర్దోషిత్వము, పరస్పరానుకూలత, అల్పజీవనవిధానము, నిష్కాపట్యము, నిర్మలప్రశాంతి యివన్నియుఁ బ్రాచీనఋషివాటికను శిష్యులచే స్మరింపఁజేసెను బుద్ధదేవుననంతవైరాగ్యమహామారుత మాశిష్యులమీఁదవీచెను. వారికట్టెదుట నొక్క టేమహాదర్శము గజ్జెలుకట్టుకొని మ్రోగుచుండెను. ధనలుబ్ధులను నిధివలె, సర్వసంగపరిత్యాగము మూర్తీభవించి వారి నాకర్షించెను శ్రీరామకృష్ణుఁడువచ్చించినటుల, శిష్యులందఱుభగవంతునాస్థానములో నున్నతోద్యోగులయి నిల్వవలెనని నరేంద్రుని నిశ్చయము. ఆయుద్యోగమునకుఁగల ప్రతిఫలము, పరిపూర్ణపరిశుద్ధి, యనంత దారిద్ర్యము, ఇవియేవారు లోకమునకుఁ బంచిపెట్టదలఁచినవి.

ఒకయాదిత్యవార మందఱును ధ్యానముద్రలోఁ గూర్చుండిరి. నరేంద్రుఁడు సంక్రీర్ణము చేయుచు, క్రీస్తుదేవునిమీదికి దృష్టినిల్పి, యాతని యఖండత్యాగవ్రతము, ననంతకరుణామయహృదయము, నాతని యనింద్య ధర్మసందేశము, నాతని యవక్రాధ్యాత్మిక జీవనవిధానము, నివన్నియు వారికట్టెదుటఁజిత్రించి, "సోదరులారా! మీరందఱు క్రీస్తులుకాఁ బ్రయత్నింపుఁడు. అంతకన్న నున్నతాదర్శములే" దని గర్జించెను.

బారానగరమున, శిష్యులజీవితమంతయు నిరంతరతపోయోగములతోఁగడచెను. నరేంద్రుఁడు సమస్తప్రాచీనశాస్త్రములను తర్కిం

చి, గుణగుణముల వారియొడుటఁ బ్రదర్శించును. ఒకతఱి, తెల్లవారు
వేళ తేచి, “లెండు ! బ్రహ్మనందమును గ్రోలుడు. వలయునదెద్దియు
తే”దని పాడుచుండును. మఱొకసారి చరిత్రాంశములనిప్పి, ఆకృతు
చక్రవర్తి జాతీయసమత్వాదర్శముల నుద్బోధించి, స్వజాతిక్రమం
బభివర్ణించును. హైందవజీవకళ కాంతిఁ దఱుఁగకుండుటకు హేతువు,
ప్రాచీనులగు మహర్షులు, నాశరహిత ధర్మసూత్రములను, మానవదై
నందిన కర్మకాండలో నిమిడ్చియుండుటచేతనే యని వచించును. బ్రా
హ్మణులు సందేశ భారమును వహించి, లోకమునకుఁ బ్రదానమొన
ర్చుటకే జన్మించిరనియు, నాకార్యమును జేయువారెవరైన బ్రాహ్మ
ణశ్రేష్ఠులే యగుదురనియు, బ్రాహ్మణేతరులను, హైందవేతరులను,
బ్రాహ్మణుల నొనర్చుటే “మనముఖ్యకర్తవ్య”మనియు నాతఁడుఘో
షించును.

హిందూమతధర్మము లెట్టిపవిత్రతమాశయపూరితములైనను,
విదేశజనసాంకర్యముచే నయ్యవి క్రమక్రమముగా, నాచరణ
బ్రాహ్మ్యములై, హైందవజాతి వ్యావహారికములో నిర్జీవములై, నామ
మాత్రావశిష్టములైనవి. లోకము నదృశ్యముగా మార్చివేయఁగల
మహోన్నత ధర్మనిర్ణయములు, సూత్రములు, శాస్త్రములు, తత్త్వ
ములు, యోగములు ననేకములుగలవు. కాని యొక్కధర్మసూత్రము
నకై, జీవితము నర్పించు నావ్యక్తియే యెచ్చటను గన్పట్టకుండెను.
ధర్మముం దనురాగ మందఱకును గలదు కాని యనుష్ఠానభాగ్యదశ
యెన్నడురాతేదు. సత్యహరిశ్చంద్రునిఁ గీర్తించుట కందఱకు నోళ్ళున్న
వి గాని, సత్యహరిశ్చంద్రులము మనము కావలయుననెడి తీవ్రసంక
ల్పమే లోపము. జాతీయజీవన మంతయు, సాత్త్వికరాజసభావముల
దవ్వలవైచి, తామసాంధపరీవృతమై, జడత్వముదాల్చి, చేతనారహి
తమైయుండెను. భారతజ్ఞానాగ్ని నివ్రలుగప్పి, జ్వాలజ్వలనమున కవ

కాశములేక యుండెను. ఇదియే ధర్మగ్ధాని. పరిచ్యుత ధర్మగ్రాణము నిమిత్తమై, అతిమానుషవ్యక్తు లవసరమైరి వెంటనే శ్రీరామకృష్ణుడు ప్రత్యక్షమై సర్వహిందూతాత్త్విక ధర్మముల ననుభవించి, లోకమును బోధింప నుత్కృష్ట శిష్యసంఘమును ప్రదర్శించి, యవతారము చాలించెను. అఖండజ్ఞానప్రదీపక మనంతముగా వెల్లుటకు వలయు సానుగ్ధి రామకృష్ణుడు సిద్ధముచేయు, నాదివ్యజ్యోతిని లోకమున వెల్లించు భారమును, నరేంద్రునిపైఁ బడెను. నరేంద్రుడు తన భారము నెట్లు నిర్వహించెనో లోక మెఱుంగును.

నరేంద్రుడు తనభావికార్యనిర్వహణమునకై, బారానగరమునఁజేసిన యేర్పా టీవిధముగానున్నది. జాతీయజీవనమునకుఁ గళాప్రతిష్ఠ చేయు నాయాత్త్వసూత్రముల నాచరణసాధ్యముగాఁ బ్రతిభారతవ్యక్తికిని బోధించుట; అవకాశములభించునెడ, ఖండాంతరములకైన నీసందేశకుల నంపుట, యెయున్నవి, ప్రభువుమునఁ బ్రతివ్యక్తియుఁ, దా నెవరో, తనజన్మోద్దేశమేమో, తనగమ్యస్థానమగు సర్వేశ్వరునిఁ జేరుమార్గమెద్దియో, పరిపూర్ణముగా నెఱింగి, యనుభవజ్ఞానమునుపొందుటతోడనే ప్రభమరంగము పూర్తియగును కానిభగవద్దర్శితజీవనులమై యున్నచో లోకకళ్యాణ మెట్లుజరుగఁగలదు? నిరక్షరకుటులగు కోట్లాది మానవుల నుద్ధరించుటెట్లు? కార్యాచరణమునకుఁ గడఁగి తీరవలయును. అది మానవసేవారూపముచు చాల్చువలయును. ఇచటనే నరేంద్రుని తీవ్రధిషణ, అనంతజ్ఞానము మేళవించినవి. కేవలసన్యాసముగాదు. కేవల కర్మయోగముఁగాదు. జ్ఞానకర్మయోగముల మేళవించి, శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యబుద్ధభగవానుల శేషమున హృదయముల సారమును మిశ్రమ మొనర్చి, నరేంద్రుడు లోకమునకుఁ బంచిపెట్టి, తనమాతృణమును, దేశఋణమును, లోకఋణమునుఁ గూడ నిర్విశేషముగఁ దీర్చికొని కృతార్థుడయ్యెను. ప్రతి

ఫలాపేక్షరహితకర్మాచరణమున కారణము సేవాసంఘముల నిర్మించి, భగవదై కార్పితజీవనవృత్తికై మతసహస్రముల నిర్మించి, యెట్లాతఁడు శ్రీకృష్ణభగవాను నుద్దేశమును పూర్ణముగా నావరించెనో ముందు తెలియగలదు. ఈవిధముగా దక్షిణేశ్వర కాసీపురవనములం దెట్లు శ్రీరామకృష్ణసమక్షమున శిష్యులు నిశ్చింతతో బ్రహ్మనందజ్ఞానముల ననుభవించిరో, యట్లే, బారానగరముందును, శ్రీరామకృష్ణస్థానమును నరే. ద్రుఁ డలంకరింప వారందఱు ననంతజ్ఞాన సమార్జనముతోడను, కర్మాచరణమార్గాన్వేషణము తోడను, భక్తాగ్రేసరజీవితచరితామృతాస్వాదనముతోడను కాలమును గడపిరి.

ఎట్టి యఖండజ్ఞానము లభించినను, మఱెట్టి నిస్సంగత్వము పొందినను, భారతదేశమహర్షులకు సంచారనియమ మొక్కటి పూర్ణముగాఁ గలదు. సన్యాసియగు నాతఁ డొకేస్థలమందుమూఁడు దినములకన్న నెక్కుడుండరాదు. కారణము; స్థానమునందలి పరిచయముచే నందు మోహ మానిర్భవింపవచ్చును. కావున, సన్యాసి ముక్త సంగుఁడయ్యు, నాత్మద్రోహియకొఱకు నానాసీమసంచారము చేయుచు లోకసంగ్రహార్థముకై తత్తత్ప్రదేశములలోని జనులకు జ్ఞానబోధ చేయుచు, జీవనమును గడపుట హిందూమతవిధి. ఈనాటిసన్యాసు లేమిచేయుచుండిరో తలఁచినచోఁ బాపహేతువనుటలో సందియములేదు.

బారానగరమున నరేంద్రుని శిష్యుకోటి, భగవదై కార్పిత బుద్ధితోఁ గాలముగడపుచు, నొకప్రక్క సేవావిధానము నారయుచున్నచు, వారును జన్మముచే హిందువులుగాన, పరివ్రాజకదృష్టికి లోనైరి జ్ఞానకర్మయోగాభ్యాసము లెట్టి మహోత్పన్ననియమములైనను, మోహసంగములను విడిచి, ప్రకృతికాంత విస్పష్టవిహారము నన్ని పర్వతాధ్యంతరస్థగుహలరాశముల నిర్మలప్రకాంతి, దుర్గ

మారణ్యమధ్యమంబున నొంటరిగా సమస్తభారములు సర్వేశ్వరునిపై విడిచి, 'శివోహం' నాదోద్రేకముతోఁ దిరుగాడు నాస్వాతంత్ర్యమును, శిష్యులందఱు కోరుచుండిరి. అట్టికోరికచే నరేంద్రునికి విశ్రాంతి లేకుండెను. హిమాలయపాదర్య మాత్మరామునిఁగూర్చియే పల్కునో యాతఁడు వినవలయును. నిరంతరము విశ్రాంతిపడి, వెనుకడుగువేయక, చాగరసంగముమే పరమావధిగాఁ బర్యేస్తునదియునె మూహ మేమిసందేశ మొసఁగునో, యాతఁడుగాంచితీరవలయును. తన జన్మనూమి యేమూల నెల్లువలపించుచున్నదో యాతఁడు వినితీరవలయును ఈసమయమున నరేంద్రునుజ్ఞులాలూగించినకోర్కెయిదియే. ఈకోర్కెయే, ఆసీతుశీతనగదిగ్విజయయాత్రగాఁ బరిణమించెను. ఈయాత్రయందే, ప్రపంచరంగమధ్యంబున నిలఁబడి, తన మహాసందేశము నొసఁగు నవకాశము నరేంద్రుని కొడఁగూర్చెను. ఈసంచారమే, నరేంద్రుని పాదారవిందముల నరేంద్రపుంగవు లర్పించు నట్లు చేసెడిది.

యాత్రార్థము మొట్టమొదట దారితీసి నతఁడు, త్రిగుణాతీతస్వామియైన, శారద, గృహసంబంధపాశము లాతని లాగుచున్నవనియు, నట్టిపాశముల భేదించుచుద్దేశమే తనయాత్రకుఁ గారణమనియు, నొకతేలివాసి, నరేంద్రున కందునట్లుపెట్టి వెడలిపోయెను. నరేంద్రుఁడాతని తలంపునకు సంతసించెను. "ఇది నాకొక సంసారము, ఈసోదరులతోడి సంబంధమైనను నన్ను విలపింపఁజేయుచున్న"దని, నరేంద్రుఁడు వచించెను. "అవతారపురుషుల యెదుట మనము జ్ఞానము నార్జించినారము. భావిజీవితకార్యక్రమనిర్ణయ మైనది. సంసారముల విసర్జించితిమి. ఇంక లోకానుభవమునకై, యీ నాసోదరదృష్టి చలించుచున్నచో నే నేల వారి నాపవలయును? సాధుజీవితమును గూడ ననుభవించి తీరవలయు"నని నరేంద్రుఁడు నిశ్చయించికొని, తాను

నట్లు చేయ విరంతరముఁ గోరుచు, సమయమున కెదురుచూచు చుండెను. కాని యెవరికినారు తోఁచినరీతిని సంబంధమువీడి వెడలిన చో నాశ్రమ మేమికావలయును? శ్రీరామకృష్ణ మతసంస్థ దివంగతము కావలసినదేనా? ఇట్టి సందేహములు నరేంద్రు నడ్డుకొనఁజాలక పోయెను.

కాని, శ్రీరామకృష్ణుఁ డేమయ్యెను. ఆశ్రమము శిథిలమగుచుండ, నాతఁడుచూచి యూరకుండఁ గలఁడా? సోషియలునతఁడెవ్వరేమిచేసినను, తానుచూత్ర చూత్రమనిర్వహణనిమిత్తము తన జీవితమును వెచ్చింపవలయునని నిశ్చయించుకొని, మఱికొందఱుఁ దనతోనాపి, శ్రీరామకృష్ణుఁడు ముట్టించి వెడలిన వైరాగ్యజ్యోతిని, నిష్కళంకముగా, నిరపాయముగాఁ బ్రజ్వలింపఁజేయుచుండెను.

నరేంద్రుఁడు తనశిష్య సంబంధమును విసర్జించుయత్నములోఁ బెక్కుబాధలకు లోనయ్యెను. తన యధీనములో విడిచి శ్రీరామకృష్ణుఁడు వెడలిన, నరేంద్రుఁడు వారిని విడిచిపోవుట ధర్మమా? ధర్మముకొఱకై, తనమీఁద విసరుచున్న లోకసంచారాభిలాషామూరుతము నెట్లాతఁ డెదుర్కొనవలయును? ఆతనిహృదయము, సకలధర్మాతీతస్థానమునకేగి, పరివ్రాజకాగ్నిచేఁ బరితప్తమగుచుండ, నాతఁడాశ్రమమును కాఁచికొని, యెట్లు సంకుచితుఁడు కాఁగలఁడు? ఏది యెట్లుజరిగినను, నరేంద్రుఁడు సర్వాశ్రమసంగముల నఱకికొని, వైరాగ్యప్రధానుడై, యాత్రలు చేయనారంభించి, సమీపస్థలములకేగి, నిజాశ్రమప్రీతి వెనుకకులాగ మఱివచ్చువాఁడు. మఱొకసారి దూరమునకేగియు, సోదరు ననారోగ్యస్థితి వినియు, వేఱొకసారి యొకగృహస్థశిష్యుని మరణవార్తవినియు, వెనుక కాతఁడు తిరుగవలసివచ్చెను.

కాని 1891 వ వత్సరము, జనవరిమాసములో, సర్వసంగ పరిత్యాగ మొనర్చి, నిర్లిప్తుడై, పరమాత్మయే తన్ననుగమింప, నరేంద్రుడు, దండకమండలువాస్తుడై, దేశయాత్రార్థముబయల్పడలేను. నరేంద్రుడు డాక్రమమునిడచి విడలుచుండ శిష్యగణము వానినిజూచి “ఇంక నీమారు నరేంద్రుడు వెనుకకురాడు. ఇదియే కడపటి దర్శనమేమో” యని నేత్రముల నీరుగ్రిక్కుచు, జేయునది లేక విలపించిరి.

నరేంద్రుని మాతృదేశపర్యటనముకన్న నాతని జీవితమునందత్యద్భుతమగు భాగము మఱొకటిలేదు. ధనమును మాటను తగులబెట్టి, యింటింటికీ దిరుగ భిక్షాపాత్రములోఁ బడినదే తినుచు, నేచెట్టుకీ. దనో, యేపుట్టమీఁదనో పండుకొనుచు, లోకమే హృదయముగ, లోకనాథుడై యాత్మబంధువుగ, కీర్తిగౌరవాతీతుడై, నరేంద్రుడు గడపిన యాసర్వనాజకదినముల స్మరించుభాగ్య మబ్బుటచే మనమును నిక్కముగ ధన్యులమే. సనాతనభారతధర్మసార మాపరివ్రాజకయుచకునిలో మూర్తీభవించుట ముందుచూడఁగలము.

అతఁ డెచటకేగిన నచట నాతని యపూర్వముఖవికాసము ననన్యసామాన్యయోగదృష్టి, యాతనియనిర్వాచ్యమూర్తిమత్త్వము నివన్నియుఁ జూచి, ప్రజలు గుంపులుగాఁగూడి, “ఒకగొప్పసాధువచ్చినాడు నేఁ డీగ్రామము వచ్చునట. ఆతనిఁజూచి యాతఁడేమిచెప్పునో వినవలయు”నని కొతుకప్రకటనఁ జేయుచుంటఁ జూచి, తనశాంతిభంగము కల్గునని గ్రహించి యాతఁడు, పేరు మాచ్చుకొనియు, తన భావికార్యక్రమము వచింపకయు, వదించినట్లు చేయకుండును. నీయెత్తులను నరేంద్రుఁ డెత్తి ప్రజాభినందన విముఖుడై నిర్మముడై నడచుకొనుచుండెను.

ముప్పది రెండవ అధ్యాయము.

నరేంద్రుడు - దేశ సంచారియగు సంయమింద్రుడు - ప్రథమశిష్యుడు.

నరేంద్రుని దేశయాత్రాచరిత్రము మనకతినిస్పష్టముగాఁ జెలి యుభాగ్యము పట్టలేదు. ఏలన, నరేంద్రుడు తన కార్యక్రమమును గూర్చి యెన్నఁడు నెవరికిఁ దెలిపియుండ లేదు. అప్పుడప్పు డవసరోచి తముగఁ గొన్ని విషయములే యాతఁడు వక్కాణించియున్నాఁడు. కాని నరేంద్రునితో యాత్రసల్పిన శిష్యులుకొంద తాతనిచరిత్రమును చాలభాగము వర్ణించియే యున్నారు. వారే బ్రహ్మానందతురీయా నంద మున్నగువారలు. వీరిందఱు నేదో యొకసమయమున నరేంద్రు ననుగమించియే యున్నారు. అఖండనందుఁడే, నరేంద్రునితో నొకవత్సరము యాత్రచేసి, జరిగినప్రతివిషయమును విపులముగా వ్రాసి యుంచినాఁడు.

మొదట నరేంద్రునాకర్షించినపుణ్యక్షేత్రము వారణాశీపురము. సకలపుణ్యక్షేత్రరాజము, సకలమునీశ్వర నిలయము, వేదవేదాంగా దినమస్తకశాస్తానము, పండితకవిబృందనివాసము, ననంతకోటిదేవా లయసీమ, గౌతమబుద్ధ శ్రీశంకరాచార్య ప్రబోధితము నగు నాకా శీపురము నతఁడు జేరి, యనల్పానందాంభోధిలో దేలి యాడెను. గంగాస్నానమొనర్చి, నరేంద్రుడు, విశ్వేశ్వరాదిదేవతాదర్శనసంజా తానందపులకితాంతరంగుఁడై, పరమేశ్వరభక్తులఁగూడి, “హర ! మహాదేవ ! శంకరా !” యని బాష్పధారాపూరితలోచనుఁ డగుచుం డెను. సనాతనధర్మదేహమునకు వారణాశి గుండెకాయవలె నాతని కిఁ గన్పట్టెను.

ఒకనాడతఁడు కాశీపురమునకుఁ గొన్నిమైళ్ళదూరముననున్న సర్నాధమునకు, బుద్ధదేవునిఁజూచుటకై వెడలెను. ఇచటనే బుద్ధుడు

ధర్మచక్రప్రవర్తనసూత్రమును మొదట బోధించెను బుద్ధదేవునిఁద
లంచినంతమాత్రమున నరేంద్రుని హృదయము, సర్వసంగపరిత్యాగ
యంత్రముమీఁద రూపాతీతస్థానమునకుఁ బర్విడఁజొచ్చెను. మధూకర
భిక్షుచే నాతఁడు జీవింపనారంభించెను.

ఒకనాఁడతఁడు దుర్గాలయమునకుఁబోవుచుండ, నొకమర్కట
సమూహ మాతని వెంటాడెను. నరేంద్రుఁడొకించుక భీతిలి, పర్వత
నారంభించెను. మర్కటములు పర్వతఁజొచ్చెను. నరేంద్రునకేమి
యుఁదోఁచలేదు. వెంటనే, 'ఆగుము! మూర్ఖులనెల్లప్పుడు నెదుర్కొను
మ'ను నాదమొక యోగీశ్వరునుఁడి వినఁబడెను. ఆమాటవిని నరేం
ద్రుఁడు ధైర్యముచిక్కఁబట్టి, నిల్వఁబడెను. ఆతని తిరుగుబాటుఁజూచి
మర్కటసమూహము పాటిపోయెను. అంత నరేంద్రుఁడొక పెద్ద
నవ్వునవ్వి, ముసీంద్రునిఁజేరి, "ఓంనమోనారాయణా!" యనిసాష్టాంగ
మొనర్చెను. ఈవిషయమునుగూర్చియే, అమెరికాలో నుపన్యసించు
చు, "ప్రకృతి నెదుర్కొనుఁడు! అజ్ఞానము నెదుర్కొనుఁడు! మాయా
భూతము నెదుర్కొనుఁడు! వెనుకంజ వేయకు!" డని వివేకానందుఁడు
గర్జించియుండెను.

కాశీపురమున నరేంద్రుఁ డనేకపండితుల దర్శించెను. పండిత
భూదేవముఖోపాధ్యాయునితో నాతఁడు హిందూమతధర్మములఁ
గూర్చి చర్చించుటలో, "ఆశ్చర్యము! ఇంతపిన్నవయసున నింతజ్ఞాని
నెన్నడరసియుండలే"దని పండితుఁడు వచించెను. శివాలయమున పం
దలకొలఁది వత్సరములనుండి వాయుభిక్షకుఁడై, జీవించుచున్న త్రై
లింగస్వామి నాతఁడు దర్శించి, ప్రణామమొనర్చెను. భాస్కరానంద
స్వామి, కాంచనజయముచేసినవారలు లేరని వాడింప, నరేంద్రుఁడా
మాటసహింపక, శ్రీరామకృష్ణ నుదాహరింప, భాస్కరానందుఁడు

తెల్లవోయి, “ఈబాలునినోట సరస్వతి తాండవమాడుచున్నది. ఈత నిహృదయ మానందజ్యోతిర్మయ”మని వచించి యూరకుండెను. నరేంద్రుడు తనజ్ఞానమును సహస్రముఖముల వెల్లడించుచుండియు, నూతనాంశముల నేర్చికొనుటలో నాతడు విద్యార్థివలె వర్తించెను.

కాశీపురమునుండి నరేంద్రుడు దాశరథినిలయమగు నయోధ్యకరిగెను. అనంత కారుణ్యము, సప్రతిమానధర్మదీక్ష, అసమాన విశుద్ధజీవనవిధానము, నమలినపాతివ్రత్యము నివియే దివ్యాభరణములుగాఁగల యాసీతామహాదేవి, యాశ్రీరామచంద్రుడు, ఆహనుమాన్మహావీరుడు వీరినిఁ దలంచి నరేంద్రుఁ డానందబాష్పనేత్రుడై, పులకితగాత్రుడై, శ్రీరామనామస్మరణముచేయ నారంభించెను.

తరువాత నరేంద్రుఁ డయోధ్యానగరమువీడి, టాజ్ మహల్ ధవళ కాంతులచే నింద్రపురమును తులతూగుచున్న, ఆగ్రాపట్టణమును దర్శించి, మొగలాయిచక్రవర్తుల వైభవమును దలంచి, టాజ్ మహల్ గట్టిన, హైందవనిస్తుల శిల్పకళానైపుణి కచ్చెరువంది, యటనుండి బృందావనమున కేగెను. బృందావనమున కేగుమార్గములో నొక యంత్యజుడు, పుగాకుగొట్టమును పీల్చుచుండఁగా, నలసటచే నొకించుక విశ్రాంతిదీసికొనఁదలంచి, నరేంద్రుఁ డాతనికడ కరిగి, గొట్టమునొకసారి యిమ్మునియడిగెను. ఆశ్చర్యచకితుడై, యాయంత్యజుడు, తానొక పాకీవానినని చెప్పి సంశయించుచుండిన నరేంద్రుఁ డొకయరమైలువెడలినంతలో, “సర్వాత్మైక్యభావమును నమ్ముచు, జాతివర్ణభేదాదులనవలఁద్రోసిననే నస్పృశ్యతాదోషమున కెరయైనను “పాకీవాని”నని యాతడు చెప్పినంతనే, సాక్షాద్భగవత్స్వరూపుడగు నవ్వానిని విస్మరించుచుంటినా? ఎంత మార్ఫ్యమొకదా!” యని తనలోఁ దాను తిట్టికొని, వెనుకకువచ్చి, యాతనినడిగి,

గొట్టముపుచ్చుకొని, పొగబీల్చి, తన మూఢజన్మసంస్కారమును తెగనటికికొనఁగల్గినందులకు సంతసించి వెడలిపోయెను.

బృందావనమున, శ్రీకృష్ణుని లీలామానుషవిగ్రహచర్యలఁ బరికించి, యతిమానుషానందమంది, అటనుండి గోవర్ధనపర్వతమును సమీపించెను. నరేంద్రుఁడు దైవవశమున లభ్యమైనదే భుజించుచుండెను. ఆకటిబాధతో నాతఁడు పయించుచుండ, నమేఘవర్షము పడి యాతనికి హాయినిఁగూర్చెను.

కాని నరేంద్రునిది తాతిగుండె, కష్టపర్వతము లద్దానినిచలింపజాలవు. పరమేశ్వరాత్మితజీవనుఁడగు నాతనికి విచారమేల? ఆతఁడి యభిప్రాయముతో ముందుకు నడచుచుండెను. వెనుక నొక శబ్దము వినఁబడెను. ఆశబ్దము నరేంద్రునికి భోజనమునిచ్చు నర్థమును ప్రకటించెను. ఆధ్వని వినియు, నరేంద్రుఁడు, పరమేశ్వరకృపను బరీక్షింప నిశ్చయించికొని, ముందునకుఁ బరుగిడ నారంభించెను. ఆవెనుకటి మనుజుఁడును పరుగిడి, యొకమైలు దూరములో నాతనిఁ బట్టుకొని భోజనముచేయ బలవంతము సల్పి, నరేంద్రుఁడు భుజించి, “రాధా కృష్ణా!” యని స్మరించి వెడలిపోయెను. దిక్కులేని యాదుర్గచూరణ్యప్రదేమునఁ దనభక్తు నిట్లు సేదదీర్చి, యాభోజనమిడిన యాపరమేశ్వరుఁడు నిముసములో నదృశ్యుఁడయ్యెను. భగవంతుఁడు భజనాధీనుఁడు గాదె?

అటనుండి బయలుదేరి, నరేంద్రుఁడు వైష్ణవపుణ్యక్షేత్రముగు గోవర్ధనకుండమునకు వెడలుచుండెను. ఆతనియొద్ద నప్పుడొక కాపి నమే యుండెను. మార్గమధ్యమున నొకకాసారముం గాంచి, స్నానమాడఁ, గట్టుకొనుటకు వేటువస్త్రములేక, కాపీనముచు తడిపి, గట్టుమీఁద నాటపఱచి, నీళ్ళలోనీది, స్నానముజేసి, లేచి, చూచుసరికిఁ గాపీనము కన్నట్టలేదు. అతనరేంద్రుఁడు పైకిఁజూచుసరికి, కాపీన

ము నొకమర్కటము చేతఁబట్టుకొని యొకఁబట్టుమీఁదఁ గూర్చుండి యుండెను. “సోదరా ! నాకొపీసము నాకి”మ్మని నరేంద్రుఁడు ప్రార్థించి, ప్రార్థన వ్యర్థముకా, సత్యభిమానపూరితుఁడై, తానరణ్యమున వస్త్రాహారశూన్యుఁడై నిరశనవ్రతదీక్ష నవలంబించి, ముందు కుఁబోవుచుండెను. వెంటనే వెనుకనొక మానవశబ్దము వినఁబడి, మఱుసటిక్షణములో నొకఁడొక వస్త్రమును, కొంతయాహారమును దీసికొనివచ్చి, భుజిపుచుని నరేంద్రునిఁ బ్రార్థించెను. నరేంద్రునకుఁ గల్గిన యానందమున కంతములేదు. రాధాకృష్ణనామస్మరణైకవిలసితగాత్రుఁడై, యాతఁడు పరమేశ్వరుని, యనంతాదార్యమునుకొని యాగుటకు శక్తిచాలమి, బాష్పపూరితలోచనుఁడై, ముందునకు సాగెను.

జీవితాశయములన్నిటిని మఱుఁగుపరచి, యగ్రస్థానమువహించునొక మహోద్దేశముక గమ్యస్థానమును నిర్ణయించుకొని ప్రతిమానసమును యాత్రచేయించుచుండును. మానసము దృఢమైనదైనచో వెనుకదృష్టివీడి, గమ్యస్థానమువైపునకే, రయోద్రేకమున సాగుచుండును. కాని సర్వాశయముల సమగ్రముగా నటకివైచి, గమ్యస్థానాధిగమనమే, జీవనసర్వస్వముగా నిడుకొనిన నాక్షణమే మహాపుణ్యకాలము. అదియే జీవమోక్షకాలము. అప్పుడే జ్ఞానోపదేష్ట యగు గురూత్తముఁ డప్రయత్నముగా లభించును, అనేకజన్మార్జితపాపకర్మరాశి యంతయు నప్పుడే దగ్ధమయి, నిర్విశేషముగా నంతరించును. ఆక్షణము ప్రాపించునందాఁక నెన్నికోట్ల గురువు లెట్టిజ్ఞానమును నూరిపోసిన నయ్యది భస్మహవ్యమే. మానస మపవిత్రమై, యెన్నికోట్ల యుగములు గడచిపోయిన, నీషణ్మాత్రజ్ఞానలాభమును గలుగనేరదు. వెట్టిచూనవులారా ! గురువు గురువని యేలతడవులాడెదరు ? ఏల మూర్ఖజ్ఞానోపదేశమువలె ముపపులుకట్టి, ముల్లోకములఁ దిరిగి,

ద్రుమ్మరులగుచుదురు? మీమానసములఁ గడిగివైపుఁడు. విశుద్ధ జీవనకార్యక్రమమును నిర్ణయించుకొని, యపవిత్రత నరికట్టఁ బ్రాణములనైనచుద్యజింప నుద్యమములుగఁకు. జ్ఞానము, తత్త్వము వీని మాట భగవంతునకే వదలుఁడు. మానసము నిర్మలముకురమై నిలచినచో జ్ఞానజ్యోతియందేల ప్రతిఫలింపదో చూచెదముగాక!

నరేంద్రుఁడు కేదారధర్మికి వెళ్ళుచు హట్రాన్ స్టేషనులో నాగవలసివచ్చెను. ఆచోట నాతఁడధికాయాస విదళితుఁడై, దహించుచున్న యాకటిబాధకు లోనై, శ్రమదీర్చుకొన నొకమూలఁ బద్మాసనస్థుఁడై కూర్చుండియుండెను. ఆస్టేషను కధికారి వంగదేశీయుఁడగు శరచ్చంద్రగుప్తుఁడు. ఆతఁడు హిందూస్థానీ, ఉర్దూభాషలలో నగ్రగణ్యుఁడు. మనోజ్ఞత్వము, హృదయవిశుద్ధత, మగటిమి యివియే యాతనిజన్మహక్కులు. ఆతఁడు తనకార్యములో నటునిటుఁ దిరుగుచుండఁగా నాతనిదృష్టి మూలఁగూర్చుండియుండిన యోగినిగ్రహము మీఁదఁబడెను. “ఇచటనొకసాధువు గలఁడు. ఆతనిముఖమెంత యద్భుతముగానున్నదో” యని తలఁచి, యచటనాఁగి, వానిపాదములకుఁ బ్రణామిల్లి, తనగదిలోనికి వచ్చి శ్రమదీర్చుకొమ్మని యాతనిఁ బ్రార్థించెను. మొదట శరచ్చంద్రుఁడు, “స్వామిజీ! నీవాఁకలిచే బాధ పడుచుంటివిగదా!” యన “ఔ”నని స్వామి మెల్లఁగాబడఁలు చెప్పెను. “బాగున్నది. నీవేమి తీసికొనెద” వని శరచ్చంద్రుఁడు మఱలనడగ, “ఏదియైనను నరే తీసికొనిరమ్ము” అని స్వామిపలికెను. ఒకక్షణములో స్టేషనులో లభించుసరకుల నన్నిటినిఁదెప్పించి, స్వామికొక దివ్యభోజనమును సమకూర్చెను. నరేంద్రుఁడు బుభుక్షునలతపుఁడై యుటచేఁ దృప్తితీర భుజించెను.

దినకృత్యములన్నియుఁ దీరినవెనుక, శరచ్చంద్రుడు రాత్రియంతయు సాధువుగవు నానందచంద్రికాకాంతిలోనే గడపెను. తనలోఁ

కొన్ని నాళ్లుండుమని స్వామిని ప్రార్థించి, “నాకు జ్ఞానబోధ చేయు”మని మొదట వేడెను. దానికిఁ బ్రత్యుత్తరముగా నరేంద్రుఁడు భక్తిగీతము నొకటి పాడి యూరకుండెను. శరచ్చంద్రుఁడతట, “స్వామిజీ! నిన్ను సేవించుటకు, నీవెంటవచ్చుటకు నేను సర్వమును త్యజింప సంసిద్ధుఁడనై యున్నా”నని వచించెను. స్వామిహృదయ మాశ్చర్యనిమగ్నమయ్యెను. అట్టిధీరత్వ మాతఁడెచ్చటఁగని యుండలేదు.

ఒకనాఁడు సాధుపుంగవునిఁజూచి, “అయ్యా! మీ వదనమనంతృప్తిని ప్రకటించుటకు హేతు వెయ్యద”ని శరచ్చంద్రుడడుగ, “మత్రియబాలకా! నాకొక ధర్మనిర్వహణభారము గలదు. నాయశక్తినిఁజూచి నేను భీతిలుచుంటిని. నాగురుమహారాజు నాకొకయాజ్ఞప్తియిచ్చి యున్నారు. అందు భారతదేశపునరుద్ధరణ మిమిడియున్నది. దేశమున నాధ్యాత్మికజీవనవృత్తి యడుగంటినది. ఇప్పుడు మనము చేయవలయునదేమన భారతవర్ష తత్వసందేశముచే లోకమును జయించుట”యని స్వామివచించుచుండ, నాతని నేత్రగోళము లగ్నిస్ఫులింగములవలె, నాతని వదన మరుణోదయసూర్యబింబమురీతిఁ బ్రజ్వలిల్లెను. శరచ్చంద్రుని హృదయము, చంద్రోదయముచే శరనిధివలె నుప్పొంగిపోయెను. వెంటనేయూతఁడు, “స్వామిజీ! ఇదిగో యీశిష్యుని నీయిచ్చవచ్చినరీతి నాజ్ఞాపింపు”మని వచించెను. శిష్యునిహృదయమును పరీక్షింప, “దండకమండులుపులు ధరించి, భిక్షాపాత్రగొని, యీమహాకార్యనిర్వహణమునకై ప్రాణములనర్పింపఁగలవా? యింటికిఁదిరిగి బిచ్చమెత్తఁగలవా? సర్వసంగముల విసర్జింపఁగలవా?” యని నరేంద్రుఁడు ప్రశ్నించెను. “నీయానయెట్టిదైన తత్తణమే శిరసావహించెద”నని ధైర్యము వాణియై శరచ్చంద్రునోటినుండి వెడలెను.

తరువాత నరేంద్రుఁడు కొన్ని నాళ్లు ప్రజేంద్రబాబింటిలోనుండి యచటనున్న వంగదేశీయులతో స్నేహము నెలకొల్పి, వెడలె

దననఁగా శరచ్చంద్రుఁడువచ్చి, “స్వామిజీ ! నన్ను నీశిష్యునిఁగా ననుగ్రహింపు”మని ప్రార్థింప, “నాశిష్యుఁడ వైనంతనే నీకుసర్వములభించునని తలంపకుము భగవంతుఁడందఱలో సమానముగ నేయున్నాఁడు. నీకర్మయే నిన్ను నడపు”నని గంభీరముగా స్వామిబదులుచెప్పి, “నేనప్పుడప్పుడు వచ్చిపోవుచుందును. ప్రస్తుతము నేను హిమాలయముజేరవలె”నని తననిశ్చయమును తెలిపెను. కాని, యంతమాత్రముచే శరచ్చంద్రుఁ డూరుకొనలేదు “స్వామిజీ! నీవెన్నిచెప్పిననుసరే! నీవెచ్చటకేగిన నచ్చటికీతఁడు వచ్చితీరు”నని తననిశ్చయమును వెలిబుచ్చెను. శరచ్చంద్రునచంచలధైర్యముఁగాంచి, నరేంద్రుఁడు సంతసించి, “అయినచో నీభిక్షాపాత్ర తీసికొని యీస్థానములోని కూలివాండ్రయింటియొద్ద బిచ్చమెత్తి నాకన్నము తె”మ్మని స్వామియాజ్ఞాపించెను. శరచ్చంద్రుఁ డరనిముసముగ నట్లచేసి స్వామికానందము గూర్చెను.

వెంటనే శరచ్చంద్రుడు తల్లిదండ్రులకడ సెలవునైకొని, పదవికి రాజీనామా నొసంగి, గురువుతో హృషీకేశమునకు బయలుదేరెను. వారు దారిలోన నేకకష్టములు పడవలసివచ్చెను. శరచ్చంద్రునకు సదానందనామ మొసఁగఁబడెను. ప్రయాణములో నాఁకలిచే, బడలికచే, జ్వరముచేఁ బీడితుఁడై, సందిగ్ధమరణావస్థ ప్రాపించినపుడు మృత్యుముఖముచుండి యాతనిని తనప్రేమామృతరసము లొల్కించి, ప్రాణములతోఁ దుల్యునిఁగాఁజూచి ప్రోచిన నరేంద్రుని హృదయమును, సదానందుఁ డద్భుతముగా వర్ణించియున్నాఁడు. శిష్యుని పాదరక్షలు, శరీరము సముతము, కొన్ని వేళల, భుజములమీఁద మోసికొనిపోయిన యానరేంద్రుని సౌశీల్యము నెవఁడు వర్ణింపగలఁడు.

హృషీకేశమున సాధువృత్తిచేఁ గొన్నినాళ్లు వారుజీవనము గడపి, హఠాన్ముఖ ముఱివచ్చిరి అచటి మిత్రులు వారి నతిశౌరవముతో నాహ్వానించిరి. కాని యాత్రాపరిశ్రమచే వారిరువురుఁ గూడ

నొకించుకయస్వస్థులైరి. ఈవార్త బారానగరశిష్యబృందమునకుఁ దెలిసి, వెంటనే నరేంద్రుని రమ్మని ప్రార్థించుచు వార్తనంపిరి. నరేంద్రుఁడావార్తనందుకొని, శిష్యసహితముగా బారానగరమును జేరికొనెను. నరేంద్రురాకచే శిష్యులు బ్రహ్మాచందముది, కూడవచ్చినసదానందునికి గురువుతోఁబాటు సపర్యలొనర్చిరి.

శ్రమముగానరేంద్రుని కారోగ్యము వద్దికాఁజొచ్చెను. శ్రీరామకృష్ణ విగ్రహమును ఋజించుటతోడను, యాత్రావిషయముల శిష్యులకుద్బోధించుటతోడను, నరేంద్రుఁడు కొన్నినాళ్లుగడపి, మఱి ప్రయాణసన్నాహ మొనర్చుచుండెను.

ముప్పదిమూడవ అధ్యాయము.

శ్రీరామకృష్ణుఁడా? పవనహరిబాబా?

యాత్రాంతరువులు.

నరేంద్రుఁడు దక్షిణేశ్వరములో నున్నపుడొకసారి, ఘాజిపురమునకుఁబోయి, పవనహరిబాబానుదర్శించి యున్నాఁడు. మఱి నాతనికడే కోర్కె జనించినది.

పవనహరిబాబాయెవరు? వారణాశీసమీపమున, నొక్కపల్లియలో బ్రాహ్మణవంశమున జన్మించి, బాల్యముననే ఘాజిపురమునకుఁబోయి, యాచార్యబ్రహ్మచారియగుపినతండ్రియొద్ద న్యాయవ్యాకరణశాస్త్రములను, రామానుజతత్త్వమును జదివి, పినతండ్రి మరణించినంతనే, పినతండ్రి మరణించుటచే నాతని స్థానమును తానే స్వీకరించి, కత్తియవాడ్ సమీపముననున్న గర్నార్ శిఖరముమీఁద బ్రహ్మోపదేశముబొంది, యటనుండి కాశీపురముజేరి, యొకయోగీశ్వరుంఁగాంచి అద్వైతవేదాంతతత్త్వమును దెలిసికొని, మఱి

ఘాజిపురమునకుఁబోయి యొకగుహ నిర్మించికొని, యందు నిరంతర తపస్సాధనలతో జీవితమును గడిపినాడు. అతని కాహారము గుప్పెడు నింబపత్రములు. ఎప్పుడైన నన్నము వండుకొన్నచో నయ్యది దీనులకుఁ బంచిపెట్టును. ముఖ్యముగా నాతఁడు పవనహారిబాబా యను నామమొసఁగఁ బడెను. కొన్నిసమయములలో నాతఁడు సర్వము మఱచి, గుహలోనే ధ్యానమగుచుండై చాలకాలముండును ఒకనాఁడాతఁడొకగుహలో నుండఁగా, నొక దొంగవచ్చి, యాతని యుపకరణములఁ బట్టికొని పోవుచుండఁగా, దైవవశమున నాతఁడు బయటకు వచ్చుట తటస్థి చెను. అతనిఁ జూచి, దొంగ యచట వస్తువులఁబడవైచి, పాటిపోవు చుండగా పవనహారిబాబా వస్తువులను బట్టికొని, దొంగ వెనుక పర్వి డి వానినిఁబట్టికొని, “సోదరా! నీకార్యవిఘ్నము చేసినందులకు నన్ను క్షమింపుము. నాయవసరమునకంటె నీయవసర మధికమైనది. ఇవి నీ వే”యనిపల్కి, వస్తువులనొసఁగి, దొంగనుఁకంపివేసెను. కేరొకనాఁడు, తనొకత్రాఁచుపాము కలువఁగా, బాధ తగ్గినవెనుక, “ప్రేమము యుండగు సర్వేశ్వరుని వార్తావహుఁడే యీసర్పరా”జని వచించెను. ఈవిధముగాఁ బవనహారిబాబా, భక్తులలో భక్తాగ్రేసరుఁడు, జ్ఞాను లలో నగ్రగణ్యుఁడు. “కార్యముఫలావస్థకు వచ్చినప్పు డెట్టియు త్సాహముతో, నెట్టియోర్పుతోఁ బనిచేయుదుమో, యదే దీక్షతోఁ గర్మనారంభమునుండి చేయవలయు” నని వివేకానందుఁడు బోధించినవాక్యము లీపవనహారిబాబా బోధించినదే.

అట్టి పవనహారిబాబాను దర్శింప స్వామి ఘాజిపురమునకరిగి, మిత్రుఁడగు, గగనచంద్రరాయనియింట విడిదిచేసి, పవనహారిబా బాను దినదినము దర్శనముచేయుచు, దన్ను దర్శింపవచ్చినవారికి జ్ఞానామృతధారలఁ జిల్కుచుఁ గాలముఁ గడపుచుండెను. ఒకనాఁడు

జనులు గుంపులుగూడి యుండ స్వామి యిట్లుపన్యసించెను; “దౌర్జన్యగర్భితరోషవాక్యములచే సంస్కరణము జరుగదు. అనంతశాంతి ప్రేమలమూలమున జననామాన్యము కక్షరజ్ఞానము కల్గించి, హృత్పరివర్తనము గావించుచో నత్యద్భుతమగు సంస్కరణముల లభించును. హిందూమతాధారభూతమయిన, భాగవతదృష్టిమీఁదనే సమస్తవిద్యాభ్యాసము నాధారపడియుండవలెను. హిందూమతమును దూషింపకుండు. మతమును తీవ్రదృష్టితోఁ జదివి, జ్ఞాననేత్రముల కిచ్చి, పరికించినచో ననిర్వచనీయ సత్యప్రదీప్తియే మీకుఁగన్పట్టెను. పాశ్చాత్యవిజ్ఞానాచారములు మిర్మిట్లుగొలుప మోహితులుకాకుండు. మాతృదేశము నర్థముచేసికొనుండు. దేశచరిత్రలో నిష్పటి మనదేశదౌర్భాగ్యస్థితి యెన్నఁడు తటస్థించియుండలేదు. వచ్చిన కష్టమంతయు మనయందలి శక్తిహీనతచేఁగాదు. మనకు శక్తిచాలదను దురభిప్రాయ పిశాచమునకు లోనగుటచేతనే. సత్యముచే దేశమునకు దారిద్ర్యము లేదు. కాని, ఆత్మశక్తి నెఱుంగకుండు నీమహాదారిద్ర్యమే మనల మ్రింగుచున్నది. ఆత్మావలోకనమతోడనే మనక్లిష్ట సమస్యలన్నియు విడిపోవును.”

స్వామి యింకను చాలదినములుండునని ప్రజలు తలంచుచుండగా నొక్కనాఁడతఁడాకస్మిముగా నదృశ్యుడయ్యెను. బారానగరశివ్యకోటి నరేంద్రు నత్యుత్సాహముతో గౌరవించెను. పవనహారి బాబానుగూర్చి సోదరశివ్యకోటి కుపన్యసించుచు, సమస్తజీవైక్య సూత్రమును, సంతరించు నవ శ్రమలు హిందూమతమున స్థిరప్రతిష్ఠితములై యున్నవని యనేకకథముల బోధించెను.

కాని స్వామి, యెట్టియెట్టిమహోపన్యాసములొసఁగుచున్నను నెట్టిత్యాగిగూర్చి రగులొక్కటి, యెండఱ నాకర్షించుచున్నను, నాతని హృదయము సూత్రము సంశయరహితము కాలేదు. ఒకకథమగు

- న శాంతి యాతని నావరించినది. ఆతనికిఁ బరిపూర్ణప్రశాంతిదాత, శ్రీరామకృష్ణమోక్షదే యని యాతఁడెఱుంగును. కాని “పవన హరిబాబామాత్రము రామకృష్ణునికిఁ దీసిపోవునా? రామకృష్ణుని కంటె నెక్కుడుసాధనల నాతఁడెన్నిసల్పియుండలేడు. పవనహరి బాబాకు నే నేలశిష్యత్వముచేసి, నాయశాంతినిఁ బోగొట్టుకొనరాదు. ఒక్కశ్రీరామకృష్ణుడే నాగురువైచో నాకీ యశాంతిహేతువై యుంది? రామకృష్ణుడు తెలుసఁగా మిగిలిన జ్ఞానమును పవనహరి బాబానుండి తెలిసికొనెదను గాక” యని యనేకవిధముల, వివిధా భిప్రాయసంఘట్టనసంజాతసంశయాగ్నిజ్వాలచేఁ బరితప్తుడై, స్వామి యేమిచేయుటకుఁ దోచక, శాంతిమార్గముఁ గానలేక, మర్భరవిషాదపరిస్థితి కగ్గమై యుండెను. “నీ కిప్పుడు నిర్వికల్పసమాధి ప్రాప్తించినది. నను సైజ్ఞానము నీకుఁ గరతలామలకము. కాని నీవు లోక కల్యాణానిమిత్తకర్మచరణమునకుఁ గడంగవలసియున్నది. కాన నీసమాధియొక్క తాళముచేచి నాయొద్దనుండును. ఒక్కొండుకమాయ నీమూర్తి నలవరించియుండున”ని వచించిన రామకృష్ణచాక్రము లాతఁడు మఱచిపోయెను. అట్లు మఱచి, పవనహరిబాబుకు శిష్యత్వమువహించుఁ గృతనిశ్చయుడై, బయల్పెడలెను. ఆతనికి ముందునకుఁ గాలుపడలేదు. ఆతనిశరీరము భారమెక్కుడై, యాతనిపాదములఁమీదనిలఁబడకుండెను హృదయము కంపించెను. తనకు రామకృష్ణుని దుఃఖలప్రేమసంబంధము మాపరహితశక్తియై, యాతఁ డమృతనొద్దకుఁ బోకుండ నడ్డునిలచినది. తన స్థితియెట్టిదో, యాతనికిఁ దెలియలేదు. కాని వెనుకటిసందేహము విదళితమయ్యెను. తన్నాధ్యాత్మికజన్మ మెత్తినదాది, తల్లి కన్నబిడ్డను పెంచినట్లు పెంచి, తన యనేకజన్మాన్విత పుణ్యరాశియంతయు నాతనికిఁ దారపోసి, యాతని పాపముల నాతఁడేధరించి. తానొకపక్షిరై, యనతారము చాలించిన, శ్రీరా

మకృష్ణదివ్యవిగ్రహము, నూతనాకృతినివహించి నరేంద్రుని సందేహదందహ్యమానమగు హృదయమున కెట్టయెదుటఁ గన్పట్టెను. నరేంద్రుని నేత్రములు, కృతజ్ఞతా బాష్పధారాప్లావితములైనవి. అతని గాత్రము వణకనారంభించెను. తానొక గురుద్రోహముచేసిన మార్పునివలె విలపించెను. అప్రయత్నముగా వానినోట, “ఓరామ కృష్ణగురుత్తమా! నీవుకాక నాకు వేఱుగురువులేదు. నాపాలింటి భగవంతుడవు నీవే. నీయాజ్ఞను నేను మఱువను. ఆమరణము నీ యాదేశమునకే బద్ధుడనైయుండెద”ననియెడు వాక్యములు బయల్పడెను.

ఇటువదియొక్కదినములు, నరేంద్రుఁడ్లి రామకృష్ణవిగ్రహమును గాంచెను. ఇటువదియొక్కదినములు, నారేంద్రజీవితములో వెన్నడనుభవించని యపారమానసికయాతన ననుభవించెను. వారిఱు పురిమధ్య నాదినములలో నేమిజరిగినదో, యెట్టి యద్భుతవిషయములు సంఘటెనో, మానవలోకమునకుఁ దెలియుయోగము పట్టలేదు.

స్వామి అభేదానందునకు జబ్బుచేసినదని తెలిసి, మనస్వామి, కాశీచేరి, యచట సంస్కృతపాండితీ ధురంధరుడగు, ప్రమదదాసు మిత్రు నతిథిగానుండి, తనసోదరున కనేకవిధముల సేవయొనర్చెను. గృహస్థశిష్యుడగు బలరామబాబు పరలోకగతుడయ్యెనని తెలిసి, వెంటనే స్వామి కలకత్తాకు బయల్పడలి, సురేశమిత్రుఁడును కొన్ని నాశ్యక్రిందటనే మరణించెనని తెలిసి కడుంగడు విచారించెను. బలరామబాబు మరణవార్తవిని ఖిన్నుడగుచున్న స్వామినిఁజూచి, ప్రమదదాసుమిత్రుఁడు, “నీవు సన్యాసివికనా! యేల నీకీనిచార”మని యడుగ, “అయ్యా! మానవుండు సన్యాసియయినంతనే, హృదయమెక్కడికిఁబోవును? నిక్కమగు సన్యాసి యెక్కుడు ఫరితపింపవలెను.

అదియుఁగాక బలరామబాబుతోఁ గలసి నేను, మాగురుపాదముల నేనించియుండలేదా? అతిగుండె సన్యాసము నాకక్కరలేద"నిస్వామి బదులుచెప్పెను. ఈవిధముగాఁ గలకత్తానుండి మఱి బారానగరమును జేరుకొనెను. శ్రీరామకృష్ణుని మహాసమాధ్యనంతరము, నాల్గున్నరవత్సరములు గడచెను.

1886 వత్సరముమొదలిడి, యొకటిన్నవత్సరములు, కలకత్తాలో రామకృష్ణమతసంస్థను స్థాపించి, స్థిరప్రతిష్ఠితము చేయుటలోఁ గడచెను మిగిలిన యారుమాసములు ఘాజిపూరుములోను, కాశీలోను, బారానగరమునను జరిగెను. ఈనాల్గయిదువత్సరములు నరేంద్రుఁడు వృథాకాలక్షేపము చేసెనా? మహాపురుషుల కొక్కక్షణమైనను పనిలేనికాలముండునా? శ్రీరామకృష్ణమతసంస్థాననిర్మాణము, మాతృదేశవివిధక్షేత్రజీవన కార్యజ్ఞానసంపల్లాభము, వివిధమహాపురుషసందర్శనసంజాతనూతనాంశాసంగ్రహణలాభము, భావిభారతసందేశాధారసామగ్రి నాజ్ఞించుట, వీనితో నరేంద్రుఁడు కాలముగడుపుట ముఖ్యావశ్యకమైయున్నది.

జూలై 1890 వ వత్సరమున, మఱి రాకుండు ప్రతిజ్ఞగైకొని, అఖండానందుని వెంటనిడుకొని, నడచి, ఘుస్రీగ్రామమున కరిగి యచటఁ గాఢీదేవినిఁ బ్రార్థించి, హిమాలయమువైపునకు దారితీసెను. అట్లు బయలుదేరి వారిఱువును, మొట్టమొదట భగల్పూరు జేరి, యచట న్యాయనాదియగు మధురనాథసింహునింట నతిథులైరి.

స్వామి యాత్రాప్రారంభదినములలోనే, యాతని, యద్భుతవైరాగ్యసూచక ముఖప్రదర్శనము, నాతని యఖండనచ్చిదానందైకలగ్నయోగదృష్టి, యాతని సహజమధురవాక్సంపత్తి, యెచట కేగిన నచట ప్రజాసంఘముల నాకర్షించి, మోహింపఁజేసెను. బ్రాహ్మసమాజసభ్యుఁడైన మన్మథనాథబాబు, స్వామిబోధచే హిందూమత

మును మఱల స్వీకరించెను. భగల్పూరునుండి స్వామి, వైద్యనాథమున కరిగెను. తానాంగ్లము నెఱుఁగుట తెలుపవలదని యఖిండానందునితోఁ జెప్పి, బ్రాహ్మసమాజనాయకుఁడైన, బాబురాజనారాయణ బోసుతో వంగభాషతోఁ బ్రసంగించి, తనయపారవక్తృతాపాటవముచే నాతని మోహనివశునిఁ జేసెను. తరువాతఁ దానువర్సనముచేసిన యాస్వామియే, పాశ్చాత్యప్రపంచము నుట్టూఁతలూగించిన వివేకానందుఁడని తెలిసి యాతఁ డాంగ్లము నెఱింగియుండినసంగతి తనతోఁ బ్రసంగించినపుడు తెలియమికిఁ జింతించి, “ఈతఁడొక యద్భుత పురుషుఁ”డని వచించెను.

వైద్యనాథమునుండి వారిర్వురు మఱుఁ గాశీపురమును జేరిరి. ఇదియే స్వామికడపటి కాశీయాత్ర. ఆతఁడు తన వేదాంతసందేశమును, దిద్దిగంతముల వ్యాప్తిచేసినందాఁక మఱల నాపట్టణమును జేరలేదు. కాశీనుండి వెడలునపుఁ డాతఁడు మిత్రుఁడగు ప్రమదదాస మిత్రునితో “నేనిపుడు కాశీని విడచి, సంఘముమీఁద నశనిపాతమువలె పైఁబడి, సంఘము పెంపుడుకుక్కవలె నన్ననుగమించువఱకు నేనిచటికి మఱలి రా”నని వక్కాణించెను.

ముప్పదినాలుగవ అధ్యాయము.

హిసూలయపర్యటనము; ఆళ్వారునగరము.

సర్వప్రపంచసంగతుములను తృణలీల విసర్జించి, దేహాభిమానమును తగులఁబెట్టి, పరమేశ్వరై కార్పితజీవనసర్వస్వులగు నవ్వారలెచటికేగిన, నేమిచేసిన, నేమిపల్కిన, నదంతయు నమృతప్రాయముగా, మనోరంజకముగాఁ, గర్జపర్వముగా నుండకుండునే?

అయోధ్యానగరమును వీడి, కాలినడకను, స్వామివివేకానందుఁడఖిండానందునితోఁ గూడఁ నైనిటాల్ జేరి, బాబు రామప్రసన్న

భట్టాచార్యునింట నిర్వురు నతిథులైరి. ఒకనాఁడు వారు పయనించు మార్గమధ్యమున నొక వటవృక్షచ్ఛాయను, స్వామి పద్మాసనస్థుడై నిర్మలధ్యానమున మున్గి, సర్వమును మఱచి, కొంత సేపట్లుండి, మఱల లేచి, “గంగాధరా!” యని అఖండానందునిఁ బిల్చి, “ఈక్షణమే నా జీవితములో నత్యంత శ్రేష్ఠమయినది. నాజీవితపరమరహస్య మిచట నేనాకుఁ దెలిసినది. నాయల్పశరీరములో నశేషబ్రహ్మాండమును నేను దర్శించితి”నని వచించెను. అచటనుండి వా రాల్మోరాకు బయలుదేరిరి. స్వామి బడలికచే నీరసించి, భోజనము లేమి, కదలలేని స్థితియందుండి, నొకముసల్పానుమతమునొద్ద జతికిలఁబడెను. అఖండానందుఁడు నీరు తెచ్చుటకై వెడలెను. మఠమునకుఁ జెందినముసల్పా నొకఁ డచటి కరుదెంచి తనయొద్దనున్న యొక దోసకాయను స్వామి కొసఁగెను. స్వామి, “నానోటిలోఁ బెట్టుము. కడునీరసముచే నా చేయిని నే నెత్తలే”ననెను. “అయ్యా! నేనొక్క మహమ్మదీయుఁ డను. పనికివచ్చునా?” యని యాతఁడు ప్రశ్నింప, “మతేమియు భయములేదు. మన మందఱము సోదరులము కామా?” యని స్వామి వచింప, ముసల్పానాఫలమును స్వామినోటఁబెట్టెను. స్వామి శ్రమసడలినవెనుక, ‘ఈమానవుఁడు నాప్రాణములను కాపాడినాఁడు. ఇంత యలసట నే నెన్నఁడు పొందియుండలే”దని పల్కెను. ప్రపంచ వేదాంతమహాప్రవక్తయై, మాతృదేశమునకు స్వామి వివేకానందుఁడు మఱలి, ఆల్మోరాపేరు లఖండస్వాగత మొసఁగ గుమిగూడినపుడు తనవైపు తొంగిచూచుచున్న ముసల్పానును జనమధ్యంబునఁ గాంచి, జనమునాపి, కృతజ్ఞతాప్రకటనప్రయత్న సంజాత బాష్పనే త్రుఁడై, ముసల్పానునిఁ జేరఁబిలఁచి, కొంతధనము నాతనికొసంగి, యావెనుక ముందునకరిగెను. స్వామిహృదయ మొంతకారుణ్యరసతరంగితమో, పాఠకులు గ్రహింతురా?

స్వామిసదానందుడు, స్వామిప్రేమానందుడును వచ్చి, తమ నాయకునిఁ గలసికొనిరి. అచట లాలాభద్రాక్షిమాయీగారు బసచేసియుండ నొకఁడువచ్చి, “ఇచ్చట నొక దేవతా వేశముచే బాధపడుచున్న యొకఁడు గలఁడు రం”డనిపిలువ, లాలాభద్రాక్షితోఁ గలసి స్వామి కూడ వెడలెను అచ్చటనేకులనేకమంత్రములు చదువుచు, వివిధోపాయములచే నాతని బాధ తొలఁగింపఁజూచిరి. కాని లాభములేకపోయెను. తుదకు స్వామి యాతని సమీపించి, తనయిష్టదైవతమును తలఁచి, యాతనిఁ దనచేతితోఁ దాఁకినంతనే, రోగి లేచి కూర్చుండి స్వామికి మ్రొక్కెను.

తరువాత తనసోదరి కలకత్తాలో నపరిమితబాధ ననుభవించి, మరణించెనను దుఃఖవార్త తెలిసి, స్వామిహృదయము తుత్తునియలయ్యెను. కాని వెనుకకు మఱియుట కాలఁడు బూనుకొనక, సర్వసంబంధములఁ ద్రెంచుకొని, సాహసము జిక్కఁబట్టి, ముందుకుసాగి, కర్ణప్రయాగ, రుద్రప్రయాగలను దర్శించి, శ్రీనగరమును జేరెను. అచటనుండి ఔహరీపట్టణముబోవుచు, మార్గమధ్యమునఁ జీకటిపడుటచే నొకచిన్నిగ్రామమున నాగిరి. అచ్చట భిక్షుకై యింటింటఁ దిరిగిరి. కాని, యెవరును నిద్రనుండి లేవరైరి. తుదకు వారు సామమును విడిచి, యాకటిబాధ కోర్వ లేక, గ్రామమధ్యంబున నిలఁబడి, దండములఁ ద్రిప్పుచుఁ బ్రజలను బెదరించిరి. ఆదృశ్యమును జూచి భయమంది, గ్రామస్థులలో బలమగువారలైదుగురు భోజనపదార్థములను బట్టుకొని వచ్చి స్వామిలకొనఁగి వెడలిపోయిరి. భోజనములు సల్పి, స్వామి గ్రామస్థులను బిలఁచి, జ్ఞానోపన్యాసముల నొసఁగి, వారినానందమునఁ దేల్చి, యటనుండి, ఔహరాకుఁబోయి యచట నఖండానందుఁ డప్యస్థుఁడుకా బ్రయాణము నాపి, ధేరాఢునుకు నడచిరి. అచట స్వామి తురీయానందునిఁ గలసికొని, మూఁడు

వారములుండి, యఖండానందు నలహాబాను వైద్యముకొఱకంపి, కృ
పానందుని వానికిఁ దోడిచ్చి, స్వామి హృషీకేశమున కేగెను.

అచటనొకగుడిసెను నిర్మించుకొని మఘాకరవృత్తిచేఁ గొన్ని
నాళ్లు జీవించి, యటనుండి బయలుదేరునచుయమునకు స్వామికి జబ్బు
చేసినది. నాడి వెనుకకుఁబోయి, చెమటపట్టి, శ్వాస మందగించెను.
నాయకుని కంఠ్యదినములు వచ్చెనని శిష్యులు భీతిల్లిరి. అంత నొక
సన్యాసి యెచటనుండియోవచ్చి, నాయకుని నోటఁ గొంచెము తేనె
పోసెను. దానితో నశేంద్రునితోగము తగ్గి, బలముచేకూర, స్వామికి
నమస్కరించెను. మఱల స్వామి యటనుండి బయలుదేరి, మీరటు
పట్టణము జేరెను. అచట బ్రహ్మానంద కృపానందస్వాములు స్వామినిఁ
గలసికొనిరి. ఆఘను అమీరు సంబంధియగు నొకసర్దారచటికి వచ్చి
వారిని దర్శించెను. ఒకనాఁడు స్వామి పట్టణగ్రంథనిలయమున కరిగి,
సర్జాన్లుబ్బల్ అచు గ్రంథమును తీసికొని, మఱుసటిదినమునకే
తిరిగి యిచ్చివేసెను. అదిచూచి, భాండాగారకుఁడు, “స్వామీ!
గ్రంథము నేలచదువతే”దని ప్రశ్నింప, “నేను చదివితిని. నీకు సంది
యమున్నచో నీయిచ్చవచ్చినరీతిని పరీక్షింపు”మని స్వామి బదులు
చెప్పెను. అంత నాభాండాగారకుఁడు ప్రశ్నించిన ప్రశ్న లన్నిటికి,
స్వామి కంఠస్థముచేసినట్లు బదులుచెప్పట గాంచి, “స్వామిజీ! నీవింత
కొలఁదికాలములో నెట్లుచదువగల్గితి”వని ప్రశ్నింప, “నేను పుస్తక
మునందు ప్రతివాక్యమును చదివినచో నన్నియేండ్లైనను పట్టును.
కాని నాచదువు నేఱు. పుటలు త్రిప్పుటే నామార్గ”మని స్వామి
పల్కెను.

మీరటులో మఱికొన్నినాళ్లుండి, వారు హరిద్వారము
దర్శించుటకేగి, యచటి సాధుపుంగవులఁ గాంచిరి. స్వామి కీసమయ
మున నేకాంతవాసము ప్రీతిగొల్పినది. అనేకత్వమూలనికి శాంతిభం

గము కల్పించుటచే, శిష్యులను వెడలిపో నాజ్ఞాపించి, యొకనాఁడు 1891 వ వత్సరము జూన్ నెలలో ఢిల్లీకి, రహస్యముగా బయలు దేరెను.

ఢిల్లీనగరము, హిందూ దేశమున కనాదినుండి ప్రధాననగరము. యావద్భారతదేశము నేకచ్ఛత్రముగ నేలిన సార్వభౌముల కది నివాస స్థానము. సురనగరసౌందర్యమును హాసించు భవనములు, కోటలు, రాజమందిరములు, నాలయములు, గోపురములు విదేశీయకరఘాతములచే శిథిలములై, పురాతనభారతప్రాధిమ్యము పేనోళ్ళ జాటుచున్నవి. దండకమండలములే తనయఖండై శ్వర్యముగా, కామాయవననధారియై, కాలినడకను, స్వామి హస్తినాపురపీఠులం బ్రవేశించెను. శ్యామలదాస్ చెట్టి, డాక్టర్, హేమచంద్రసేనులు, వానినద్భుతముగా గౌరవించిరి. అచటఁ గొన్నినాళ్లుండి, యాతఁడు చారిత్రాత్మకములగు సమస్తప్రదేశముల దర్శించి, యవన్నియు శిథిలములయియుంటఁ జూచినంతనే, యాతని హృదంతరముననున్న జైరాగ్యజ్వాల పై కుబికి, అశాశ్వతవైభవతత్వమును గుర్తించెను.

లోకమున శరీరసంబంధప్రేమబంధ మెద్దియో శాశ్వతమైనది కాదు. ఏబంధము భగవద్జ్ఞానసంబంధమై రచింపఁబడినదో, యదొక్కటే నిత్యము. శ్రీరామకృష్ణనిశిష్యకోటిని పరస్పరప్రేమబద్ధమొనర్చినట్టిది నిత్యప్రేమపాశమే. మీరటునగరమున స్వామి తన గురుభాయిలను తనతో రావలదని యాజ్ఞాపించి, తాను ఢిల్లీనగరమునకరుదెంచుసరికి వారు వియోగము నోర్వఁజాలక, స్వామిని వెంటాడి, ఢిల్లీవచ్చి కలసికొనిరి. కాని యాసమయమున స్వామిహృదయము, ప్రేమాతీతకఠినత్వమును దాల్చినది. ఏకాంతఋత్యటనమే యాతఁడు త్రికరణశుద్ధిగాఁ గోరి యున్నాఁడు. గురుభాయిలతోఁ గలియు టాతనికి బంధముగాఁగన్పడెను. ఆబంధము ఛేదితమైన

దైనను, దానినాతఁడు సహింపక, త్రొపివేయ సత్సయించికొని,
“నేనిప్పుడు ఢిల్లీనివదలవలెను. నన్ననుసరించువాఁడు, ప్రాణాపాయ
మునునిశ్చయించుకొనియేరావలెను. పరమాత్మ తోడ్కొనిపోయిన
తావెట్టిదైన సచటికే పోయెక”ని యాతఁడు గురుభాయియితోఁ
జెప్పి, ఆల్వారునగరమునకుఁ బయనించెను.

ఆల్వారునగరము రాజపుత్రస్థానములో ముఖ్యమైనది. రాజ
పుత్రవారుము స్మరించినంతనే అకల్మషశౌర్యము, సప్రతిహతసాహ
సము, సతిమానుషస్వాతంత్ర్యము, వర్ణనాతీతపాతివ్రత్యము, నివిభార
తభూమినిజన్మించిన ప్రతివ్యక్తిహృదయముచుండి, యానేకాగ్నిజ్వాల
లను రగుల్కొల్పుటలేదా? రాజపుత్రపరిపాలనాధర్మమును తలఁచి,
నేఁటితుచ్చపరిపాలనాదౌష్ట్యమును కండ్లారఁజూచినఁ గన్నీరుమున్నీరై
ప్రవహింపకుండునే? ఆరాజపుత్రశౌర్యాగ్ని యెన్న డారునదికాదు.
ఏలన నయ్యది శాశ్వతధర్మస్థాపితము సర్వజగద్భారధారణసూత్ర
బద్ధము అదియొకించుక నిపురుచేఁగప్పఁబడినదేకాని, పూర్ణవాశన
మందలేదు అవిగో జయజయధ్వనులు వినఁబడుచున్నవి. పెంపేదిన
రాజపుత్రశౌర్యాగ్ని విస్ఫులింగములమీఁద, సహింసాత్మకభువనైక
వందిత, ప్రతిపక్షవందిత దివ్యశాంతినాదముల నుచ్చరించు జగన్మో
హనమారుత నుచుండగతి వీఁచి, తెచ్చఁగొల్పి లోకకల్యాణమును
నిర్మోహఁ గంకణముకట్టుకొన్నది. ఆమహానాదమే ఓంకారప్రణవనా
దము. ఆనాదముమూడు, సమస్తయత్రాయుధసంపత్తి భసీపట
లమైపోవలసినదే. దానికట్టెమట సమస్తప్రాణిహింసాత్మకసామ్రా
జ్యతుచ్చత్పస్థాపరంపరలు, మంటలో దూదిపింజనలెఁ, జరచురలాడి
పోవకతీరదు. భారతీయులారా! ఆనాదమునుగిని, తన్నామస్మరణ
ముచేయుభాగ్యోదయము లభించినందులకు, పరమేశ్వరాపారప్రేమ
సాగరమును నుతించి, కార్యరంగమును ప్రీతితో నాలింగనముచేయు

నేల సంశయించెదరు ? మీకిక వేఱుకర్మ లవసరము లేదు. సృష్ట్యా దినుండియు, మీమీవంశములకు శాశ్వతము క్తిలోకనివాససిద్ధిసాధన మేతన్నాదచోదిత కార్యరంగాలింగనమే !

1891 వ వత్సరము ఫిబ్రవరి మాసారంభమున, ఆల్వారురైలు స్టేషనునొద్ద దిగి, రాజమార్గమును బట్టి పురప్రవేశముచేసి, రాజవైద్యశాలగుమ్మమునొద్ద నిలబడియున్న వంగదేశబాబు నొకనినిఁ గాంచి, మాతృభాషలో నాతనిఁ బలుకరించి, సన్యాసులబస యెచ్చటయని ప్రశ్నించెను. ఆవంగదేశబాబు, మాతృభాషలో వాక్యములు విని చాలదినములగుటచేతను, స్వామి కీముఖావలోకనమాత్రన తన్నెద్దియో యాకర్షించుటచేతను, ప్రేమప్రచలితాంతరంగుడై, విపణివీధిమధ్యముననున్న యొకమేడమీఁది గదిలోనికి స్వామిని దీసికొని వెడలి, యచటఁ బ్రస్తుతముండుచుచు చెప్పి, పురప్రవేశమికపాతశాలలోఁ దనమిత్రుడగు, మాల్వీసాహేబును కలిసి, “మాల్వీసాహేబ్ ! వంగదేశస్వామియొక్కఁడు వచ్చియున్నాఁడు. ఆతఁడొక మహాత్మునివలెఁ గన్పట్టుచున్నాఁడని వదించి, యిరువురు వెంటనే స్వామి బసఁ జేసిరి. వంగదేశబాబు గురుచరణలాఘ్యుడు, మాల్వీసాహేబు స్వామికి ననుస్కరింపగనే, వారిని ప్రేమపూర్వకముగా స్వామి కూర్చుండఁజెట్టి, కొరానును గూర్చి విపులముగా వర్ణించి, వారిహృదయములను కరగించెను. అచటనుండి వారిరువురు స్వగృహముల కేగుచు మార్గమధ్యమునఁ గనబడినవారితో నెల్ల “మహాత్ముడొక్కఁడు వచ్చియున్నాఁడు. ఆతఁడు సమస్తవిద్యాపారంగతుఁడని చాటించిరి. స్వామివారై పట్టణమెల్ల వ్యాపించెను. జనులు గుంపులుగూడి వచ్చి, స్వామినిదర్శించి, వానివాక్యములకై యెదురుచూచుచుండిరి. వారికందఱకు స్వామి, విద్యాపతి, చండిదాస్, రామప్రసాదు మున్నగు యోగిపుంగవుల జీవితములను వర్ణించియు, వేదవేదాంత

శ్లోకములకర్థము చెప్పియు, పురాణములు, బైబిలుసూత్రములుద్బోధించియు, బుద్ధ, శంకర, రామానుజ, గురునానక్, చైతన్య, తులసీదాసు, కబీరు, రామకృష్ణుడు మున్నగు భక్తాగ్రేసరుల కరమాదర్శములఁ బ్రదర్శించియు, నత్యుత్పతముగాఁ బ్రసంగించి, శోతలనానందవాద్ధిలోఁ దేల్చెను.

స్వామిజీప్రభావ మాల్వారునగరము మూలమూలల వ్యాపించెను. ఎచ్చటశబ్దము లేచినచు స్వామిజీవల్లనమే. తుత్తుతువకు స్వామిజీ బస ఆల్వారురాజ్యములో నిదివఱకు యింజనీరుగానున్న పండిత శంభునాథజీ యింటికి మార్చఁబడెను. అన్నివేళలఁ బ్రజలు స్వామిని వినుటకు వేచియుండురు. ఆతఁడు పక్షపాతములేక, సమానశౌరవముతో నందఱతోఁ బ్రసంగించి, ప్రేమపూర్వకముగా నాదరించువాఁడు. ఒకఁడు, “స్వామిజీ! నీవు కాసాయవస్త్రమేలధరించితి”వన, ఏలననిది భిక్షకులవస్త్రముగావున! నేను శుభ్రవస్త్రములు ధరించునెడ నన్ను బిచ్చగాండ్రు యాచించినయెడల, నేనును భిక్షకుడనగుట వారి కేమియు నీయఁజాలను. నాయశక్తి నాకుఁ గన్పిల్చుదెచ్చును. అందుచే నేనును భైక్షుకరూపమును ధరించునెడ భిక్షకులెవరును నన్ను యాచింప”రని స్వామి బదులుచెప్పి వారలనందఱకు కడుపుబ్బ నవ్వించును.

స్వామికిఁగల మిత్రులందఱుతో మాల్వీసాహేబు ముఖ్యుఁడు. ఆతఁడు, స్వామికిఁకనాఁడైన, దనయింట నాతిభ్యమీయ నువ్విధులూరుచుండెను. స్వామికెట్టి యధ్యంతరముండదని యాతఁడెఱిగియు, శంభునాథజీ యంగీకరింపఁడని భయమొది, యొకనాఁడు వారిరువురసమక్షమున కరిగి, ముకుళితకరకమలుఁడై, “అయ్యా! రేపు, బాబాజీని మాయొట నతిథిగా నంగీకరింపుఁడు. బ్రాహ్మణులచేతనే వండించి, బ్రాహ్మణులచేతనే వడ్డిపఁజేసెనను స్వామిజీ

భుజించుచుండఁగామాత్రా మాతని నొక్కసారి దర్శించి, తృప్తినం దెద"నని సవినయముగాఁ బ్రార్థించెను. శంకరవాఖజీ నన్ని, "స్వామిజీ ముక్తసంగుఁడు. నీవెట్టియేర్పాటుచేసిన నిబ్బందిలే"దని వచించెను. మాల్వీసాహేబు స్వామిజీ కఠిన్యమొసఁగి, తానుకృతార్థత నందినట్లు సంతసించెను.

ఆళ్వారుదివానగు మేజరు రామచంద్రాజీ స్వామినిఁగూర్చి విని, పాశ్చాత్యవ్యామోహముచేఁ బీడితుఁడగుచున్న రాజును మార్పఁ గలశక్తి స్వామికిఁ గలదని గ్రహించి, రాజును రప్పించి, యిరువురును స్వామిని దర్శించిరి. మొదట రాజు, "స్వామిజీమహారాజ్ ! నీవు గొప్పపండితుఁడవని వినియుంటిని. నీ వ్రద్దోగపదవిని స్వీకరించునెడ వలయునంత ధనమార్జింపఁగలవు. ఏల నీచభేతుకవృత్తిం జీవించెద"వని ప్రశ్నించెను. వెంటనే, "మహారాజా ! ఏల నీవు నిత్యము పాశ్చాత్యసంఘముతోఁ గాలము పుచ్చి, వేటతోడనే తృప్తినంది, రాజధర్మమును విసర్జించుచుంటివో చెప్పు"మని స్వామి యెదుట ప్రశ్న వేసెను. నభ్యులు స్వామిజీ ధైర్యమునుగాంచి, రాజాతనిశిక్షించునని తలఁచిరి. కాని రాజు మానముగనే యూరకుండి, "ఎందుచేతనో నేను చెప్పఁజాలను. కాని యది నాకిష్టమే !" యని బదులు చెప్పెను. "అయినచో నే ననుసరించుమార్గమును నా కిష్టమగుట చేతనేయని యెఱుంగు"మని స్వామి శీఘ్రముగ వచించెను.

రాజుడిగిన రెండవప్రశ్న, "బాబుజీ మహారాజ్ ! విగ్రహారాధనలో నాకు నమ్మకములేదు. నాగతి యేమగు"ననెను మందస్మితాననుఁడై స్వామి, "నాతో నీవు హేళనచేయుచుంటివా?" యని పలుక, "కాదుస్వామిజీ! నిక్కముగా నేను జాయి, అప్పు, వీటినర్పింపఁజాలను. నాజన్మాంతరమున నిందుచే నేనైన లోటువచ్చునా?" యని మఱల రాజుతర్కించెను. అంత స్వామి, "ఎవరియిష్టము వారి"

దని గూఢభావముతో వచించెను. సభ్యులు నిర్విణ్ణులై స్వామిజీ విగ్రహారాధనము నేల సమర్థింపఁడని సంశయించుచుండిరి. వారి సంశయము దీర్చు, రాజధానీపటము నొకదానినిఁ దెప్పించి, స్వామి దివానును బిలఁచి, “దీనిమీఁద నుమియును. ఎవరైనసరే!” యని స్వామిపక్కను. దివానునోట మాటవెడలలేదు. అతని హృదయము కంపించెను. దివానుదృష్టి రాజముఖముమీఁదను, రాజదృష్టి దివానుముఖముమీఁదను బడెను. ఏమిచేయుటయని దివాను తలక్రిందగుచుండెను “ఏమి? స్వామిజీ! న న్నేమిచేయుమనుచుంటి” వని యాతఁడు తీర్చిదిద్దెను. “ఇది మహారాజు పటము, దానిమీఁద నే నెట్లుమియఁగల”ననెను. “అట్లుఁగాక; మహారాజు శరీరముగాని, మాంసముగాని, రక్తముగాని, యెముకలుగాని, యీపటమందు లేవు గదా! ఈపటము రాజువలె మాటాడుటగాని, నడడుటగాని, లేదు. అట్లయినను మీఁదఁబడి దీనిమీఁద నుమియుట మీరాజు సకారవ పరచుటయని మీకుఁ దట్టిన”దని స్వామిజీ విషయము విశదముచేయు సరికి, దివానుమున్నగువారు, దీర్ఘనిశ్వాసముల నిగిడ్చి, యూరకుండఁ గా, స్వామిజీ రాజువైపుతిరిగి, “మహారాజా! చూచితివా? ఈపటము నీవుకాకపోయినను, నీవే అయితివి. కావుననే నీసేవకులు దీని మీఁద నుమియజంకిరి. ఈపటమును జూచుసరికి, వారిహృదయము లో నీ విగ్రహము ప్రత్యక్షమయినది. పటము నొక్కసారి తిలకింప, నీ వందు దూరియున్నట్లు వారికిఁ గన్పట్టినావు. అందుచే వారు నిన్నంతగౌరవముగాఁ జూచెదరో, పటమును సంతగౌరవముగాఁ జూడవలసివచ్చెను తాళును, కర్రలను, విగ్రహములను, పూజించు వారివిధ మిట్టిదేమి! తాతివిగ్రహమునుగాని, కర్రబొమ్మనుగాని, చూచినంతనే, వారి వారి యిష్టదైవతములు వారిహృదయములకుఁ దట్టియఖండానందము నొడఁగూర్చును. అనేక స్థలములలో నేఁ దిరిగి

తినిగాని, “ఓ తాయీ! ఓ లోహనూ!, ఓ కర్రా! నిన్ను నేఁ
బూజించెదను. నాయభీష్ట మి”మ్మని ప్రార్థించినయొక్కవ్యక్తి నైన నే
నెన్నడు చూచియుండలేదు. ప్రతివిగ్రహారాధకుఁడు, విగ్రహరూప
మునఁ, బరమేశ్వరు నుద్దేశించి ధ్యానించుచున్నాఁడు. ఎవ రెట్లర్చిం
చిన నాపరమేశ్వరుఁడు వారికట్లే దర్శనమిచ్చును. ఐన నిది నాయభి
ప్రాయము. నీదికాకపోవచ్చు”నని రాజును బోధనాపూర్వకముగాఁ
జీవాట్లుపెట్టెను. రాజామఁగళసింగు హస్తములుజోడించి, “స్వామిజీ!
నీవు చెప్పినవిధానము నాకు నచ్చినది. ఇక విగ్రహారాధన నాకిష్టమే”
యని వచించి, స్వామిజీ! నన్ను దయతోఁ జూడుమని ప్రార్థింప,
“సర్వేశ్వరుఁ డొక్కఁడే కారుణ్యపయోధి. ఆతనినే ప్రార్థింపుము.
నీయం దనురాగ మాతఁడే చూపఁగలఁ”డని స్వామివచించి, సభ
నుండిలేచి వెడలిపోయెను. రాజాతని నుండుమని బలవంతముచేసిన
నుండుట కంగీకరించలేదు. అంతరాజు దివాన్జీతో, “నీయింటనుండ
స్వామిని బ్రతిమూలు”మని వచించెను. రాజుకోర్కెతీర్ప, దివాను
తనయింట మఱికొన్నినాళ్లుండుమని స్వామిని బ్రతిమాలెను. తన
దర్శనమునకువచ్చు ధనికులను, నిరుపేదలను సమానస్వాగతముతో
నంగీకరించు నెడలఁ దానుందుననెను. దివా నందుల కంగీకరించెను.
ఈసమయముం దనేకులు స్వామిని దర్శించి, దర్శనమాత్రముచే జీవిత
ముల మార్పుకొన్నవా రనేకులు గలరు.

ఆవచ్చినవారిలో నొకముదుసలి, స్వామిని దినదినము దర్శించి,
మోక్షమార్గము బోధింపుమని యడిగియు, స్వామి యేమార్గమును
సూచించినను, మెచ్చకుండ మఱియొకమార్గము బోధింపుమనియూ నడు
గుచుండువాఁడు. ఒకనాఁ డాముదుసలివచ్చి మాటాడ సరికి, స్వామి
మానమును వహించి, యితరులకుఁగూడ నుత్తరమియక యూరకుం
డెను. అవృద్ధుఁడనేకప్రశ్నలను గడిపించెను. కొన్నిగఁటలుగడచెను.

స్వామిచూడలేదు. విసిగివేసారి, యావృద్ధుడు స్వామినితిట్టివెడలి పోవుచుండగా స్వామి పక్కుననవ్వి యూరకుండెను. ఒకబాలుడంత, “స్వామిజీ! ముదుసలి నట్లేల యవమానించి”రని ప్రశ్నించెను. అందుల కచుందానందవిలసితవడవారవిందుడై “పుత్రులారా! మీ కొఱకు నాప్రాణములనైన నాహుతిచేయ సిద్ధుడనై యున్నానని తెలియుడు. నేను ప్రదర్శించు మార్గమును చేపట్టి వర్తింపుడు. మీకు శక్తిలేకపోలేదు. ఈముసుసలి తనజీవితమునంతను, తుచ్చవయభోగములకై వెచ్చించి, ఇప్పుడు భోగానుభవశక్తిగాని, జ్ఞానార్జనశక్తిగాని, లేమి, భగవద్దర్శనమడిగినంతమాత్రమున లభింపవలయునని కోరుచున్నాడు. వలయునది పురుషకారముని యెఱుంగుడు. పురుషకారహీనునిమీఁద పరమేశ్వరకటాక్షము ప్రసరించదు పురుషకారహీనుడు తమోంధీభూతుడు. మానవత్వాధారభూతమైన పురుషకార్యముచు వ్యర్థము చేయుజూచిన యర్జునునకు, శ్రీకృష్ణుడు గీతావాక్యములుపడేశించి, యాశ్మపారిశుద్ధ్యముచేత, గర్మఫలానపేక్షతచేత, భగవద్దర్శిత కార్యాచరణచేత, స్వధర్మాచరణమునకుఁ బురికొల్పినాడు. కాబట్టి యునకులారా! బలము నార్జించుడు. క్రూరాగ్రేసరుడైనను బలోపేతుని నేను పూజించెను. ఏలన వాడును తనకార్యముచు విడనాడి, స్వపరతంత్రతఁబారద్రోలి, యధార్థజ్ఞానము నార్జించు దినము వచ్చి తీరు”నని స్వామి బోధించెను.

స్వామియొక్క గంభీరబోధనల విని, ఆళ్వారుయువకులు చాలమంది సంస్కృతము నధ్యసింప నారంభించిరి.

18 మార్చి 1891 వత్సరమున, పరివ్రాజక నినాదాహూతుడై యొకనాడు స్వామి బయలుదేరి వెడలిపోయెను.

ముప్పదియయిదవ అధ్యాయము.

భేత్రిమహారాజు, ఘోర్జరము, బొంబాయిరాజధాని.

స్వామి ఆల్వారునగరమునుండి బయలుదేరి పాండుపోలుమీఁదుగా జయపురమున కరిగి, యచట మిత్రునిచేఁ బరివ్రాజకఛామూపటము తీయఁబడి రెండువారములుండెను. స్వామి అఖండానందుఁడచట నాతనికలసికొని, స్వామికాగ్రహము కల్పించెను. అఖండానందుని రహస్యముగాఁబిలఁచి, మఱలఁ గన్పట్టినచో మరణప్రాప్తియగునని బెదరించెను. అఖండానందుఁడు తననాయకుని కాగ్రహకారణము ప్రేమహీనతకాదనియు నందు మహోద్దేశము లేకపోలేదనియు గ్రహించి వెడలిపోయెను.

అచట స్వామి యొకవ్యాకరణజ్ఞునియొద్ద పాణిని వ్రాసిన అష్టాధ్యాయ చదువనారంభించెను. మొదటిసూత్రమే పండితుఁడు మూఁడుదినములు వ్రాయుత్పించి బోధించలేక, “స్వామిజి! స్వామిజి! నీకు నేను బోధింపఁజాల”నని వచించెను. అందులకుస్వామి అభిమానగ్రస్థుడై, సూత్రమునెఱ్ఱెన నేర్చితీరవలయునని నిశ్చయించికొని, బుద్ధికేంద్రీకరించి మూఁడుగంటలలోనే స్వయముగాఁ దెలిసికొని, పండితునికిఁ దెల్పెను. పండితుఁ డాశ్చర్యభరితుఁడయ్యెను. ఈషయమే వివేకానందుఁడు “సర్వము దృఢనిశ్చయముతోఁగూడియున్నది. మానస మొకదానిమీఁదఁ గేంద్రీకృతమైనచో నది తెలిసి తీరు”నని బోధించియున్నాఁడు.

జయపురమునుండి, స్వామి ‘ఆటు’ పర్వతముమీఁది కరిగి యచట భేత్రిమహారాజురహస్యకార్యదర్శిచే మహారాజునొద్దకుఁ గొంపోఁబడెను. మహారాజుతని కుచితాసనమిడి, “జీవిత మననేమి” యని ప్రశ్నించెను. “అయ్యా! అణచివేయుచున్న పరిస్థితులలోఁ బరిణామముచే వృద్ధిబొందుజ్ఞాచు నొకవ్యక్తియొక్క అభ్యుదయార్థమని

స్వామి వచింప, స్వామివాక్య మర్థగర్భితమై యుంటఁగాంచి, రాజు మఱల “స్వామిజీ! విద్యయన నే”మని యడిగెను. “విద్య యనఁగా మానసముచేఁ గల్పితములయిన కొన్నియభిప్రాయముల. కూర్పు. అభిప్రాయము లఁగిమితాభ్యాసముచే, సత్యంతపరిచితము లగుసందాఁక విద్యాభ్యాసము వ్యర్థ”మని స్వామి బదులిడెను. మఱియు స్వామి తన గురువగు శ్రీరామకృష్ణుఁడభ్యసించిన యధార్థవిద్యనుగూర్చిరాజునకు బోధించి, కామినీకాంచన జరుమే సమ స్తవిద్యామూలమని వర్ణించి, రాజును తన యమృతమయవాక్కులచే మూర్ఛిలంజేసెను.

రాజు, స్వామినిఁదోడ్కొని ఫేత్రిజేరెను “స్వామిజీ! యధార్థమన నే”మని యడిగెను. “మహారాజా! యధార్థమేకము, సర్వాతీతమునది. మానవుఁ డాయధార్థమును, క్రమాంతరువులచే సమీపించుచున్నాఁడు యధార్థేతరమెద్దియు లే”దని విపులబోధచేయు, స్వామి పాదములకడఁబడి జ్ఞానోపదేశమును తనకుఁజేయునుని రాజు దీనముగా వేడెను. స్వామి యాతనికి బ్రహ్మజ్ఞానబోధచేసెను. నీ సర్వులకు వెలసినవాత్సల్య ముపరిమితము. అమెరికాలో నున్నపుడైన, స్వామి తన కార్యక్రమమునుగూర్చి వ్రాసిన లేఖలు, వారి పరస్పరప్రేమాతిశయముల వేనోళ్ళఁ జాటుచున్నవి.

స్వామి యచట పండితనారాయణదాస్యొద్ద, సతంజలి నుహాభాష్యమును చదువనారంభించెను. ప్రథమదినాంతముననే, పండితుఁడు, “స్వామిజీ! నీబోటిశిష్యులు లభించుట బహుష్ట”మని వచించెను. పండితునికిఁ దట్టని ప్రశ్నలు స్వామి బయల్పఱచి, వానికిఁ దానే బదులుచెప్పటఁ జూచి, పండితుఁడు, “ఇంక నీకు బోధింపవలయున దెద్దియులేదు. నాకుఁ దెలిసిన దంతయు నీకును దెలిసియేయున్న”దని వచించెను.

ఒకనాఁడు స్వామి భవనముందుఁ గూరుచుండి, యొక్క గ్రంథము లోని పుటలు తిరుగ వేయుచుండ, రాజుచూచి, “స్వామిజీ! అంత వడిగా నీవెల్లు చదువఁగల”వని ప్రశ్నించెను. “మహారాజా; బాలుఁ డక్షరాభ్యాసకాలముం దొకొక్కమాటను నేర్చుచు. ఇంకను చదివిన తొలుక వాక్యమును చదువుచు. ఆ వెనుకఁ జదువుచునే యర్థము గ్రహిం చును. ఇట్లే, యభ్యాసముచేఁ బుటలే చదువుటలోఁ గష్టములే”దని స్వామి వదించెను.

మహారాజునకు స్వామియందు గల భక్తి వర్ణనాతీతము. అర్థరా త్రమున లేచి, యాతఁడు స్వామిపాదము లొత్తును.

మహారాజు పుత్రోదయాభావముచేఁ దనకొక పుత్రునొసంగు పరము ప్రసాదింపుమని స్వామిని వేడెను. స్వామియు నట్లే యని యా శీర్ష్యించెను. స్వామి యీవిధముగా మహారాజువలె మహారాజుభవ నములోనే జీవించెనా? ప్రతిదినమూతఁడు దర్శింపనారాయణుని యిం డ్లకరిగి, వారికి జ్ఞానము బోధించువాఁడు. మహారాజు సంతకారవభా వముతోఁ జూచునో, దర్శింపన సంతకారవముతో నాదరించి, సర్వై క్యసూత్రమును సంతరించువాఁడు.

స్వామి భేత్రిమహారాజును వీడ్కొని, అత్మేరు, అహమ్మదాబాదులమీదుగా వధ్వాను జేరి యచటఁ, బకపురుషస్వర్ణ సహింపఁజాలక, ఆత్మహత్యసల్పి, వీరస్వర్గము నలంకరించిన, రాణి దేవ్యాలయ మును దర్శించి, లింబినగరమును జేరెను. అచట నొకసన్యాసుల యా శ్రమములో బసచేసెను. అందలి సాధువులు నీచదేవతారాధకులు. వారు, తుచ్ఛసిద్ధులకై, వచింపరాని రాక్షసకృత్యములు నల్పుదురు. ఆసంగతి గ్రహించి, స్వామి యచటనుండి వెడలనుంకింప, నాతని నచట బంధించి, బ్రహ్మచర్యమును విడిచి, స్త్రీసంగముచేయ నిర్బంధించిరి. శరీరము తున్నతున్నలుగ ఖండింపఁబడినను, తానట్టిమార్ఫ్య

మున కొడంబడరాదని నిశ్చయించుకొని స్వామి, యవతరణమార్గ మ స్వేషించుచుండెను.

మానస మొకనియమముమీఁదఁ గేంద్రీకృతమగుచో విఘ్న మెట్లు వాటిల్లును ? మహాత్ములకు మోహముండునే ? ఒక బాలుఁడు దినదినమువచ్చి స్వామిని దర్శించువాఁడు. ఆతఁ డానాఁడానమయము నకు వచ్చినంతనే, స్వామిరహస్యముగా నొకకుండపెంకుమీద, రక్షింపు మని వ్రాసి రాజనకిమ్మనిపంపెను. పెంటనే రాజసైన్యము వచ్చి స్వామిని రక్షించెను. స్వామి విశుద్ధాగ్నిజ్వాల. అట్టి జ్వాలలే పరమేశ్వరకటాక్షము నతిసులభముగాఁ జూరఁగొనును.

స్వామి యటనుండి బయల్పడలి, జనాగడమునకరిగి, యచట దివాను మేనేజరుగు సి. హెచ్. పాండ్యాగారిచే శారనింపఁబడి, యీ విధముగా వర్ణింపఁబడెను. “స్వామియొక్క నిరాడంబరజీవనము, వివిధ కళాపాండితి, విశాలాదర్శభావము, నఖండవక్తృతాపాటవము, నుత్కృష్టమతాభినివేశము, జగన్మోహనరూపము లివన్నియు మమ్ము వివశహృదయులఁ జేసెను. ఆతనిగాత్రగానము, పంచనశక్తియునద్భుతములు.

స్వామి సర్వసంగపరిత్యాగియై యుండి, యేల మాటిమాటి కాయము, మహారాజుల నాశ్రయించెనని తర్కింపవచ్చును. స్వామి కొక్కటేమతము. దుర్భరదారిద్ర్యముచే, నక్షరజ్ఞానశూన్యత్వముచే, నున్నతజాతిపదతాడనములచే, మానవత్వముఁ గోల్పోయి, దిక్కులేక విలపించుచున్న దేశసోదరకోటి నుద్ధరించుటే. రాజులు, మహారాజులు, ననేకలక్షలజనములమీఁద నాధిపత్యము గల్గియుంటచే, వారిహృదయమున ధర్మకాంక్ష, దైవభీతిఁ బుట్టింపఁబడినచో, వారు, హృదయములుమారి, తమ యైశ్వర్యముల, శక్తుల, నాధిపత్యముల, దీనజనోద్ధరణమందు వినియోగించుచో, లక్షలకొలది ప్రాణికోటి

రక్షింపఁబడుననుచు ద్వేషముతో స్వామి, రాజభవనములఁ దిరుగాడెను. మఱియు నాతఁడు నేఁడు మహారాజవాహనమునో నపరరాజన్యల వలె విహరించిన మఱుసటిక్షణమున నే యాతఁడు, దరిద్రులగుడిసెలలో మహాలోల్లాసముతో బోధించుచుఁ గన్పట్టును.

స్వామి యచటనుండి బయలుదేరి, భూజనగరమున కరిగి, దివాను, రాజులకు మతాభిషేకము, కల్పించి, పోరుబందగు జేరెను. లచ్చట యాత్రకై, ధనసహాయము కోరివచ్చిన స్వామి త్రిగుణాతీతునికి, ధనముకొఱకు సన్యాసులు ప్రవృత్తిమార్గము పట్టుట తగదని బోధించి, మఱెన్న డట్టిలోభిత్వము ప్రదర్శింపవలదని దూషించి, కొంతధన మాతని కొనఁగి పంపివేసెను.

ఒకనాఁడు మహారాజుతో స్వామి ప్రసంగించుచు, “మహారాజా ! నేను న్యాప్తిచేయునగు సందేశ మొకటిగలదు. దాని నెల్లెచ్చట ప్రారంభింపఁగలనో గోచరించుటలే”దని వచించెను. స్వామి హృదయము, హిందూధర్మసముద్ధరణాశయములతో నిబిడికృతమై యుండెను. భారతదేశమున నాసమయమునఁ బ్రజానాయకులపేరట చేయుచున్న తీవ్రతమపాశ్చాత్యవేషచాస్యమును, సనాతనధర్మాధికారులమని ధర్మమును, తగులఁబెట్టి, ధనలుబ్ధులై జీవించుచున్న ప్రాచీనాచారపరాయణులు మాంద్యమును ఖండించి, లోకకళ్యాణనిర్మాణబీజంబులు భారతభూమిఁ బుట్టియున్నవని, తనసోదరు లెఱుంగమికి, విచారించి, స్వామి, స్వదేశమోక్షసాధనమునోఁ దా నెల్లుపకరింతు నాయని పరితపింప నారంభించెను.

ఇట్టి హృదయభారముతో స్వామి, శ్రీకృష్ణనిలయమగుద్వారకానగరమును జేరి, శంకరమఠమును దర్శించి, సనాతన భారతభాగ్యదశను గుర్తించి, కన్నీళ్ళునిడిచి, ఖాండ్యమీదుఁగా బరోడా కరిగి, యచట దివానుచేఁ బూజితుండై, వేదవేదాంతములఁ గూర్చి దీప్ర

బోధసల్పి, రామేశ్వరయాత్రయందే దృష్టినిడి ముందున కరుగఁ బయనమయ్యెను.

స్వామి తనయాత్రలలో నిరంతరముఁ గాంచినదేమి? పాడు పడిన దేవాలయములు, విస్మరింపఁబడిన మఠరాజములు, కాలగర్భ గతములైన రాజధవనములు, తురుష్కాసిఘాతములచేఁ దుత్తునియై లైన భారతశిల్పికల్పితదివ్యగోపురములు, నుర్జనదూషిత పవిత్ర ప్రదేశములు, ధర్మబాహ్యులై, జీవశక్తి విహీనులై, విషయభోగ లంపటులై, తుచ్చసాశ్చాత్యనాగరికతావ్యామోహపీడితులై, యచే తనరూపులై, యజ్ఞానాంధీభూతులై, స్వయంవ్యక్తిత్వరహితులై శవాకృతిఁదాల్చిన భారత సోదరసోదరీబృందములను, స్వామి యెక్కడ కరిగిన, పరికించినది ఆతనిదృష్టిలో సనాతన భారతదేశసౌందర్యము విజ్ఞానము, కళాన్నత్యము, సాహసము, నౌదార్యము, ధర్మదీక్ష, యివన్నియుఁ గాంతిహీనములై, నిశ్చేషదగ్ధరూపంబులై కన్పట్టెను.

అట్లుగా నీరసించిన భారతీయుల సనాతన ధర్మసందేశముచే, స్వయంవ్యక్తిత్వ స్వయంప్రజ్ఞాప్రకాశములందలి, యఖండాత్మవిశ్వాస ముచే, నాత్మశక్త్యభినివేశముచే, జాతీయాదర్శప్రకటనచే, చైతన్య యుక్తులంజేసి, స్వకీయపదతలబలాధిక్యంబుచే, లోకము నుద్ధరించు మహావిరుల నొనర్చుట నిరంతరము, నిరాఘాటముగా, స్వామిహృద యమునఁ గొట్టుకొనుచున్న దివ్యవాంఛ. కాని, స్వామి యొకసన్యాసి. చేత నొకగవ్వయైనతేదు. నిజోదరపోషణమైన భైక్షుకవృత్తి తేనిదే గమవదు. ఆతనిమాట వినుచాఁడెవఁడు? ఏకాకియై, ధనహీ నుండై, యధికారశూన్యుండై, స్వామి చేయఁగల కార్యమెద్ది? ఈమాటోచనలతో స్వామిహృదయమున, భయతరంగము లువ్వెత్తుగ బయల్పెడలఁజొచ్చెను. కాని, శ్రీరామకృష్ణుఁడు తన్నుఁగూర్చియేమి వదించియుండెను? “నేనొక ఫకీరునై, నాయనంతశక్తి ప్రభావములు

నీకర్పించితిని. వానిచే నీవు లోకము నుద్ధరింపఁగలవ"ని వచించి యుండలేదా? ఈమాటదలఁచి స్వామి, మఱల ధైర్యము తెచ్చుకొని, "యావద్భారతదేశములో నైదువందలమంది, నానందేశము నర్థము చేసికొనఁగల్గువారలు లభించునెడ, దేశమును నేను ఘూర్ణిల్లఁజేయఁగలన"ని వచించెను.

1892 జూలై, ఆఖరువారమున, స్వామి బొంబాయి నగరము జేరి, యచటఁ గొన్నినాళ్ళుండి, పూనానగరమున బాలగంగాధర తిలక్ మహాశయునింట నతిథిగానుండి, యాతనితో వేదములఁగూర్చి చర్చించి, తృప్తినంది, యటనుండి, బెల్గాముచేరెను. అచట హరిపాద మిత్రునింట నతిథిగానుండి, వేదాంతప్రకృతిశాస్త్రములఁగూర్చి యుపన్యసించి, తాను చెప్పినదానిని న్యతిరేకించు మూర్ఖులకు నీకథను చెప్పెను; "ఒకరాజు శత్రులు తనమీఁద దండెత్తి వచ్చుచున్నారని తెలిసి, సభచేసి, చేయవలయు మార్గములఁగూర్చి చర్చించెను. ఇంజ నీర్లందఱు కోటచుట్టు నొకగోడ కట్టవలయుననియు, వడ్రంగులు కర్రలతో నాగోడఁ గట్టబడవలయుననియు, నదికాదు తోలుతో నగరముచుట్టు నొక గుడారముకట్టిన మంచిదని మాదిగవాండ్రును, యిను పగోడయే శరణ్యమని కంపాలివారును, కాదు శత్రువులకడ కరిగి, న్యాయశాస్త్రప్రకటనయు చేయవలయునని న్యాయవాదులును, మొట్టమొదట దైవమును తృప్తిచేయవలెనని యర్చకులును, నీనిధము గాఁ దర్కించుచుఁ గూరుచుండ, సరివర్గము నగరమును చుట్టుముట్టి, రాజును బంధించిర"ని స్వామి చమత్కృతితో వచించి, మూర్ఖవాదముల ఫలమిట్లే యుండుననియు, గార్యరంగమునఁ దిగి, కర్మశూరత్వమును ప్రకటించు నవ్వారలే, పురుషవరేణ్యులనియు బోధించును.

తాను ధనము ముట్టనని తీవ్రనియచుబండ్లఁజేయుంటచే, నా తని కధిక మీయవలయునని ప్రయత్నించి, కొల్లూపురపురాణి రెండు కాషాయవసనములను, హరిపాదమిత్రుఁడు పాదరక్షలను స్వామిచే నంగీకరింపఁజేసిరి.

అచట, నిర్బంధముచే స్వామి హరిపాదమిత్రుని, భార్యను, శిష్యులగాఁ గ్రహించి, బ్రహ్మాపదేశమొనర్చి, మిత్రులనందఱ వీడ్కొని, రామేశ్వరమునకై బయల్పడఁజెను.

ముప్పదియాటవ అధ్యాయము.

కన్యాకుమారియొద్ద స్వామిధ్యానము.

స్వామి బెల్లాముపట్టణమువీడి, బొగుళూరునకరిగి, యచట మైసూరురాజాదివాసగు, సర్, శేషాద్రిఅయ్యరుచేగౌరవింపబడెను. సర్, శేషాద్రిఅయ్యర్ స్వామినిగూర్చి యిట్లు చెప్పియున్నాఁడు; “మాలోఁ జాలమందిమతమునుగూర్చి చదివియుంటిమి. కాని మాయెఱుకయెంత? నే నెఱిగినంతవఱకు నీబాలస్వామిని మించినవాని నెన్నఁడు చూడలేదు. ఈతఁడాజన్మబ్రహ్మజ్ఞునియై యుండనోపు. లేకున్నచో నింత శ్రేభాయమున నెట్లతఁడు సమస్తవేదవేదాంతములు పరిపూర్ణముగా నెఱింగియుండ గలఁడు?”

ఈ బాలాచార్యునిప్రతిభ మైసూరురాజగు, చామరాజేంద్రపుడయర్ నుగూడ నాకర్షించెను. మహారాజుకు స్వామికిఁ గుదిరిన ప్రేమబంధ మత్యద్భుతము ఒకనాఁడు మహారాజు నాయుద్యోగులఁ గూర్చి యేమి తలఁచెదరని యడుగ, “మహారాజా! నీహృదయము ప్రేమపూరితమైనదని నే నెఱుంగుదును. కాని యుద్యోగులు యుద్యోగులే

కదా!" యని స్వామి తన హృదయమునకుఁ దట్టిన సత్యమును నిర్భయముగా బ్రకటించెను. సభ్యులందఱాశ్చర్యమగుచులైరి. దర్బారుముగిసినవెనుక, రాజు స్వామిని తన రహస్యమందిరమునకుఁ దోడ్కొనిపోయి, "స్వామిజీ! సమయానుకూలత విడిచి, నీవున్నదున్నట్లుపలుకుచో నీప్రాణములకు భంగముకూడఁ గలుగవచ్చును. విషముప్రయోగించి, నిన్నుదోయ్యగులు చంపవచ్చు"నని పల్కెను. కోపోద్రిక్తుఁడై, స్వామి "ఏమి? ప్రాణభంగభీతిచే నిక్కమగు సన్యాసి సత్యమాడనోడునే? మహారాజా! తేపు, నీవుత్రుఁడే 'నాతండ్రియెట్టివాఁడని' ప్రశ్నించునెడ, నీకు లేనిగుణములను కల్పించిచెప్పిదననుకొనుచుంటివా? అన్యతము నాకేటియవసరము? కీర్తించు టుదోయ్యగులపని, సత్యప్రకటనే సన్యాసులవిధి" యని యఖండసాహస ముట్టిపడ, రాజుకు ప్రత్యుత్తరమొసఁగెను. ఒకరోజున రాజు పండితసభచేసి, స్వామినిఁ బిల్చి, వేదాంతమును గూర్చి యుపన్యసింపుమని పల్కెను. స్వామి, వేదాంతకేసరివలెలేచి, సభామధ్యంబున నిలఁబడి వేదాంతమును వివిధ భాగములుగా విమర్శించి చెప్పి, సూత్రములు కంఠస్థములొనర్చుట వేదాంతముకాదనియు, జీవితమును భగవద్దయము నల్పవలెననియుఁ, దన యపారవక్తృతాపాటవము నెఱుకఁపఱచి, యుపన్యసింఁక, సభ్యులారానిని వేనోళ్లగీర్తించిరి. స్వామిజ్ఞానమునకుఁ బ్రధానమంత్రి ప్రహృష్టాంతరంగుఁడై, తన కార్యదర్శినిఁ బిలఁచి, బజారుకు స్వామిని దోడ్కొనిపోయి, స్వామికివలయునదెంత విలువైనవస్తువునైనఁ గొని యిమ్మని యాజ్ఞాపించెను. స్వామి బజారుకరిగి, వస్తువులనన్నిటిని పరికించి "నాకొకమంచిసిగ్గ" కావలెనని కోరెను. కార్యదర్శి, నిర్విణ్ణుఁడై, స్వామికోర్కెఁదీర్చి, యాశ్చర్యమతో ప్రధానమంత్రికిఁ దెల్పెను. సన్యాసి, సత్యప్రతుఁడైన నేమికావలయునని తలఁచి యూరకుండెను.

14

వేచొకసారి రాజు స్వామినిఁబిలుచి, “స్వామిజీ! నీకొఱకు నేనేమిచేయఁగల”నని వచించెను. స్వామి, తన వేదాంతసందేశము పాశ్చాత్యఖండములో వ్యాప్తిగాంచవలయుననియు, నట్లు చేయుభారము తనమీఁదనే యున్నదనియు మహోద్రేకముగా నుపన్యసింప, రాజు విస్మితుడై, “స్వామిజీ! నీకు విదేశప్రయాణములకు వలయు ధనము నేనొసంగెద”నని వచించెను. కాని, స్వామి, రామేశ్వరయాత్రచేయఁ బ్రతిజ్ఞచేసి యుంటచే దానికంగీకరింపలేదు.

ఒకనాఁడురాజు, “నిన్నుమఱువకుండ, నీకూటలను కొన్ని ఘోనాగ్రాపులో నిచ్చుచి” యడిగెను. స్వామి యందులకంగీకరించి, కొన్ని యావేశపూరితములగు వాక్యములిచ్చియుండెను. అని రాజు భవనములో నిప్పటికి గలవు.

స్వామి, కొచ్చిదేశముమీదుఁగా రామేశ్వరము జేరుకొనెను. రామేశ్వరమునకు దక్షిణకాశీయని పేరు. తాను చాలకాలమునుండి కోరినయాత్ర సిద్ధించెనని స్వామి సంతసించెను కాని స్వామికి సంతసముగూర్చిన దాలయముకాదు, తీర్థపవిత్రత కాదు సముద్ర తరంగసౌందర్యముకాదు. రామాయణ ధర్మసీతియుగాదు ఆశేతుశీత నగరపర్యంతము, తాను సన్యాసియై యాత్రచేయు జన్మము లభించినదికదా యని యాతని సంతసము. యావద్భారతదేశ మహోన్నతాశయప్రపంచ మాతనిహృదయమున నిమిడి యాతని కఖండానంద మొడఁగూర్చెను. స్వామి యిప్పుడు వంగదేశీయుఁడుకాఁడు ఆతఁడీప్పుడు పరిపూర్ణ భారతీయుఁడయ్యెను.

తన యాత్రాప్రతిష్ఠాపరిపాలనము పూర్తిచెందినందులకు, స్వామి భక్తిప్రపూర్ణుడై, ఆలయమునొద్ద పరమేశ్వరునకు సాష్టాంగ ప్రణామమొనర్చి, స్వకీయగురునామస్మరణము సల్పి, శ్రీరాముని, కాశీనూత, నేకరూపులగాఁదలంచి, భృగపారవశ్యమునఁ బులకిత

గొత్తుడై, యచటనుండి బయలుదేరి, కన్యాకుమార్యగ్రామమునకుఁ గాలినడకను బిచ్చమెత్తుకొనుచు నేగెను. కన్యాకుమారిఁ జేరినపు డాతనిచేత నొక కాసైన లేదు. మాతృదేవ్యాలయము, సాగరమధ్య మునఁగలదు. అచటకు నావమీఁదఁబోవలెను. నావనెక్కుటకు ధనమేది? కాని యాతఁడపరాజనేయునివలె, మాతృనామస్మరణైక భాగ్యాధారుడై తటాలున సాగరమునఁబడి, రెండునిముసములలో నీఁదుకొనిపోయి, ఆలయమునుజేరి, మాతృవిగ్రహముకడ సాష్టాంగ నమస్కారమొనర్చి, పంచేంద్రియపరికల్పితశరీరసాధముచు పగుల్చు కొనిపోయి, చిత్తాహంకారాతీతవీధికి తీవ్రవసనగిరి, అఖండవిజ్ఞాన, అపరిమితకళాప్రపూర్ణ, అప్రమేయ భక్తివైరాగ్య సంపత్కలితయగు పురాతనభారతమాతం దర్శించి, తనజన్మము పావనమయ్యెనని, తన హృదయము నిష్కల్మషమయ్యెనని, తన యనేకజన్మాన్వితకర్మరాశి దగ్ధమయ్యెనని, తలఁచి, ధన్యమూర్తియైలేచి, భారతవర్ష దక్షిణాగ్ర శిలాతలమున నాసీనుడై, స్వామి ప్రస్తుతభావిభారతభాగ్యదళ లనుగూర్చి, తలపోయ నారంభించెను. బాహ్యమున సాగర ముత్తుంగతరంగములచేఁ బ్రచలిత మగుచుండెను. కాని, సాగరాట్టహాసమును మితిమీఱి, మెట్టి యనంత భావతరంగసంఘట్టన మాతనిహృదయము నుట్టుఁతలూగించెనో యెవ్వరికెఱుక? ఆనిర్మలధ్యానముద్రా వస్థలో గంటలుగంటలు గడచెను. మధ్యమధ్య నాతఁడా వేశాగ్ని జ్వాలోష్ణమును సహింపఁజాలక, దీర్ఘనిశ్వాసముల నిగిడ్చి, సాగరమును కంపింపఁ జేయును. ఆశిలాతలమున నట్లు ప్రతిష్ఠితుడై, మాతృదేశోద్ధారణైకమార్గాన్వేషణనిమిత్తాచంచలవిగ్రహుడై, యున్న యాస్వామిమూర్తి కన్నులారఁగాంచి, యానందింపనియాజన్మ మేల ? శిలాగ్రమున శిలావిగ్రహమురీతి నిశ్చించలుడై, గూరుచుండి, వృష్టి విప్పి, స్వామి మాతృదేశమునందలి ప్రతియొగుళము,

యొక్క మహత్వమును తెలిసికొనుచున్నచానివలె, తెప్పచాల్చక చూచుచుండెను.

ఆసనుమును సామిహృదయమున విచారించిన భావములను దెలిసికొని వచ్చిందుట కొకన్యాయమో, కాళిదాసువో యున్న నొకించుక సాధ్యమగునేమో? మహాసాసకర్త, మహావిద్వాంసకర్తల మహోద్దేశములు, ప్రపంచైకమహాకావ్యనిర్మాతయొక్క శీర్షాభివేశము, మనుష్యాశయ భర్తామోక్షోద్దేశ్యలత, శ్రీకృష్ణరాచార్యబుద్ధభగవానుల తీవ్రతమధిషణామయకారులైన పరిపరము, శ్రీకృష్ణ శ్రీచైతన్యల దయాకాగరాతరకేరీలసోల్లసములు మిళితములై సామిహృదయమునఁ బ్రత్యక్షమయ్యెను. భారతవర్షమును సృజించిన యాస్పష్టికర్తయొక్క మహోద్దేశము నాతఁడు తర్కించెను ఆతఁడు పంగదేశమును, పాజాబుదేశమును, మహాగాష్ట్రమును గూర్చి తలంపలేదు. పరిపూర్ణ భారతవర్షమును గూర్చియే యాతని ధ్యానము. అట్టి ధ్యానమును పల్పిన భారతవర్షమునందు స్వల్పము. వర్షసహస్రంబుల వెనుకనుండి యెల్లియెల్లిమహాపుంగవులైత్యాగాగ్నిగుండలములలోఁ దమప్రాధనములను వేల్చివైచిరో, యెల్లి పతివ్రతాతిలకము లెట్టి తీవ్రతమదీక్షకు లోడై, కాయగులను స్వయంపరికల్పితచితుల కర్పించిరో, యెల్లి మహాదక్రివర్తు లెల్లిస్వధర్మ, స్వదేశ, స్వప్రజారక్షణార్థమై సామ్రాజ్యములను గడ్డిపరకలవలె విస్జించి ధనరాశులను మంటిముద్దలరీతి నిరీక్షించి, భోగభాగ్యములఁ బూదిలోఁగల్పి తమ జన్మముల నెల్లు సాఫల్య మొనర్చికొనిరో, యివన్నియుఁ దలఁచునప్పుడికి సామిశరీరము కంపించి యాతనినేత్రములనుండి యశుర్మురీపరంపరలుబికి ప్రవహింపఁ జొచ్చెను అట్టితఱి సామికిఁ గల్గినకోర్కెయెద్ది? సనాతనధర్మదివాకరకరవ్యాప్తి కడ్డఁదగులొక్కన్న సాశ్చర్యతుచ్ఛనాగరికతా మేఘసంఘాతముల నద్వైత వేదాంతసందేశధుంధూనిలముచేఁ

దుత్తునియలు చేసి, ప్రాచీనార్యప్రబోధిత ధర్మసూత్రములచేఁ బంచఖండములను బంధించి, ప్రవృత్తిమార్గలంపటులచేఁ బ్రబలిన యవిసీతినంజాత, కామకోధసముద్భూత, పరపీడనవాంఛాప్రకల్పిత, మరహంకారమమకారభూతముల దస్థీభూత మొనర్చి లోకమును నిర్మల ప్రశాంతి కన్యకాధీనముచేసి మోక్షోన్ముఖతకుం దోడ్పాటుచేయుటే స్వామి కోర్కె. హిందూజనసహస్రంబుల హృదయములలో భగవద్దర్శనము నకై పొంగిపొరలుచున్న దివ్యకాంక్ష, అప్రతిహతావేళము, నివియే హిందూమతమని స్వామి తలంచెను.

ప్రాచీనమహర్షివర్యులవలె స్వామియు సనేకములలో నేకసూత్రమును జాతీయజీవనరహస్యము నద్భుతదృష్టిం దిలకింపఁ గల్గినను నాతని భావోద్వేగములన్నియు, నాతని మహాశయములన్నియు, దరిద్రమానవకోటిమీఁదనే కేంద్రీకృతములయ్యెను. సను స్రజ్ఞానానుభవములు సను సత్తత్వములు నెవటికొఱకు ? అదృష్టదేవతాశీర్వాదజలముచే భారతభూమినిఁ బాలింపసమకట్టిన వివిధదేశప్రభుసాస్త్రములచే నిర్మితములయిన శాసనములన్నియు నెట్లు తన సోదరసహస్రంబులకు దినఁదిండి, కట్టగుడ్డ, నిలువఁదావు నక్షరపరిచితి లేకుండఁజేసి పాలితులనెడ నెట్టిఘోర మొనర్చినవో యాతఁడు తలంచి క్రోధఘూర్ణితమానసుఁడయ్యు నిక్కముచే మాతృదేశమున దారిద్ర్యదండవ్యామాను లగుదు నధఃపతనప్రాప్తి నఱులై త్రియంగలార్చుచున్న సోదరబృందముల దుస్థితికేఁ బ్రధానహేతుభూతములు, అర్చకబృందతృష్ణ, వర్ణభేదకాఠిన్యము నివియే యవి స్వామి దృఢముగా నమ్మెను. సనాతనధర్మశాఖ లనంబడు నీయంత్యజాతినహస్రంబుల నస్పృశ్యులని మూలకుఁద్రోసి యభివృద్ధ్యవకాశములఁ దొలంగించి యణఁగదొక్కిన నీకారణములు చాటరాని కఠినశిలామయకుడ్యంబులై దేశసౌభాగ్యవినాశహేతువులై యుండెనని స్వామి తలంచెను.

మొదటనే స్వామిహృదయము స్వానుభవైకప్రవేశముచేఁ బయనమై అగ్రజాత్యహంకారతాడితులై దాదిద్రవ్యపిశాచపీడితులై తల్లడిల్లుచున్న సోదరకోటితోఁబాటు తల్లడిల్లి వారి యవమానము తనదిగా భావించి వారి దుర్భరమఃఖిసాగరమును తానే దిగ్గమంగి సనాతన ధర్మరక్షణముపేర వారసులమని చెప్పికొనుచు జాతివిచక్షణలు కల్పించి వరస్పరప్రేమలతను తె్రొప్పినైన పురోహితనామకదేశద్రోహకబృందమును స్వామి దూషించి “ఈయధఃపతితసోదరబృందము నుద్ధరింప మేము సన్యాసము స్వీకరించి యేమిచేసితి” మని యాత్మపరీక్షను చేసికొని “ఆఁఁటిబాధచే నడలుచున్నవారికిఁ దత్త్వశాస్త్రమును బోధించుచుంటిమా? ఏమిపిచ్చిపని” యని తలఁచి అన్న మన్నమని యేడ్చువారలకు మతబోధచేయుట మార్భ్యమని శ్రీకృష్ణభగవానుఁడు చూపురించుట న్యాయమని గ్రహించి ప్రథమమున వారి కుక్షింభరిత్వసాధనమును జూచినచో వెనుక వారే నూతనవేదసహస్రంబుల సృజించుకొనఁగలరని యెఱచి, యట్టి నూతననిర్మాణసాధనమునకు వలయునవి, యొకటి జనము, రెండు ధనము నని స్వామి నిశ్చయించుకొనెను.

కాని, చేతఁ జిల్లిగవ్వయైన లేని సన్యాసి యేమిచేయఁగలఁడు? ఈమాట తలంపునకు రాగానే స్వామిచిత్తము విహ్వలత జెందెను. కాని హృదయాంతరాళమునుండి, ధైర్యోద్రేకములు బయల్పెడలి, “మదీయఁ గురుకటాక్షముచే నీకార్యమును నిర్వహించెదను. నాగురుకటాక్షకృపాతిరేకముచే, భారతదేశమందలి ప్రతిపట్టణమునుండి చే, విద్యాభావముచే, మానుషత్వము గోల్పోయి మలనాసోదరకోటి నుద్ధరించుటకై, ప్రాణములను బర్చింపఁ బర్వెత్తికొనుచువచ్చు వీరసహస్రాళి మతిశీఘ్రముగావచ్చితీరును. కాని నేను ధన

మెచ్చట తేగలను? ఈజాతీయజీవనపునరుద్ధరణభారమును భుజముల
పై నిడుకొని, యామహోద్దేశముతో హృదయము చెక్కచగునట్లు
చుచు, నాశేతుశీతనగము తిరుగాడితిని ధనోన్నతుల గృహములకు,
రాజాధిరాజుల ప్రాసాదములకు నేగితిని. ఎచ్చటకరిగినను శుష్కవచన
ములగీర్తించుటేకాని, నిక్కచుగు సహాయము లభించియుండలేదు. ఇంక
హిందూస్థానవాసులసహాయమునకై నీళ్లువిడచెదను. ఇంకనేను మాతృ
దేశమును విడచి, సాగరముదాటి, పశ్చిమఖండముల కరిగి, సోదరదరి
ద్రినారాయణసహస్రంబుల నుద్ధరింపుడని మొట్టపెట్టెదను. అచ్చట
ధనము నార్జించితిరిగి, మాతృదేశమున కరుదెంచి, నాకార్యక్రమము
ను కొనసాగించెదను. కొనసాగకున్నచో నీమహాప్రయత్నములోఁబడి
చచ్చెదనుగాక” యనుమహాప్రతిజ్ఞాపూర్వక వాక్యములు స్వామినోట
నుండి యుచ్చరింపఁజేసెను.

స్వామి తన స్వదేశయాత్రలో దర్శిదమానవకోటినిఁ దలంచుచు
నన్నియో నిద్రాహారశూన్యదినములు గడపియుండెను. ఆతని
మనోద్రేకములన్నియుఁ గన్యాకుమారియొద్ద కేంద్రీకృతములైనవి.
ఆతనిభావిజీవితదృశ్య మాతనికిఁ గట్టెదుటఁ గన్పట్టెను. సాగరోపరి
భాగమునుండి, బాష్పఝరీనికరపరిస్థితులమయినదృష్టి యాతఁడు
వివిధదేశాంతరములకుఁ బరపెను. ఆతనిహృదయ మొక్కపెట్టన,
కాలీమాతృపదారవిందములమీఁదికి, ధన్యోత్సాహముతోఁ దీరెను.
ఆక్షణము మొదలిడి. నిక్కముగా స్వామిజీవితము, మాతృదేశమునం
దలి దర్శిదనారాయణులకై, అస్పృశ్యనారాయణులకై, అధఃపతిత
నారాయణులకై సమర్పింపఁబడెను. ఆక్షణమున నాతనిదృష్టికి
కల్పసమాధి, బ్రహ్మనందము నివి భ్రమలుగాఁదోఁచె.
దృగ్భాగములో వారణగద్రొక్కఁబడినపుడు భగ
వాంకొక్కడే నారాయణుఁడు గలఁడు. నాక్ర

నాయఃపతితనారాయణుడు, సర్వదేశములలోని నాదరిత్రనారా
యణుడు వీరిని, నాప్రాణములర్పించి, యర్పించు మహాభాగ్య
ములభించునెడ, నెన్నివేల నీచాతీనీచజన్మములైన నెత్తి, యెన్నిదుర్భ
రయాతనలనైన ననుభవింప సంసిద్ధుడనని స్వామి గంభీరాత్మోప
న్యాసముచే నుద్దీప్తవదనుడై, ధ్యానమునుండి లేచెను. ఆక్షణమున
స్వామికి మతమన ధర్మముగాదు. వేదములుగావు. ఉపనిషత్తులు
గావు. ఋషిధ్యానములుగావు. ప్రజాహృదయము, వారిజీవితములు,
వారి ఆశయములు, వారిదుఃఖపరంపరలు, యవమానములు, వారి
యుచ్ఛ్వాసనిశ్వాసములు.

సమస్తవేదములు, సమస్తధర్మములు, ప్రజోద్ధరణసాధనేతర
ములైనచో నయ్యవి ధూళిరేణుతుల్యములేయని యాతఁడు తలం
చెను. ఎద్దానినుండి వేదము లుద్భవించినవో, యెద్దానినుండి యాత్మ
ప్రభవించినదో, యెద్దానినుండి మానిప్రవరు లావేశపూరితులైరో,
యెద్దానినుండి, అవతారపురుషులు తమయనంతకారుణ్యరసామృత
స్వీకృతిగంటిరో, అట్టి యప్రతిహతాద్యంతరహితశక్తి, స్వామిహృద
యమం దాక్షణముననే ప్రవేశించెను. అట్టి యమోఘశక్తి, తననుండి
చెలరేగి, సర్వప్రజాసంఘములఁ బురికొల్పి, నిర్విఘ్నముగా, నిరాఘా
టముగా, భారతదేశపునరుద్ధరణమహాకార్యమునందుఁ బాల్గొను
నట్లు చేయునని స్వామి దృఢముగా నమ్మెను. కన్యాకుమార్యగ్రా
మునొద్ద, స్వామి, మహోత్కృష్టదేశభక్తుఁడు మహోన్నతమత
ప్రవక్త, వీరిస్థానముల నలంకరించెను.

ఇట్టిస్వామిధ్యానము శుష్కాభినివేశమా ? ఆతనిధ్యానము
జీవాగ్నిజ్వాలాప్రదీప్తము. “నాజీవిత మొసంగవలయు సందేశమిపుడు
నాకు లభించినది. మాతృదేశ సంరక్షణార్థము, సర్వప్రపంచమోక్షము
నిమిత్తము, పాశ్చాత్యఖండములకేగి, నేను సనాతనధర్మదుందు

భిని మోగించెదను. లక్ష్మీనరస్వతీ వరప్రసాదములచే వెల్గొందు
చున్న పశ్చిమప్రపంచము, ప్రాచ్యధర్మసందేశమును గుర్తించి తీరవల
యును. అప్పుడు పాశ్చాత్యులఁగాంచి, ప్రాచ్యఖండము తిరిగి తన
సహజాద్భుతజీవనాన్నత్యమును గమనించి తీరవలెను. కావున ధర్మ
ముఁకొరకు, హైందవ దరిద్రనారాయణ సహస్రంబులకొఱకు, భారత
భూమికొఱకు, నేను పశ్చిమఖండములకరిగి, మాతృదేశోద్ధరణావకాశ
ములను సంగ్రహించి సనాతనధర్మసందేశోత్కృష్టతను ప్రపంచముచే
నర్చింపఁజేసెద"నని స్వామి ప్రతిజ్ఞబూనెను.

శ్రీమద్రామాయణం.
సర్వభూతసంహారయంత్రం.
సర్వభూతసంహారయంత్రం.

సమాప్తము.

ಕುಟುಂಬ ಕೌನ್ಸಿಲಿಂಗ್ ಪುಸ್ತಕಗಳ ಪರಿಶೀಲನಾ ವರದಿ

ಪುಸ್ತಕದ ಸಂಖ್ಯೆ	TPLA118B182
ಪುಸ್ತಕದ ಹೆಸರು	ವಿವೇಕಾಚಂದ್ರಪ್ಪಾಜಿ ಜೀವಿತಮು
ತಾರೀಖು	28/10/24
ಮುಂದು ಅಕ್ಷರ	NO
ವಿಷಯ ಅಕ್ಷರ	NO
ಮೊತ್ತದ ಪೇಜು	269
ಪದ್ಯ ಸ್ವರ ಪೇಜು	NO
ಭಾಷೆ ಪೇಜು	II, 3
ಲೇಖ ಪೇಜು	NO
ಕಯಾರು ಬರೆದರು	Soumya
ಪೇಜು ಬದಲಿಸಿದರು	Soumya
ಸ್ಥಾನ ಬದಲಿಸಿದರು	Hema
ಪರಿಷ್ಕರಣೆ	KASIMBI
ಪೇಜು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರು	
ಲೇಖನ ಬದಲಿಸಿದರು	
ಪ್ರಾಕಟಿಸಿದರು	
ಪರಿಶೀಲನೆ	good